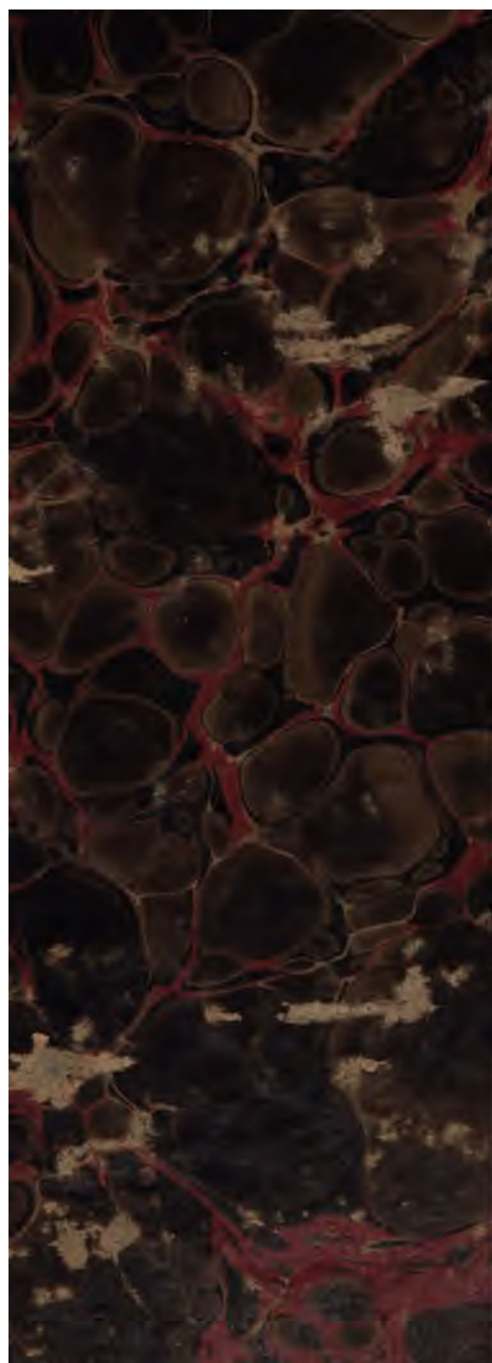

I MI

N

GELIO

ISTI

TA DIVINAM

I INCARNATI

OECONOMIAM.

AUCTORE

IARTINO GERBERTO

ASTERII ET CONGREGATIONIS S. BLASII IN SILVA NIGRA ABBATE S. Q. R. I. P.

MUS II.

AN-BLASIANIS 1793.

DE SUBLIMI IN EVANGELIO CHRISTI JUXTA DIVINAM VERBI INCARNATI OECONOMIAM.

AUCTORE
MARTINO GERBERTO
MONASTERII ET CONGREGATIONIS S. BLASII IN SILVA NIGRA ABBATE S. Q. R. I. P.

TOMUS II.

TYPIS SAN-BLASIANIS 1793.

DE SUBLIMI IN EVANGELIO CHRISTI CAPITA SELECTA.

CAPUT XXIX.

ADORATIO IN SPIRITU ET VERITATE IN EVANGELIO.

Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis, quod nescitis: nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Judæis est. *Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu et veritate.* Jo. IV. 21. 22. 23.

Cum Christus fatigatus itinere ſederet *a*) *ad fontem Jacob prope civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium, quod dedit Jacob Joseph filio ſuo . . . Venit mulier de Sama-*

CAPUT XXIX. Mulieri Samaritana declarata.

a) *Jo. IV. 5. etc.*

ria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere. Considera hic et admirare divinam sapientiam in Christo. Ex consequentia sermonis Christi cum Samaritana palam fit in verbis: *Da mihi bibere*, contineri verba salutis, quæ Christus Samaritanæ denuntiavit velut mox ibidem v. 32. apostolis sub nomine cibi, quem Christo attulerant ad manducandum: *Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis . . . Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius . . . Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem.* Eodem pertinent parabolæ de seminante et semente, frumento, messeque evangelica: seu ut propius ad rem loquar cum Christo, qui in parabola de grano sinapis a), *quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit, maius est omnibus oleribus et fit arbor*, dilatationem Ecclesiæ suæ per orbem declarare voluit; perinde ac hic mulieri Samaritanæ denunciat horam, quando neque in monte hoc Garizim, neque in Hierosolymis amplius per legem cæremonialem adoraturi sint Patrem. Hoc voluit innuere Christus, dum petit a muliere bibere. Unde miratur mulier: *Quomodo tu Judæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Judæi Samaritanis.*

a) *Matth. XIII. 31.*

Atqui vero hanc ipsam separationem sublaturus advenerat Christus non solum Judæorum cum Samaritanis, verum etiam cum universis gentibus: ex quibus erant Ephesii, ad quos scribens D. Paulus: *Quia*, ait *a*), *eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites* (ξένοι peregrini) *testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Jesu, vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem: faciens pacem.* Hunc igitur medium parietem maceriæ, qui tunc etiam erat Judæos inter et Samaritanos, solvens primum quidem petit bibere, deinde vero offert mulieri *aquam vivam.* Sed mulier carnalis rem non capit, dum etiam Christus explicatius loquitur discrimen inter aquam suam et fontis Jacob indicans: *Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* At necdum mulier sensu assurgens a naturali ad supernaturalem aquam, dicit: *Domine da mihi hanc aquam, ut non sitiam, nec*

a) *Ephes. II.* 12.

Caput XXIX.

veniam huc haurire, donec Christus se ei prophetam esse commonstrasset; tunc de Evangelio Christi Messiæ edocta, illud etiam promta concivibus annuntiat. Mulierem Samaritanam præferunt S. Scripturæ interpretes Nicodemo. „Nam ille quidem [ut post S. Chrysostomum *a*)] Theophilactus in h. l. notavit *b*), cum multa audivisset, talia dicebat: Quomodo possunt hæc fieri? Ista autem incipit contemnere etiam fontem Jacob. Nam dicit: si talem aquam habes, da mihi, ut non ultra veniam huc ad hauriendum. Vides, quod prætulerit ipsi Jacob Dominum.“ Unum quidem dubium movet: *Patres nostri*, inquit, *in monte hoc adoraverunt*, *et vos dicitis*, *quia Jerosolymis est locus*, *ubi adorare oportet.* Sed ſtatim postquam de vero cultu Dei edocta est, auditque ex ore Jesu, se esse Messiam, a quo omnia annuntianda essent, reliquit hydriam, „et fit Apostola ordinata a fide, quæ cor eius occupaverat, docetque, et attrahit totam civitatem *c*).“

Dei cultus Testamenti novi veteri reiecto.

Interim veniunt discipuli mirati, quod cum muliere loqueretur, Samaritana præsertim, cum Judæis tantum evangelizandum ſuscepisset; mulier vero credit nihil morata, quod Christus dixisset, *quia ve-*

a) *Hom. XXXII. in Jo. n.* 1. *T. VIII. p.* 184.
b) *T. I. p.* 555. *c*) *Idem Theoph. p.* 552.

nit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Quia nempe cultus ille vetus in umbris, adveniente veritate esset cessaturus, nec uno in loco, ſed ubique terrarum Deus esset colendus. Samaritanum quidem cultum omnino reiicit Christus: *Vos adoratis, quod nescitis*, Judaicum autem hactenus probat, *quia ſalus ex Judæis est*, ex quibus nempe oriundus erat Christus ſalus mundi: *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu et veritate*, non in cæremoniis legalibus, aut uno in templo Hierosolymitano, ſeu ſynagoga, ſed in Ecclesia per totum orbem diffusa, *in ſpiritu et veritate. Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum*, Deum nempe omnibus propitium, non Judæorum tantum, nec in uno templo Judæorum, ut illi ſibi persuadebant. „Templum exstruitur, ſunt verba Novatiani *a)*, nec tamen Deus intra templi angustias omnino ſepitur. Non igitur mediocris est Deus, ſed populi mediocris est ſensus: nec angustus Deus, ſed rationis populi angustus est intellectus habitus. Denique in Evangelio, *veniet hora*, Dominus aiebat, *cum neque in monte isto, neque in Hierusalem adorabitis Patrem.* Et causas reddidit dicens: *Spiritus est Deus; et eos ergo, qui adorant, in ſpiritu et veritate adorare*

a) De Trinit. c. 6. T. III. Bibl. PP. p. 291.

Caput XXIX. *oportet.* Efficaciæ igitur ibi divinæ per membra monstrantur: non habitus Dei, nec corporalia lineamenta ponuntur. "

Quod ad nos vero attinet, qui corpore et anima constamus, nemo cultum etiam exteriorem excludat, ſed veterem tantum illum in cæremoniis legalibus et ſacrificiis, quibus unum incruentum in commemorationem cruenti in cruce est ſubſtitutum in novo testamento. Palam est mulierem Samaritanam de ſacrificando intellexisse, quod dicit: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet*, cui dum respondet Jesus, venisse horam, *quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem*, ſacrificium illud intelligit, et hostiam, quæ iam offertur in omni loco, editurque agnus ille paschalis, qui pro nobis immolatus est Christus, non modo Judaico ſeu Capharnaitico. Et hoc est, quod Christus dicit: *Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quidquam: verba, quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus et vita ſunt a)*. Sic igitur in ſpiritu et veritate adoramus, ſacrificamusque Deo, quod est novum testamentum in Christi ſanguine, *qui per Spiritum ſanctum*, ut dicit apostolus *b)*, *obtulit ſemetipsum immaculatum Deo.*

a) Jo. VI. 64. *b) Hebr. IX. 14.*

CAPUT XXX.

Caput XXX.

APOSTOLI PISCATORES HOMINUM.

Ambulans Jesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) et ait illis: *venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* At illi continuo relictis retibus ſecuti ſunt eum. Matth. IV. 18. 19. 20.

Duæ piscationes.

Pergit *his relatis* Evangelista, processisse Jesum, invenisseque ſimiliter duos fratres Jacobum et Joannem cum patre Zebedæo reficientes retia ſua, et vocasse eos, illosque ſtatim relictis retibus et patre ſecutos esse eum. „De tot generibus operum, quærit Tertullianus *a*), quid utique ad piscaturam respexit, ut ab illa in apostolos ſumeret Simonem, et filios Zebedæi? Non enim ſimplex factum videri potest, de quo argumentum processurum erat, dicens Petro trepidanti de copiosa indagine piscium: *Ne time, abhinc enim homines eris capiens.* Hoc enim dicto intellectum illis ſuggerebat adimpletæ prophetiæ: se enim esse, qui per

a) *Lib. IV. contra Marcionem c.* 9. *p.* 419.

CAPUT XXX. Hieremiam pronunciarat: *Ecce ego mittam piscatores multos, et piscabuntur illos*, homines ſcilicet. Denique *relictis naviculis ſecuti ſunt eum*, ipsum intelligentes, qui cœperat facere, quod edixerat. "

Duæ describuntur piscationes miraculosæ, mysteriis refertæ, altera Luc. V. ante resurrectionem, altera Joann. XXI. post resurrectionem, cuius in Ecclesia lectæ occasione S. Augustinus plures ſermones habuit in diebus paschalibus a ſermone 248. usque ad 253. quo eodem est referendus ſermo de ovibus Christi, post piscationem illam ultimam, Petro ad pascendum commissis trina interrogatione: *Petre amas me? amas me plus his?* ut dubitandum non ſit, Christum ſingularem ovilis ſui curam Petro committere voluisse. In prima etiam piscatione cum vidisset Jesus duas naves, *ascendens in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et ſedens docebat de navicula turbas a)*. Veluti facto et exemplo ſuo commonstrans, quid in navicula Petri ecclesia futurum esset, ac faciendum a Petro, eiusque ſociis piscatoribus hominum. *Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.* Idem est hoc, quod apud Matthæum et Marcum dicit: *Venite post*

Petri navicula.

a) *Luc. V.* 3.

Caput XXX.

me, faciam vos piscatores hominum. Conqueritur Petrus: *Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus.* Quid per totam noctem nisi tenebræ illæ ante Christum *a*), qui est *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, intelliguntur, de quibus Psalmista *b*): *Deus meus illumina tenebras meas.* Christus autem *c*): *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Nec solum lux nostra est Christus, sed etiam dux noster est, a quo dependet omnis consilii, et agendi ratio, quo destitutus Petrus cum sociis per totam noctem laborantibus nihil cepisse queritur. At iam *d*): *In verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum; et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adiuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.*

Parabola de sagena congruens primæ piscationis.

Quis non hic videt parabolam Christi, qua simile dixit regnum cœlorum, id est Ecclesiam, sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti? Sagena mittitur in mare a piscatoribus Petro et

a) *Joan. I. 9.* *b*) *Psalm. XVII. 29.*
c) *Joan. VIII. 12.* *d*) *Luc. V. 5. etc.*

CAPUT XXX. sociis secutis Dominum. At dum rumpitur rete, periclitatur mergi navicula, prociditque ad genua Jesu Petrus, erigitur eius animus a Christo, animaturque, ut nihil moratus hæc pericula suæ naviculæ et sociorum, imperterritus piscatorem se hominum præbeat, certus de multitudine piscium capiendorum. *Noli*, inquit Christus *a)*, *timere: ex hoc iam homines eris capiens.* Hæc iam ad primam piscationem in parabola illa evangelica pertinent; quæ sequuntur, *quam cum impleta esset educentes, et secus litus sedentes elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt*, ad secundam: *sic erit in consummatione sæculi b)*. Ut adeo nihil temere hic aut proprio ingenio excogitatum debeat videri, quod in miraculosis piscationibus explicatur de Ecclesia, piscatoribusque hominum, quod est sublime in Evangelio Christi per apostolos nobis denunciando. „Nunquam, sunt verba S. Augustini *c)*, hoc Dominus iuberet, nisi aliquid significare vellet, quod nobis nosse expediret. Quid ergo pro magno potuit ad Jesum Christum pertinere, si pisces caperentur, aut si non caperentur? sed illa piscatio erat nostra significatio.“ Omnia copiose S. Augustinus in sermonibus illis de duabus piscationibus explicat, ex quibus unum saltem locum, qui ad primam pertinet afferemus. „Recordamini ergo,

a) *Luc. V.* 10. b) *Matth. XIII.* 48.
c) *Serm.* 248. *T. V. p.* 1026.

inquit, primam piscationem ubi videamus Ecclesiam, qualis est in isto tempore. Dominus Jesus invenit discipulos suos piscantes, quando primum eos vocavit, ut sequerentur eum. Tunc tota nocte nihil ceperunt. Eo autem viso, audierunt ab illo: *Mittite retia. Domine*, inquiunt, *per totam noctem nihil cepimus, sed ecce in verbo tuo rete mittimus.* Miserunt, iubente omnipotente. Quid aliud potuit fieri, nisi quod ille voluisset? Sed tamen eodem ipso facto aliquid nobis, ut dixi, quod nosse expediat, significare dignatus est. Missa sunt retia. Adhuc Dominus nondum erat passus, nondum resurrexerat. Missa sunt retia: ceperunt tantum piscium, ut duo navigia implerentur, et ipsa retia eadem piscium multitudine scinderentur. Tunc illis dixit: *Venite, et faciam vos piscatores hominum.* Acceperunt ab illo retia Verbi Dei, miserunt in mundum, tanquam in mare profundum: ceperunt quantam multitudinem Christianorum cernimus, et miramur. Duo autem illa navigia, duos populos significabant, Judæorum et Gentium, Synagogæ et Ecclesiæ, circumcisionis et præputii. Illorum enim duorum navigiorum, tanquam duorum parietum de diverso venientium, lapis angularis est Christus. Sed quid audivimus? Ibi premebantur navigia præ multitudine. Sic fit modo: multi christiani, qui male vivunt, Ecclesiam premunt.

Caput XXXI.

Parum est, quia premunt: et retia disrumpunt. Nam si non essent retia ſcissa, ſchismata non essent commissa."

CAPUT XXXI.

CHRISTUS PRÆDICAT EVANGELIUM REGNI.

Circuibat Jesus totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum, et *prædicans Evangelium regni*: et ſanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo. Matth. IV. 23.

In remissionem peccatorum.

Hæc Matthæus proxime ſubiungit vocationi piscatorum ſecundæ, qua relictis retibus ſecuti ſunt Dominum. Immediate etiam antea: *Exinde cæpit Jesus prædicare, et dicere: Pænitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum.* Et Matth. IX. 35.: *Circuibat Jesus omnes civitates, et castella, docens in ſynagogis eorum, et prædicans Evangelium regni;* Marcus autem, ex quo iam notavimus, Christum incepisse, quando desierat Joannes præcursor, *postquam autem*, ait *a*), *traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei, et dicens: Quo-*

a) *Marc. I.* 14.

niam impletum est tempus, pœnitemini, et credite Evangelio. Huius regni principem D. Petrus Act. V. 31. Christum post resurrectionem Judæis prædicat: *Hunc principem, et Salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, et remissionem peccatorum.* Nihil hoc differt ab eo, quod prænuntiavit præcursor *Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ, et dicens; pœnitentiam agite; appropinquavit regnum cœlorum.* Marci I. 4. Lucæ III. 3. tantum prædicans baptismum pœnitentiæ inducitur; quod ipse præcursor refert ad Christum: *Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans a).* Et Christus: *Lex et prophetæ, usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur b).* Jam nonnunquam sermo incidit de regno Messiæ, occurretque deinceps in plerisque parabolis; quod evangelium regni præsentis temporis attinet, explicatum, in tota autem amplitudine sua nobis illud imprimis exhibet historia passionis Christi: in qua quidem dicit Christus, regnum suum non esse de hoc mundo, palam tamen, *quia rex sum ego* professus Pilato, sic persuaso, ut per hoc animos Judæorum, ut crucifigeretur petentium, tentaret conciliare: *Regem vestrum crucifigam? Ecce rex vester.* Nec abduci ab eis, Christum accusan-

a) *Jo. I. 31.* b) *Luc. XVI. 16.*

Caput XXXI. tibus quod regem se diceret, potuit, ad mutandum crucis titulum: *Jesus Nazarenus rex Judæorum*, qui ab ipso Christo Matth. VIII. 12. vocantur *Filii regni*, sed postea incredulis denuntiat XXI. 43.: *Quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius;* prout deinceps XXIV. 14. apertius dicit: *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus.* Judæis frustra a Christo ad sanam mentem revocatis, qui *interrogatus a Pharisæis: Quando venit regnum Dei? Respondens eis dixit: Non venit regnum Dei cum observatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic, Ecce enim regnum Dei intra vos est a).* Gloriosum illi regnum Messiæ, qui domitor futurus esset, et dominator super gentes terræ, præstolabantur, lætum in terris; Joannes et Christus, ut pœnitentiam agerent prædicant, tam austeram Joannes secutus vitam; et tam vili Christus conditione, tam expers rerum mundi, ut nec haberet, ubi caput reclinaret. Et quia non capiebant Judæi, quod dicebat Christus: *Regnum Dei intra vos est;* ideo ablatum est ab eis; et translatum ad gentes. Unde simile dictum est regnum cœlorum grano sinapis, *quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam b).* Absconditum granum in terra Judææ excrevit

a) Luc. XVII. 20. *b) Ib. XIII. 19.*

tandem inter gentes, quia illi non attenderunt regnum Dei esse intra se. Non docentem per tres annos Christum; non tot miracula patrantem attendebant.

CAPUT XXXI.

Verba miraculis firmans.

Referunt quidem evangelistæ eos miratos fuisse, ac ſtupuisse in ſermone illius, ut iam memoravimus. *Erat enim docens eos quasi potestatem habens; et non ſicut ſcribæ eorum et Pharisæi a).* S. Joannis Chrysostomus b) passim præsertim in homiliis ſuper Matthæum extollit hanc tantam docentis Christi virtutem tum in ſermone ipso, „ut in ingentem admirationem abriperet, ſuaderetque propter voluptatem ex ſermone captam;" admiratos autem maxime illius potestatem et auctoritatem in loquendo notans. „Non enim, pergit S. Pater, ad alium dicta referens loquebatur ut Moyses, ſed ubique ostendebat ſeipsum esse, qui auctoritatem haberet. Nam cum leges ſæpe pronunciaret, adiiciebat: *Ego autem dico vobis etc.*" Et paulo post id in hac re potissimum conſiderandum vult, „quomodo variet ad audientium utilitatem, quomodo a miraculis ad verba, et mox a verbis ad miracula transeat . . . Quia enim *tanquam potestatem habens* docebat, ne hic

a) *Matth. VII. 29. Marc. I. 22. Luc. IV. 32.*
b) *Hom. XXV. T. VII. p. 306.*

CAPUT XXXI. docendi modus fastum saperet aut ostentationem, operibus idipsum facit, et tanquam postestatem habens morbos curat." Discipuli post resurrectionem euntes in Emaus hoc Christo, inscii cum ipso verba facientes, testimonium reddunt, hanc ipsam in sermone Christi virtutem tunc experti: *Nonne*, aiunt, *cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis scripturas?* Divinam nempe auctoritatem constanter et ubique demonstrabat in docendo: eamque confirmabat Jesus per signa et miracula, a tempore quo cœpit facere et docere perinde etiam in iis, quæ faciebat, divinam potestatem suam declarabat imperando ventis, morbis, morti, dæmonibus, ipsis lictoribus in horto, ut notavimus, notabimusque suis locis *a*). Mortem ipsam resurgendo devicit, et ascendendo sua virtute in cœlum cœlos nobis aperuit.

Regnum Dei, quod in terris prædicavit Christus, æternum nobis in cœlis reddidit, reddetque gloriosis corporibus, quod est complementum ac finis Evangelii regni. Levia sunt, quæ attulimus de infirmis curatis, atque etiam ad vitam re-

a) *Marc. IV.* 39. *Ib. I.* 42. *Ib. V.* 41. *Luc. IV.* 39. *Ib. XVIII.* 42. *Ib. VII.* 14. *Jo. XI.* 43. *Ib. XVIII.* 6.

vocatis corporibus, hanc universalem si spectes corporum nostrorum resurrectionem, cuius miracula illa præambulum quoddam fuerant futuræ per Christum verbum Dei aliquando. „Quod autem tibi dixi, sunt verba S. Jacobi Nisibeni *a*), binis verbis hos mortuos suscitatos fuisse, ideo factum est, quia duæ resurrectiones in ipsis fieri debebant: una illa prima, quæ tum facta est, secunda illa quæ futura est. At vero in illa resurrectione, in qua omnes homines resurgent, nec amplius morientur, uno verbo Dei, quod emittitur per Christum, resurgunt omnes defuncti illico, in ictu oculi. Non enim *debilis aliquis*, et infirmus est vocans per illud verbum. Nam uno verbo vocat, et facit, ut audiant omnes fines terræ, et expergiscuntur, et resurgunt defuncti, et non redit inane verbum ad eum, qui emisit : . : sed ut loquitur coram eo, qui misit: *Ecce ego, et filii, quos tu dedisti mihi.* Et de voce ista, qua mortui vivunt, perhibuit testimonium Salvator noster, dicens: *Veniet tempus; quo mortui audient vocem filii eius; et exibunt e sepulchris suis.* Quemadmodum et scriptum est: *In principio erat vox*, quoniam ille ipse vox

a) *Serm. VIII. de Resurrect. mortuorum n. 6. Bibl. PP. Ven. T. V. p. LXV.*

est, et verbum. Nam iterum dicit Scriptura: *Verbum caro factum est, et requievit in nobis.* Et hoc ipsum verbum vox est Dei, quæ clamat ab excelsis, et suscitat mortuos. "

CAPUT XXXII.

CHRISTUM SEQUI VOLENTES.

Accedens unus Scriba, ait illi: Magister, ſequar te, quocunque ieris. Et dicit ei Jesus: *Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.* Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire, et ſepelire Patrem meum. Jesus autem ait illi: Sequere me, et *dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Matth. VIII. 19. 20. 21. 22.

Officia erga Deum aliis omnibus anteponenda.

Scribam hunc passim putant interpretes terrena quadam ſpe ad ſequendum Christum fuisse inductum, cui Christus ita responderit: *Vulpes foveas habent etc.* „Hæc, inquit S. Chrysostomus *a)*, non repellentis erant; ſed malam mentem redarguen-

a) Hom. XXVII. in Matth. n. 2. T. VII. p. 319.

tis." Quæ qualiscunque fuerit finistra mens fcribæ in responsione, Sublime illud in Evangelio Christi demonstrat a rebus caducis et transitoriis huius mundi abducens animum fcribæ, Judaicis præiudiciis de Messiæ regno detentum: dum Christus adeo extorrem fese quibuscunque fortunæ in hoc fæculo rebus, atque alienum a regno in hoc mundo ostendit, ut ne quidem domum habitationis propriam, nec ubi caput reclinet, se habere contestaretur in hoc mundo. Præsumit fibi hic fcriba, Christum se fecuturum, quocunque ierit; ignarus, eius discipulos magistri exemplo omnia relinquere oportuisse domum, fratres *etc. ut expediti* ac liberi essent, eundi in universum mundum ad prædicandum omni creaturæ Evangelium regni, quod respuebat gens Judaica.

Conveniens est Christi responsio alteri de discipulis eius data, dum officium fepeliendi patrem muneri evangelico præfert. SS. Patres hic, quod in veteri Test. vetitum erat, fummis facerdotibus imprimis (Levit. XXI. 11. Num. XII. 7.) ne fuper mortuis contaminarentur, pro more fuo, per inductionem allegoricam in exemplum nostrum trahunt ex fingulari illa Christi fententia: *Dimitte mortuos fepelire mortuos fuos.* „Quomodo autem, quæ-

rit mox laudatus S. Jacobus Nisibenus *a*); hæc intelligenda putas, o dilectissime? Vidistine unquam, mortuos ſepelire mortuos? Quomodo ſurgunt mortui ad ſepeliendos mortuos? Sed accipe horum verborum ſensum: Peccator, dum vivit, mortuus est apud Deum; et iustus, quamvis mortuus ſit, vivit ad Deum. Hæc mors tua ſomnus est." Non abludit S. Joann. Chrysostomus l. c. dum existimat, mortuum illum ex infidelium numero fuisse. Mox nihilominus ad officii genus recurrit, quod alias passim Christus aliis omnibus etiam erga parentes anteferendum inculcat. „Nam, inquit *b*), Jesus id prohibuit ipsi, non quod iuberet honorem parentibus debitum contemnere; ſed ut ostenderet, nihil nobis æque necessarium esse, atque res cœlestes, iisque ſumma cum diligentia esse incumbendum, nec vel tantillum differendum, etiamsi admodum urgentia videantur esse ea, quæ alio trahunt. Quid enim magis necessarium, quam ſepelire patrem?" Et paucis S. Ambrosius, „cum religiosum, inquit *c*), humandi acceperimus officium: quemadmodum hic paterni quoque funeris ſepultura prohibetur, nisi ut intelligas, huma-

a) *Hom. VIII. n. 7. T. V. Bibl. PP. p. LXVI.*
b) *Loc. cit. n.* 3. *p.* 330. *c*) *Exposit. Evang. ſecundum Lucam Lib. VII. n.* 34. *T. I. p.* 1419.

na posthabenda divinis?" S. Gregorius a nobis, qui animas odisse iubemur propter vitam æternam, in eandem ſententiam argumentum repetit in cap. VI. Job. „Qui enim, ſcribit a), districto ſtudio, et non dissolutis gressibus æternæ ſponsionis præmium ſequuntur, ſicut ſemetipsos pro divino amore despiciunt, ſic cuncta, quibus se ſentiunt præpediri, postponunt; et cum pro Deo necesse est, ut quibus valent, cunctis inserviant, pro Deo privata obsequia etiam propinquis negant. Hinc est enim, quod quidam, cum diceret: *Permitte mihi prius ire, et ſepelire Patrem meum:* veritatis ore protinus audivit: *Sine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos, tu autem vade, annuntia regnum Dei.* Qua in re notandum est, quia electus discipulus dum a parentis ſepultura compescitur, hoc devotum quemque exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter Dominum non licet, quod propter Dominum et exteris debet. Hinc rursum veritas dicit; *Si quis venit ad me, et non odit patrem ſuum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et ſorores, adhuc autem et animam ſuam, non potest meus esse discipulus.* Quo in loco videlicet, dum propinquorum odio, animæ quoque nostræ odium ſubinfertur, patenter ostenditur, quia ſic propinquos, ſicut nosmetipsos

a) *Lib. VII. n. 41. T. I. p.* 231.

odio habere præcipimur, ut hos ad æterna rapientes, eorumque carnalem gratiam, cum præpedit, postponentes discamus temperata eos discretionis arte, et convenienter diligere, et salubriter odio habere; quatenus sic sciat per amorem odium surgere, ut valeamus eos verius per odium amare." Observandum vero, ea, quæ Luc. IX. 60. adduntur: *Tu autem vade annuntia regnum Dei*; rem ita suapte exposcere: „Postponendum namque erat obsequium huius ministerii officio prædicationis;" ut V. Beda in eum locum commentatur.

CAPUT XXXIII.

OFFICIIS ERGA DEUM NIHIL PRÆFERENDUM.

Ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare his, quæ domi sunt. Ait ad illum Jesus: *Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.* Luc. IX. 61. 62.

Nec remittendum ab officio.

Tertius hic est ex illis, quibus sequi se volentibus declaravit, quomodo ad hoc comparatum esse oporteat. Primo enim significavit neminem se ingerere debere

evangelizandi officio, commodi seu utilitatis temporalis gratia. Alterum docuit, eum, qui rite a Deo vocatus sit, nullam dilationem quærere debere, aut prætextum alium quemcunque etiam pietatis, sed mox vocantem sequendum esse, cura etiam parentum vel domesticorum postposita. Tertio huic edicit, qui semel evangelicæ se addixerit institutioni, ei respicere retro, animumque ad alia reflectere non licere, aptissimo ab aratoribus exemplo, quos semper ad anteriora respicere oportet: quique dum manu stivam tenent, oculos in sulcum intentos habent. Quod de se D. Paulus dicit a): *Quæ quidem retro sunt, obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.* Et prout idem Philip. III. 12. de se loquitur: *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam.* Quem locum præ oculis habens S. Bernardus, „Profectus noster, ait b), in eo consistit, ut nunquam arbitremur, nos apprehendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, ut imperfectum nostrum divinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.“ Si nobis conscii, in quibus identidem deficimus, et quæ nobis desint, quæve conducant ad perfectionem, eluctari per divi-

Caput XXXIII.

a) *Philip. III.* 13. b) *Serm. II. de Purif. T. III. p.* 962.

CAPUT XXXIII. nam gratiam contendamus: quia in via Domini non progredi, regredi est. „Minime pro certo bonus est, sunt verba laudati S. Bernardi, qui melior esse non vult: et ubi incipis, nolle fieri melior, ibi desinis esse bonus.

In collationibus Patrum apud Cassianum *a)* id de renuntiatione sæculi acceptum, parabola evangelica confirmatur de rege, „qui cum decem millibus progreditur contra eum, qui cum viginti millibus occurrit: quod apte ac concinne de conflictu virtutum, et vitiorum explicatur, id est, ut ne initium quidem renuntiationis arripiant potius, quam tepide eam post exsequentes maiori discrimine semetipsos involvant. Melius est enim non vovere, quam vovere, et non reddere. Pulchre autem hic cum decem millibus, et ille cum viginti millibus describitur. Amplior enim vitiorum nos impugnantium numerus est, quam virtutum pro nobis dimicantium. *Nemo autem potest Deo servire, et Mammonæ.* Nec ponens quisquam manum suam supra aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei." Igitur tales sunt, qui postquam sese sæculo abdicarunt, mundumque reliquerunt, retrospiciunt: seseque impedimentis salutis, quibus se iam expedierant, iterum

a) Lib. VII. c. 13.

irretiunt: quæ ſunt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum (coniuncta utraque ſibi iuxta Evangelii rigorem, quo *qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus est in corde ſuo*) et ſuperbia vitæ, cum omni illa mundi vanitate, de qua Psalmista: *Averte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua vivifica me:* nempe, quæ via, veritas et vita est.

Quodsi ſimul in animum revocemus fortem, quam cum Adamo ex paradyso expulſo ad aratrum damnato acceperamus, ſublimitas doctrinæ huius Adami ſecundi magis elucescit. *Maledicta terra*, denuntiavit Adamo post lapsum Deus *a*), *in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terræ. In ſudore vultus tui veſceris pane . . . Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua ſumtus est.* Quid vero Adam ſecundus Christus Dominus? Congregat ſibi operarios in agrum ſuum. *Ager autem est mundus b*), dicit in parabola, de regno cœlorum præsentis temporis Ecclesia *ſimili homini, qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo. Bonum vero ſemen*, ut loquitur in expositione parabolæ, *hi ſunt filii regni* non huius autem mundi, in quem ex paradiso

a) *Gen. III. 17. etc.* *b*) *Matth. XIII.*

Caput XXXIII. expulsi mali et miseri degimus, sed Ecclesiæ regni Christi in terris, et æterni in cœlis, quod in Adamo primo nobis ereptum restituit Adamus secundus misertus nostri. Qui aliquando videns turbas, *misertus est eis; quia erant vexati, et iacentes sicut oves non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam a).* Operarii isti discipuli Christi, ab illo vocati mox relictis omnibus secuti sunt eum, nihil tergiversati vel causati cum illo dicente; *Permitte mihi primum renunciare his, quæ domi sunt;* missi a Deo in universum mundum *in messem suam.* Ex quibus unus ex principalibus apostolorum D. Paulus, *quam speciosi,* exclamat *b), pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* ex Isaia propheta, qui addit *c): Dicentis Sion: Regnabit Deus tuus! vox speculatorum tuorum: levaverunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cum converterit Dominus Sion.* Quod futurum speramus, præstolamurque, dum adhuc *renunciare* his causantur Judæi, *quæ domi sunt,* id est veteri Testamento, consociandi aliquando novo, *ut fiat unum ovile, et unus pastor.*

a) *Matth. IX. 36.* b) *Rom. X. 15.* c) *Isa. LII. 7.*

CAPUT XXXIV.

DIVINA REMITTENDI PECCATA POTESTAS.

Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge et ambula? *Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico:* Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam. Et surrexit, et abiit in domum suam. Matth. IX. 5. 6. 7.

Demonstratur miraculis a Christo.

Quam *sublimis* in simplicitate captatæ occasionis, tam ad vim argumenti, admirabilis est hoc in exemplo ratio ad convictionem missionis divinæ Christi. „Peccata igitur remittens, sunt verba S. Irenæi *a*), hominem quidem curavit, semetipsum autem manifeste ostendit, quis esset. Si enim nemo potest remittere peccata, nisi solus Deus; remittebat autem hæc Dominus, et curabat homines: manifestum, quoniam ipse erat Verbum Dei, filius hominis factus, a Patre potestatem remissionis peccatorum accipiens, quoniam homo, et quoniam Deus: ut quomodo homo compassus est nobis, tanquam Deus misereatur nostri, et

a) *Lib. V. contra Hæres. c. 17. n. 3. p.* 314.

Caput XXXIV. remittat nobis debita nostra, quæ factori nostro debemus Deo." Argumentum, quo hic usus est Christus, et S. Irenæus nervose constrinxit, invictum est, et generatim valet, atque a Christo frequenter est adhibitum ad divinam missionem suam demonstrandam contra incredulos, et refragarios Judæos: *Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me a).* Et: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio: et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis, quia Pater in me est, et ego in Patre b).* Et ad Apostolos ipsos: *non creditis*, inquit, *quia ego in Patre, et Pater in me est? alioquin propter ipsa opera credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet; quia ego ad Patrem vado c).*

Uti etiam deinceps ab Apostolis et Ecclesia.

Ne igitur suos, quos ad prædicandum Evangelium misit, atque ipsam Ecclesiam, quam essent in orbe terrarum congregaturi, sine testimonio vadens ipse ad Patrem ac recedens, relinqueret, hanc eis potestatem simul reliquit vicariam, omni exceptione maius testimonium argumentumque irrefragabile, ut opera, quæ ipse faciebat, et ipsi facerent ad plenam, certamque demerendam fidem, ut sciat unusquisque quo-

a) *Jo. V.* 36. b) *Ib. X.* 37. 38. c) *Ib. XIV.* 11.

Caput XXXIV.

modo oporteat in Domo Dei conversari, *quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, et firmamentum veritatis a*). Perseveravit porro hactenus constanter in hac ipsa Ecclesia sancta catholica et apostolica argumentum hoc, quo Christus usus est ad demonstrandam potestatem suam remittendi peccata, quam ipsam in Ecclesia reliquit, eadem apostolos suos instruendo Matth. XVIII. 18. iterumque, dum post resurrectionem suam insufflando in discipulos suos dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt b*). Jam vero abiturus in cœlum, postquam proxime ante passionem generatim credenti promisisset: *Opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet c*); eadem potestate instructos mittit apostolos in universum mundum prædicare Evangelium omni creaturæ: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis d*). Quod et factum post acta Apostolorum monumenta ecclesiastica docent, ut longe frequentiora quidem primis illis temporibus essent huiusmodi signa, quando ad fidem convertendus erat mundus, diabolique regnum destruendum: id quod tot ac tantis testimoniis de potestate in dæmones asser-

a) I. Tim. III. 15. b) Joan. XX. 22.
c) Ib. XIV. 12. d) Marc. XVI. 20.

tum legimus, relicto etiam in Ecclesia peculiari exorcistarum ordine, a primis Ecclesiæ sæculis constanter in eadem servato, atque exercita potestate non solum a vivis Ecclesiæ membris, ac iis, quibus in apostolis ea est potestas data; verum etiam a mortuis per sacras ipsorum reliquias, ut de suo ævo S. Chrysostomus homil. XXVI. in epist. ad Thessal. et passim alibi, uti alii quoque SS. Patres et Scriptores ecclesiastici, testatur: „Sanctorum ossa dæmones sistunt, et excruciant, acerbissimisque illis vinculis eos, qui adstricti sunt, solvunt." Et S. Ephrem in encomio SS. MM. „Martyres, ait, mortui tanquam viventes, operantur; ægrotos sanant, dæmones expellunt, omnemque tyrannidis ipsorum nequitiam in fugam agunt."

Miraculorum vero gloria semper in Ecclesia per ætates in personis singulari illustribus sanctitate permansit conspicua, apud memorias item martyrum aliorumque sanctorum ad hodiernum usque diem, perennantibus etiam hinc inde miraculis. In vetera tempora excurrere immensum foret. Unus instar omnium esse potest S. Gregorius a miraculorum frequentia thaumaturgus dictus: quem S. Basilius in lib. de Spiritu sancto testatur *a)* ab ipsis veritatis hostibus

a) *Num.* 74.

alterum Moysen appellatum. Sed hunc ad ea tempora quisquam referat, de quibus dici potest, „miracula necessaria fuisse, priusquam crederet mundus, ad hoc, ut crederet mundus;" ut loquitur S. Augustinus *lib.* XXII. de civit. Dei cap. 8. inscripto: „*De* miraculis, quæ ut mundus crederet, facta sunt, et fieri mundo credente non desinunt;" quorum is cum S. Ambrosio et aliis SS. Patribus tot ac tanta reliquit testimonia. Nec minus habentur luculenta in vitis Patrum, quas probatissimi auctores conscriptas nobis reliquerunt præsertim de primis eremiticæ et monasticæ vitæ cultoribus inde a S. Antonio; alii de aliis sanctis *singulari miraculorum* dono instructis nobis *libros* consignarunt, veluti Sulpitius Severus de S. Martino; de S. Benedicto et aliis SS. Gregorius M. P. et cognominis Turonensis etc. Referta sunt his miraculis acta Sanctorum; asserta vero cumprimis habentur in canonizatione eorum, eo maxime rigore, quo examinantur miracula, ut videre est in insigni opere de beatificatione et sanctificatione Benedicti XIV. P. M.

CAPUT XXXIV.

Non abnuerim, successu temporis per decursum medii ævi facta huiusmodi multis næniis fuisse incrustata, proclives item cumprimis extitisse his in rebus tum quoad

Caput XXXV. videntur, ficut a Moyse magi Pharaonis, fic eorum dii victi funt a martyribus nostris. Fecerunt autem illa dæmones eo fastu impuræ fuperbiæ, quo eorum dii esse voluerunt; faciunt autem ista martyres, vel potius Deus, vel orantibus aut cooperantibus eis, ut fides illa proficiat, qua eos, non deos esse nostros, fed unum Deum habere nobiscum credamus. "

CAPUT XXXV.

QUOMODO CHRISTUS NON VENERIT VOCARE JUSTOS.

Non opus est valentibus medicus, fed male habentibus. Euntes autem discite quid est: Misericordiam volo, et non facrificium. *Non enim veni vocare iustos, fed peccatores.* Matth. IX. 12. 13.

Sed peccatores ad pœnitentiam.

Infiniti ut ita dicam, ambitus funt verba hæc. Nec enim folum Christi missionem, causamque ostendunt eius adventus in terram, redemtionem generis humani; fed etiam τὸ θεῖον divinum illud præseferunt in modo et ratione folo Deo digna, infinita nempe eius misericordia: qua foli illi erant indigni, qui Christo indignabantur

Pharisæi, suique similes se peccatores esse non agnoscentes, quibus adeoque videretur, medico opus haud esse. Deterrimum hoc erat in Pharisæis, ut fit in flagranti paroxismo, morbisque pessimis, quod ægros se, et male habentes non agnoscerent „fortes immanitate febris, non firmitate sanitatis," ut vocat S. Augustinus *a)*. Commoda verborum Christi, *non veni vocare iustos* (quales certe nullos, sed omnes nos peccatores invenit) interpretatio habetur in parabola de ove perdita Matth. XVIII. cui præmittuntur (quæ historiæ de Zachæo epiphonematis instar subiunguntur) verba: *Venit enim filius hominis, quærere, et salvum facere, quod perierat*, genus humanum nempe ovem perditam, de qua: *amen dico vobis*, ait, *quia gaudet super eam magis, quam super nonaginta novem, quæ non erraverunt.* S. Chrysostomus illud *b)*: *Non veni vocare iustos*; ironice dictum vult, veluti illud: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est c)*; illis vero, qui se agnoscunt non esse iustos, sed peccatores, unice est consolationi, qua utique carebant, qui se medico atque adeo redemtore egere non agnoscebant, nec pœnitentia, cuius causa se Christus sociabat peccatoribus, *venit* quippe

a) In Psal. LVIII. Serm. I. n. 8.
b) Hom. XXX. in Matth. n. 3. T. VII. p. 351.
c) Gen. III. 22.

vocare peccatores ad pœnitentiam, ut apud Lucam legitur. Sic vero S. Chrysostomus Christum loquentem inducit: „Tantum abest, inquit, ut peccatores abominationi habeam, ut etiam propter illos tantum advenerim. Deinde, ne illos ſupinos redderet, cum peccatores memoravit, non iam tacuit, ſed adiecit, *ad pœnitentiam*. Non enim ideo adveni, ut illi peccatores manerent, ſed ut mutarentur, et meliores evaderent." Id vero, quod Phariſæi per emundationes ſuas et ſacrificia iuſtos ſe exiſtimarent, quam apposite Christus reprobat ſententia Oseæ: *Euntes autem discite quid est; misericordiam volo et non ſacrificium* a). Ipse nempe propitiatio nostra est ſacerdos et ſacrificium pro peccatis, et male nobis habentibus medicus. „Qui miro medicandi genere, ut loquitur Ven. Beda b), *vulneratus est propter iniquitates nostras, et livore eius ſanati ſumus*. Sanos autem, et iuſtos appellat eos, qui ignorantes Dei iuſtitiam, et ſuam volentes constituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti; qui ex lege præſumentes, Evangelii gratiam non quærunt. Porro male habentes, et peccatores vocat eos, qui ſuæ fragilitatis conſcientia devicti, nec per legem iuſtificari poſſe videntes, Christi ſe gratiæ pœnitendo ſubmittunt." Talis erat Matthæus

a) *Oseæ VI. 6.* b) *In cap. V. Luc. T. V. p. 277.*

publicanus, probrosum atque exosum apud Judæos officii genus, quod publicani Romanis in exigendis vectigalibus atque tributis operam locabant, unde ethnicis accensebant, execrabanturque. Sic Christus ex eorum loquendi modo hos illis iungens dicit: *Qui autem Ecclesiam non audierit, fit tibi ficut ethnicus et publicanus.* Hic autem apud Matthæum publicani connumerantur peccatoribus, ex quorum numero *multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum Jesu et discipulis eius.* Quod Judæis perinde erat, five ob institutum vitæ, five morum pravitatem essent tales: cum quibus, quod Christus manducabat, offendebantur: uti alibi indignabantur, *quod ad peccatorem divertisset* Zachæum principem publicanorum; nec ad prædicationem Christi aut eius præcursoris attendebant dicentium: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum a)*; dum illi a Messia terrenum instaurandum exspectabant.

a) *Matth. III. 2. et IV. 17.*

Caput XXXVI.

CAPUT XXXVI.

DISCIPULI A CHRISTO EXCUSANTUR, QUOD NECDUM JEJUNIUM FREQUENTARENT.

Tunc accesserunt ad Jesum discipuli Joannis, dicentes: Quare nos, et Pharisæi, ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Jesus: *Nunquid possunt filii ſponsi lugere, quamdiu cum illis est ſponsus?* Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponsus, et tunc ieiunabunt etc. Matth. IX. 14. 15.

Filii ſponsi.

Vix abscesserunt Pharisæi, qui discipulos incesserant, dum Christum Matthæus, vocatus a telonio in Apostolum, ad prandium invitasset, discumberentque ſimul multi Publicani et peccatores. Jam vero discipuli Joannis adsunt in discipulis Christi habentes, quod carperent; iidem, qui prius Joannem convenerant, ut ſupra audivimus, ægre ferentes, quod Christus etiam baptizaret, ſive eius discipuli, et omnes venirent ad eum. Vidimus ſupra Joannem ſponsum vocasse Jesum, se autem amicum ſponsi. Celebravimus ibi ſponsi nuptias, quarum pronubæ filiæ Jerusalem passim

compellantur in Cant. Cantic. a ſponsa Ecclesia, cui se iungere monentur et oblivisci populum ſuum et domum patris ſui Psalm. XLIV. qui inscribitur *Canticum pro dilecto*, quasi ab amico ſponsi S. Jo. Baptista dictum, in quo quid futurum ſit, veteri in novum testamentum commutato manifeste declaratur, postquam filia Sion, ut iam c. 24. notavimus, oblita fuit populum ſuum, et domum Patris ſui, cessante post natum ex virgine Messiam, generandi gloria in populo Judaico, domo Jacob. Tum deinceps futura prædicitur *omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi* (ſponso) *afferentur in lætitia et exultatione; adducentur in templum regis. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: constitues eos principes ſuper omnem terram. Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in ſæculum ſæculi a).* Sunt hi pro patribus Vet. Test. nati filii apostoli filii ſponsi.

Animadverte iam, quam admirabiliter Christus discipulis Joannis in memoriam revocet verba illa Joannis, quibus se amicum ſponsi dixit. Christus autem discipulos ſuos vocat filios ſponsi, quos ieiunare

a) *Psalm. XLIV.* 14. *etc.*

CAPUT XXXVI.

par non esset, quamdiu ſponsus cum ipsis erat: in ſeipsum causam inculpabilem reiiciens, quod nunc non ieiunarent, ieiunium ſimul probans, ieiunaturosque prædicens fore eos, cum ab eis auferendus esset ſponsus. Marcionem differentiam hanc inter discipulos Christi, et Joannis pro ſua hæresi contra vetus testamentum accepisse ex Tertulliano discimus, qui totam hanc historiam insigniter ſuo quidem ſtylo illustrat. „Nunc illud, inquit *a*), tuebor, ut demonstrem, et Joannem Christo, et Christum Joanni convenire, utique prophetæ creatoris, qua Christum creatoris; atque ita erubescat hæreticus, Joannis ordinem frustra frustratus. Sic enim nihil omnino administrasset Joannes, ſecundum Esaiam vociferator in ſolitudinem, et præparator viarum dominicarum, per denuntiationem, et laudationem pœnitentiæ; si non etiam ipsum inter cæteros tinxisset, nemo discipulos Christi manducantes et bibentes, ad formam discipulorum Joannis assidue ieiunantium, et orantium provocasset. Quia si qua diversitas ſtaret inter Christum et Joannem, et gregem utriusque, nulla esset comparationis exactio, vacaret provocationis intentio ... At nunc humiliter reddens rationem, quod non possent ieiunare filii ſponsi, quamdiu cum eis esset ſponsus;

a) *Lib. IV. adversus Marcionem cap. XI. p.* 422.

postea vero ieiunaturos promittens, cum ablatus ab eis ſponsus esset; nec discipulos defendit, ſed potius excusavit, quasi non ſine ratione reprehensos." Dicit Tertullianus humiliter Christum rationem reddere, nempe se ſuaviter adeo demittendo indulgendoque infirmitati utrinque discipulorum Joannis, animum amarum ac invidum præseferentium, et ſuorum, quos adeo humiliat, et abiecte vestimentum vetus, utresque veteres appellat, utpote necdum Spiritu ſancto in lege gratiæ innovatos, infirmos, et imbecilles, ut ostenderet, se Evangelii novitatem ſeparare a legis vetustate iuxta Tertullianum. S. Hieronymo *a)* vero in h. l. plagula vestimenti novi et vinum novum præcepta evangelica ſunt, et ſic apposite S. Gaudentius Brixiensis Neophytos hortatur: „Servate quæso, inquit *b)*, utres novos Neophyti, ne vitam veterem repetentes, et vinum effundetur, et utres peribunt. Custodite igitur regenerati hominis integram novitatem, et cœleste vinum in vestris utris conservate."

Caput XXXVI.

Panni et utres veteres.

Dum Cantic. VII. ſponsus Christus filiabus Jerusalem ſeu ſynagogæ pulchritudinem ſponsæ Ecclesiæ adumbrat, *Guttur tuum*, post alia dicit, *ſicut vinum optimum*, quod doctrinam evangelicam Theodoretus,

a) *T. IV. p.* 32. *b)* *Serm. VIII. p.* 86.

CAPUT XXXVI.

et alii interpretantur, quæ ex ſponsæ gutture fluit. Mox vero ſponsa assumens verbum, vinum hoc, utpote ipsam divini Verbi incarnati doctrinam, declarat *dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum. Ego dilecto meo, et ad me conversio eius* per Incarnationem ſcilicet: qua ſpe ſponsa futura per desideria patriarcharum et prophetarum invitat ſponsum ad denunciandam evangelicam doctrinam: *Veni*, ait, *dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Mane ſurgamus ad vineas, videamus si floruit vinea;* ad proferendum novum vinum illud, cui ferendo Christus (apostolos excusans, quod non ieiunent) dicit necdum esse, ceu utres veteres; qui fuerunt per Spiritum ſanctum innovati, quando musto pleni ſunt visi mysterii ignaris Judæis.

CAPUT XXXVII.

MIRACULA CHRISTI IN SABBATO.

Caput XXXVII.

Observabant Jesum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium. Et dicit eis: *Licet sabbatis benefacere, an male? animam salvam facere, an perdere?* At illi tacebant. Marc. III. 2. 3. 4.

Ut se ostendat beneficum, Dominum sabbati, Patri coæqualem.

Ante omnia hic animadvertendum est, Christum, licet in omnibus aliis miraculis cum *divina* potentia etiam eluceat bonitas eiusdem, *qui pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo a)*; hoc tamen divinum attributum suum bonitatis; præposita miraculo quæstione, an liceat sabbatis benefacere, ingratis Judæis specialiter voluit ponere ob oculos. Vix ora obtuderat Pharisæorum, discipulos suos carpentium quod sabbato ambulantes per sata spicas carperent, et iam iterum observant eum, si sabbato curaret? sed divinæ Christi responsioni ad interrogationem, an liceat sabbatis benefacere, an male? Animam salvam facere, an perdere? refragari vel opponere, necquicquam valent; atque

a) *Act.* X. 38.

Caput XXXVII.

tis in operando esset cum Deo *a*)." Certe ea verba tam clara ipsis Judæis tunc erant, ut propterea magis quærerent eum interficere, *quia non solum solvebat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo b*). Pergit vero Christus, eundem se æqualem Patri Filium demonstrare aliis argumentis: *Sicut enim*, inquit, *Pater suscitat mortuos, et vivificat: sic et Filius, quos vult, vivificat. Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* Ne vero alium existimarent Filium hunc Dei, quam eundem illum, qui tunc loquebatur, Filium hominis, eandem in duabus naturis personam, mox, addita solita sua iurandi formula: *Amen, amen dico vobis*, ait, *quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit et Filio habere vitam in semetipso: et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Idem igitur est Filius Dei et Filius hominis, cui Pater eamdem, quam cum ipso habuit Deus de Deo, potestatem exercendam dedit etiam tanquam Filio hominis, et Apostolis post resurrectionem edixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra.*

a) *T. III. p.* 533. *b*) *Jo. V.* 18.

CAPUT XXXVIII.

Caput XXXVIII.

LEX NOVA A CHRISTO IN MONTE DATA.

Videns Jesus turbas ascendit in montem; et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, et *aperiens os suum docebat eos.* Matth. V. 1.

S. Lucas huic sermoni electionem apostolorum præmittit. Dicit habitum esse præsente turba discipulorum eius, et multitudine copiosa plebis ab omni Judæa, et Jerusalem, et maritima, et Tyri et Sidonis, *elevatis a Christo oculis in discipulos suos*, quos solus commemorat Matthæus, qui non solum multo copiosior est, verum etiam sublimiora capita complectitur perfectionis evangelicæ, prout erant ab eius discipulis apostolis imprimis in prædicatione Evangelii observanda, quæ ab aliis evangelistis non uno loco afferuntur. In V. T. lex data fuit in monte, decalogo tabulis lapideis insculpto: voluitque etiam salvator noster conscendere montem, ut suo divini Verbi incarnati ore legem nobis evangelicam proponeret diffundendam in cordibus *Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in*

Antiquata veteri lege.

tabulis cordis carnalibus a). Creditur hic primus fuisse sermo Christi, cui ex Maritima, Tyro et Sidone ad mare mediterraneum aderant primitiæ gentium, ex quibus erat Ecclesia congreganda.

Nec prætereundum, quod dicatur Christus *aperiens os suum* docuisse discipulos: „Quod, ut S. Augustinus hic notat, in lege veteri aperire soleret ora prophetarum." Ex quibus ultimus præcursor Domini S. Joannes *vox clamantis in deserto* ipsum Verbum divinum iam incarnatum denunciat in Spiritu et virtute Eliæ; *ut convertat corda patrum in filios*, apostolos nempe ad Messiam, prædicandum ex gente Judaica selectos, *et incredulos*, ex gentilibus et Judæis *ad prudentiam iustorum* veteris testamenti, patriarcharum et prophetarum præprimis, qui in Christum futurum crediderunt, et prænunciarunt venturum. Quo pertinet sermo hic in monte prima ac præcipua Christi concio, qui aperiens os suum auspicium facit de beatitudine, ad quam suapte natura ferimur, a præstitutis autem a benignissimo numine finibus toto cœlo aberrantes per ducatum Evangelii in orbitam revocamur; instituto hoc cumprimis sermone ad perfectionem legis evangelicæ manifestandam veteri lege ad occasum ver-

a) *II. Cor. III.* 3.

gente, in qua „per prophetas, et famulos suos" Deus dedisse dicitur S. Augustino, „minora præcepta, quem adhuc timore alligari oportebat; et per Filium suum maiora populo, quem caritate iam liberari convenerat . . . . Nec mirum est, quod dantur præcepta maiora propter regnum cœlorum; et minora data sunt propter regnum terrenum, ab eodem uno Deo, qui fecit cœlum et terram *a*)." Hæc ille in exordio operis singularis quod fecit *de sermone Domini in monte secundum Matthæum*. Rationem autem, cur ex toto Evangelio hunc imprimis sermonem tractandum susceperit, mox in exordio aperit: „Sermonem, inquit *b*), quem locutus est Dominus noster Jesus Christus in monte, sicut in Evangelio secundum Matthæum legimus, si quis pie, sobrieque consideraverit, puto quod inveniet in eo, quantum ad mores optimos pertinet, perfectum vitæ Christianæ modum, quod polliceri non temere audemus, sed ex ipsis eiusdem Domini verbis coniicientes. Nam sic ipse sermo concluditur, ut appareat in eo præcepta esse omnia, quæ ad informandam vitam pertinent. Sic enim dicit: " *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, et facit ea;*

CAPUT XXXVIII.

a) *Tom. III. P. II. p.* 166. *b*) *Lib. I. n.* 1. *p.* 165.

Caput XXXIX.

CAPUT XXXIX.

OCTO BEATITUDINES.

Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Beati, qui esuriunt, et sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. V. 3. — 10.

Paradoxa carnaliter sapientibus.

Eo præstabilius, excellentiusque hic apparet sublime in Evangelio Christi, quo minus opinione hominum terræ affixorum ii beati esse censentur, quos tales Christus deprædicat. Christum, antequam inciperet sermonem hunc, et postquam eum consummasset, multa miracula legimus edidisse, ceu benevolentiam captando ad persuadendum paradoxa hæc Judæis imprimis, quibus se Messiam demonstrare debebat, de cuius regno illi nonnisi prospera

huius mundi ſperabant; Christus vero regnum cœlorum promittit pauperibus ſpiritu mox in prima benedictione, et in postrema, qua beati dicuntur, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, ſeu propter se et Evangelium, quod perinde erat, quandoquidem *illos*, qui Evangelium hoc regni prædicaturi erant, omnia manebant mala. Sic esurientes et ſitientes iustitiam, viam nempe, doctrinamque ſalutis, ſaturandos promittit, fore nimirum voti compotes in regno Christi, perinde ac illos, qui lugent, mites item, misericordes, pacificos; non vero ira, vindicta flagrantes, illiberales, immisericordes, insidias aut bella cogitantes, *carnificinamque* hominum, qua qui plus possint, magis cæteris beati (ut Judæi ſperabant a ſuo Messia domitore gentium et dominatore) habeantur. Non frustra misericordes inter et pacificos beati mundo corde prædicantur, a pravis affectibus vacui: *innocens manibus et mundo corde* a); affectu puro amoris in Deum ex toto corde, et erga proximum ſicut ſemetipsum.

Apud evangelistam Lucam *b*) quatuor tantum distinguuntur beatitudines, in quibus quomodo octo apud Matthæum contineantur, ſic explicat S. Ambrosius. „Et quidem ſcimus, ait c), virtutes esse quatuor

a) *Psalm. XXIII.* 3. *b*) *Luc. VI.* 20. *etc.*
c) *Expos. in Luc. Lib. V. n.* 62. *T. I. p.* 1379.

cardinales, temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem. Qui pauper est ſpiritu, avarus non est. Qui flet, non ſuperbit: ſed mitis est et pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, non negat, quod ſcit omnibus ad usum communiter datum. Qui miseretur, largitur de ſuo. Qui ſuum donat, non quærit alienum nec dolum proximo ſtruit." Verba produnt, rem ſpectasse S. Ambrosium, atque officia mutua inter homines, paradiso exules filios Adæ ad ærumnas, et miserias huius vitæ natos: quomodo nimirum vitam æternam regnumque cœleste recuperare possint per pœnitentiam iam a præcursore Joanne Baptista primum denuntiatam, deinceps per Christum Jesum Messiam promissum in veteri testamento, et a Judæis desideratissime exspectatum, ſed perperam, regnum eius, in usura rerum prosperarum huius vitæ, terrenum interpretantibus: cui falsæ persuasioni e diametro oppositæ ſunt hæ beatitudines, quibus admirabili ſimplicitate brevitateque christiana huius et alterius vitæ felicitas ob oculos ponitur; huius quidem vitæ in rebus omnino contrariis, quam quibus mundus mundanique homines se beatos existiment, quo ſuapte ſpes omnis Judæorum concidit, de beatitudine in cursu prospero vitæ præsentis; cum potius in rebus contrariis versati, beati a Christo dicantur.

Ac primum quidem *beati pauperes spiritu*, quo Evangelium philosophis stultitia fuit Judæis scandalum: quo hæretici Ecclesiæ iudicium contemnunt: spiritu illo superbiæ, quo maxime, in quo nunc vivimus præsens hoc sæculum existimatione lucis, quæ tenebræ sunt, turgidum inflatur, elatum opinione sapientiæ huius mundi, quam modo ex apostolo intelleximus stultam fecisse Deum. Primum, quem odisse animam suam testatur sapiens, est *pauper superbus a*). Quales cum essemus, docuit Christus pauperes spiritu esse beatos. Ut nimirum iuxta S. Jacobum I. 10. *Sic glorietur frater humilis in exaltatione sua: dives autem in humilitate sua . . . Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit fœnum, et flos eius decidit, et decor vultus eius deperiit: ita et dives in itineribus suis marcescet.* Non abludit S. Augustinus dum „divites, inquit *b*), intellige superbos, pauperes humiles. Habeat quis multas facultates pecuniarum, si in eis non extollitur, pauper est: non habeat aliquid., et cupiat, et infletur, inter divites et reprobos eum deputat Deus, non in arca, et domo. Nonne pauperes sunt, qui accipiunt mandatum apostoli dicentis Timotheo: *Præcipe divitibus huius sæculi non superbe sapere?* Quomodo eos, qui divites erant, fecit pau-

CAPUT XXXIX. Paupertas spiritus.

a) *Eccli. XXV.* 3.
b) *Serm. I. in Ps. XLVIII. n.* 3. *T. IV. p.* 426.

Caput XXXIX. peres? tulit illis, quare quæruntur divitiæ. Nemo enim vult esse dives, nisi ut infletur inter eos, inter quos vivit, et superior illis videatur. Cum autem dixit, *non superbe sapere*, æquales eos fecit non habentibus; ut fortassis pauculis nummis mendicus plus extollatur, quam ille dives, qui audit apostolum dicentem: *Præcipe divitibus huius sæculi non superbe sapere.* Unde non superbe sapere? Si faciant quod sequitur: *Neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter adfruendum.*" „Vis intelligere, utor verbis S. Gregorii Nissæni Orat. I. *de Beatitudinibus a*), quis pauper spiritu sit? qui corporalem opulentiam animæ divitiis permutat: qui propter spiritum egenus est: qui terrenas divitias veluti quoddam onus excussit, et abiecit, ut sublimis per aërem sursum rapiatur, ut inquit apostolus, in nube unacum Deo per cœlestia tendens." S. Leo P. in Homilia *de gradibus Ascensionis ad Beatitudinem* a primo orsus quo *beati pauperes spiritu* dicuntur, „ostendit, inquit *b*), eis regnum cœlorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum, magis quam indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quod humilitatis istius bonum, facilius pauperes quam divites assequantur: dum et illis in tenuitate amica est mansuetudo, et istis in divitiis familiaris elatio.

a) *T. I. p.* 771. *b*) *Serm.* 95. *p.* 96.

Verumtamen et in plerisque divitibus invenitur hic animus, qui abundantia sua non ad tumorem superbiæ, sed ad opera benignitatis utatur, idque pro lucris maximis numerat, quod ad relevandam miseriam alieni laboris impenderit." S. Jo. Chrysostomo pauperes spiritu omnino sunt *humiles*, *et animo contriti*; „Spiritum enim, inquit *a*), hic dicit animam, et voluntatis propositum." Ad ipsam autem scaturiginem humanæ superbiæ omnisque mali in genere humano progressus, scilicet primum parentem in superbiam elatum, quam ei exprobat Deus; *Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis*; „Singuli autem, pergit S. Pater *b*), qui post fuerunt, hinc in impietatem collapsi sunt, se Deo æquales imaginantes. Quoniam igitur hæc malorum arx erat, itemque radix et fons omnis nequitiæ; morbo congruens remedium apparans, quasi fundamentum firmum, et tutum hanc primam posuit legem."

Beati mites.

Idem S. Chrysostomus, dum dicuntur a Christo *beati mites*, *quoniam ipsi possidebunt terram*, non fert eos, qui terram hic intelligibilem interpretantur: quod nuspiam in scripturis terra intelligibilis reperiatur, sensibile vero præmium in terra quærens

a) *Hom. XV. in Matth. n.* 1. *T. VII. p.* 185.
b) *Ib. p.* 186.

CAPUT XXXIX. [illegible] Quo autem alio, dum mala, luctus, fames, sitis, persecutio, quibus sint in hac vita beati, eis proponuntur, solari se nisi alterius vitæ beatitudine poterant, apostoli præsertim, ad quos singulariter converso sermone: *Beati*, ait, *estis, cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me: gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis: sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.* Iterum hoc uno in hac vita solatio, socios ante se habuisse dolorum, et quidem prophetas, qui maxima in veneratione erant apud Judæos.

Consideratione piarum mentium dignum videbatur comparantium Canticum B. V. Mariæ *Magnificat* cum istis beatitudinibus evangelicis, has scilicet disperso quidem ordine, in Cantico illo contineri, quatenus per eas ipsa hic et in æternum beata dicitur cum pauperibus spiritu secundum primam beatitudinem, dum magnificat anima eius Dominum, quando nato ex ea virgine Christo *abscissus est lapis de monte sine manibus, et percussit statuam*, de qua modo diximus, Deus *fecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. Quia*, inquit, *respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, in

: regno Christi in terris in ctorum, hic et in æternum beatitudinem: et exultavit Deo salutari suo, secundum ei magna, qui potens est, n eius, secundum septimam, mul ac filia Dei: et miseri- rogenie in progenies timen- ndum quintam: esurientes et divites dimisit inanes se- im: suscepit Israel puerum s misericordiæ suæ secun- octavam, qua ut in prima um promittitur. Est hæc angelii Christi Verbi incar- in Evangelio Christi, quod nt assecuti, dum apud eos *ctum est, et habitavit in nobis.* *: ad patres nostros, Abraham et* *ecula.* Qui nempe sunt iuxta i filii Abrahæ secundum pro- *tiabuntur, cum apparuerit gloria* I. 15. præter exspectationem rnalium, qui in suo Messia r regnum mundanum in po- ndantia huius sæculi, volentes bus beati in hac vita, dum beatos esse vult æterna bea- egno cœlorum.

Caput XXXIX.

E

... a year, that some said he had only 500*l*., and he had no means of contradicting it. The salaries of the secretaries, as many of his brethren knew, and as the Missionary Committee knew very well, are the same as the venerable Mr. Reece received in the City-road circuit, and as he (Mr. Scott) received when he followed him, and those who followed him also for many years: they were adjusted entirely on the scale of what the London circuits allowed their ministers (hear). Some three years ago it was thought desirable to put the items together, and, as in the case of the Theological Institution, a new arrangement was made as to payment. It was thought desirable to put the items of board and of quarterage of ministers together, and pay quarter by quarter in one round sum. That was

ever considered it to be his highest happiness to regard himself as in a family (cheers). If it were not so, he should not have committed himself in the various ways he had to the course he had pursued. He could not otherwise—and he spoke it not boastingly—devote his time, his energies, and whatever he possessed of influence, to the cause, if he did not regard those with whom he associated as beloved brethren (cheers). It was true he had not been so much attacked as some others; but he had been subject, he believed, to insinuations. He had, however, thought it quite unnecessary to pay any attention to them, nor would he have done so even if they had gone much further, because he had always endeavoured to act according to the dictates of as enlightened a conscience as he possessed, and, under those circumstances, to ... Him in whom he had the fullest

demum ad illud Psalm. XXXVI. 11. delabitur: *Mansueti autem hæreditabunt terram.* A rege David regibus et principibus terræ possessoribus hoc dicitur: *Donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, et cuicunque voluerit, dabit illud, et humillimum hominem constituet super eum.* Hæc sunt ipsa Danielis IV. 14. ad regem Nabuchodonosor verba mox throno deiiciendum. Quod et deinceps reges terræ superbe ferocientes sunt experti, quorum præcipuorum regnorum per statuam Nabuchodonosor in somnio repræsentatorum fata et ruinas idem propheta prosequitur a). Generatim vero sapiens Eccli. X. 8.: *Regnum*, inquit, *a gente in gentem transfertur propter iniustitias, et iniurias, et contumelias, et diversos dolos.* Propiusque ad rem mox v. 17. legitur: *Sedes ducum superborum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefecit Deus, et plantavit humiles ex ipsis gentibus.* Quid hoc aliud, quam quod Christus ad apostolos suos, quos ad constituendum suum regnum in terris præsentis temporis Ecclesiam misit in universum mundum, ait: *Reges gentium dominantur eorum etc. vos autem non sic, sed qui maior est inter vos, fiat sicut minor etc.* Unde eos a se discere voluit: *Quia mitis sum et humilis corde:* quos misit *sicut oves in medio*

a) *Dan. II.*

ſuporum in universum mundum. Quando nimirum *in diebus regnorum illorum* Dan. II. 44. etc. *ſuscitavit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consumet universa regna hæc: et ipsum ſtabit in æternum. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis,* Christus Jesus, *lapis qui percusserat ſtatuam factus mons magnus, et implevit universam terram* mitis et humilis corde, per mites et humiles corde pauperes ſpiritu, ad quos ille: *data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Euntes ergo, docete omnes gentes etc.* a); ad constituendum Christo regnum æternum in cœlo et in terra: *Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.* Judæi vero, quos hic etiam præter discipulos alloquebatur, nec mites, nec humiles, qui Christum occiderunt, ac inani ſpe regni terreni ſuperbi non ſolum, terra, quam promissam patribus possidebant, exciderunt, verum etiam regno Christi Messiæ præter electos ex ipsis discipulos filios regni in hoc etiam mundo, quibus Christus dixerat: *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, ſed tristitia vestra vertetur in gaudium;* nempe: *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

CAPUT XXXIX.

a) *Matth. XXVIII.* 19.

CAPUT XXXIX.

rum. Quo autem alio, dum mala, luctus, fames, sitis, persecutio, quibus sint in hac vita beati, eis proponuntur, solari se nisi alterius vitæ beatitudine
præsertim, ad quos
sermone: *Beati*, ait,
vobis, et persecuti vos f
malum adversum vos m
gaudete et exultate, quo
piosa est in cælis: sic e
phetas, qui fuerunt ante
uno in hac vita solatio
buisse dolorum, et qui
maxima in veneratione

Consideratione piarum
videbitur comparantium
Mariæ *Magnificat* cum i
evangelicis, has scilicet
ordine, in Cantico illo cc
per eas ipsa hic et in æte
tur cum pauperibus spirit
mam beatitudinem, dum
eius Dominum, quando
gine Christo *abscissus est la*
manibus, et percussit statuam
dixímus, Deus *fecit potentia*
dispersit superbos mente cordis
tentes de sede, et exaltavit hum
quit, *respexit humilitatem ancil*
ex hoc beatam me dicent omnes

swallowed up ...
the only charge for repairing amounted to 48s. (cheers).
Several inquiries were made as to the number of passengers and crew on board, from the answers to which it appeared that there were about twenty passengers and fourteen of the crew.
Mr. OSBORN said it was vain and silly to attempt to convince the parties who wrote the statements concerning it. If they had put but one gallon of brandy in the ship, they had done as wrong in the eyes of those people as if they had put a hundred. The question of quantity was wholly beyond the mark. They trusted the committee to do according to their approval and discretion, and there he hoped the matter would always rest. Explanations on these matters were wholly vain.

JAS. HEALD, Esq., while expressing his ... to the Missionary Society, and his conviction that unabated confidence in its officers was essential to its well-being, felt called upon to mourn over the spirit which had been excited in their midst. He felt assured that that meeting reposed entire confidence in the committee, and proposed, therefore, a resolution to the effect, that after hearing the minutes read and the explanations offered, they desired to express their entire and grateful satisfaction at the manner in which the affairs of the society had been conducted, and their conviction that the insinuations thrown out to the contrary were totally groundless.
The Rev. Dr. HANNAH briefly seconded the motion. The committee had been sustained by the testimony of a good

Ecclesia militante regno Christi in terris in communione ſanctorum, hic et in æternum iuxta ſecundam beatitudinem: et exultavit ſpiritus eius in Deo ſalutari ſuo; ſecundum ſextam: fecitque ei magna, qui potens est, et ſanctum nomen eius, ſecundum ſeptimam, quæ est mater ſimul ac filia Dei: et miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum, ſecundum quintam: esurientes implevit bonis, et divites dimiſit inanes ſecundum quartam: ſuscepit Israel puerum ſuum recordatus miſericordiæ ſuæ ſecundum tertiam et octavam, qua ut in prima regnum cœlorum promittitur. Est hæc œconomia Evangelii Christi Verbi incarnati, ſublime in Evangelio Christi, quod Judæi non ſunt assecuti, dum apud eos *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et ſemini eius in ſæcula.* Qui nempe ſunt iuxta apostolum veri filii Abrahæ ſecundum promiſſionem, *ſatiabuntur, cum apparuerit gloria tua* Psal. XVI. 15. præter exspectationem Judæorum carnalium, qui in ſuo Meſſia præstolabantur regnum mundanum in potentia et abundantia huius ſæculi, volentes esse, his rebus beati in hac vita, dum Christus ſuos beatos esse vult æterna beatitudine in regno cœlorum.

Caput XXXIX.

CAPUT XXXIX.

Nec refert, quod ad octavam beatitudinem solum, perinde ac ad primam, regnum cœlorum promittitur; mox enim qui persecutiones patiuntur propter Christum, gaudere et exultare iubentur, *quoniam merces vestra multa est in cœlis.* De cæteris item beatitudinibus laudatus S. Chrysostomus: „Tu vero, inquit *a*), etsi non ad singulas beatitudines regnum dari audias, ne animo deficias. Etiamsi enim præmia diverso appellet nomine, tamen omnes ad regnum introducit. Nam cum dicit, lugentes consolationem, et misericordes misericordiam consequentur, et mundi corde Deum videbunt, et pacifici filii Dei vocabuntur, nihil aliud per hæc omnia indicat, quam regnum cœlorum; qui enim his fruuntur, id consequentur omnino. Ne igitur mercedem illam putes ad solos pauperes spiritu pertinere, sed etiam ad esurientes iustitiam, ad mites, et ad alios omnes. Ideo enim in singulis beatitudinem apposuit, ut ne quid sensibile exspectes. Neque enim beatus erit ille, qui iis coronabitur, quæ in præsenti vita dissolvuntur, et umbra celerius prætercurrunt.“ Neque vero hæc iis contraria quis existimet, quæ mox ex eadem homilia attulimus de mitibus, quibus possidenda terra est promissa. „Hæc porro dicit, addit *b*), non in præsentibus præmia circum-

a) *Num.* 5. *p.* 190. *b*) *Num.* 3. *p.* 189.

scribens, sed cum his illa quoque suppeditans. Nam si quidpiam spirituale dicat, non aufert tamen præsentia; si vero aliquid in præsenti vita promittat, non in his tantum promissionem sistit: nam, *quærite*, inquit, *regnum Dei, et hæc omnia adiicientur vobis.* Et rursum: *Quicunque dimiserit domum, aut fratres, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet in sæculo isto, et in futuro vitam æternam possidebit.*" Eodem modo antea explicaverat illud: *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* „Ubi vero, quærit *a*), dic mihi consolabuntur? Et hic et illic. Quia enim præceptum grave admodum erat, et onerosum, hoc se promisit daturum, quod illud maxime leve posset efficere. Itaque si velis consolationem accipere: luge. Et ne putes ænigma id esse, quod dictum est. Cum enim Deus consolatur, etiamsi mille tristia accidant, omnibus superior eris." Iterum hic animadverte Sublime in Evangelio Christi, de eorum (quos, qui terrena sapiunt, miseros esse putant) beata sorte; dum in hac etiamnum vita, maxime vero spe felicitatis æternæ esse percipis beatos.

a) *Num.* 3. *p.* 187.

Caput XL.

CAPUT XL.

APOSTOLI SAL TERRÆ.

Vos estis sal terræ. Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihil valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus. Matth. V. 13.

Salis acrimonia.

Sal terræ dicit Christus apostolos, qui in omnem terram essent mittendi. Animadverte et hic sublime in Evangelio Christi in natura salis tam acri, tam mordaci, et acerba, quo tamen in cibo condiendo nihil sapidius, magisque necessarium est, perinde ac ad arcendam putredinem proficuum. „Prophetæ, scribit post S. Chrysostomum Theophilactus commentario in cap. V. Matthæi *a)*, ad unam gentem missi sunt, vos autem totius terræ sal estis, mordentes et condientes doctrina et reprehensionibus dissolutos, ut non pariant vermes perpetuos: propterea ne abiiciatis mordacitatem reprehensionum, etiamsi persecutionem patiamini, et vobis exprobrent. Ideo dicit *b)*: *Quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* Si doctor enim infatuatus fuerit, hoc est, si non arguit, et constrin-

a) *Hom. XV. in Matth. n. 6. T. VII. p.* 193.
b) *T. I. p.* 25.

git, ſed mollis est et laxus, *in quo ſalietur* hoc est corrigetur? Tunc igitur foras proiicitur a doctorum dignitate: et conculcatur, hoc est, despicitur." Sed hoc minimum est, quod doctori ab hominibus accidere potest, si comparetur cum vindicta, quam ſumpturus est Christus Dominus ab infatuato doctore, qui eos quos ipse ſanguine ſuo a corruptione peccati restituit, iterum corrumpi ſinat. S. Chromatius Aquileiensis episcopus tractatu III. in S. Matth. evang. apte hoc nobis ex natura ſalis illustrat *a*): „Natura igitur ſalis, inquit, per aquam, per calorem ſolis, per flatum venti constat; et ex eo, quod fuit, in aliam ſpeciem generatur. Sic et apostoli, atque omnes credentes per aquam baptismi, per fidem Christi (qui in comparatione ſol iustitiæ dictus est) et per inspirationem ſancti Spiritus Deo renati, ex terrena in cœlestem nativitatem transierunt. Unde non immerito S. Apostoli ſal terræ a Domino nuncupantur. Et cuius terræ? promptum est noscere: id est terræ corporis nostri, quam dudum insipientem, ac ſensu vanitatis insulsam evangelicæ prædicationis ſapientia ſalierunt. Ipsi enim ſal terræ nostræ facti ſunt, quia per ipsos et verba ſapientiæ accepimus, et per cœlestem nativitatem in ſpiritalem ſumus demutati naturam. Sicut igitur ſal hoc, id

a) *Bibl. PP. T. VIII. p.* 337.

CAPUT XL.

est, ſal terræ indiscrete omnibus opus est; id est, regibus et potentibus, divitibus, et pauperibus, ſervis et Dominis; ſic et cœlestis ſapientiæ verbum, quod per apostolos prædicatum est, necessarium est cunctis ad vitam: *omnes enim*, ſecundum apostolum, *egent gratia Dei*. Quia ſicut præsentem hanc vitam non ſine ſalis usu habemus, ita quoque illam vitam æternam ſine dono ſapientiæ divinæ adipisci non possumus." Quod dicit Christus de ſale *si evanuerit*, ſeu ut apud Marcum legitur *a*) *inſulsum fuerit* μωρανθῇ *infatuatum* convenit cum notione ſeu proprietate ſalis ſapidi vel insipidi a ſapore. Sic ſapientia iuxta ſuum etymon ad corpus pertinet, et de ſapiendi facultate dicitur, ſeu ſapore, quem cibis ſal præstat; inde ad animum transfertur elegantissima metaphora cumprimis ad thema propositum de ſale, ſeu ſapientia ſalutari, qua conditi de corruptione congenita resipiscimus, atque insipientia ablata recte ſapimus, phrasi Tertulliani de ſpectacul. c. 27. *bene ſaporati:* utque S. Ignatius M. ardore patiendi, quæ est acrimonia ſalis christiani, abreptus de se ad bestias damnato Romanis ſcribit: „Frumentum Dei ſum, dentibus bestiarum molar, ut purus panis Christi inveniar." Ubi parabola fermenti, cui Christus ſimile

a) *Marc. IX.* 49.

esse regnum cœlorum dicit, subintrat a). Fermentum naturæ acrimonia cognationem habet cum sale, cognatumque in pane usum, dum modicum fermentum magnæ farinæ massæ admixtum suo sapore pervadit universam, vique sua attollit, et sapidam efficit perinde ac sal reliquos quosvis cibos: quo sensu eandem applicationem habet in Apostolis (quos hic sal terræ dicit) parabola fermenti, in quibus nimirum fermentum doctrinæ evangelicæ conditum universæ terræ massam fermentavit. Quod cum doctrina etiam prava fieri possit, hinc est, quod tum a Christo in fermento Pharisæorum, tum a D. Paulo in deteriorem partem accipitur I. Cor. V. 6, Gal. V. 9.

Caput XL.

a) *Matth. XIII.* 33. b) *Luc. XIII.* 31.

Caput XLI.

CAPUT XLI.

LUX MUNDI APOSTOLI.

Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Matth. V. 14. 15. 16.

Lumen a Christo sole.

„Sal terræ, sunt verba mox citati S. Chromatii *a*), Dominus discipulos suos appellavit: quia infatuata a diabolo corda humani generis per cœlestem sapientiam condierunt. Nunc quoque lumen mundi eos nuncupat, quia a seipso, qui verum et æternum lumen est, illuminati; ipsi quoque lumen facti sunt tenebrarum. Nam quia ipse sol iustitiæ est; non immerito etiam discipulos suos lumen mundi cognominat; quia per ipsos quasi per quosdam micantes radios, universo orbi cognitionis suæ lumen infudit: fugaverunt enim a cordibus hominum tenebras erroris, luce veritatis ostensa. Per ipsos namque illuminati etiam nos, ex tenebris

a) *Bibl. PP. T. VIII. Tract. IV. p.* 338.

lumen sumus effecti." Postquam nempe ortus est mundo sol iustitiæ, quam Christus cœlesti Patri suo, satisfaciendo pro peccatis nostris, plenam præstitit, eius radii non per unam gentem, sed totum mundum pervaserunt discurrentibus eius lucis radiis per discipulos eius; iam civitas hæc supra montem posita abscondi non potest. *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.* Tales lucernæ omnes christiani esse debent præcipue autem præpositi, quos non verbo tantum, sed etiam exemplo prælucere necesse est, *ut videant opera vestra bona*, inquit ille, qui postea dicit: *attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis a).* „Non ergo, probe notandum est cum S. Augustino *b*), *ut videamini ab eis*, id est hac intentione, ut eos ad vos converti velitis, quia non per vos aliquid estis, sed *ut glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*, ad quem conversi fiant, quod estis."

Sublime porro huius loci in eius contextu latet. Quæritur, quomodo apostoli lux mundi dicantur, quando quidem Joann. I. de Joanne Baptista, quo non surrexit maior inter natos mulierum dicitur:

a) *Matth. VI.* 1.
b) *De civit. Dei lib. V. c.* 16. *T. VII. p.* 131.

CAPUT XLI. *Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.* Est vero hoc, quod Joann. V. 35. ipse Christus de eo dicit: *Ille erat lucerna ardens et lucens.* Sic erant apostoli lucerna ardens et lucens a Christo, qui *erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, lucem accipiens, ac succensa *super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.* Domus est hæc, de qua Isaiæ II. et iisdem verbis Michææ IV.: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem*, civitate illa in monte posita, quæ non potest abscondi, quam vidit Joannes Apoc. XXI.: *Sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, et ipse Deus cum eis, erit eorum Deus.* Templum non vidit S. Joannes, in nova hac civitate Jerusalem, quale fuit in veteri illa; *Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illu-*

minavit eam, et lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: et afferent reges terræ gloriam ſuam et honorem in illam. CAPUT XLI.
Solummodo apud populum Judæorum *usque in hodiernum diem velamen positum est ſuper cor eorum: cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen*, ut nobis gentium doctor II. Cor. III. 16. ſpem facit; dum frustra in hodiernum usque diem Isaias clamat l. c.: *Domus Jacob venite, et ambulemus in lumine Domini;* frustra Christus in monte ingeminat: *Dictum est antiquis . . . ego autem dico vobis;* frustra quidem usque. hodie, ſed tamen ſpe freta ſancta civitas Jerusalem nova præstolatur veterem, atque invitat tandem aliquando, quia *non potest civitas abscondi ſupra montem posita etc.*

Caput XLII.

CAPUT XLII.

CHRISTUS PERFECIT LEGEM.

Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cœlum et terra, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant etc. Matth. V. 17. 18.

Evangelicæ legis præstantia præ veteri et perfectio.

Quomodo solvere potuisset Christus legem, qui iuxta apostolum *a)* erat finis legis, ad quem ceremoniæ etiam legis ceu figuræ referebantur, quæ dum cessabant adveniente prototypo, prophetiæque, quæ de Christo erant, sunt adimpletæ, Christum, palam fit, non venisse solvere, sed adimplere. Et quia tunc præfigurata in lege, et prædicta a prophetis nondum omnia, de se finem habebant, quæ adhuc erant (invidia perfidiaque potissimum Judæorum) et deinceps etiam usque ad consummationem sæculi adimplenda, ideo adiecit veluti iuramento asserendo: *Amen, amen dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.*

a) Rom. V. 4.

CAPUT XLII.

Quod porro legem moralem attinet, eam nequaquam solvit Christus, sed perfectam reddidit, verum sensum aperuit, falsasque interpretationes, et emollitiones legibus reiecit, quæ erant successu temporis adiectæ a sectis præsertim illis, quæ variæ, sibi quidem adversæ, erant. Unde Christus adiecit: *Dico autem vobis, quia nisi abundaverit iustitia vestra plusquam scribarum, et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum a).* Insigniter hoc S. Irenæus M. illustrat parabola Matth. XXI. 33. etc. *b)* de colonis a patre familias in vineam missis: „A quo igitur, inquit, patre missus est Filius ad eos colonos, qui interfecerunt eum, ab hoc et servi. Sed Filius quidem quasi a patre veniens principali auctoritate dicebat: *Ego autem dico vobis;* servi autem quasi a Domino serviliter, et propter hoc dicebant: *Hæc dicit Dominus.* Quem igitur illi Dominum præconabant incredulis, hunc Christus tradidit his, qui obediunt sibi; et qui priores, sive primum per servilem legisdationem, vocaverat Deus, hic posteriores, sive postea, per adoptionem assumpsit. Plantavit enim Deus vineam humani generis, primo quidem per plasmationem Adæ, et electionem patrum; tradidit autem colonis per eam legisdationem,

a) Matth. V. 20.
b) Lib. IV. contra hæres. c. 36. n. 1. et 2. p. 278.

Caput XLII. quæ est per Moysen: sepem autem circumdedit, id est circumterminavit eorum culturam, et turrim ædificavit, Hierusalem elegit, et torcular fodit, receptaculum prophetici spiritus præparavit, et sic prophetas misit, antequam esset in Babylonem transmigratio, et post transmigrationem alteros item plures quam priores expetentes fructus, dicentes illis: *Emundate vias vestras etc. etc.* Hæc præconantes prophetæ, fructum petebant iustitiæ. Non credentibus autem illis, novissime misit Filium suum, misit Dominum nostrum Jesum Christum, quem cum occidissent mali coloni, proiecerunt extra vineam. Quapropter tradidit eam Dominus Deus non iam circumvallatam, sed expansam in universum mundum aliis colonis, reddentibus fructus temporibus suis, turre electionis exaltata ubique, et speciosa. Ubique enim præclara est Ecclesia, et ubique circumfossum torcular: ubique enim sunt, qui suscipiunt spiritum. "

Quod primo S. Martyr animadverterat, Christum principali auctoritate dixisse: *Ego autem dico vobis*, hoc sæpe per decursum sermonis in monte legimus; illud in fine sermonis *a*): *Et factum est, cum consummasset Jesus verba hæc, admirabantur*

a) *Matth. VII.* 28. 29.

turba super doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut potestatem habens, et non ſicut ſcribæ eorum, et Pharisæi. Quæ etiam verba ab aliis evangelistis relata aliis occasionibus leguntur, ut ſupra notavimus *a*). In hoc autem ſermone in monte divinam auctoritatem ſuam maxime demonstravit, ut ex S. Irenæo notavimus, verbis illis e. g.: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis, si quis irascitur fratri ſuo, reus erit iudicio.* Ad quæ verba S. Chromatius Tr. VI. in Matth. *b*) „Hoc est, quod dicit Dominus, *non veni ſolvere legem, ſed adimplere.* Hoc est, quod minus erat addere: præcepta ſcilicet legis in melius reformare. Unde et S. Apostolus ait: *Legem ergo destruimus per fidem? Absit. Sed legem ſtatuimus.* Rudi et duro populo legis tradita ſunt mandata iustitiæ; perfecto autem et fideli populo evangelica traduntur præcepta consummatæ fidei, et cœlestis iustitiæ." Egregie prorsus idem S. Doctor, quæ deinceps ſequuntur apud Matthæum huiusmodi reformationes perfectionesque legis prosequitur; veluti proxime: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico: si quis viderit mulierem etc.* Ubi vero mox veteris testamenti concupiscentiam etiam damnantis testimonia affert; ſuntque luculenta

a) *Marc. I.* 22. *Luc. IV.* 32.
b) *Bibl. PP. T. VIII. p.* 341.

omnino duo postrema decalogi præcepta. Perspicue S. Thomas 1. 2. q. 107. art. 2. hæc distinxit, qua ratione Christus sua doctrina adimplevit præcepta legis tripliciter. „Primo quidem verum intellectum legis exprimendo; ficut patet in homicidio, et adulterio, in quorum prohibitione Scribæ et Pharisæi non intelligebant, nisi exteriorem actum prohibitum: unde Dominus legem adimplevit, ostendendo etiam interiores actus peccatorum cadere sub prohibitione. Secundo adimplevit Dominus præcepta legis, ordinando, quomodo tutius observaretur, quod lex vetus ftatuerat; ficut lex vetus ftatuerat, ut homo non peieraret: et hoc tutius observatur, si omnino a iuramento abstineat, nisi in causa necessitatis. Tertio adimplevit Dominus præcepta legis, fuperaddendo quædam perfectionis consilia, ut patet Matthæi XIX. ubi dicenti se observasse præcepta veteris legis, dixit: *Unum tibi deest: si vis perfectus esse, vade et vende omnia, quæ habes.*“

Singulis porro, quæ modo diximus, fimul collectis probeque consideratis, palam fit, quam fublimiter et adæquate Christus finem, œconomiamque adventus fui declaraverit, amoliendo a se fuspicionem, ac si advenisset, folvere legem aut prophetas; cum esset quidem abolendum vetus Testamentum cum fuo cultu cæremoniali,

destructis urbe et templo, quibus erat affixus, suapte cessaturo; essetque reiecta synagoga, ac republica Judæorum dissipata, Ecclesia per totum orbem congreganda ex gentibus, iugo legis soluto, prout in concilio Hierosolymitano fuit statutum, promulgatumque his auctoritate divina verbis: *Visum est Spiritui sancto, et nobis etc.* agente cumprimis gentium apostolo, atque in suis epistolis ad Romanos, Galatas et Hebræos præsertim legalium inutilitatem, inanitatemque demonstrante. Alia porro sunt, quæ Paulus abolenda, Christus adimplenda, et ad perfectionem deducenda statuit in lege.

Caput XLIII.

CAPUT XLIII.

SCANDALA PRÆSCINDENDA.

Quod si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, et proiice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua ſcandalizat te, abscinde eam, et proiice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Matth. V. 29. 30.

Evitando quascunque peccandi occasiones.

Quam admirabilis est Christus Dominus noster non ſolum in ſublimitate præceptorum, ſed etiam in vi et energia ea nobis insinuandi! *Vivus est enim*, dici hic potest cum apostolo *a*), *ſermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti: et pertingens usque ad divisionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque et medullarum.* Insaniebant, qui ad literam hic abscissionem membrorum acceperunt cum Origene, qui alias tantopere in ſensu allegorico S. Scripturæ excessit, et aberravit; metaphoram autem hic varii varie, exposuerunt, accomode omnes ac recte, prout variæ ſunt ſcandalorum

a) *Hebr. IV.* 12.

occasiones et insidiæ; hostes animæ foris, et intus nobis ipsis, uti ipse verborum contextus innuit; notavitque S. Hieronymus in h. loc. *a*): „Quia supra de concupiscentia mulieris dixerat; recte nunc cogitationem, et sensum in diversa volitantem *oculum* nuncupavit. Per dexteram autem et cæteras corporis partes voluntatis et affectus initia demonstrantur: ut quod mente concipimus, opere compleamus." Sic etiam S. Hilarius in oculo dextero intelligit affectum quemlibet animi. Et sæpe laudatus S. Chromatius Tr. VIII. in S. Matthæi Evangelium *b*): „Non oculum mihi, ait, vel manum corporis humani significat, sed oculum vel manum cordis: id est sensum malæ concupiscentiæ, et carnalis desiderii abscindi de cordibus præcipit, unde omnia mala procedere ipse Dominus in Evangelio manifestat, dicendo: *De corde enim exeunt cogitationes malæ; homicidium; adulterium; blasphemia, falsa testimonia; et cætera, quæ coinquinant hominem.* Verum, corpus detruncare nihil proficit ad malæ mentis emendationem, in qua totus gurges est vitiorum." Nihilominus tamen etiam extra mentem, interioremque hominem, exteriores a nobis ipsis, vel ab obiecto adveniunt occasiones, causæ, et fontes scandalorum, qui sint præscindendi.

CAPUT XLIII.

a) *T. IV. p. 18.* *b*) *Bibl. PP. T. VIII. p. 343.*

CAPUT XLIII. Nec frustra a Christo oculus primo nominatus est, de quo queritur propheta: *Oculus meus deprædatus est animam meam*, vel etiam manus, et pes, eoque nomine alia membra, quibus occasionem peccandi accipimus, et in mala ruimus. „Obturandæ aures sunt, sunt verba S. Valeriani episc. Cemeliensis homil. VI. de otiosis verbis a), opponentes scutum fidei: quo facilius omnis lenocinantis vocis excludatur auditus. Adhibenda etiam disciplina, quæ oculorum desideria repellat, et tabescentis cordis incitamenta compescat. Nam ita docet evangelista dicens: *Si te scandalizat oculus tuus, erue eum.* Nemo, dilectissimi, in hoc credat huius sententiæ stare rationem, quasi Dominus humanum corpus deformare velit, quod ad similitudinem suam plasmavit, et ad speciem suæ dignitatis instituit. Hoc est oculos eruere, quæ sunt in homine turpia resecare; et viles actus emendatione compescere: castigatis illecebris truncare luxuriam, et bono conscientiæ, manus improbæ cupiditatis abscindere. Ille autem manus suas incidit, qui in se infidelitatis tela confregerit, ét iusto iudicio, infidelitatis calamos amputarit. Ad salutem igitur animæ pertinet, si debilitentur vitia iniquis actibus enutrita, et radicitus evellatur impiorum aspectus oculorum:

a) Pag. 10. ed. August. anno 1757.

quibus cito mortis ſtimulus acquiescit, si hæc, quæ ſuperius dixi, integra et illæsa permiseris dominari.“ Recusæ ſunt hæ S. Valeriani homiliæ post Sirmondi editionem ad calcem operum S. Petri Chrysologi, qui ſermone XXVII. de *ſcandalo tollendo* adhuc aptius describit ſcandalum, „quod nobis, inquit *a*), nostris generatur ex ſensibus, cum fallimur oculis, cum decipimur auditu, capimur odore, et ſapore vitiamur. Unde Eva vetiti et lethalis cibi ſic gustu est ſauciata, ſic visu. *Et vidit*, inquit, *mulier, quod bonum est lignum ad manducandum, et quod gratum oculis ad videndum, et ſpeciosum est ad intuendum.* Bene ergo Dominus adiecit, ſcandalizare ſensus ipsos, dicendo: *Si ſcandalizaverit te oculus tuus, aut manus tua, abscinde et proiice abs te: melius est tibi ſine oculo et manu venire ad vitam, quam toto corpore ingredi in gehennam.* Et quamvis dominus lapsus, et vitia iusserit ſic nos ſecare, non membra: tamen si hoc Eva mater humani generis ſic fecisset, melius ſine oculo et manu in vitam venisset, quam totam posteritatem ſuam lamentabilem misisset in mortem.“ Patet hinc ratio verborum Christi: *expedit tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam*, nec quidquam exaggerata, si dispendii fiat æquiparatio. Quis

CAPUT XLIII.

a) Pag. 47.

Caput XLIV.

CAPUT XLIV.

DILECTIO INIMICORUM.

Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos:* et orate pro persequentibus, et calumniantibus vos: ut sitis filii Patris vestri, qui in coelis est: qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos. Matth. V. 43. 44.

Divina huius dilectionis exempla.

„Vide quomodo ultimam bonorum coronidem posuit, perorat in h. l. S. Jo. Chrysostomus *a*), propterea enim docet, non modo colaphis cædentes ferre, sed etiam dexteram maxillam præbere; neque tantum tunicæ pallium adiicere, sed cum angariante ad unum milliarium per duo milliaria incedere; ut quod his longe maius erat, cum omni facilitate susciperes. Et quid, inquies, his maius est? Illum, qui hæc faciat, non inimicum habere; immo; et aliquid aliud maius. Non enim ait, ne odio habeas, sed, dilige: non dixit, ne lædas, sed, benefacito." Ob oculos nobis hic ponit S.

a) *Hom. XVIII. n.* 3. *T. VII. p.* 238.

Pater modum admiratione dignum, quo nos paulatim Christus velut per gradus ad dilectionem inimicorum disponit, ac inducit. Caput XLIV.

Sed longe admirabilior est ratio, qua Christus deinceps ſermonis argumentum prosecutus, utitur ad eos, quos tunc alloquebatur, Judæos ſcilicet, persuadendos. Nihil apud eos exosius, detestabiliusque erat Publicanis, et Ethnicis. Quid ergo magis horruerint Judæi, quam his æquiparari, et ſimiles esse, quos illi ceu maledictos a Deo et contaminatissimos hominum execrabantur? nec adeoque quidquam excogitari, atque in medium proferri poterat, quo magis commoveretur eorum animus, quam si obiici eis posset, se non magis perfectos ſtudiososque virtutis esse, quam eos, quos ſceleratissimos haberent. Atqui vero ista ratione ad perfectionem dilectionis amoremque inimicorum eos provocat: *Si enim*, inquit, *diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? Et si ſalutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne et Ethnici hoc faciunt. Estote ergo vos perfecti, ſicut et Pater vester cælestis perfectus est.* Hoc vero quam ſublime, quam divinum, amore inimicorum æquiparari ipsi Deo? Quæ, quæso ad persuadendum ratio huic par esse poterat? Quod perfectionis instar huic

comparandum? Insigniter exemplum hoc Patris cœlestis S. Cyprianus illustrat in libro *de bono patientiæ*: „Sic, ait, perfectos dixit fieri Dei filios, sic consummari ostendit et docuit cœlesti nativitate reparatos, si patientia Dei Patris maneat in nobis, si similitudo divina, quam peccato Adam perdiderat, manifestetur, et luceat in actibus nostris. Quæ gloria est, similem Deo fieri, qualis et quanta felicitas habere in virtutibus, quod divinis laudibus possit æquari." Et paulo ante: „Videmus, inter alia scribit, inseparabili æqualitate patientiæ nocentibus et innoxiis, religiosis et impiis, gratias agentibus et ingratis Dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, spirare ventos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus maturescere vinearum, exuberare pomis arbusta, nemora frondescere, prata florere etc." Sunt hæc omnia beneficia, in genus humanum degener et ingratum, cœlestis Patris, *qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos*, ad quem locum respicit S. martyr.

Non poterat tunc iam omnium maximum Patris cœlestis, qui unigenitum Filium suum misit in mundum, ut se pro inimicis traderet in mortem, exemplum proponere. Ipsis amicis suis confidentioribus discipulis

apostolis ante suam mortem maiorem charitatem neminem habere dixit, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Obscurius tamen quid de eo, quod iam fecerat veniendo in hunc mundum ad nos inimicos reconciliandos Patri, eratque consummaturus, seipsum victimam offerendo in cruce, indicavit, quando eos ad dilectionem inimicorum hortatur dicendo: *ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos;* dum iam in Christo Jesu unigenitum Filium suum solem iustitiæ in terris oriri fecerat. Omnis hinc pendet spes nostræ salutis, quod Deus pro nobis inimicis unigenitum Filium dederit reconciliandis, cui ipso facto renunciamus, si ipsi inimicos diligere recusamus. Ita S. Joann. Chrysostomus in h. l. commentatur; „Etenim, inquit *a*), illos non modo non odit, sed etiam beneficio afficit eos, qui se iniuria afficiunt. Quamquam nulla sit hac in re æqualitas, non solum propter beneficii magnitudinem; sed etiam propter dignitatis eminentiam. Tu enim a conservo despiceris, ille autem a servo, quem sexcentis beneficiis affecit. Et tu quidem verba donas, dum pro illo precaris; ille vero res admodum magnas et mirabiles, solem accendens, et annuos imbres suppeditans. Attamen sic concedo te

a) *Hom. XVIII. n. 4. T. VII. p. 239.*

CAPUT XLV.

eos non gloriari docet, ne studiosi sint hominibus placendi: „Nesciat enim, inquit, tua sinistra, quid faciat manus dextera tua.“ „Rursus hic, sunt verba S. Jo. Chrysostomi a): non manus subindicat; sed hyperbolice id posuit. Nam si fieri posset, inquit, ut tu ipse ignorares, illud etiam curandum esset, et si posset fieri, ipsas manus ministrantes latere deberet.“ Dextera in honore est, ac laude posita etiam passim in ipsa scriptura sacra, designatque bonum rectumque opus quod fit; ad sinistram damnandi reponentur in extremo iudicio, quo cuique actioni iustum statuetur pretium, atque singillatim operibus misericordiæ sua merces tribuetur, si recto fine ac ordine fiant, non perverso sibi aut aliis placendi, laudesque hominum quærendi studio.

Pulcherrime igitur ac sublimiter hic cavemur, ne dexteram quamcumque actionem ac opus bonum faciendo, illud sinistra intentione aut quovis alio modo corrumpamus, pervertamusque; quapropter, ut animadvertit S. Augustinus in h. l. de Sermone Domini in monte b), nihil consequentius sinistra videtur significare, quam ipsam delectationem laudis. Dextera autem significat intentionem implendi præcepta divina.

a) *Hom. XIX. n. 2. T. VII. p. 245.*

b) *Lib. II. n. 8. T. III. P. II. p. 209.*

Cum itaque conscientiæ facientis eleemosinam miscet se appetitio laudis humanæ, fit sinistra conscia operis dexteræ: *Nesciat ergo sinistra tua, quid faciat dextera tua*, id est, non se misceat conscientiæ tuæ laudis humanæ appetitio, cum in eleemosyna facienda divinum præceptum contendis implere."

Cum, quidquid sumus, et possidemus Dei beneficio habeamus, nihil iniquius est, quam aliquid nobis in acceptis ferre, nec ad eum referre, qui est omnia in omnibus ac unicus finis, cui soli debetur omnis honor et gloria; quam si, in quoquam ei detractam, nobis adscribimus, ut honorificemur ab hominibus; non nisi illud nobis reliquum est, quod Christus cum assertione soliti sui iuramenti edixit: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*; propriam nimirum inanem illam gloriolam, quam apud homines aucupamur. Tam immensa vero est divinæ benignitatis dignatio, ut quidquid aliis benefacimus, quasi sibi ipsi factum accipiat, dicturus aliquando ad eos, qui a dextris erunt a): *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et*

a) *Matth.* XXV. 34.

CAPUT XLV.

venistis ad me. Stupentes mirantur ipsi tantam beati benignitatem *dicentes: Quando te vidimus esurientem, et pavimus te? etc. Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Unde et Deus seipsum in æterna beatitudine constituit mercedem nostram magnam nimis, quam meremur, quidquid in nomine eius facimus, aut aliis benefacimus. Igitur incomparabile ac infinitum est intervallum inter modicum illud lucrum et inane, quod capit animus ex vana gloriola tum in seipso delectando, cum etiam ab aliis captando hominibus, siquidem etiam cum terreno quocunque commodo ac utilitate sit coniuncta, quamcunque grandis sit proventus, si cum eo comparetur quodvis leve præstitum proximo in nomine Christi officium vel beneficium tantummodo aquæ frigidæ. Tantumque interest, an recta vel sinistra intentione quis eleemosynam exhibeat, aut alia proximo opera charitatis, ut inde dependeat, an ad dexteram sit collocandus quisquam in parato nobis a constitutione mundi regno.

CAPUT XLVI.

ORATIO QUOMODO INSTITUENDA.

Caput XLVI.

Cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem, nolite multum loqui ſicut ethnici: putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum. Sic autem orabitis: *Pater noſter etc. Matth.* VI. 6. etc.

Christi doctrina hic, uti in reliquo hoc ſermone in monte ad univerſum genus humanum pertinet, non ad homines ſeorſim in ſocietate disiunctos, et coniunctos, quibus publici ſunt orationis conventus; dum vult orantem intrare in cubiculum ſuum, ac orare Patrem in abſcondito: ſiquidem oratio præcise ad Deum dirigitur, atque etiam converſatio cum Deo dicitur; quæ utique haud opportunius quam clauſo oſtio, vel ob ipſam humanæ mentis volubilitatem, et diſtractiones quaſcunque animi peragitur.

Battologia cavenda.

CAPUT XLVI.

Eadem porro hic est ratio ac de eleemosyna et ieiunio iubente Christo ungere caput, et faciem lavare: *Ne*, ait, *videaris hominibus ieiunans*, contra vanæ gloriæ ſtudioſos, orationem inſtituentes, *ut videantur ab hominibus*; contra battologiam, itemque, quem uſu ſui ævi Theophylactus Battariſmum nominat, „Battariſmus autem, ait in h. l. *a*), eſt vox inarticulata, qualis eſt puerorum. Tu ergo, addit, ne nugax ſis et multiloquus. Non ſunt longæ preces faciendæ, ſed breves quidem et crebræ: oportet enim pauca loquentes perſeverare in precibus.“ Sic ex uſu monachorum Ægypti S. Athanaſius in fragmentis ſermonum, ſive commentar. in Matth. *b*) „longas hic orationes, ſed non frequentes averſatur. Jubet enim ſine intermiſſione orare.“ Battologia S. Gregorio Nyſſeno ex etymo eſt, „quaſi dicas: linguæ volubilitas et vanus ſermo,“ in Serm. I. de oratione *c*), ubi eam pluribus deſcribit. Id certe non eſſe, quod orandi impatientes ſibi perſuadent, demonſtrat exemplum Chriſti in oratione non ſemel pernoctantis.

Pater noster in cœlis etc.

Chriſtus nobis verbis illis: *Scit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam eum petatis*; fiduciam inculcare erga cœ-

a) *T. I. p.* 31. *b*) *Bibl. PP. T. V. p.* 179. *c*) *T. I. p.* 717.

lestem Patrem nostrum vult, ut eum tum alias nominat, cum vero in ipsa formula orationis, deditque nobis potestatem filios Dei fieri: „Ut qui, utor verbis S. Athanasii *a*), inferius antea geniti fuerant, desuper secundo gignerentur, id est, ex Deo. Ipse igitur matrem duntaxat habet in terra: et nos Patrem duntaxat habemus in cœlo. Quocirca filium hominis seipsum appellat, ut homines Deum vocarent Patrem in cœlis. *Pater noster*, inquit, *qui es in cœlis.*" „O maximam Dei, exclamat S. Cyrillus Hierosolymitanus *b*), in homines iunctam cum amore clementiam! Tantam his, qui a se defecerunt, atque in extremis malis extitere, iniuriarum oblivionem, et gratiæ participationem indulsit, ut et Patrem appellarent. *Pater noster, qui es in cœlis.*" „Vide, hic perorat S. Joann. Chrysostomus *c*), quomodo ſtatim auditorem erexit, et omne beneficii genus in prooemiis memoravit. Nam qui Patrem Deum appellavit, et peccatorum remissionem et ſupplicii abrogationem, et iustitiam, et ſanctificationem, et redemptionem, et filiorum adoptionem, et hæreditatem, et fraternitatem cum unigenito, et ſpiritus dona, hac una denominatione confessus est."

a) *De Incarnat. contra Arianos n.* 8. *T. I. P. II. p.* 875.
b) *Catech. XXIII. Mystag. V. de ſacra Liturg. n.* 11. *p.* 328. *etc.* *c*) *Hom. XIX. in Matth: n.* 4. *T. VII. p.* 249.

Caput XLVI.

Filii quales nos?

Sed enim in tali dignatione divina, qualem nos exhibere affectum filialem, qualesque nos esse oporteat, ne temere Patrem cœlestem vocemus, invocemusque, audiamus S. Isidorum Pelusiotam *a*), indeque ſimul discamus, quam iure merito orationem Dominicam vocet Tertullianus in proœmio libri de oratione *b*) *Breviarium Evangelii*, quæ quippe divinam omnem circa humanum genus dispensationem ac Evangelii Christi œconomiam complectitur. Quam quomodo in oratione persequi, et ne a ſcopo aberremus, cavere nobis debeamus; memoratus S. Isidorus ſingillatim edocet per ſeptem orationis dominicæ petitiones. „Quocirca, ſunt eius verba *c*), quavis ſuperiorem audacia eum esse arbitror, qui cum nihil eorum faciat, quæ laudabilem deceant filium, tamen ausit Patrem appellare omnium rerum Dominum: quique cum ea agat, ex quibus male audiat divinum nomen, dicere tamen aggrediatur: *Sanctificetur nomen tuum*; et cum ſatelles clarissimus ſit diaboli, qui tyrannidem in genus humanum invasit, et exercet, tamen dicat: *Adveniat regnum tuum*; hoc est, conspiciaris tyrannide oppressis rex victoriosus; adversus peccatum opem insuperabilem ferens. Præterea, nihil cum faciat eorum, quæ vult Deus,

a) *Edit. Paris. anno* 1638. *b*) *Pag.* 130.
c) *Lib. IV. ep.* 24. *p.* 424.

tamen simulare virtutem, ac dicere: *Fiat voluntas tua, ut in cælo, et in terra.* Cumque teipsum deliciis ac luxui manciparis; et multa non solum ad victum sed etiam ad luxuriam reposita iam habeas viatica vitæ, tamen orare: *Panem nostrum quotidianum* (hoc est animæ convenientem, aut carnis sustentationi sufficientem) *da nobis hodie.* Nam particula *hodie*, quotidianam subministrationem significat. Intelligentem enim facultatem animæ in supernam philosophiam perducens, ipsum quoque petitionis tempus definit. Ad hæc, cum implacabilis atque crudelis ipse sis, dicere: *Remitte nobis debita nostra;* cumque malorum tenacem serves memoriam, et ultionis omnem excedas modum, dicere: *Sicut et nos remittimus debitoribus nostris.* Quique in tentationes seipsum coniiciat, et nullam non secet viam, quæ ad pericula ducat, tamen nunc dicere: *Ne inducas nos in tentationem;* id est eiusmodi, ut non modo risum, verum etiam omnem indignationem mereatur. Porro cum volens lubensque hostem generis humani sequaris (neque enim per vim, neque per tyrannidem, sed dolo et fraude nostri potitur) dicere: *Sed libera nos a malo.* Denique dicere quidem, *Quia tuum est regnum, et potentia et gloria*, sed eum interim pro nihilo putare, a quo omnis potentia et gloria tanquam ex fonte profluit, tale est,

Caput XLVI.

ut venia maius in se crimen complectatur. Quapropter illi soli post admirandum illum, qui in divino baptismate contigit, partum, et post novam ac peregrinam puerperiorum legem, hanc orationem rite ac iure recitare poterunt **Deum** *Patrem* appellantes, qui filiorum germanam indolem ostendunt. Illi poterunt dicere: *Sanctificetur nomen tuum;* qui nihil scelerati committunt. Illi et hoc: *Adveniat regnum tuum;* qui ea fugiunt, quæ tyranno voluntatem pariunt. Illi et hoc: *Fiat voluntas tua;* qui ipsis factis hoc se operam dare declarant. Illi etiam; *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie;* qui luxui ac deliciis nuntium remiserunt. Illi et hoc: *Remitte nobis debita nostra;* qui veniam iis tribuunt, qui in ipsos deliquerunt. Illi et hoc: *Ne nos inducas in tentationem;* qui neque semetipsos, neque alios in hanc coniiciunt. Illi et hoc: *Libera nos a malo;* qui cum Satana perpetuum et irreconciliabile gerunt bellum. Illi denique vere dicere poterunt: *Quia tuum est regnum, et potentia et gloria;* qui ad ipsius verba contremiscunt, eaque re et opere ostendunt. Non enim tantum efficere valet ipsa huius precationis notitia, quam mores et vita precantis. "

CAPUT XLVII.

Caput XLVII.

DIMITTE, ET DIMITTETUR TIBI.

Si dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet et vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Matth. VI. 14. 15.

Conditione reciproca nobis Deus dimittit peccata.

Quemadmodum vidimus paulo ante in eleemosyna, ſic in aliis omnibus operibus misericordiæ erga proximum clementissima pietate ſua Christus ea tanquam ſibimet facta agnoscit, ut id etiam ad instar iuramenti alibi affirmet: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis a)*; ita e contrario: *Amen dico vobis*, ait, *quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis:* tum alias ſæpe contestatur, non nisi tunc nobis dimittendum fore, si et nos aliis dimittamus.

Quam vero ſublime est et pro nostra adoptione in filios Dei plane divinum, nec quidquam nobis excelsius, nostræque exilitati excellentius et ad honoris fastigium maius excogitari potest, quam Deum ve-

a) Matth. XXV. 40.

luti ex condicto nobiscum æquisque conditionibus tanquam parem cum pare agere. At vero memores nos ſimus oportet ſponsionis reciprocæ factæ, datæque fidei, quam toties renovamus, quoties orationem Dominicam coram Deo fundimus. Quæ nostrum respectu eo est dignantior, quo maior ac infinita est inter paciscentes veluti partes intercapedo. Accedit et illud immensum divinæ erga nos pietatis argumentum, quod ſicut benignissimum numen tanquam ſibi factum, quod aliis benefecerimus, in acceptis fert; ita etiam male in alios facta ceu in se delictum reputat. Ecce conditionem, quam nos ipsi magistro divino ponimus, dum dimitti nobis debita nostra petimus, *ſicut et nos dimittimus debitoribus nostris;* ac benignissimus misericordissimusque Salvator noster ineffabili pietate ſtatim post formulam orationis eandem iterum apponit, artificioque perinde amabili, quam admirabili obstringit omnes nos, mutuas offensas condonare, ea certa ſpe, si dimiserimus peccata in nos commissa ab aliis, clementissimum Patrem nostrum cœlestem et nobis dimittere delicta nostra. Quod non contentus hic bis consequenter repetiisse; id iterum alibi apud eundem Evangelistam et perinde apud alios nobis itentidem in memoriam verbis et exemplis variis inductis revocatur, uti constanter etiam a viris

apostolicis et SS. Patribus. Sic S. Polycarpus S. Joannis discipulus in Epist. ad Philippenses, „si ergo, inquit *a*), deprecamur Dominum, ut nobis dimittat, debemus et nos dimittere. Nam coram Domini ac Dei oculis ſumus, et omnes nos oportet ſtare ante tribunal Christi, et unumquemque pro se rationem reddere." Nemo frequentius dissertiusque hoc inculcat S. Cypriano M. in libro de orat. Dominica ad hanc petitionem, „adiunxit plane, ait, et addidit legem, certa nos conditione et ſponsione constringens, ut ſic nobis dimitti debita postulemus, ſecundum quod et ipsi debitoribus nostris dimittimus: ſcientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus, nisi et ipsi circa debitores nostros paria fecerimus." Sic ille deinceps adhuc testimoniis et exemplis evangelicis confirmat rem. Sæculo IV. vero S. Jacobus Nisibenus Serm. de oratione *b*). „Orant quidem aliqui, inquit, oratione quam docuit Dominus noster: *Dimitte nobis debita nostra, ſicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* O qui ſic oras, memento, quando hostiam offers in conspectu Dei; vide, ne erubescat, qui offert orationem tuam, veluti ſacrificium coinquinatum. Tu oras Deum, ut dimittat tibi, et profiteris, quod et tu

a) *Num.* 6. *Rom. VI.* 12 14.
b) *Bibl. PP. T. V. p. XXX.*

CAPUT XLVII. dimittis. Cogita primum in mente tua, an dimittas, ne inveniaris mendax coram Deo, dum dicis, dimitto, non dimittens: non est Deus ut homo, qualis es tu, ut mentiaris ei.“ S. Joan. Chrysostomus id imprimis agit in h. l. ut divinam erga nos Dei clementiam et pietatem ob oculos ponat, quam nobis ipsis hac nostra sponsione exhibet. „Nam, inquit *a*), cum posset sine hac posita conditione omnia tibi peccata condonare; vult tamen te inde etiam beneficium accipere, mille tibi undique mansuetudinis et humanitatis occasiones ministrans, et quod in te belluinum est eliminans, iram extinguens, et undique te membro tuo conglutinans. Quid ergo dicere possis, an te mali quidpiam a proximo iniuste passum esse? Hæc quippe sunt peccata; nam si iuste, peccatum nullum est. At tu talium vere peccatorum veniam impetraturus accedis, imo et multo maiorum: et ante veniam, non minimam consecutus es gratiam, edoctus te humanam habere animam, et ad omnem mansuetudinem institutus. Post hæc vero, magna etiam tibi merces illic recondita erit, quod nullæ a te peccatorum rationes postulentur. Quo igitur digni supplicio erimus, si tali accepta potestate, salutem nostram prodamus? Quomodo autem in aliis nos

a) *Hom. XIX. n. 6. T. VII. p.* 253.

exaudiri rogamus, cum nolimus, dum penes nos est, nobis ipsis parcere?" Nemo vero fortius S. Augustino pacti ac conditionis obligationem ſtringit, qua tenemur ex hac mutuæ conditionis lege, ſerm. CXIV. de verbis Luc. XVII.: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum etc.*; primum quidem paucis his: „Volo ergo, iniquit *a*), te ignoscentem, quia teneo veniam postulantem. Rogaris, ignosce: rogaris, et rogabis: rogaris, ignosce; tu rogabis, ut ignoscatur tibi." Et paulo post: „*Dimitte*, inquit, *nobis debita nostra.* Quo iure? quo pacto? quo placito? quo chirographo recitato? *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Parum est, quod non dimittis: adhuc et Deo mentiris. Conditio posita est, fixa est lex: Dimitte, ſicut dimitto. Ergo non dimittit, nisi dimittas: Dimitte, ſicut dimitto. Petenti vis ut dimittatur tibi, petenti dimitte. Preces istas iurisperitus cœli dictavit; non te fallit, ſecundum cœlestem eius vocem posce: dic, *dimitte nobis, ſicut et nos dimittimus:* et fac quod dicis. Qui mentitur in precibus, beneficio caret; qui mentitur in precibus, et perdit causam, et invenit pœnam etc." Nihil est, quod nos adeo confundit coram Deo in ipsa oratione nostra ad Deum, si quod orando promittimus, attente animo revolvamus; ſiqui-

a) *T. V. p.* 574.

Caput XLVII. dem cum eodem S. Augustino fermon. CLXXXI. de verbis epist. I. Joannis „Humiles et devoti dicamus quotidie *dimitte nobis debita nostra:* fed si faciamus, quod fequitur: *ficut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Sponsio hæc cum Deo, vera fponsio, et fixa conditio est." Quis nobis ad hæc debet esse animus, si in memoriam revocamus, quid quotidie in oratione Deum rogamus, et quales nos erga proximum exhibemus, iniuriarum memores, minas fpirantes, vindictam cogitantes, malum pro malo reddentes?

CAPUT XLVIII.

JEJUNIUM CUM GAUDIO.

CAPUT XLVIII.

Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava,* ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito: et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Matth. VI. 16.

In spe mercedis æternæ.

Satis quidem se ipsam explicat Christi doctrina de simulata tristitia hypocritarum in facie ad severitatem speciemque sanctitatis composita ad vanam aucupandam existimationem ac gloriam, quam hic perinde ac supra de eleemosyna et oratione damnat. Cæterum ieiunium, „principalis hæc, ut Tertulliano dicitur *a*), species in castigatione victus," et pœnitentiæ genus sicut cæteræ corporis castigationes per se tristitiæ quoddam simulacrum est, utque idem loquitur *b*), „semper inedia mœroris sequela est, sicut lætitia accessio saginæ;" nihilo-

a) *De ieiunio c.* 9. *p.* 548. *b*) *Ib. c.* 7. *p.* 547.

minus vero Christus causam ſubindicat, quamobrem etiam dum ieiunamus, læti animo esse possimus, ob mercedem nobis a Patre reddendam: quemadmodum ſupra in persecutionibus ad gaudendum et exultandum hortatus fuerat: *Quoniam*, inquit *a*), *merces vestra copiosa est in cælis.*

Ab hac cynosura toto cœlo aberrant, qui posthabito unico rerum omnium fine ultimo, Deo (qui ſeipsum nobis præstituit mercedem in æterna post hanc miseram vitam felicitate in cœlesti gloria) gloriolam quærunt ab hominibus, ut paulo ante dehortantem Dominum audivimus: *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, et in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Videmus hic eandem terribilem repeti ſententiam, qua mercede illa magna nimis, quam Deus ſeipsum nobis constituit bonorum operum nostrorum, nos frustratos intelligimus cum hypocritis illis tristibus, qui exterminant faciem ſuam ἀφανίζουσι quasi tristi aspectu ſic deformantes faciem, ut vultus ſpecies omnis veluti depereat, *ut appareant hominibus ieiunantes. Amen, amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam*, ac tenent ἀπέχουσι, quam ipsi in vana gloria constituerunt apud homines;

a) *Matth. V.* 12.

Christus autem, ne appareamus hominibus ieiunantes, sed Patri nostro in cœlis (prout singulari pietate ad plenam in nobis excitandam filialem fiduciam bis hic nominat, *sed Patri tuo, qui est in abscondito, et Pater tuus, qui est in abscondito, reddet tibi*) vult ieiunantes ungere caput, et faciem lavare: id quod solemne fuit apud Orientales, atque adeo apud Judæos in conviviis, aliisque lætis occasionibus, ut appareret vultus hilaris, prout in Ruth exemplum habemus iussa a socru ad captandam benevolentiam Booz propinqui *lavare et ungere se, et induere cultioribus vestimentis a*). Sic dum Judith XVI. 9. exuisset se vestimento viduitatis, induissetque se *vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israel, unxit faciem suam unguento, et colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam etc.* Ad rem etiam cumprimis est David regis exemplum, cum deprecaretur pro parvulo filio decumbente ad mortem *et ieiunavit David ieiunio, et ingressus seorsum iacuit super terram b*); mortuo autem puero surrexisse dicitur de terra: *et lotus unctusque est: cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini.* Idem David dum Psalm. XLIV. speciem, decorem, et unctionem regiam canit, *oleum lætitiæ* appellat, quo inaugurari mos est reges in verbis illis, quæ ad Christum seu unctum Domini

a) *Ruth. III. 3.* b) *II. Reg. XII. 16.*

pertinent, *propterea*, inquit *a*), *unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Ἔλαιον ἀγαλλιάσεως exultationis exaltationisque præ participibus tuis, ut habet Paulus; in comparatione nimirum terrestris principatus, qui ceu umbra disparet ad regiam maiestatem adumbratam in hoc Psalmo XLIV: quem (inscriptum *Canticum pro dilecto* Christo nimirum sponso futuro Ecclesiæ suæ, quando *adducentur*, iuxta vatem, *regi virgines*, beatæ animæ *post eam*, reginam sponsam, *afferentur in lætitia et exultatione in templum regis*) iam non semel induximus supra *b*) ubi de Joanne præcursore Domini amico sponsi, et apostolis filiis sponsi, dum excusat eos Christus de ieiunio, quod non possint lugere filii sponsi, quamdiu cum illis est sponsus; hic autem modum ac rationem ostendit ieiunandi cum gaudio vultuque hilari.

Nihil est quod divinam erga nos pietatem magis commendet, et manifestet in Evangelio, quam quod imprimis totam legem posuerit in dilectione, quæ est propria affectio delectationis animæ nostræ, deinde in gaudio interno animi, quæcunque nobis foris acciderint, patienter ac læte perferentis, ob spem mercedis æternæ, si non iam hic mercedem in ipsis actioni-

a) *Hebr. I. 9.* *b*) *Cap. XXVI. et XXXVI.*

bus quæramus. „Manifestum est, sunt verba S. Augustini in h. l. *a)* his præceptis omnem nostram intentionem in interiora gaudia dirigi, ne foris quærentes mercedem, huic sæculo conformemur, et amittamus promissionem tanto solidioris atque firmioris, quanto interioris beatitudinis, qua nos elegit Deus conformes fieri imaginis filii eius.“ Est hoc, quod D. Petrus nos in rebus quibuscunque arduis et perversis monet *b)*: *Carissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat: sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes.* Et D. Paulus de se ipso, *repletus sum*, inquit *c)*, *consolatione; superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.*

a) *De Serm. Dom. in monte lib. II. n.* 40. *T. III. Part. II. p.* 216.
b) *I. Petr. IV.* 12. *c)* *II. Cor. VII.* 4.

Caput XLIX.

CAPUT XLIX.

THESAURUS NOSTER, ET LUCERNA.

Thesaurizate vobis thesauros in cœlo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt, nec furantur. *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit: totum corpus tuum lucidum erit etc.* Matth. VI. 20. 21.

Non in caducis.

Quid verius, quid sublimius dici potuit? quid ad rem convenientius, quando de rebus res est, erga quas humanus affectus fertur, abripiturque? Non vult Christus, ut thesaurizemus thesauros in terris, iisque animi affigamus affectum, rebus nimirum dilabentibus ac perituris; quippe cum non possit esse diuturnior earum rerum usura, quam præsentis vitæ; in qua tamen ipsa fluxa omnia sunt innumeris periculis ac iacturis exposita. Homo homini, ut proverbio dicitur, est lupus, suntque tot in humanis viæ, alienis rebus insidiandi, ac furandi. Divitiæ, omnisque rerum terrenarum apparatus rubigini sunt exposita ac corroduntur, ut pereant: minimæ animal-

culorum tineæ pretiosissima quæque consumtioni præparant. Stultum est illis animum affigere; cum nobis parata sint æterna bona, ea tamen conditione, ut illa tota animi intentione consectemur, atque nobis thesaurizemus thesauros in cœlis.

Caput XLIX.

Palam fit admirabilis, ac divina connexio horum cum iis, quæ sequuntur, verbis: *Lucerna corporis tui est oculus tuus: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit etc.* Si nempe iudicium nostrum de rebus huius et futuræ vitæ sanum fuerit; et rectus purusque affectus animi erga æterna bona, præ caducis huius vitæ rebus; studia etiam nostra et facta bona erunt, et recta: *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi et cor tuum erit.* Judæi cordi tribuunt, quæ sunt affectiones animi, secundum quas de rebus iudicamus, et in eas abripimur, quibusve delectamur, frui desideramus, atque earum usura felices nos esse putamus, aut secus: et sic benigno aut maligno eas oculo ceu lucerna respicimus. „Lucerna corporis, ut rem explicat S. Chromatius *a*), sensus mentis, et fides cordis intelligitur: quæ si in nobis pura et lucida fuerit, sine dubio, omne corpus nostrum illuminat. Idcirco autem lucerna in comparatione fidei poni-

Sed supernis rebus obtutu fixo.

a) *Tract. XVI. in Matth. T. VIII. Bibl. PP. p.* 350.

CAPUT XLIX.

tur, quia ficut lucerna incedentium in nocte gressus illuminat, ne aut in foveas, aut in offendicula quæque ambulantes incurrant: ita in hac fæculi nocte fplendor fidei omnes vitæ nostræ gressus, præeunte lumine veritatis illuminat, ne aut in foveas peccatorum, aut in offendicula diaboli incidamus." Insigniter hoc Theophanes homilia lectu dignissima in hæc verba *a*): *Lucerna corporis est oculus* duce S. Gregorio Nazianz. orat. 38. Paneg. de Nativit. D. illustrat exemplo primorum parentum in paradyso fimplicitate nudorum: „At, inquit, ubi improbi dæmonis consilio et aversione a bono; contrariæ visionis factus est particeps, *tunc aperti funt oculi eorum*, non ut melius viderent, fed ut intelligerent se esse nudos, et erubescerent. Nam quæ postea fubiit mali cognitio, priorem fimplicitatem hebetavit, quemadmodum lumen fuccedentibus tenebris naturalem decorem amittit." Passim hic fimplex oculus puritas intentionis uno verbo, nec diversa ad priorem fententia dicitur cum S. Augustino: „Ut noverimus, inquit libro II. de fermone D. in monte *b*), omnia opera nostra tum esse munda, et placere in conspectu Dei, si fiant fimplici corde, id est, intentione fuperna, fine illo chari-

a) *Hom. XLII. p.* 298. *b*) *Num.* 45. *T. III. P. II. p.* 218.

tatis: quia et plenitudo legis charitas. Oculum ergo hic accipere debemus ipsam intentionem, qua facimus, quidquid facimus: quæ si munda fuerit, et recta, et illud aspiciens, quod aspiciendum est; omnia opera nostra, quæ secundum eam operamur, necesse est bona sint." Ultimus finis noster, de quo modo locuti sumus, in quem suapte natura necessario ferimur, unus est, quem benignissimum Numen in seipso summo bono collocare dignatur, ad quem unice intentio nostra ferri debet, atque ad eum omnia sunt referenda, quorum nobis usura in rebus præsentibus conceditur tanquam mediis ad finem ultimum non in hac, ubi omnia caduca sunt, sed in æterna vita fruendum.

Caput L.

CAPUT L.

DEO SOLI SERVIENDUM.

Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, et alterum diliget: aut unum sustinebit, et alterum contemnet. *Non potestis Deo servire et mammonæ.* Matth. VI. 24.

Non possumus Deo servire et Mammonæ.

Consequenter hæc ad superiora dicta sunt, ne cor ad res terrenas et transitorias affigatur postpositis cœlestibus et æternis. Amplius vero hic depravatio humanæ naturæ ostenditur, cui cupiditas dominatur, quod Christus consistere nequaquam posse dicit cum servitute, qua Deo obstricti sumus: *Nemo potest duobus dominis servire.* „Si voluerimus, ait S. Clemens P. R. *a*), et Deo servire, et Mammonæ, non congruit hoc nobis. Quid enim prodest, si quis totum mundum lucretur, animæ vero detrimentum patiatur? sunt vero sæculum hoc, et futurum duo inimici: hoc loquitur fornicationem, et corruptionem, et avaritiam, et deceptionem, illud vero ista prohibet. Non possumus ergo istorum duorum esse amici: oportet vero nos ab hoc separatos illo frui.“ Nempe *non potestis Deo ser-*

a) *Epist. II. ad Cor. n. 6.*

vire et Mammonæ. „Deum quidem, ut commentatur S. Irenæus *a*), confitens Deum, Mammonam autem nominans hoc quod est. Nam Mammonam dominum vocat dicens: *Non potestis duobus dominis servire;* sed discipulos docet servientes Deo, non subjici Mammonæ, neque dominari ab eo. *Qui enim*, inquit, *facit peccatum, servus est peccati.* Quemadmodum igitur servientes peccato, servos peccati vocat, non tamen ipsum peccatum Deum appellat; sed et eos, qui Mammonæ serviunt, servos Mammonæ appellat, non Deum appellans Mammonam!"

Satis exprimit vim sententiæ Christi S. Martyr in eos, qui divitias instar Numinis habent, quod est Mammona, græcis πλȣ́τος, cui servire simul ac Deo est Paulo, *idolorum servitus b*). Sic idem Col. III. 5. avaritiam notat, *quæ est simulacrorum servitus*, utroque loco vitia carnis præmittens usu apud doctores Judaicos in more posito, quælibet idololatriæ comparandi vitia. Sicut etiam apostolus notat *inimicos crucis Christi* Phil. III. 18. etc. *quorum finis interitus: quorum Deus venter est*, quos nos dicere solemus, ventri deditos, voluptatibus nempe quæ ex ingesto cibo ac potu percipiuntur.

a) *Lib. III. contra hæres. c. 8. n. 1. p. 182. etc.*
b) *Ephes. V. 5.*

Sic hic Christus, secundum proclivitatem perversitatemque hominum, Deo ponit quasi ex adverso Mammonam. „Exhorrescamus cogitantes, ut cum S. Joann. Chrysostomo loquar *a)*, quid Christum dicere coëgimus, ita ut cum Deo aurum poneret. Quod si illud horribile, longe horribilius est hoc reipsa fieri, et Dei timori auri tyrannidem anteferri. Quid igitur? an non apud veteres idipsum fieri potuit? Minime. Quomodo ergo Abraham, quomodo Job virtute claruere? Ne mihi divites nominés, sed divitiis servientes etc. “ Et S. Augustinus *b)*: „Sunt alii, qui opulenti sunt, et honoribus secundum tempus humanis fulciuntur: et tamen nec in pecunia sua spem ponunt, nec in fundis suis spem ponunt, nec in familia sua spem ponunt, nec in claritate transitoriæ dignitatis; sed totam spem suam ponunt in illo, cui non succeditur, qui mori non potest, qui falli et qui fallere non potest. Tales etsi multa videntur habere secundum sæculum, bene tamen ea gubernant ad refectionem indigentium; inter pauperes Domini numerantur. “ Subdit in loco parallelo S. Lucas XVI. 14. audisse hæc omnia Pharisæos, *qui erant avari*, et derisisse illum. *Et ait illis: Vos estis, qui iustificatis vos coram homi-*

a) Hom. XXI. in Matth. n. 1. T. VII. p. 269.
b) In Psal. 93. Tom. IV. p. 1004.

nibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Juxta sublime nimirum in Evangelio Christi, divinam Evangelii Christi Verbi incarnati œconomiam, qua a terrenis rebus abstracti ad æterna, ultimum finem, summumque bonum fruendum in cœlo, deducimur. Estque hoc discrimen, atque præstantia novi præ veteri Testamento, quod temporales tantum habebat promissiones, cuius limitem mox indicat Christus: *Lex et prophetæ usque ad Johannem: ex eo regnum Dei evangelizatur.*

Caput LI.

CAPUT LI.

CURA RERUM TEMPORALIUM.

Ne solliciti sitis animae vestrae, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. *Nonne anima plus est quam esca: et corpus plus quam vestimentum? Respicite volatilia coeli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: et Pater coelestis pascit illa.* Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adiicere ad staturam suam cubitum unum? Et de vestimento, quid solliciti estis? *Considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant, neque nent.* Matth. VI. 25. etc.

Non sit anxia Deo nobis providente.

Comparationibus istis et exemplis ex communi et vulgari vita, infimoque genere vegetabilium et volatilium desumtis ad commonstrandam divinam providentiam suam erga hominem ad imaginem suam conditum, quid pulchrius simulque accommodatius, quid ad anxiam curam et sollicitudinem eorum imprimis, quibus ad maiora natis maximas suae religionis curas et res commisit, ex animis tollendam? Quales tunc erant apostoli, quos rebus omnibus

præsentis vitæ egentes ac expeditos missurus erat in universum mundum fine argento, fine pera, fine baculo; revocatque dicta Matth. X. 9. Luc. IX. et X. 4. in memoriam ante passionem fuam, eos relicturus, quod iam experimentum huius rei fecerat: *Quando misi vos fine facculo, et pera, et calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil a).*

Considera vero, quam admirabili fimplicitate, id, quod D. Paulus I. Tim. VI. 8. dicit: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti fimus*, hic circumscriptum habeatur, dum vulgarissimus victus et vestium apparatus, ad ictum usque, ut ita dicam, acus repræsentetur.

De nimia autem anxiaque cura et follicitudine hic agi tantum vel data S. Augustino occasio, librum fcribendi de opere monachorum *b)*, qui omni omnino de rebus eiuscemodi follicitudine abiecta, se potius implere præceptum evangelicum existimabant, comprobat. Apposite vero lib. II. de fermone Domini in monte advertit *c)*, documenta ista non ficut allegorias discutienda esse, posita, ut de rebus minoribus maiora persuaderentur. S. Chrysostomus

a) *Luc. XXII. 35.* b) *T. VI. p. 476.*
c) *T. III. P. II. p. 220. n. 52.*

aliam removet causationem, ostenditque id, quod putet quis causam esse sollicitudinis, potius idoneum esse ad eam abigendam. „Quodsi, inquit *a*), dicas, ideo me sollicitum esse oportet, quia necessaria sunt: ego contra respondeo, ideo ne sollicitus sis, quia necessaria sunt. Si enim superflua essent, neque sic desperandum esset, sed confidendum ea tibi suppeditari posse: quia vero necessaria sunt, non ultra ambigere oportet. Quis enim Pater negligat filiis suis necessaria præbere?" Nempe Christus et hic præoccupans, quid nobis summe necessarium sit, subiungit: *Scit enim*, inquit, *Pater vester*, *quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei*, *et iustitiam eius: et hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi, Sufficit diei malitia sua.* „Id est, commentatur apposite ad primum a nobis dicta de anxia cura et sollicitudine S. Chrysostomus, miseria atque contritio. Non sufficit tibi in sudore vultus tui comedere panem tuum? Cur aliam adiicis ex sollicitudine miseriam, qui a prioribus es liberandus laboribus." S. Hieronymus *b*) malitiam hic diei vult, quam græci κακουχίαν appellant, in illud Ecclesiastis: *Vidi universa opera, quæ facta sunt*

a) *Hom.* XXII. *in Matth. n.* 2. *T. VII. p.* 277.
b) *T. II. p.* 722.

ſub ſole, et ecce omnia vanitas et præsumtio ſpiritus, edoctus a magistro ſuo Hebræo. Quasi nos præmonet, ne ſuperfluis angamur curis et ſollicitudine, cum pro conditione humana alias quilibet dies iam habeat malum ſeu miseriam ſuam. Considerandum demum hic est divinum illud, quod initio ſtatim ex Longino, *de Sublimi* notavimus in verbis Moysis: *Fiat lux, et facta est lux.* Innuitur enim hic perinde omnia conservantis actus ille Dei omnipotentis quam verbo ſuo universa creantis: *Germinet terra herbam virentem etc.* ubi recte dicitur: *Quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus est ſicut unum ex istis.* Ut et hic locum habeat illud Matth. XII. 42.: *Et ecce, plus quam Salomon hic.* CAPUT LII.

CAPUT LII.

OFFICIA CHARITATIS PROXIMI.

Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Hæc est enim lex et prophetæ. Matth. VII. 12.

Quando Christus Matth. XXII. 37. etc. utrumque explicat dilectionis præceptum Dei et proximi, *in his duobus*, ſubdit, *mandatis universa lex pendet et prophetæ.* Quo- Diligendo tanquam ſeipsum.

expellendam in animis nostris cupiditatem, matrem perversi illius amoris proprii, contrariam legi charitatis, diligendi proximum sicut seipsum, atque eidem omnia illa faciendi quæcunque volumus, ut faciant nobis homines; posterius amor proprius cupit, primum autem charitas facit. „Huius sententiæ partem, sunt verba Salviani Massiliensis *a*), tam bene novimus, ut nunquam prætereamus: partem sic prætermittimus, quasi penitus nesciamus. Nam, quid ab aliis præstari nobis velimus, optime novimus: quid autem ipsi aliis debeamus præstare, nescimus. Atque utinam etiam nesciremus: minor esset ignorantiæ reatus secundum illud: *Qui nescit voluntatem Domini sui, vapulabit paucis. Qui autem scit, et non facit eam, vapulabit multis.* Nunc autem in hoc maior offensa est, quod partem sententiæ sacræ pro commodorum nostrorum utilitate diligimus, partem pro Dei iniuria præterimus. “

a) *Lib. III. de Gubernatione Dei p. 90.*

CAPUT LIII.

ANGUSTA ET LATA VIA ET PORTA.

Intrate per angustam portam: quia lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam: et pauci sunt, qui inveniunt eam! Matth. VII. 13. 14.

Paucitas electorum.

Lucæ XIII. 22. etc. legitur, cum Christus *per civitates et castella iret docens, et iter faciens*, quemdam interrogasse illum dicendo: *Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, et non poterunt. Cum autem intraverit paterfamilias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis: et respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis. Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos unde sitis: discedite a me omnes operarii iniquitatis. Ibi erit fletus et stridor dentium.* Manifestum est, hæc Judæos perstringere dicta;

Caput LIII. Arcta Judæis non sapiebat, nec eorum exspectationi congruebat, via, quam eis præsertim in sermone hoc in monte, atque reliqua doctrina, ipsaque conditione sua paupere et abiecta monstrabat in hoc mundo, præsentique vita, ubi illi a Messia instruendum præstolabantur regnum terrenum, detrectantes, quod eis prædicabat Christus *Evangelium regni*, non huius mundi, sed per contemtum huius mundi, æterni in cœlis, de quo *cum videritis*, pergit, *Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei. Et ecce sunt novissimi, qui erunt primi, et sunt primi, qui erunt novissimi.*

Quæ verba etiam Matth. XIX. 30. ac Marc. X. 31. leguntur de illis, qui angustam portam hanc propius attingere relicto mundo censendi sunt, cum sua omnia propter Christum et Evangelium reliquerint, et *multo plura* Luc. XVIII. 30. aut *centies tantum* Marc. X. 30. recipiunt *in hoc tempore*, ne præsentis vitæ bonis abutantur. Terribile est, quod apud Matthæum et Marcum additur epiphonema: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi*, de illis, qui relictis omnibus secuti sunt Christum. Caveant itaque hi tales, ne pensitare apud

se negligant: *Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam.*

CAPUT LIII.

Difficilis Evangelii via.

Quæ apud Matthæum verba ad epilogum pertinent prolixioris inter ſermones Christi, concionis in monte, quæ perfectionis christianæ non tam compendium est, quam absolutissimum complementum et culmen per tot ac tam ſublimia doctrinæ capita carni et mundo paradoxa ob tot difficultates, quibus obsepta est, et molestias. Hanc igitur, quam in ſuperiore concione ostenderat, iam in conclusione hortatur intrare angustam portam, et viam arctam apud Lucam, *contendite*, inquit, *intrare*, quod proprie pugnantium est, atque conatus omnes et ſtudia flagitat per asperam et duram in imitatione Christi crucis viam, quam discipulis ſuis ostendit, hique impigre ſunt consectati, eum ſecuti per mortem ad vitam, per passionem ad gloriam. „Arcta, inquit S. Cyprianus *a*), et angusta est via, quæ ducit ad vitam: durus et arduus limes, qui tendit ad gloriam. Per hunc viæ limitem martyres pergunt, eunt virgines, et iusti quique gradiuntur. Lata et ſpatiosa itinera vitate: lethales illic illecebræ, et mortiferæ voluptates: illic diabolus blanditur, ut fallat; arridet, ut noceat; illicit, ut

a) *De habitu virginum circa finem p. 73.*

CAPUT LIII. occidat." Quemadmodum hic S. Cyprianus latam, quæ ducit ad interitum, viam ab illecebris et voluptatibus carnis nobis describit, ita a facultatibus mundi graphice depingit S. Gaudentius Brixiensis præ oculis illud effatum Christi habens, *facilius esse camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.* „Quoniam vero, inquit a), *arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam*, oneratos divitiarum terrestrium fascibus ingredi per illam non capit. Expeditos quærit, ac tenues, omnique continentia castigatos, et (ut ita dixerim) filo gracili ſimiles, qui etiam per foramen illius mysticæ acus facile transeant, ſpiritales effecti." Omnia complexus est S. Maximus Taurinensis b) Sermone *de eo, quod ſcriptum est: Intrate per angustam portam.* „Angustum est, inquit, fratres, quidquid acquiri necesse est per laborem. Angusta nostræ religionis est via, quam gradientibus nobis ſpinæ huius mundi, ſentesque concludunt. Sed angustiæ istæ amplitudinem paradysi, immensaque ſpatia regni cœlestis aperiunt. Spatiosaque luxuriæ via, et angustum est iter castitatis. Lata deliciarum ſæcularium porta est, ſed angusto nimis fine concluditur. Jeiuniorum autem vel continentiæ arcta quidem via, ſed amplissimis egressibus dilatatur etc."

a) *Serm. XVIII. p.* 180. b) *Cod. bibl. Ambr. C.* 97.

S. Jo. Chrysostomus ad hanc, utut angustam viam capessendam, portamque arctam ingrediendam nobis animum addit non ſolum ex felici termino, ut S. Maximus, ſed etiam facilem nobis ipsam viam (vel eo ipso, quia via est et porta) ostendit ex verbis Christi: *Jugum meum ſuave est, et onus meum leve.* „Quomodo autem, quærit, hic arctam illam angustamque dicit esse! Certe si attenderis, hic etiam declarat illam admodum esse levem, et facilem. Et quomodo, inquies, illa, quæ arcta est et angusta, facilis erit? Quia via est, et porta, ſicut etiam illa alia, etsi lata et ſpatiosa, via est et ipsa. In his autem nihil manet, ſed transeunt omnia ad hanc vitam pertinentia, ſive tristia, ſive prospera. Nec ideo tantum facilis est virtus; ſed a fine etiam facilior redditur. Id consolationem decertantibus parere debet. Itaque et brevitas laborum et æternitas coronari, et quod hæc ſint priora, illa vero posteriora; hæc certe omnia maximam in laboribus afferunt consolationem. Quapropter Paulus levem tribulationem vocavit, non ob naturam accidentium rerum, ſed ob promtam voluntatem decertantium et ſpem futurorum.“ Prospero Carm. XIX. angusta via dilatato corde curritur: quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplum

potuerunt contra domum supra petram fundatam, gratia nimirum Evangelii Christi: de qua apostolus Colossensibus II. 5. etc. gratulatus *gaudens*, *et videns*, ait, *ordinem vestrum et firmamentum eius, quae in Christo est, fidei vestrae. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate, radicati et superaedificati in ipso, et confirmati fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione. Videte, ne quis vos decipiat per inanem philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditiones hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum: quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, et estis in illo repleti etc.* Judaeos perinde ac Graecos hic perstringit, quicunque de suis propriis operibus seu sapientia praesumebant, gratiam Christi ignorantes aut repudiantes. *Quare?* idem quaerit apostolus a), *Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem etc.* ut modo eundem locum Isaiae XXVIII. 16. allatum a D. Petro audivimus, qui, *Vobis igitur*, subdit, *honor credentibus: non credentibus autem, lapis, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli, et lapis offensionis et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo et positi sunt.* Nempe *superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum*, qui

a) *Rom. IX. 32.*

Evangelium Christi prænunciarunt, *ipso summo lapide angulari Christo Jesu*, a quo et Petrus a petra dicitur: *Et super hanc petram*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Assimilatur igitur viro sapienti, qui ædificat domum suam super hanc petram, econtra vero similis erit viro stulto, qui ædificat domum super arenam extra hanc petram: *Venerunt flumina etc.* CAPUT LV.

CAPUT LV.

LEPROSUS MUNDATUS.

Cum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: *Volo. Mundare. Et confestim mundata est lepra eius.* Matth. VIII. 1. 2. 3.

„Extendente manum Domino, commentatur in hunc locum S. Hieronymus *a*), statim lepra fugit; simulque considera quam humilis, et sine iactantia responsio, ille di- Solo iussu.

a) *T. IV. p. 26.*

CAPUT LV. xerat, *si vis. Dominus* respondit: *Volo;* ille præmiserat: *Potes me mundare.* Dominus iungit, et dicit: *Mundare.* Non ergo, ut plerique latinorum putant, iungendum est, et legendum, sed seperatim, ut primum dicat: *Volo;* deinde imperans dicat: *Mundare.*" Facit huc, quod eodem Matth. VIII. 24. narratur, dum dormiente Christo *Ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus . . . Tunc surgens imperavit ventis, et mari, et facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei.* Non poterant quippe non divinum quidpiam hic agnoscere. Idem nempe Verbum divinum, ut in creatione mundi, suam omnipotentiam hic ostendit: *Quoniam ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt. Statuit ea in æternum et in sæculum sæculi: præceptum posuit, et non præteribit a).* Quæ de immutabili illo cœlestium corporum solis, lunæ ac stellarum cursu dicit psaltes, postquam ea, inanima quidem, ad celebrandum divinum numen provocaverat. Habemus nihilominus iam in veteri testamento exemplum, quo confunditur sectatorum hodiernorum perfidi Spinozæ Judæi stultitia *b*), effutientis, mutabilem fore Deum, si miracula patraret; siquidem leges naturæ nil aliud sint, quam Dei voluntas, quæ in ver-

a) *Psalm. CXLVIII.* *b*) *Tract. theol. polit. c. 6.*

teretur, si leges naturæ inverterentur. Id quod maxime locum haberet in eo, quod tum Spinoza cum alii fingunt ad eludendum illud ſtupendum miraculum, quod Josue X. 12. legitur: *Locutus*, ſcilicet, *Josue Domino in die, quo tradidit Amorrhæum in conſpectu filiorum Israel, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, et luna contra vallem Aialon. Steteruntque ſol et luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis.* Diabolica impudentia est homuncionum, Deo auctori naturæ veluti legem ſtatuere, limites ponere atque terminos omnipotentiæ ſuæ; et quidem eorum, quos ſua revelatione dignatus est Deus; quandoquidem primo ſtatim huius tractationis capite vidimus Dion. Longinum mirabundum ſtupere τὸ ὕψος ſublime illud in verbis Gen. I. 3. *Fiat lux. Et facta est lux*, operante Deo ſpiritu oris ſui, Verbi nimirum divini, quod *erat in principio*; atque in tempore *caro factum* eadem virtute, qua *omnia per ipſum facta ſunt*, ſola voce *Fiat*, uno iuſſu *Volo, mundare* leproſum ſanavit *a*), veluti etiam abſens centurionis puerum, dum, *Vade*, inquit, *et ſicut credidisti, fiat tibi:* mox ingreſſus domum Petri ſocrus febricitantis manum tangens ſanavit, nec verbum dicens: *Veſpere autem facto*, pergit evangelista, *obtulerunt ei multos dæmonia habentes: et eiiciebat ſpiritus verbo.* Sic

a) *Matth. VIII.* 13

CAPUT LV.

curavit mutum et surdum verbo: *Ephphetha, quod est adaperire a)*; cæco roganti: *Domine, ut videam*, Jesus *Respice*, ait, *et confestim vidit b)*. Sic ad vitam revocavit puellam mortuam dicens: *Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge c)*; perinde ac ad adolescentem mortuum: *Adolescens, tibi dico: surge d)*; ad Lazarum vero iam quatriduo mortuum, ac sepultum voce magna clamans: *Lazare, veni foras e)*, eadem qua seipsum resuscitavit occisum virtute, resuscitaturus aliquando universam carnem, quod prædicit Joann. V. 25. etc. *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit et Filio habere vitam in semetipso: et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei: et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii.*

a) *Marc. VII.* 34. b) *Luc. XVIII.* 42. c) *Marc. V.* 41. d) *Luc. VII.* 14. e) *Joan. XI.* 43.

CAPUT LVI.

Caput LVI.

TESTIMONIUM CHRISTI JOANNI RENUNCIATUM.

Joannes baptista misit nos ad te dicens: Tu es, qui venturus es, an alium exspectamus? In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et ſpiritibus malis, et cæcis multis donavit visum. Et respondens, dixit illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audistis, et vidistis: Quia *cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, ſurdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: Et beatus est, quicunque non fuerit ſcandalizatus in me.* Luc. VII. 20. etc.

Narratur Jo. X. 41. multos venisse ad Jesum et dixisse: *Quia Joannes quidem ſignum fecit nullum, omnia autem, quæcunque dixit Joannes de hoc, vera ſunt. Et multi crediderunt in eum,* propter testimonium nimirum etiam Joannis, cui Judæi plus deferebant, quam miraculis Christi. Referuntur mox dicta ab evangelista, factaque, dum Christus *abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primum: et mansit illic.* Accidit hoc postquam Judæi lapidare vole-

Judæi increduli miraculis Christi.

Caput LVI.

bant Christum, eoquod se filium Dei esset professus, admodum sollicitatus ab ipsis, dum, post cæcum natum Jo. IX. illuminatum, ad festum encæniorum ambularet in templo in porticu Salomonis Jo. X. 22. *Circumdederunt ergo eum Judæi, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, et non creditis: opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.*

In conspectu Judæorum patrata sunt ea miracula per totam Judæam, quam *pertransiit*, ut testis oculatissimus S. Petrus de eo testatus est post ipsius mortem Judæis, *benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo a).* Sed ipsi ad hæc omnia cæci erant, quia in Christo eam non reperiebant, quam in Messia desiderabant, sæcularem pompam, regiamque potentiam ad ablatum a Romanis sceptrum Judæ restituendum, regnumque Israel per orbem instaurandum. At Christus Joanni denunciari voluit, quia *pauperes evangelizantur.* Non principes sacerdotum et seniores illos populi, qui dum sciscitanti quidem Herodi recte responderunt, Christum nasciturum in Bethlehem Juda *b*), perverse autem acceperunt Michæam, quem citant prophetam: *Et tu*

a) *Act. X.* 38. b) *Matth. II.* 5.

Bethlehem Juda, nequaquam minima es in principibus Juda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Non, ut illi elati, sic apostoli piscatores hæc accipiebant pauperes, qui vocati a Christo continuo relictis retibus secuti sunt Christum: turbæ item quæ sequebantur discursantem pauperem, qui non habebat, ubi caput reclinaret. Erant hi, de quibus mox Christus, et *beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.* At vero scandalizati fuerunt Judæi in Christo, humilem eius dedignati conditionem inflati spe regni, frustraque ad hunc usque diem regem suum Messiam exspectant, quem eorum patres respuerunt. Hoc nempe fuit regnum, hoc munus Messiæ divinissimum sublimissimumque, quod statim post susceptum officium suum in synagoga Nazareth, ubi erat nutritus, revoluto libro Isaiæ, eius verbis denunciat: *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis. . . . . quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris a).*

Videri volunt hodierni increduli inde excusationem pretendere potiorem, quam

a) *Luc. IV.* 18.

CAPUT LVI.

Judæi, ad miracula Christi, quæ viderant coram illi obcæcati; dum nostri, id est inter christianos infideles, credere detrectant, quæ non viderunt ſuis oculis, quod legimus a Christo, ut infra videbimus apostolo Thomæ exprobratum, cum epiphonemate: *Beati, qui non viderunt, et crediderunt.* Jam notavimus ex S. Augustino, maximo fuisse deputandum miraculo, si mundus ſine miraculis credidisset, ad fidem conversus ab apostolis rudibus et imperitis, non armis, ut Mahumedanismus, non potentia ſæculari, ut (nisi forte clam ſerperent) hæretici, qui ætatem tulerunt.

Caput LVII.

CAPUT LVII.

REGNUM CŒLORUM VIM PATITUR.

Amen dico vobis, non surrexit maior inter natos mulierum Joanne baptista: qui autem minor est in regno cœlorum, maior est illo. *A diebus autem Joannis baptistæ usque nunc regnum cœlorum vim patitur; et violenti rapiunt illud.* Omnes enim prophetæ et lex, usque ad Joannem prophetaverunt: et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est. Qui habet aures audiendi, audiat. Matth. XI. 11.

Regnum Christi in terris.

Verba *Amen dico vobis* initio, et in fine, *Qui habet aures audiendi, audiat*, magnum aliquid et sublime hoc Christi sermone portendi, indicant: uti revera complectitur œconomiam veteris et novi testamenti, cuius utriusque limes dicitur S. Joannes Baptista, „ad quem, sunt verba Tertulliani *a*), desineret Judaismus, et a quo inciperet Christianismus.“ Id S. Augustinus confirmat Serm. VII. *de S. Joan. bapt. b*) „Nam eum

a) *Advers. Marcion. Lib. IV. c.* 33. *p.* 449.
b) *Serm. CCXCIII. n.* 2. *T. V. p.* 1176.

Caput LVII.

esse, ut dixi, quodammodo limitem Dominus ipse testatur dicens: *Lex et propheta usque ad Joannem baptistam.* Sustinet ergo personam vetustatis, et præconium novitatis; propter personam vetustatis, de ſenibus nascitur: propter personam novitatis, in visceribus matris propheta declaratur." Hoc igitur respectu attestante ipso Christo, *non ſurrexit maior inter natos mulierum Joanne baptista: qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo.* Regnum cœlorum regnum est Messiæ præsentis vitæ et æternæ in Ecclesia Christi, et æterna patria. Regnum hoc præcursor Domini in ſpiritu et virtute Eliæ denuntiavit primus S. Joannes clamans in deserto *et dicens: Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum Dei.* „Consequenter, ſunt verba S. Hieronymi in cap. XI. Matthæi *a*), *a diebus illius regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud.* Grandis enim est violentia, in terra nos esse generatos, et cœlorum ſedem quærere: possidere per virtutem, quod non tenuimus per naturam. Cessarunt tunc umbræ, et figuræ venturi Messiæ, quem omnes prophetæ et lex usque ad Joannem prophetaverunt." Cessavit respublica et regnum terrenum Judaicum, dum Joannes cœpit prænunciare regnum cœlorum. *Pœnitentiam*, inquit, *agite:* quam ille tam austera vita in deserto

a) *T. IV. p.* 43.

præsignavit; Christus vero passione et morte sua nobis regnum cœlorum acquirens viam crucis demonstravit; regnum Dei intra nos solidavit, regnum diaboli destruxit: regnum suum, theocratiam a Judaica ad gentes cæteras transtulit, ex terreno in cœleste commutatum: cessit synagoga Ecclesiæ, hæcque illius primogenita præripuit. „Si repetamus [commentatur S. Ambrosius in illud: *cogentes rapiunt illud a)*] dominicum illud, quod scriptum est, dicente filio Dei: *Regnum Dei intra vos est*; advertimus in nobis regnum cœleste solidari, cum Christus exploso mundani principis regno, fugatisque deliciis sæcularibus, intra nostrorum secreta regnat animorum. Vis igitur menti adfertur humanæ, quæ diversis illecebris delinita laborem fugit, voluptatem expetit; cum vel metu supplicii coercita, vel præmio provocata, vincere ipsa se nititur: et tanquam exantlatis laboribus, palmam, quæ sibi plurimis adversantibus, subtrahebatur, contendit eripere. Rapimus enim ex hoc mundo palmam salutis, et quasi excubantibus obsessos serpentibus fructus pervigili labore decerpimus, ita tamen ut non furtiva sublatio, sed direptio sit triumphalis. Est et aliud direptionis genus, quando aliis sublata diripimus. Qui

a) *In Luc. T. I. p.* 1382.

CAPUT LVII.

sunt igitur raptores illi, non laboramus intelligere, cum de Beniamin lupi rapacis genere nos manare noverimus. Præcesserat Joannes, ut iustificaret populum Judæorum: ipse Dominus venerat ad oves perditas, domus Israel: apostolos destinaverat, ut fidem populi Judæorum vel disputatione, vel signis, miraculisque fundarent: sed cum illi munera sibi oblata defugerent, publicani et peccatores in Deum credere, in fidem coire cœperunt. In his igitur apostolica prædicatione regnum cœlorum cogitur, et fidelis populi adspiratione solidatur.“ Aliter nobis violentiam S. Paulinus suadet: „Esto, ait *a)*, violentus Deo, rape regnum cœlorum. Qui vetat aliena contingi, sua gaudet invadi: qui damnat avaritiæ rapacitatem, laudat fidei rapinam.“

Rapina fidei maxima fuit primis Ecclesiæ pressæ sæculis, temporibus persecutionum: quæ tamen nunquam etiam deinceps defuerunt, nec deerunt in regno Christi Ecclesia, dicente Christo Joan. XV. 20. *Si me persecuti sunt, et vos persequentur.* Et apostolo II. Tim. III. 12. *omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* Sic igitur continuæ foris et intus sunt pugnæ, *regnum Christi usque nunc vim patitur, et violenti rapiunt illud: a diebus Joannis*, inquit,

a) *Epist.* 34.

qui vitæ austeritate ipse ſibi vim maximam intulit, et perpessus est violentam etiam mortem: ac ipse imprimis Christus *usque ad mortem, mortem autem crucis*, quem *hæc oportuit pati, et ita intrare in gloriam ſuam a)*. CAPUT LVIII.

CAPUT LVIII.

CHRISTI ET JOANNIS DISPAR VITÆ RATIO.

Cui autem ſimilem æstimabo generationem istam? Similis est pueris ſedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: *Cecinimus vobis, et non ſaltastis: lamentavimus, et non planxistis.* Venit enim Joannes neque manducans, neque bibens, et dicunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum, et peccatorum amicus. Et iustificata est ſapientia a filiis ſuis. Matth. XI. 16. etc.

Lusu quasi puerili res omnium maxima ſummique ac unici nobis momenti ad considerandum hic proponitur, ſtatus nimirum naturæ, et gratiæ: naturæ lapsæ, qua ſumus filii iræ, filii vindictæ æterno ſupplicio Quasi ſurdis Judæis cantata ſabula.

a) *Luc. XXIV. 26.*

CAPUT LVIII. digni, quod nullis fletibus sit expiandum: quem S. Joannes baptista frustra Judæis lamentans (*lamentavimus, et non planxistis*) representat sub veteri lege *quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est*, ut idem nobis denuntiat, Jo. I. 17. præcursor Domini, quo nato mox angelus Luc. IJ. 10. *gaudium magnum* evangelizavit. *Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum, et dicentium: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Est hoc *gaudium magnum*, quod tota vita sua Christus frustra Judæis evangelizavit: *Cecinimus vobis, et non saltastis.* „Vilis sermo, sed non vile mysterium, inquit, S. Ambrosius et post pauca *a*): Hoc est ergo mysterium: *Cantavimus vobis*, novi utiqne canticum Testamenti: *et non saltastis*, hoc est, non elevastis animam ad spiritalem gratiam. *Lamentavimus, et non plorastis*, hoc est, non egistis pœnitentiam. Et ideo derelictus est Judæorum populus; quia nec egit pœnitentiam, et gratiam refutavit. Per Joannem pœnitentia, per Christum gratia. Istam quasi Dominus donat, illam quasi servus annuntiat. Utrumque igitur Ecclesia custodit, ut et consequatur gratiam, et non abiiciat pœnitentiam; gratia enim munus largientis est, pœnitentia delinquentis reme-

a) *Lib. II. de pœnitent. n.* 41. *et* 44. *T. II. p.* 426.

dium." Pœnitentiam S. Joannes et ore denuntiavit, et austeritate vitæ opere demonstravit: unde eius vita lamentationi assimilatur; Cantui Christi vita, qui suaviter voce, et benefactis omnes ad suscipiendum Evangelium gratiæ, tripudium vitæ cœlestis, provocavit. „Sermo Domini, sunt verba S. Basilii *a*), qui ad vitam æternam, et ad cœlestium bonorum fruitionem invitat, melos erat, ad numerosam concinnamque motionem, nec non ad efficacem virtutum operationem animas excitans. Joannis autem prædicatio, quæ inobedientes illos ad pœnitentiam convertebat, lamentum erat; quod tristitiam ad salutem stabilem operabatur. Judæi autem propter cæcitatem cordis deprehensi sunt nullis verbis benignis ad vitam permoti, quin nec etiam asperioribus ad pœnitentiam adducti fuisse." Regidissimus erat in deserto victus et vestitus Joannis; vita Christi cum Judæis socialis: cum illis bibebat, et manducabat, etiam cum publicanis et peccatoribus, nec Pharisæorum hostium convivia abhorrebat; ut eos sibi conciliaret, allectaretque, nullam præteribat occasionem hortandi, animandi, instruendi. *Cecinimus vobis et non saltastis.* „Provocavimus, cum S. Hieronymo in h. l. loquor, ut ad nostrum canticum bona opera faceretis, et saltaretis ad

a) *In Isaia V.*

CAPUT LVIII.

nostram tibiam: ſicut ſaltavit et David ante arcam Domini, et noluiſtis. Lamentati ſumus, et vos ad pœnitentiam provocavimus; et ne hoc quidem facere voluiſtis, ſpernentes utramque prædicationem, tam exhortationis ad virtutes, quam pœnitentiæ poſt peccata. Nec mirum ſi duplicem viam contempſeritis ſalutis, quum et Dei ieiunium, et ſaturitatem pariter ſpreveritis. Si ieiunium vobis placuit, cur Joannes diſplicuit? ſi ſaturitas, cur filius hominis diſplicuit? quorum alterum dæmonium habentem, alterum voratorem et ebrium nuncupatis. Ergo quia vos noluiſtis utrumque recipere, iuſtificata eſt ſapientia a filiis ſuis: id eſt Dei diſpenſatio atque doctrina. "

Quæ hic vocatur S. Patri *Dei diſpenſatio* in hac ſententia, qua *iuſtificata* dicitur *ſapientia ab omnibus*, ut Luc. VII. 35. legitur, *filiis ſuis*, ἐδικαιώθη, explicatur apud eundem Lucam his præmiſſis narrationi verbis. *Et omnis populus audiens et publicani iuſtificaverunt* ἐδικαίωσαν *Deum, bapizati baptiſmo Joannis. Phariſæi autem et legis periti conſilium Dei ſpreverunt in ſemetipſos, non bapizati ab eo.* Ubi vox βȣλὴ conſilium reſpondet voci σοφία in altera, quæ apud utrumque evangeliſtam legitur, ſententia, ad ſignificandum divinæ ſapientiæ conſilium in diſponendis Judæorum animis per baptiſmum Joannis in pœnitentiam, verbis et exemplo a præ-

cursore præmonstratam ad evangelium regni gratiæ Christi et gloriæ, quod ſpreverunt Judæi: quos ferit, prout mox apud Matthæum XI. 20. etc. proposito textui ſubiicitur: *Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus facta ſunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam. Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio et cinere egissent pœnitentiam etc. In illo tempore*, pergit evangelista, *respondens Jesus dixit: Confiteor tibi Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a ſapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Sunt hi populus et publicani, illi Pharisæi et legis periti, quos modo ex Luc. VII. 29. et 30. notavimus.

Caput LIX.

CAPUT LIX.

CUI PLUS REMITTITUR, PLUS DILIGIT.

Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. *Quis ergo eum plus diligit? Respondens Simon dixit: Æstimo, quia is, cui plus donavit. At ille dixit: Recte iudicasti.* Luc. VII. 40. etc.

Exemplo Mariæ Magdalenæ et Petri.

Vide, et adora filii Dei divinam sapientiam et bonitatem. Manducat apud Pharisæum ex illo nempe hominum genere, qui eum carpebant, quod cum publicanis et peccatoribus manducaret. Simonem hunc eiusdem fuisse cum cæteris Pharisæis mentis, ostendit, quod indigne ferat accedere mulierem, *quæ erat in civitate peccatrix*, licet adeo pœnitens illa esset, ut provoluta in terram lacrymis rigaret pedes Domini. Quam suaviter vero amabo! efficaciterque ad meliorem rectamque mentem revocat hominem, ad agnitionem professionemque veritatis omnium maximæ, in qua tota ver-

git redemtionis humanæ œconomia! prout ipse Christus ipsis Pharisæis in illa occasione, qua Christum ægre ferebant cum publicanis et peccatoribus manducare, palam manifestabat, se non venisse vocare iustos, ſed peccatores ad pœnitentiam *a*); quali pœnitentia ducta utique erat mulier commensurans cum magnitudine peccatorum magnitudinem amoris, adeoque ipso Pharisæi iudicio absolvenda a Christo: *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quæ vero mens esse debuisset Simoni, si Christum non tantum prophetam, ſed omniscium verum Filium Dei, ſcrutatorem renum et cordium agnovisset? Si, ut ei Christus tam placide insinuaverat, ad examen revocasset, rationesque iniisset anteactæ vitæ ſuæ reperturus forte ampliorem materiam ad maiorem dilectionem, si vera reatuum ſuorum pœnitentia ductus ad eius et ipse provolutus pedes, ea fecisset, quæ quod neglexerit tam oportune, officiose, et amanter Christus ei exprobrat, proposito mulieris peccatricis exemplo: *Et conversus ad mulierem dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis ſuis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem, ex quo intravit, non cessavit osculari*

a) *Luc. V.* 32.

CAPUT LIX. *pedes meos. Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unquento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Illa ipsa creditur hæc mulier, quæ postea plorans, atque eodem amore conflagrans mortuo et ſepulto Christo tam perseveranter ad monumentum ſtabat. „Qua in re pensandum est, cum S. Gregorio loquar *a*), huius mulieris mentem quanta vis amoris accenderat, quæ a monumento Domini etiam discipulis recedentibus non recedebat. Exquirebat quem non invenerat, flebat inquirendo, et amoris ſui igne ſuccensa, eius, quem ablatum credidit, ardebat desiderio. Unde contigit, ut eum ſola tunc videret, quæ remansit, ut quæreret." Nec hoc ſolum, verum etiam prima resurrectionis nuntia a Christo ad apostolos apostola mitti digna fuit iis consolatione plenis verbis, quæ nunquam ſine extasi quadam mentis audiri debeant: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum: Deum meum, et Deum vestrum.* Sic etiam præ cæteris apostolis post resurrectionem ſuam primus Petro apparuit, qui eum ter negaverat, ſed ſtatim lapsum, respectus a Christo, amare defleverat, et deinceps Christum præ cæteris amabat, ideoque pascendas oves acce-

a) *Lib. II. in Evang. Hom. XXV. n.* 1. *T. I. p.* 1545.

pit. Testante autem S. Jo. Chrysostomo: „Idcirco Coryphæum cadere permisit, ut illum moderatiorem redderet, et ad maiorem charitatem induceret. *Cui enim plus remissum fuerit, is magis diliget a).*“ Utroque hoc exemplo nihil aptius esse potest, ad magnitudinem divinæ erga nos peccatores clementiæ ob oculos ponendam erigendosque ex ipsa reatus enormitate animos, si ei effectus pœnitentiæ salutaris respondeat, atque magnitudo dilectionis ex affectu grati pro venia animi: dum cernimus Petrum postquam ter negasset, plus cæteris Christum amantem caput Ecclesiæ constitui; Mariam prius peccatricem exuberantiam amoris tot testimoniis comprobantem dignam habitam, quæ prima non solum Christum videret post resurrectionem, verum etiam lætissimum nobis omnibus Christi fidelibus nuntium, se ascensurum ad Patrem suum et Patrem nostrum, Deum suum et Deum nostrum (quæ est unica spes nostra, maximaque dignatio) deferret fratribus cohæredibus vitæ æternæ in cœlis, quo ipse, parare nobis locum, iam erat præiturus.

a) *Hom. LXXXII. in Matth. n. 4. T. VII. p. 787.*

CAPUT LX.

DÆMONURGIA.

Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem? Et tunc domum illius diripiet. Matth. XII. 29.

Nostra culpa in nos.

A pari hoc dicit, profertque inter alia argumenta contra Judæos blasphemantes, Christum in Beelzebub eiicere dæmonia, hanc ſimilitudinem, quæ explicatior est Luc. XI. 21. etc. Ubi ſtatus humani generis ante Christum adumbratur his verbis: *Cum fortis armatus custodit atrium ſuum, in pace ſunt ea, quæ possidet. Si autem fortior eo ſuperveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, in quibus confidebat, et ſpolia eius distribuet.* Absit ut comparatio instituta videatur inter dæmonem fortem, ac fortiorem eo ſupervenientem Christum. „Fortem autem illum appellat, inquit S. Chrysostomus *a*), non quod natura talis ſit. Absit, ſed priorem ſignificans tyrannidem ex negligentia nostra ſtabilitam." Et S. Augustinus, „quia, inquit *b*), ille tenebat, ne possent viribus ſuis ab illo se homines

a) *Hom. XLII. in Matth. n. 3. T. VII. p.* 447.
b) *Lib. I. Quæst. Evang. quæst.* 5.

eruere." Sic Cassiodoro *a*) fortes ideo dicuntur dæmones, quia mortalium superant fragiles imbecillitates. Omnibus expressius V. Hildebertus in Serm. de laudibus crucis *b*), „quem, inquit, non sua virtus, sed nostra peccata fortem fecerunt: qui dominium super nos usurpavit, non sua virtute, sed ex nostra infirmitate." Igitur causa penes nos est, et culpa, quod tyrannidem exercet in genus humanum dæmon, ut fuit præsertim miserrimus status ante Christum inter gentes, idolis, abiecto veri Dei cultu, atque adeo dæmonibus servientes, qua impietate sæpe etiam Israelitæ abripiebantur: erantque, dum venit Christus, varias in sectas ob religionem scissi, erroribus et moribus depravati.

Erat inter has secta Sadducæorum, *qui dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum c*), ut sunt etiamnum hodie tanto proh dolor numero, quos non pudet se brutis æquiparare, atque in anima nostra divinam illam originem non verentur inficiari, qua ad imaginem et similitudinem Dei conditi sumus divina instructi virtute, ut ad imperium animæ nostræ spiritualis regatur corpus animale: ac si vero ad hoc opus sit immediato crasso quodam influxu

a) *In Psalm. LVIII.* 3. *T. II. p.* 184. *b*) *Pag.* 594.
c) *Act. XXIII.* 8.

physico, quem scholastici statuisse sunt visi in materiam seu corpus? Nec potuerit omnipotens illa divina virtus, quæ omnia ex nihilo condidit, etiam spirituali creaturæ (quin opus sit harmonia præstabilita, aut causis occasionalibus, quorum homini alterum, alterum Deo indignum) vim illam indere ad repræsentandas in intellectu res corporales, utque quodam voluntatis imperio in eas agant. Materialistas hic convenio Christi ad Sadducæos verbis: *Erratis non intelligentes scripturas*, quæ in veteri et novo testamento de angelicis spiritibus tam bonis quam malis tot habent testimonia ab exordio Genesis; ad postremum usque librorum theopneustorum novi testamenti, Evangeliorum imprimis, in quo non solum tanta habentur ipsius Christi testimonia de bonis et malis angelis, satana, dæmonibus, verum etiam tot documenta de iisdem ex corporibus hominum expulsis: dum nihilominus ii etiam, qui veritatem evangelicam præseferunt agnoscere, haud reverentur obsessiones dæmonum, quotquot memorantur, morbis corporalibus tribuere, quibus detenti a Christo sint liberati, etiam, dum ire dæmonibus in porcorum gregem permisit *a*): *Et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: et mortui sunt in aquis.* Quis non rideat gregem porcorum esse mortuum

a) *Matth.* *VIII.* 32.

morbo illo, quo duo illi detinebantur, a quibus Christus eiecit dæmonia? Sic se deridendos præbent, qui maxime hanc, dæmonum, porcorum gregem invadere permissorum, narrationem evangelicam risu excipere ac contemtu, ſibi in animum induxerunt duo ocelli irreligiosorum ævi nostri Voltaire et Rousseau.

Quod tamen ipsum exemplum hoc porcorum, argumentum est invictum, cuique nihil oggeri queat, quod tum existentiam dæmonum, cum dæmonurgiam ipsam attinet: erantque iuxta S. Marcum duo millia præcipitatorum in flumen porcorum; ſive inde multitudinem dæmonum eiectorum coniicias, ſive dæmonum in corpora agendi vim, et ſiquidem influxum phyſicum materialem ſtatuere ſcholastici naturæ ſpirituum videantur repugnantem, ideo tamen ἀφυσιολόγητον haud est, atque pro indita entibus ſpiritualibus a Deo creatore virtute φύσει ſeu naturaliter res fieri dici potest: quatenus entia illa ſpiritualia ſive extra corpus ſive in corpore, (quales passim SS. Patres agnoscunt ſpiritus etiam aëreos, aëreo instructos corpore) intellectu et voluntate prædita, (uti homo in hoc orbe terraqueo ad imaginem et ſimilitudinem Dei factus) atque etiam ad hoc condita, ut connexione

CAPUT LX.

diversimoda ac communione quacunque demum cum mundo aspectabili (quibus *cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annuntiant firmamentum*) munia sua in hoc universo perinde ac homo, corpore et anima constans, obeant.

Hinc D. Paulo *omnes sunt administratorii spiritus a)* intellectu prædìti ad concipiendas rerum huius universi ideas, ac voluntate, cuius nutu et imperio in res etiam corporeas extra se positas agant, et operentur secundum fines cuique illorum entium spiritualium a Deo conditore præstitutos, ac constitutos limites; post lapsum vero restrictos uti in dæmonibus, ita etiam in hominibus astu dæmonis deceptis, ideoque expedito primigenio imperio in se ipsum, et alias res, quibus præesse debuerant, deiectis, atque eorum tyrannidi expositis, quorum malis artibus a Deo conditore aversi nobis ipsis relinquimur infirmi ac debiles, infestationibus dæmonum post peccatum primorum parentum continuo obnoxii, ob quas apostolus monet Ephesios *b)*: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem: sed adversus principes, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia*

a) Hebr. I. 14. *b) Eph. VI. 11.*

nequitiæ in cælestibus, aëreis scilicet regionibus, prout supra appellaverat principem potestatis aëris huius spiritum, *qui nunc operatur in filios diffidentiæ a)*, qui D. Petro (a quo tam serio monemur, ut *sobrii simus, et vigilemus b)*, ob adversarium nostrum diabolum, qui *circuit quærens quem devoret*) dicuntur *Servi corruptionis*, sub servitute nimirum diaboli consistentes: *a quo enim quis superatus est, huius et servus est c)*, ut idem princeps apostolorum prosequitur, veluti in mente habens sermonem hunc Christi, sicut ea adhuc magis declarant, quæ apud ipsum et evangelistam sequuntur eo solum discrimine *d)*, quod D. Petrus miserrimum statum eorum describat, qui post agnitionem veritatis christianæ deficiunt: *Si enim*, inquit, *refugientes coinquinationes mundi in agnitione Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non agnoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod eis traditum est, sancto mandato.* Christus vero *Cum*, inquit *e)*, *immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: et non inveniens dicit: Revertar in do-*

a) *Eph. II. 2.* b) *I. Petr. V. 8. et I. Thes. V. 6.* c) *II. Petr. II. 19.* d) *Luc. XI.* e) *Luc. XI. 24. et Matth. XII. 43.*

Caput LX. *mum meam, unde exivi. Et cum venerit, invenit eam vacantem ſcopis mundatam, et ornatam. Tunc vadit, et assumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores se, et intrantes habitant ibi: et fiunt novissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimæ.* Prænuntiat hic Christus genti Judaicæ omnimodam traditionem ſatanæ, ſervitutemque, quam essent ſubituri iustissimo Dei iudicio, qui postquam toties essent a Deo erepti, in peculiarem populum electi, eo demum perverſitate ſunt prolapsi, ut eius opera, qui advenerat alligare fortem, et domum illius diripere, ipsi dæmoni, Beelzebub principi dæmoniorum tribuerent, atque ſic peccatum in Spiritum S. complerent irremissibile, ut paulo ante habetur Matth. XII. 31. *Omne peccatum, et blasphemia remittetur hominibus; ſpiritus autem blasphemia non remittetur.* Generalis est ſententia, cui quomodo Christiani fiant obnoxii, modo ex S. Petro audivimus. Plana vero et expedita est applicatio exempli de immundo ſpiritu in domum ſuam revertente, quam vacantem, ſcopis mundatam et ornatam reperit, pompæ nimirum, et operibus ſatanæ in corruptione carnis, et fascinatione mundi, quibus in baptismo ſimul renunciavimus carni, mundo, et dæmoni, et toties præsertim in ſacramento pœnitentiæ renovavimus propositum, iterum nihilominus

relapsi horribili nos periculo exponimus tandem irremissibiliter a Deo relinqui, ut ostendimus tractando *de peccato in Spiritum S. irremissibili.* CAPUT LXI.

CAPUT LXI.

POTESTAS IN DÆMONES, ET CURATIONUM.

Et convocatis duodecim discipulis suis, *dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eiicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem.* Matth. X. 1.

Adiungendum hoc caput proxime superiori de *dæmonurgia*, suntque hic rememoranda, quæ paucis de statu integritatis attigimus, antequam astu dæmonis deiecti sunt protoparentes nostri sorte illa beata in paradyso; iam vero servi post lapsum illius, a quo devicti sunt, facti diabolo obnoxii variisque languoribus et infirmitatibus, a quibus omnibus liberandis Christus apostolis hic dedit potestatem: uti etiam Luc. X. septuaginta duo discipuli, quos *misit binos ante faciem suam in omnem civitatem, et locum, quo erat ipse venturus, reversi* leguntur *cum* Data a Christo Domino Deo.

Caput LXI.

gaudio dicentes: Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem a). Eum Christus se hic demonstrat, quem S. Joannes initio nobis sui Evangelii denuntiat b): *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum*, antequam nimirum mundus existeret hic aspectabilis, iam erat, viditque luciferum cum suis angelis apostaticis in pœnam superbiæ suæ cœlo deiici.

Is eundem superbiæ spiritum protoparentibus nostris insinuans, eos etiam, atque cum illis totum genus humanum secum in perditionem traxit; ut in pœnam inobedientiæ inobedientes, adversas, et nocivas experiretur homo creaturas, quibus, ut præesset, in creatione potestatem acceperat c), qua id homines suapte tunc poterant in seipsis, et aliis etiam creaturis, quod iam miraculo deputatur: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici: et nihil vobis nocebit d).* Prout nimirum homini post lapsum res in se et extra se noxiæ, mortiferæ, pestilentes sunt redditæ. „Hinc, ut rem explicat D. Thomas e), inobedientia ad hominem

a) *Luc. X.* 17. b) *Jo. I.* 1. c) *Gen. I.* 26. d) *Luc. X.* 19. e) *P. I. q.* 96. *a.* 1.

eorum, quæ ei debent esse ſubiecta, ſubſecuta est in pœnam eius, eoquod ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in ſtatu innocentiæ ante inobedientiam nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse ſubiectum." Dum vero Christus hanc potestatem hic et alibi se dare ac restituere dicit, etiam hoc ipso se Deum esse demonstrat, Verbum illud, *per quod omnia facta ſunt.*

Miracula quidem et ab aliis ante Christum ſunt facta, a Moyse, et prophetis, ſed patrandi mira potestatem præter Christum nemo unquam dedit, aut dare potuit, vel restituere datam in creatione, ut præesset homo, et ad nutum ſuum haberet cæteras res, nisi is, qui illud imperium primitus dederat, Deus creator et gubernator rerum, qui ad imaginem et ſimilitudinem ſuam creavit hominem, instructum omnibus facultatibus illis, quæ necessariæ ſunt ad ſui rerumque omnium, quibus præfectus est, regimen; quas ſibi adversas iam et refragarias, perinde ac ſeipsum ſibi, ſentit, atque infestum ſatana ſeu diabolum imprimis, qui *erat homicida ab initio a)*: *princeps huius mundi b)* a Christo eiectus foras, nobis tamen relictus ad luctam: „Ut, ſunt verba S. Cyrilli Hierosol. c), et ipse

a) *Jo. VIII.* 44. b) *Ib. XII.* 31. c) *Catech. VIII. p.* 122.

Caput LXI. maiori verecundia afficiatur ſuperatus, et homines coronis illuſtrentur. O ſapientiæ plenam providentiam Dei! quæ pravam illam voluntatem ad fidelium ſalutis inſtrumentum aſſumit etc." Et S. Ambroſius, „Vides, inquit *a*), magnificentiam chriſtiani viri, qui certat cum rectoribus mundi: et licet conſtitutus in terris, adverſus ſpiritalia nequitiæ, quæ ſunt in cœleſtibus, animi virtute decernit." Prout mox ſuperiore cap. exhortantem ad hanc pugnam animantemque D. Paulum audivimus cum D. Petro, ut diabolo reſiſtamus *fortes in fide:* cum certa nimirum fiducia in Chriſto, *induti loricam fidei et charitatis, et galeam ſpem ſalutis: quoniam non poſuit nos Deus in iram, ſed in acquiſitionem ſalutis per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* I. Theſ. V. 8. Et ut Epheſios VI. 14. hortatur: *State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, et induti loricam iuſtitiæ, et calceati pedes in præparatione evangelii pacis: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.* Quæſo, quanto ſolatio cuique homini chriſtiano eſſe debet, in ſua poteſtate eum eſſe per Chriſtum, cui per Adamum fueramus mancipati! Relictam eſſe in Eccleſia apoſtolis et diſcipulis Domini datam *poteſtatem ſpirituum immundorum, ut eiicerent eos b*):

a) *Lib. IV. in Luc. T. I. p.* 1344.
b) *Matth. X.* 1.

virtutem et potestatem super omnia dæmonia a): super omnem virtutem inimici b). Caput LXII.

CAPUT LXII.

SIGNUM JONÆ DATUM JUDÆIS.

Magister, volumus a te signum videre. Qui respondens, ait illis: Generatio mala, et adultera signum quærit: *Et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.* Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus etc. Matth. XII. 38. 39. 40.

„Sic signum postulant, inquit S. Hieronymus in hunc locum c), quasi quæ viderant, signa non fuerint. Sed in alio loco evangelistæ, quid petant, explicatur: *Volumus a te signum de cælo.* Vel in morem Eliæ, ignem de sublimi venire cupiebant: vel in similitudinem Samuelis, tempore æstivo contra naturam loci mugire tónitrua, corruscare fulgura, imbres ruere, quasi non possint et illa calumniari, et dicere ex Signum de cœlo petentibus.

a) *Luc. IX.* 1. b) *Ibid. X.* 19.
c) *T. IV. p.* 50. *etc.*

Caput LXII occultis et variis aëris passionibus accidisse. Nam qui calumniaris ea, quæ oculis vides, manu tenes, utilitate sentis: quid facturus es de his, quæ de cœlo venerint? utique respondebis, et magos in Ægypto multa signa fecisse de cœlo." Apud Joannem postquam quinque millia hominum Christus in deserto cibasset, etiam signum petunt, quale nimirum Moysis fuit, qui Israelitas quadraginta annis pavit manna. *Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis manducare a).* Et ad hoc videntur etiam hic maxime respicere Pharisæi et Scribæ, veluti infra apud eundem evangelistam, ut videbimus, Pharisæi et Sadducæi tentantes: *et rogaverunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis.* Et iterum ad signum Jonæ provocatur uti apud alios evangelistas. „Petebant ergo, ut S. Thomas in hunc locum commentatur *b)*, signum de cœlestibus, sed non erant digni videre. Hoc enim dedit apostolis suis, qui viderunt eum ascendentem, qui gloriam Dei viderunt in monte. Sed istis non dabitur nisi signum in inferno quantum ad animam, et de terra quantum ad corpus. *Unde non dabitur eis nisi signum Jonæ prophetæ.*" Exponitur hoc expressius Matth. XII. ad eorum malitiam perstringendam, qui blasphemabant Christum in Beelzebub principe

a) *Jo. VI. 31.* b) *T. III. p. 169.*

apud inferos, eiicere dæmonia: hinc eis ſignum ab inferis prædicit, atque tam apposite exemplo Jonæ proponit, filium hominis fore in corde terræ (qui mortuus descendit ad inferos) de resurrectione (quam obscurius, ut ſupra vidimus, innuit, quando primum ministerium ſuum auspicatus in templo ſignum ab eo petebant a): *Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud*) hic nihil addit, quam credituri non erant, Ninivitis (quorum fatum Judæi reversione urbis ſubierunt, quod Ninivitæ acri pœnitentia ſunt ammoliti) deteriores, quod ſimul mira ſimplicitate exprobrat: *Sicut enim*, inquit, *fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus. Viri Ninivitæ ſurgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quam Jonas hic*.

CAPUT LXII.

Quam divinum vero, quam ſublime est, dum Christus ſese indigitans Matth. XII. 41. 42. dicit: *Et ecce plus quam Jonas hic: Et ecce plus quam Salomon hic.* Quis ſibi in animum inducat, magistrum humilitatis, cuius virtutis exemplum discipulos ſuos a ſe accipere ſingulariter mandavit: *Discite a me*, inquit, *quia mitis ſum et humilis corde*,

a) *Jo. II.* 18.

CAPUT LXII.

magistrum, inquam, hunc humilitatis ita de seipso locuturum fuisse? *Et ecce plus quam Jonas, plus quam Salomon hic etc.* nisi plus quam homo, nisi Deus fuisset, Verbum divinum incarnatum, Filius Dei perinde ac filius hominis. Quæ observatio, si in lectione Evangelii semper præ oculis habeatur, ubique locum habere deprehendetur contra Socinianorum blasphemias, hodie undique percrebrescentes, qui dum post tantam evangelicam lucem (cum totum Evangelium pertextum sit infinitis testimoniis, quibus Christus plus quam hominem, Deum se commonstrat, palamque denunciat) Christi divinitatem negare non perhorrescunt, excæcatiores se monstrant Judæis blasphemis, dum ipsi blasphemare Christum (nec iniuria, nisi revera Deus fuisset) dicunt, ac lapidare volunt, *quia tu homo cum sis*, ut aiunt Jo. X. 33. *facis teipsum Deum:* quod iterum firmat Christus, argumento a minore ad maius, allato Ps. LXXXI. 6. loco: *Ego dixi dii estis*, ut se plus quam Jonam, amplius quam Salomonem, plus quam hominem, verum Deum de Deo vero demonstraret, *si*, pergit, *illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi scriptura: quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio: et si mihi non vultis*

credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis, quia Pater in me est, et ego in Patre. Quod dum non fecerunt, Judæi, indigni fuerunt, quibus se Christus virtute sua divina ex mortuis resurgens plus quam Jonam (e ventre piscis non suapte virtute vivum prodeuntem sed eiectum) ostenderet. Exemplum Jonæ ob oculos ponens S. Justinus M. exprobrat Tryphoni Judæo, „cum, inquit *a*), scirent omnes vestri generis homines a Jona facta esse, cumque Christus apud vos clamaret, se signum Jonæ vobis daturum, adhortans, ut saltem postquam a mortuis resurrexisset, pœnitentiam improbe factorum ageretis, et Ninivitarum exemplo lacrymis Deum flecteretis, ne gens vestra, et civitas capta everteretur, quemadmodum eversa est; non modo pœnitentiam non egistis, postquam illum ex mortuis resurrexisse didicistis; sed etiam, ut iam dixi, delectos homines constituistis, ac per eos in totum orbem terrarum missos prædicastis impiam quamdam et exlegem sectam a plano quodam Jesu Galilæo excitatam esse, et cum illum a vobis crucifixum discipuli ex monumento, in quo, refixus e cruce depositus fuerat, noctu surripuerint, decipi ab illis homines, dum eum ex mortuis resurrexisse, et in cœlum ascendisse dictitant."

a) *N.* 108. *p.* 202.

Caput LXIII.

CAPUT LXIII.

OBSEQUIA ERGA DEUM OMNIBUS PRÆFERENDA.

Dixit ei quidam: Ecce mater tua, et fratres tui foris ſtant quærentes te. At ipse respondens dicenti ſibi, ait: Quæ est mater mea, et qui ſunt fratres mei? *Et extendens manum in discipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea, et fratres mei.* Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est; ipse meus frater, et ſoror, et mater est. Matth. XII. 47. etc.

Felicitas matris Dei maior in regeneratione quam generatione filii.

Idem hic dicit, et exemplo ſuo faciendum passim alibi commonstrat, propter se et evangelium omnia relinquenda esse etiam parentes et proximos quosque necessarios, discipulos, qui id facturi erant, designans. „Moralis magister, ſunt verba S. Ambrosii [Exposit. in Luc. *a*)] qui de se cæteris præbet exemplum, atque ipse præceptor, ipse etiam ſuorum exsecutor est præceptorum. Præscripturus enim cæteris, quoniam, qui non reliquerit patrem et matrem ſuam, non est Filio Dei dignus, ſententiæ huic primus ipse se ſubiicit: non quo maternæ

a) *L. VI. n.* 36. *T. I. p.* 1392.

refutet pietatis obsequia (ipsius enim præceptum est: *Qui non honoraverit patrem aut matrem, morte moriatur*) sed quia paternis mysteriis amplius, quam maternis affectibus se debere cognoscat. Neque tamen iniuriose refutantur parentes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse, quam corporum." Videtur S. Hieronymo in h. l. istum *a*), qui nunciat, non fortuito et simpliciter nunciare, sed insidias tendere Salvatori: utrum spirituali operi carnem et sanguinem præferat. „Unde et Dominus, inquit, non quod negaret matrem et fratres, exire contempsit, sed quod responderet insidianti, extendens manum in discipulos ait: *Ecce mater mea, et fratres mei etc.* Isti sunt mater mea, qui me quotidie in credentium animis generant. Isti sunt fratres mei, qui faciunt opera Patris mei. Non ergo iuxta Marcionem et Manichæum matrem negavit, ut natus de phantasmate putaretur, sed apostolos cognationi prætulit, ut et nos in comparatione dilectionis carni spiritum præferamus." Marcionem paucis expedit Tertullianus: „Exclamat mulier, inquit *b*), de turba, beatum uterum, qui illum portasset, et ubera, quæ illum educassent. Et Dominus: Immo beati, qui sermonem Dei audiunt, et faciunt. Quia et retro sic reiecerat matrem, aut fratres, dum auditores

a) *T. IV. p.* 52. *b*) *Lib. IV. contra Marcion. p.* 443.

Caput LXIII.

et obsecutores Dei præfert. Nam nec hic mater assistebat illi. Adeo nec retro negaverat, ut ne tum cum id rursus audit; rursus proinde felicitatem ab utero, et uberibus matris ſuæ transtulit in discipulos; a qua non transtulisset, si eam non haberet. " Dissertius S. Hilarius in h. l. et ordinem officiorum erga Deum et homines in evangelica dilectione explicat, et matris Dei dignitati, reverentiæque consulit: „Quia, inquit *a*), totum illud in paternæ maiestatis virtute loqueretur, nuntianti ſibi, quod foris a matre atque a fratribus exspectaretur, manum in discipulos extendens, eos ſibi fratres esse matremque respondit; et quicunque voluntati paternæ obsecutus esset, eum esse et fratrem, et ſororem, et matrem: formam ſeipsum universis agendi, ſentiendique constituens, propinquitatum omnium ius, atque nomen, iam non de conditione nascendi, ſed de Eccleſiæ communione retinendum. Cæterum non fastidiose de matre ſua ſensisse existimandus est, cui in passione positus maximæ ſollicitudinis tribuerit affectum." Argutant hic, quod in cruce mulierem appellet Christus, non matrem. Ubi tamen, ſicut ſummi materni affectus argumentum præbebat Maria, quæ recedentibus charis discipulis ſola ſub cruce ſtabat cum discipulo, quem diligebat Jesus,

a) *Comment. in Matth. c. IV. n. 24. p. 675.*

ita filius eam matrem discipulo consignans, dilecto, utique maximo, inter dirissimos licet cruciatus, filiali prospexit matri affectu. Nec hoc præterit S. Ambrosius Marcionem et Manichæos incessens, etsi præsenti, quem versamus loco synagogæ personam sustinere cum aliis dicat Mariam, de qua natus est Christus secundum carnem, ex semine Abrahæ, quod ad vetus Testamentum pertinet, ac synagogam, cui in novo substituta est Ecclesia. „Quæ, de Maria loquitur S. Pater *a*), de cruce etiam agnoscitur, sed necessitudini corporali præscriptorum cœlestium forma præfertur. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonstrat, Judæis, ex quibus est Christus secundum carnem, Ecclesiam quæ credidit, præferendam.“ Hoc de figura synagogæ explicatius habet loco citato S. Hilarius. CAPUT LXIII.

S. Jo. Chrysostomus pulchre, quod est morale in sententia Christi, ad ipsam beatissimam matrem reflectit, eiusque exemplo ad alios: „Nam, inquit *b*), si illam nihil iuvabat, quod mater esset, nisi esset virtuti addicta, vix ac ne vix quidem alius

a) *Exposit. Evang. secund. Luc. lib. VI. n.* 38. *p.* 1393. *S. August. de fide et symbolo n.* 9. *T. VI. p.* 156.
b) *Hom. XLIV. n.* 1. *p.* 468. *T. VII.*

Caput LXIII. ratione cognationis salutem consequetur. Sola quippe nobilitas est, voluntatem Dei facere. Hic nobilitatis modus melior et praestantior est illo." S. Augustinus in libro de S. Virginitate *a*), postquam ex verbis Christi docuisset, carnali cognationi genus nostrum spiritale esse praeponendum, nec, inde cum S. Chrysostomo colligit, beatos esse homines, si iustis et sanctis carnis propinquitate iunguntur, sed si eorum doctrinae et moribus obediendo atque imitando cohaerescunt. „Beatior ergo, pergit, Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi. Nam et dicenti cuidam: *Beatus venter, qui te portavit:* ipse respondit: *Imo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.* Denique fratribus eius, id est, secundum carnem cognatis, qui non in eum crediderunt, quid profuit illa cognatio? Sic et materna propinquitas nihil Mariae profuisset, nisi felicius Christum corde quam carne gestasset." Occasionem S. Chrysostomus hinc sumit opportunam omnino Judaeos perstringendi, qui tum auditores erant, ex illis verbis: *Quinimo, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.* „Viden' quomodo non uspiam neget naturalem hanc cognationem; sed addat illam affinitatem, quae secundum virtutem est. Praecursor quoque cum dicit *geni-*

a) *T. VI. p.* 342.

mina viperarum, ne videamini dicere: patrem habemus Abraham, non declarat eos non esse secundum naturam ex Abrahamo ortos; sed nihil illis prodesse quod ex Abrahamo sint orti, nisi etiam morum cognationem haberent: quod etiam Christus declarat his verbis: *Si filii Abraham essetis, opera utique Abrahæ faceretis.*" S. Gregorius M. subtiliter electionem gentium et reiectionem Judæorum colligit ex verbis Christi: „*Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, etc.* Quibus, inquit *a*), nobis verbis, quid aliud innuit, nisi quod obsequentes iussionibus suis multos ex gentilitate colligit, et Judæam, ex cuius carne est genitus, non agnoscit? Unde et mater eius cum quasi non agnoscitur, foris stare perhibetur: quia videlicet synagoga idcirco ab auctore suo non recognoscitur, quia legis observationem tenens spiritalem intellectum perdidit, et se ad custodiam literæ foris fixit." Perinde est discrimen, quod animadvertit inter fratrem, aut sororem, et matrem Christi ea in allegoria: „quia qui Christi frater et soror est credendo, mater fit prædicando. Quasi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. Et mater eius efficitur, si per eius

a) *Lib. I. Hom. III. in Evang. T. I. p.* 1444.

vocem amor Domini in proximi mente generatur." Idem discrimen observat S. Thomas; cæterum vero paucissimis verbis omnium hic altissime assurgit in eamdem Christi sententiam: „Habebat enim, inquit *a*), generationem cœlestem, et temporalem: unde præponit cœlestem temporali., Illi enim, qui faciunt voluntatem Patris mei, illi attinent ei secundum generationem cœlestem."

Porro, quod B. M. V. attinet, dum illa, perinde ac aurora, quæ solem parit, et ipsa solis filia, virgo scilicet Deipara simul etiam æterni Patris sit nobiscum filia, quis ei non primum præcipuumque locum inter Christi fratres, sorores et matres tribuat? Quæ ab angelo *Ave gratia plena, Dominus tecum* salutatur: et ab Elisabeth: *Benedicta*, prædicatur, *inter mulieres*; et: *Beata, quæ credidisti:* et ipsa de se humilis *ancilla Domini* profitetur: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.*

a) *In Matth.. C. XII. T. III. p.* 173.

CAPUT LXIV.

PARABOLÆ DE REGNO DEI PRÆSENTIS TEMPORIS ECCLESIA.

Locutus est eis multa in parabolis, dicens: *Ecce exiit, qui seminat etc.* Matth. XIII. 3.

Quid est quod incipiat iam loqui Christus ad turbas in parabolis, qui tam aperte et sine omni involucro sermone in monte doctrinam suam proposuerat? Interrogaverunt hoc discipuli Christum, cur in parabolis eis loqueretur. *Ideo*, respondet, *in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt.* Experimentum hoc dederunt cæci et surdi ad sermonem in monte, præiudiciis animum occupatum habentes. Nempe doctrinam illam ferre non poterant, qua beatos pauperes, lugentes, persecutionem patientes etc. prædicaverat; multas traditiones, quibus legem corruperant, reiecerat, de perfectione legis, ipsis paradoxa proposuerat. Jam aliam docendi rationem init in parabolis, quod apud Judæos erat frequentissimum. Hinc Evangelium veluti de novo auspicatus infit: *Ecce exiit, qui seminat etc.* suam missionem a Patre e cœlis adventumque in mundum ad seminandam doctrinam salutis,

(Margin: Cur Christus Judæis in parabolis loquitur.)

(Margin: Parabola seminantis.)

Caput LXIV. constituendumque agrum dominicum Ecclesiam tam simpliciter, et native uno veluti verbo: *Exiit* (cui alterum ad attentionem movendam præmittitur *Ecce*) denunciat. Quid autem accommodatius Judæis esse tunc poterat hac parabola, cum dicit quædam cecidisse secus viam, vel in spinas, quæ omnia in ipsos cadebant, prout postea discipulis explicat parabolam; quæ veluti compendium quoddam historicum sunt eorum, quæ in prædicatione Evangelii tunc contigerant circa Judæos, qui verbum Dei audierant, et non intelligebant: dura ac veluti petrosa pectora habebant: sollicitudo vero huius sæculi fallaciaque divitiarum erant, quæ ipsi in suo Messia præstolabantur, regem nempe toto orbe dominaturum: regnum autem in prosperitate temporali, deliciis, divitiis, omnique felicitate rerum huius vitæ abundans sibi somniabant toto cœlo diversum ab eo, quod Christus denunciabat.

Est hoc, quod primum in explicatione parabolæ vocat *verbum regni*; et sicut in cæteris parabolis Matth. XIII. XXII. XXV. atque apud alios evangelistas iis se accommodans, qui regnum Messiæ exspectabant, regnum vocat præsentis temporis Ecclesiam; regnum autem cœlorum dicit propter Evangelium seu spem vitæ æternæ, mira-

bili iterum modo duobus verbis id omne complexus, quare relicto ſinu Patris carnem indutus factusque fuerit homo, ut nos ad cœlestia vitamque æternam revocaret, constitueretque hæredes regni cœlorum.

Sequitur parabola zizaniorum. Quamprimum Deus in paradyso ceu agro ſuo hominem constituerat, ſtatim inimicus homo zizania ſuperseminavit, *zizania autem*, ait, *ſunt filii nequam*, nec cessant usque ad consummationem ſæculi in Eccleſia: quos nimirum Deus relinquit et tolerat ad exercitationem bonorum, et patienter ad emendationem exspectat. Angustiantur quidem hinc ac offenduntur zizaniis istis fideles ſervi Domini; accedentesque (Matth. XIII. 28.) *dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea? Et ait: Non; ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis et triticum.* Nempe, ut diximus, conferunt ad exercitationem bonorum. Neque enim ferret Deus malum, nisi ſciret inde facere bonum: neque ſustineret malos, nisi proficerent inde boni. Quippe non essent e. g. martyres nisi forent persecutores: et nisi essent vitiosi, virtus marcesceret. Nisi in maligno positus esset mundus, non apparerent, qui de mundo non ſunt, nec victores mundi in Christo, nec victoriæ corona. Nisi venirent flumina, flarent venti hæresum, ſchis-

Caput LXIV.

matum, aliorumque ſcandalorum (*Necesse est enim ut veniant ſcandala* Matth. XVIII. 7.) quomodo Ecclesiam ſupra firmam petram esse fundatam constaret? aut ſine continuis colluctationibus quomodo ſese eam commonstraret, contra quam portæ inferi non prævalebunt? Atqui hæc erit conditio Ecclesiæ militantis usque ad consummationem ſæculi: quando *mittet filius hominis angelos ſuos etc.*

Sic regnum Christi ſuo ſanguine comparatum, persecutionibus adolescens perennabit in hoc mundo maligno, civitate diaboli hostis irreconciliabilis civitatis Dei, Ecclesiæ Christi, ad cuius propagationem ſingulariter pertinet, mox ſequens de grano ſinapis parabola, cuius et alterius de fermento cum proxime antecedentibus de ſemine nexum concinne describens S. Jo. Chrysostomus: „Quia enim, inquit *a*), dixit ex ſemine tres partes perire, unamque ſervari: et in hac quoque ſervata parte tot tantaque imminere detrimenta; ne dicerent: Et quinam quantoque numero fideles erunt? Hunc quoque metum aufert; illos per parabolam ſinapis ad fidem adducens, ostendensque prædicationem ubique pervaſuram esse. Ideo oleris imaginem in medium adduxit huic argumento admodum

a) *Hom. XLVI. in Matth. T. VII. p.* 483.

opportunam: *Quod minus est*, inquit, *omnibus seminibus; cum autem creverit, maius est omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, et in ramis eius habitent.* Magnitudinis enim indicium declarare voluit. Sic, inquit, et in prædicatione erit. Nam omnium infirmissimi erant discipuli, omniumque minimi. Attamen quia magna in ipsis virtus erat, per totum orbem effusa est. Deinde sub hac imagine fermentum posuit, dicens: *Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.* Sicut enim fermentum multæ farinæ vim suam indit; sic et vos totum mundum convertetis. Et vide prudentiam! naturæ imagines affert, quo ostendat, ut hæc secundum naturalem rerum seriem necessario ita fiunt, sic et ista. Ne mihi dixeris, quid poterimus duodecim homines in tantam multitudinem incidentes? Nam idipsum maxime virtutem vestram splendidam reddit, quod multitudini admixti non fugiatis. Quemadmodum et fermentum tunc massam fermentat, cum farinæ admovetur. Nec modo admovetur, sed ita ut misceatur; non enim simpliciter dixit, posuit, sed *abscondit.* Sic et vos agglutinati et iuncti cum impugnantibus vos, ipsos superabitis. Et sicut illud obruitur in massa, sed non perditur, sed paulatim toti massæ vim suam indit; idipsum in prædicatio-

Caput LXV.

CAPUT LXV.

APOSTOLORUM SIMPLEX PRUDENTIA.

Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. *Estote ergo prudentes ſicut ſerpentes, et ſimplices ſicut columbæ.* Matth. X. 16.

Prudentia ſerpentina, ſimplicitas columbina.

Dum dicit Christus mittere se discipulos ſuos ſicut oves, ſuum tacite insinuat exemplum, qui tanquam ovis ductus est ad victimam demonstratus a Joanne baptista: *Agnus, qui tollit peccatum mundi*, quod astutia ſerpentina in paradyso mundo illatum est *a*). Quam est hæc admirabilis rerum conversio, dispositioque divina, ut illis quos Christus misit ad Evangelium gratiæ ſalutarisque medicinæ prædicandum, contra mortalem ſerpentis ictum præscriberetur ſerpentis prudentia ſed cum temperamento ſimplicitatis columbinæ coniuncta. *Estote* φρόνιμοι *prudentes* non calliditate ſeu astutia ſerpentum, *et ſimplices* ἀκέραιοι ſinceri, innocui, a dolo et fraude immunes: ita prudentes, ut ab aliis non fallamini; ita ſimplices, ut vos non fallatis, ſeu prout D. Paulus instruit: *Volo vos ſapientes esse in bono, et ſimplices in malo b*). Temperamentum

a) *Gen. III.* 1. *b*) *Rom. XVI.* 19.

autem illud prudentiæ ſerpentinæ, et ſimplicitatis columbinæ ex verbis Christi aptisſime explicat S. Hilarius: „Dissidentium, ait *a*), a se animantium inesse nobis voluit naturam: ſed ita, ut ſerpentinam prudentiam columbæ ſimplicitas temperaret, et ſimplicitatem columbæ prudentia ſerpentis instrueret; fieretque et ſimplex ſapientia, et ſapiens ſimplicitas." Adhuc clarius mentem Christi exponit Gregorius Nazianz. in hanc ſententiam: „Nam ſerpentis prudentiam ad malum, columbæ ſinceritati ad bonum admiscendo, neque prudentiam ſivit esse malitiosam, neque ſimplicitatem fieri amentem, ſed unam virtutis fórmam, quam maxime licuit, ex ambobus exquisite constituit *b*)." Apud Corderium in catena Græc. PP. in S. Lucam Geometra in Prov. rem omnem adhuc explicatius edisserit: „Illud autem, inquit *c*), *estote prudentes ſicut ſerpentes*, idem est, ac si dicat, nolite ſerpentum versutiam ignorare; illa enim nobis prorsus necessaria est, ſicut apostolus dixit, ne a ſatana circumveniamur, ac ſuperemur, cuius tam perversas ſcimus esse cogitationes, ut prudentia ſerpentina destitutos calliditate ſua facile ſupplantet." Alludit ad locum apostoli II. Cor. XI. 3. *Timeo autem, ne ſicut ſerpens Evam ſeduxit*

a) *Lib. de Synodis n.* 23. *p.* 1165. *b*) *Orat. XIX. de Patre.* *c*) *In cap. XVI. n.* 9. *p.* 397.

[illegible] *sensus vestri*, *et* [illegible] in *Christo*. Qui- [illegible] Pauli prædicatio- [illegible] apud Corinthios, [illegible] [illegible] idem [illegible] fa- [illegible] Act. [illegible] VII. 15. *Qui* [illegible] *suum*, *in*- [illegible]

[illegible] SS. [illegible] prudentiam fer- [illegible] ano [illegible] expli- [illegible] pariade [illegible] velut [illegible] Sic [illegible] male, [illegible] Fi- [illegible] fe- [illegible] postea [illegible] impli- [illegible] esse [illegible] hæc [illegible] serpentis [illegible] antiquus; [illegible] se leden- [illegible] per vin- [illegible] prudent pru- [illegible] pro more . [illegible]

Theophilactus, ut tamen ad explicationem illam a nobis allatam propius accedat: „Quia, inquit *a*), et serpens nocivus est, iubet nos simplices esse, hoc est, sinceros, et absque malitia, nullumque offendentes, sicut columbæ: illæ enim cum auferuntur eis fœtus, et persecutionem patiuntur, rursus ad dominos suos redeunt." Attingit etiam illud, quod de serpente fertur per foramen pellem veterem deponente, cuius exemplo per angustam portam incedentes, veterem hominem, quem ab astutia serpentis antiqui accepimus, deponamus. S. Augustinus Lib. II. de Doctrina Christi, de signis similitudinibusque rerum in Scriptura sacra occurrentibus notitiaque linguarum et rerum ad eas explicandas necessaria verba faciens: „Nam et de serpente, inquit, n. 24. *b*), quod notum est, totum corpus eum pro capite obiicere ferientibus, quantum illustrat sensum illum, quo Dominus iubet astutos nos esse sicut serpentes, ut scilicet pro capite nostro, quod est Christus, corpus potius persequentibus offeramus, ne fides christiana tanquam necetur a nobis, si parcentes corpori negemus Deum. Vel illud quod per cavernæ angustias coarctatus, deposita veteri tunica, vires novas accipere dicitur, quantum concinit ad imitandam

CAPUT LXV.

a) *Comment. in Matth. Cap. X. Tom. I. p.* 48.
b) *Tom. III. p.* 29.

ipsam serpentis astutiam, exuendumque ipsum veterem hominem, sicut apostolus dicit, ut induamur novo; et exuendum per angustias, dicente Domino: *Intrate per angustam portam.*" Hæc vero qualiacunque sint, nihil una brevi hac incomparabili sententia: *Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ*, esse potest adæquatius ad omnem humanam conversationem moderandam in hoc mundo; ne nos ab eo decipiamur, illaqueemurque oves in medio luporum, dum lupus lupo est lupus, vulpes vulpi.

CAPUT LXVI.

SEPARATIO A NECESSARIIS.

Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: *non veni pacem mittere, sed gladium.* Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam: et *inimici hominis domestici eius etc.* Matth. X. 34. etc.

Ob Evangelium.

Quam breviter, ac simpliciter hic omnia ea una sententia complexa legimus, quæ accidere debebant iis, qui secuti Dominum imprimis quidem apostoli, in formanda

Ecclesia. Primis discipulis Domini in Judæa inimici domestici fuerunt cum primis parentes, fratres, sorores, uxores, filii, filiæ. Universim vero tamdiu usque ad consummationem sæculi sunt, eruntque *inimici hominis domestici eius*, caro et sanguis, et sibiipsi quisque; quamdiu pugna est eritque inter carnem et spiritum.

Caput LXVI.

Quam plurima sunt in Evangelio a Christo plane, et aperte dicta, ac prædicta, sed admirabili verborum temperatione, ne absterrerentur rudes, et necdum afflatu Spiritus sancti roborati discipulorum animi. Inter ea sunt referenda, de quibus morti proximus Christus apostolis dixit: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.* Id vero quam maxime mirandum est, quod nec senserint ea circa se fieri, ad eorum, quæ prædixit futura, complementum: veluti illud, quod apostoli tunc, quando hæc dicebat, iam omnia propter Christum, eum secuti, reliquerint etc. *a*) de quo interrogatus a Petro Christus, eadem in responsis tulit mitiori sententia, quæ hic Matth. X. dicuntur: illic his verbis: *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros;* hic autem venisse

a) *Matth. XIX.* 29.

se dicit separare hominem adversus patrem suum etc. Paulo ante Matth. X. 21. Christus, quid futurum sit discipulis denunciaverat: *Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient.* Eousque inimici erant homini domestici eius. Atque in hoc discrimine cavendum cumprimis erat, quod mox sequitur: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus: et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.* Et alibi quod idem est: *Qui non odit patrem, et matrem, et filios, ... adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus a).* Quæ omnia præ oculis habens Clemens Alex. „At, inquit b), neque hoc vos turbet, nec quod adhuc durioribus verbis alio loco editum est: *Qui non odit etc.* Non enim præcepit odium et divortium a carissimis Deus pacis, qui et inimicos diligere iubeat. Quodsi inimici diligendi sunt, pari etiam ratione ab eis ascendendo, qui sunt genere coniunctissimi, aut si odio habendi affines et cognati, potiori iure reiiciendos inimicos, descendendo ratio edocet. Proinde alia aliam sententiam liquido destruit. At non invicem destruunt, neque ulla re adversantur, aut ne prope destruunt. Ex eodem quippe affectu et animo, eademque regula patrem odio habeat amando inimi-

a) *Luc. XIV. 26.* b) *Quis dives salvetur n. 22.*

cum, qui nec inimicum ulciscatur, neque patrem plus Christo vereatur. In illo quidem verbo odium resecat, et voluntatem inferendi mala, in hoc vero nimiam in coniunctos reverentiam, dum hæc saluti officiat. Si ergo infidelis cuipiam pater, aut filius, aut frater extiterit, atque horum quilibet fidei vitæque in cœlis consequendæ impedimentum præstiterit, huic ne consentiat, aut cum illo concordiam habeat, sed spiritalis inimicitiæ causa carnalem necessitatem diluat." S. Jo. Chrysostomus in illa Christi verba: „*Nolite putare, quia venerim pacem mittere in terram etc.* Rursum onerosiora, ait a), profert, idque cum magna auctoritate: quodque alii obiecturi erant, ille prædicit. Nam ne iis auditis dicerent: Ideone venisti, ut nos interficias cum iis, qui nobis obsequuti sunt, et bellis terram repleas? ipse prior dicit: *Non veni pacem mittere in terram.* Cur ergo præcepit in domos singulas ingressos pacem dicere? Cur et angeli dicebant: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax?* Cur prophetæ omnes idipsum prænunciarunt? Quia illud maxime pax est, cum id, quod ægrotat, abscinditur, quando id, quod dissidet, separatur. Sic enim poterit cœlum cum terra iungi."

a) *Hom. XXXV. in Matth. X. 34. T. VII. p. 397.*

CAPUT LXVI.

S. Augustinus etiam id *a*), quod S. Chrysostomus, et passim alii de igne charitatis, intelligit, *ignem veni mittere in terram*, perinde hic accipit ac gladium. „Sic ignem, inquit *b*), quomodo gladium: nam et quodam loco, ait, *non se venisse pacem mittere, ſed gladium.* Gladium ad ſeparationem, ignem ad ustionem, ſed utrumque ſalubrem, quia et gladius verbi ipsius ſalubriter nos ſeparavit a consuetudine mala. Gladium enim attulit, et ſeparavit unumquemque fidelium, aut a patre ſuo, qui in Christum non crediderat, aut a matre ſimiliter infideli; aut certe si de parentibus christianis natus est, ſaltem a progenie ſua priore.“ Breviter et generalius Jo. Climacus in ſcala paradisi *c*), „ut ſeparem cultores Dei, ab amatoribus mundi, terram a cœlo, ſuperbos a ſubmissis. Delectatur enim Dominus hac dissensione, et ſecessione ſua causa facta.“

Pulchre, et apposite admodum S. Gregorius M. odium hoc aliorum et nostri ipsorum quomodo charitas ſit, ex præcepto amandi proximum ſicut ſeipsum explicat: „Ut autem, inquit *d*), Dominus demonstraret hoc erga proximos odium non de inaffectione procedere, ſed de charitate, addidit

a) *Hom. VI. in Matth. n.* 4. *et* 5. *T. VII. p.* 94.
b) *Enarrat. in Ps. XCVI. n.* 7. *T. IV. p.* 1044.
c) *Grad. III. p.* 32. *d*) *Lib. II. Hom. XXXVII. n.* 2. *T. I. p.* 1628.

protinus dicens: *Adhuc autem et animam ſuam a).* Odisse itaque præcipimur proximos, odisse et animam nostram. Constat ergo quia amando debet odisse proximum, qui ſic eum odit, ſicut ſemetipsum. Tunc etenim bene nostram animam odimus, cum eius carnalibus desideriis non acquiescimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluptatibus reluctamur. Quæ ergo contemta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. Sic nimirum exhibere proximis nostris odii discretionem debemus, ut in eis et diligamus, quod ſunt, et habeamus odio, quod in Dei nobis itinere obsistunt." S. Laurentius Justinianus in libro *de casto connubio verbi et animæ* nos verbis his Christi: *Non veni pacem mittere ſed gladium* ad ſpiritualem pugnam animat cap. 8. „Concitavit bellum, inquit *b)*, ut ſeparentur ab invicem, qui se inordinate diligunt: ut contra vitia pro amore virtutum dimicent, qui ipsum habere peroptant: ut temporalia pro æternis relinquant, qui felicitatis ſupernæ cupiunt esse participes. In ſtadio nos constituit, pugnandi necessitatem indixit, certaminis nostri se iudicem fecit, vincenti coronam proposuit etc."

a) *Luc. XIV.* 26. *b)* *T. I. Opp. p.* 189.

Caput LXVII.

CAPUT LXVII.

CARO CHRISTI VERE EST CIBUS, ET SANGUIS EIUS VERE EST POTUS.

Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Jo. VI. 48. etc.

Verbum incarnatum panis vitæ.

„Jam [inquit S. Jo. Chrysostomus in h. l. *a)*] in mysteriorum traditionem venturus est. Et primo de divinitate sua disputat dicens: *Ego sum panis vitæ.* Neque enim hoc de corpore dictum est. De illo in fine loquitur: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est;* sed adhuc de divinitate agit. Etenim ille propter Deum Verbum panis est, quemadmodum hic propter advenientem Spiritum panis cœlestis efficitur.“ Brevi hac sententiæ periodo S. doctor complexus est sublimissimam Christi Domini doctrinam, quæ continetur capite sexto Evangelii

a) Hom. XLV. alias XLIV. in Jo. n. 1. T. VIII. p. 263.

S. Joannis, estque continuatio cœlestis ac divinæ theologiæ, a qua evangelium suum auspicatur, Verbi divinitatem ab æterno eiusque incarnationem in tempore nobis explicans; hoc autem capite sexto, quid ex hoc mysterio incarnationis in nos redundet, explanat. Occasionem huic sermoni dederunt Judæi a Christo panibus saturati in deserto: et hinc eum volebant facere regem, cumque fugeret, sollicite inquirebant eum: *Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis a)*. Volebat Christus mentes eorum a sensibilibus istis ad fidem in seipsum elevare. Impudentes autem illi adhuc signum postulabant: *Quod ergo tu facis signum, ut videamus, et credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cælo dedit eis manducare b)*. Quasi vero parum esset, quod Christus semel aliquot millia hominum cibasset, cum Moyses tot centena millia in deserto quadraginta annis pavisset: volunt Moysen præ Christo extollere. *Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, et dat vitam mundo c)*. Adhuc illi de manna som-

CAPUT LXVII.

a) *Joan. VI.* 26. b) *Ib.* 30. c) *Ib.* 32.

CAPUT LXVII.

niant, et corporali cibo inhærent. *Dixerunt ergo ad eum: Domine, ſemper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Jesus: Ego ſum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet: et qui credit in me, non ſitiet unquam a).* Hoc iam est, quod concoquere non poterant: *Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego ſum panis vivus, qui de cælo descendi b).* At hoc ipsum est, quôd deinceps tam ſæpe repetit: ac primum quidem, ut illos ad credendum inducat, se non merum hominem esse, ſed de cœlo descendisse ad ſalvandos in vitam æternam homines, æterni Patris Filium: *Hic est panis de cælo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego ſum panis vivus, qui de cælo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita c).*

Corpus et ſanguis Christi in Eucharistia.

Paulatim procedit oratio, velamen panditur ſanctuarii ad revelandum tremendum mysterium, ac mensam mysticam, in qua Christus ipse ſumitur. Duo nobis pandit divinus evangelista Joannes mysteria æque ſublimia, æquè adoranda: Filium Dei descendisse de cœlo in terram ad nos, nostramque assumsisse carnem: alterum, carnem hanc panem esse pro mundi vita. Nec magis clare et expresse, inculcatur Verbum

a) *Joan. VI.* 34. b) *Ib.* 41. c) *Ib.* 50.

esse caro factum, quam eius carnem esse edendam, et sanguinem bibendum: opusque redemtionis nostræ per incarnationem inchoatum, consummatur per Eucharistiam: utque per admirabilem operationem Spiritus S. Maria virgo in utero concepit Verbum divinum, perinde quotidie concipitur et paritur super altari: nec in nos venire horret, qui non horruit virginis uterum. Credidit, beata quia credidit, virgo angelo annuntianti; et nos non credamus ipsi Filio Dei tam sæpe et aperte rem asseveranti? quin cum Petro confidenter dicamus: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes* a). Refragantur quidem sensus, obstupescit natura: *Litigabant ergo Judæi ad invicem dicentes: Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum?* At manet sententia Salvatoris: et quod dictum est de manducando et bibendo a fidelibus corpore et sanguine, non solum sæpe repetita asseveratione confirmatur, verum etiam a Christo solito suo duplici iuramento asseritur: *Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis* b). Sic porro dicit: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die* c) .... *In me manet, et ego in illo* d). Ad quæ

a) *Jo. VI.* 69. b) *Ib.* 54. c) *Ib.* 55. d) *Ib.* 57.

verba S. Cyrillus Alex. „Hic enim, ait *a*), animadvertere operæ pretium est, Christum non dicere se duntaxat in nobis futurum secundum relationem quamdam affectualem, sed et per participationem naturalem. Ut enim si quis ceram ceræ indutam igne simul liquaverit, unum quid ex ambobus efficit, ita per corporis Christi, et pretiosi sanguinis participationem ipse quidem in nobis, nos autem in eo simul unimur. Nec enim aliter vivificari potest, quod natura sua corruptibile, quam corporaliter unitum sit corpori eius, qui secundum naturam suam est vita, hoc est unigeniti.“ Altius adhuc sublimiusque effert, ac ducit participantem divina corporis et sanguinis Domini mysteria cognominis S. Cyrillus Hierosol. in Catechesi mystagogica quarta n. 3. „Ut, inquit, cum sumseris corpus et sanguinem Christi, concorporeus et consanguis ipsi efficiaris. Sic etenim Christiferi efficimur, distributo in membra nostra corpore eius et sanguine. Sic iuxta beatum Petrum divinæ simus consortes naturæ.“ Et ante hos S. Irenæus Episc. et Martyr: „Quando ergo, ait *b*), et mixtus calix et factus (al. fractus) panis percipit verbum Dei, et fit Eucharistia sanguinis et corporis Christi, ex quibus augetur, et consistit carnis nostræ substantia; quomodo carnem negant

a) *Lib. X. in Joan. c. 2. T. IV. p.* 862.

b) *Lib. V. contra hæres. c. II. n.* 3. *p.* 294.

capacem esse donationis Dei, quæ est vita æterna, quæ ſanguine et corpore Christi nutritur, et membrum eius est? Quemadmodum et beatus apostolus ait in ea, quæ est ad Ephesios epistola: *Quoniam membra ſumus corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius:* non de ſpirituali aliquo et invisibili homine dicens hæc (*ſpiritus enim neque ossa, neque carnes habet*) ſed de ea dispositione, quæ est ſecundum verum hominem, quæ ex carnibus, et nervis, et ossibus consistit: quæ de calice, qui est ſanguis eius, nutritur, et de pane, quod est corpus eius, augetur. Et quemadmodum lignum vitis depositum in terram ſuo fructificat tempore, et granum tritici decidens in terram, et dissolutum, multiplex ſurgit per Spiritum Dei, qui continet omnia: quæ deinde per ſapientiam in usum hominis veniunt, et percipientia Verbum Dei Eucharistia fiunt, quod est corpus et ſanguis Christi: ſic et nostra corpora ex ea nutrita, et reposita in terram, et resoluta in ea, resurgent in ſuo tempore Verbo Dei resurrectionem eis donante in gloriam Dei Patris." Agit hic S. Martyr contra hæreticos perinde resurrectionem carnis ac corpus et ſanguinem Christi in Eucharistia abnegantes, quos iam S. Ignatius Ep. et M. in epistola ad Smyrnæos notavit n. 7. „Qui ergo, ait, contradicunt huic dono Dei

Caput LXVII. altercantes moriuntur. Utile autem esset ipsis diligere, ut et resurgerent," beata nimirum illa resurrectione quam Christus participibus facramenti eucharistici promittit: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum fanguinem, habet vitam æternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea, vere est cibus: et fanguis meus, vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum fanguinem, in me manet, et ego in illo a)*, qui est omnium maximus ac ineffabilis huius participationis feu communionis dominicæ fructus; qui ut perennaret, Christus, cum in ultima cœna instituisset facramentum hoc ac facrificium, pro apostolis, postquam primum illis manducandum et bibendum fuum dedisset corpus et fanguinem, rogavit Patrem, *ut fint unum ficut et nos b)*. Et mox, *non pro eis autem rogo tantum, fed et pro eis, qui credituri funt per verbum eorum in me: ut omnes unum fint, ficut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum fint etc.* c) Quod præ oculis habens apostolus: *Quoniam*, ait *d)*, *unus panis, unum corpus multi fumus, omnes, qui de uno pane participamus.* Quam fidelium, ex participatione corporis et fanguinis Domini, communionem præ oculis habentes veteres, cum ad absentes quoque mitteretur, ut S. Justinus in apolo-

a) *Jo. VI.* 55. b) *Ib. XVII.* 11. c) *Ib.* 20.
d) *I. Cor. X.* 17.

gia, et usus etiam proximorum sæculorum testatur, placuit fermentum (ut ex decretis Melchiadis, Siricii, et Innocentii PP. Rom. palam fit) vocare Eucharistiam (quæ fermenti instar fidelium unionem foveat) mystico intellectu, non vero, quod in pane fermentato consecrata fuerit, ut Mabillonius singulari dissertatione *de Azymo et Fermentato* tum etiam præfatione in sæc. III. Ord. S. Bened. demonstravit, ab ipso nascentis Ecclesiæ exordio latinos azymis usos fuisse in Eucharistia; sed tum ex iam notata ratione mystica, ut ecclesiis ad quas mittebatur, fermenti instar esset unionis inter fideles, veluti fermentum massæ panis commixtum: tum etiam ad tegendum profanis rei sacræ arcanum pro more illorum temporum, quem Schelstratius singulari opere *de disciplina arcani* c. 7. demonstravit.

Rem vero ipsam quod attinet, quid apertius, quid dissertius, assertiusque esse possit illa Christi sententia: *Caro mea, vere est cibus: et sanguis meus vere est potus.* Ad quæ verba „quid sibi vult illud? quærit S. J. Chrysostomus in h. l. *a)* Aut vult significare, hunc esse vere cibum, qui animam servet; aut vult dictis suis fidem facere, ne putent id quod dictum fuit, ænigma vel parabolam esse; sed sciant, oportere omnino corpus comedere."

a) Hom. XLVII. in Joan. n. 1. T. VIII. p. 275.

de corpore ſuo glorioso intelligendum est, quod assumturus in cœlum, tamen nobis ſpirituali quodam non Capharnaitico modo daturus erat manducandum in Eucharistia, corpus illud ſpirituale, de quo apostolus: *Si est corpus animale, est et ſpirituale, ſicut ſcriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus in ſpiritum vivificantem a).* Et ita iuxta Christi effatum: *Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quidquam, verba, quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus et vita ſunt.* Sic eos a carnali manducatione, qua caro, dentibus contrita in ore, in ventrem dimissa consumitur, ad ſpiritualem in ſacramento adducere vult, ſed carnaliter ſapientes novam difficultatem experiuntur verbis illis: *Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius?* „Quid igitur? quærit hic S. Jo. Chrysostomus *b*), difficultates difficultatibus addit? Minime, absit; ſed doctrinæ magnitudine et copia ipsos allicere conatur." Doctrinæ autem magnitudo et copia tum in eo erat, quod fidem redeunti ad Patrem in cœlos utique detrectare non debeant, tum vero longe aliam de corpore ſuo glorificato opinionem habere, nec carnaliter de eius manducatione carnis ſentire, ac ſcandalizari, „ac si, ut cum D. Thoma loquar in h. l. eam ad

a) *I. Cor. XV.* 44. *b*) *Hom. XLVII. in Joan. n.* 2. *T. VIII. p.* 277.

litteram deberent comedere, ut carnes animalium, ſcandalizati ſunt: et hunc ſenſum removens dicit: *Si ergo videritis Filium hominis ascendentem* integro corpore, *ubi erat prius:* ſupple, nunquid dicetis, quod ſim daturus etiam vobis carnem meam ad manducandum, ut carnes animalium . . . Sed Dominus dicebat, daturum ſe eis ſicut ſpiritualem cibum, non quin fiat in Sacramento Altaris vera caro Christi, ſed quia quodam ſpirituali, et divino modo manducatur." Eodem modo postquam I. c. locutus fuisset S. Jo. Chrysostomus: „Et quomodo, addit, poterant, inquies, intelligere, quid esset carnem comedere? oportebat certe opportunum tempus exspectare, et interrogare, nec desistere." At ſecus accidit: *Sed ſunt quidam ex vobis, qui non credunt a)*, ait Christus, et nos cum illo hodie gemimus: quærenti autem Christo: *Numquid et vos vultis abire b)?* cum Petro respondemus: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus, et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.* Sufficit nobis ad credendum te dixisse, ad cognoscendum vero doctrina nobis ab Ecclesia, quæ est columna veritatis, proposita! Nec de potentia tua, quod possis nobis dare carnem tuam ad manducandum dubitamus, nec de Ecclesiæ

a) *Joan. VI. 65.* b) *Ib. 68.*

catholicæ consensu diffidimus, quam illa doctrinam semper tenuit, ac etiamnum tenet orientalis nobiscum Ecclesia, licet a multis sæculis ab orbe Catholico scissa, „quod panis, sunt Theophilacti scriptoris græci Sæc. XI. verba *a)*, qui a nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit: *Panis, quem ego dabo*, figura est carnis: sed, *caro mea est.* Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, et accessionem sancti Spiritus in carnem Domini. Et ne quem perturbet, quod credendus sit panis caro, etenim et in carne ambulante Domino, et ex pane alimoniam admittente, panis ille, qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, et similis fiebat sanctæ eius carni, et in augmentum et sustentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur et nunc panis in carnem Domini mutatur.“ Est hæc theologia a nobis ex S. Gregorio Nissæno illustrata infra, atque *in theologia vet. et nova circa præsentiam Christi in Eucharistia Cap.* 19.

a) Comment. in Joan. c. 6. T. I. p. 594.

CAPUT LXVIII.

Caput LXVIII.

MALA EX CORDE PROCEDUNT.

Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed *quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Matth. XV. 11.

Paradoxum nobis videatur hoc dictum, qui sentimus et agnoscimus quovis momento experti miseram ac deplorabilem nostram conditionem ex peccato protoparentum nostrorum ob esum pomi vetiti; qui in os utique intrans inquinavit totum humanum genus. Explicatius ad rem, atque accommodate omnino pro conditione misera humani generis ex prævaricatione Adæ, ubi Matthæus habet: *Quod intrat in os*; Marc. VII. 18. ponitur *omne extrinsecus introiens in hominem*; veterem nimirum hominem iuxta apostolum Eph. IV. 22. *qui corrumpitur secundum desideria erroris.* Hoc Pharisæi non attendentes non solum scandalizantur hoc sermone, verum etiam apostoli ad eum stupent: quare Petrus, *edissere nobis*, ait, *parabolam istam.* Plura erant Judæis in veteri testamento ad edendum vetita: ex Actis autem apostolorum discimus, quæ hinc in primitiva Ecclesia natæ sint controversiæ ob legalia, ut vocant, quæ inter non

Adæ etiam exemplo.

CAPUT LXVIII.

postremum locum huiusmodi vetiti cibi habebant; huc pertinet, dum in concilio Hierosolymitano, de hac re habito, abstinentia a ſanguine et ſuffocato, ne quid de idolothytis dicam, fuit imperata, uti deinceps etiam ab Ecclesia esus quorumdam, quibusdam temporibus, ciborum est interdictus.

Altius igitur nobis hic assurgendum est. Eo autem nos ducit Christi responsio ad interrogationem Pharisæorum: *Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum, ſed communibus manibus manducant panem? At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, ſicut ſcriptum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me a).* Hoc est igitur, quod Christus apostolis edisserendo parabolam dicit: *Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, ſuperbia, ſtultitia: omnia hæc mala abintus procedunt, et communicant hominem,* id est, coinquinant. Hæc veniunt a corrupta per labem originalem natura nostra. Neque vero in peccato protoparentum esus pomi caput est, ſed inobedientia, aversa a Deo, atque perversa per ſerpentem mente ſeu corde, tanquam,

a) *Marc. VII. 5. etc.* b) *Ib. 21.*

ut vulgo loquimur, sede animi ea præsertim ex parte, qua volumus, atque inclinamur sive ad bonum sive ad malum. Quid vero Deus ab illis, quos a servitute peccati in libertatem filiorum suorum vindicat, requirit? *Fili mi, præbe mihi cor tuum!* Constituitur a theologis catholicis peccatum originale in habituali aversione a Deo, ἀταξία illa seu propensione ad malum ex corruptione congenita posterorum Adæ, quæ se palam data quavis occasione prodit, cæcitate mentis et perversitate cordis. De hoc ingemiscens S. Paulus: *Infelix ego homo,* inquit *a*), *quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* At non ita Judæi, Pharisæi imprimis, Christi respuentes gratiam, a Messia non se a servitute peccati corruptioneque naturæ, sed a servitute Romanorum liberandos sperabant, *scandalizati hoc verbo.* Ex illis nempe hi erant, de quibus respondens apostolis ad hoc Matth. XV. 13. Christus ait: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos: cæci sunt et duces cæcorum: cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* Quod contigit genti Judaicæ, dum Pharisæorum se ducatui committentes, Christum respuunt.

a) *Rom. VII.* 24.

Caput LXIX.

CAPUT LXIX.

FIDES MULIERIS GENTILIS SYROPHŒNISSÆ.

Erat mulier gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum, ut dæmonium eiiceret de filia eius. Qui dixit illi: *Sine prius saturari filios: non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. At illa respondit, et dixit illi: utique Domine, nam et catelli comedunt sub mensa de micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium a filia tua.* Marc. VII. 26. etc.

Nobis ad exemplum. Admiranda est fides mulieris huius Cananææ, cui etiam insigne ipse Christus apud Matthæum reddit testimonium: *O mulier*, ait *a*), *magna est fides tua.* Ex Marco intelleximus eam gentilem fuisse Syrophœnissam; et tamen apud Matthæum, *a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine, Filii David b)!* Quem nolunt agnoscere Judæi Christum filium David, hunc agnoscit mulier gentilis, petitque filiam suam dæmonio liberari a Christo: *Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius*

a) *Matth. XV.* 28. *b*) *Ib.* 22.

rogabant eum, dicentes: Dimitte eam: quia clamat post nos. Ipse autem respondens ait: Non ſum missus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael a). Videntur apostoli, ut etiam alibi, pertæsi clamoris monuisse Christum; ſed quid, quod Christus non ſolum non respexerit clamantem hanc filiam Abrahæ secundum ſpiritum, verum etiam eam flagitantem respueret, quod non ſit missus, nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel, quæ tamen oves pastorem et ducem eum non receperunt? Quod vero miratu dignius adhuc est, dum illa, nihil morata contemtum ſui ac repulsam, perseverat, venit, et adorat eum dicens: *Domine adiuva me*, responsum asperrimum tulit ex dicterio illo, quo Judæi nihil in gentiles asperius habebant, canes illos dictitantes. Christus autem respondens ait: *Non est bonum ſumere panem filiorum, et mittere canibus b).* Quid vero illa? Non tantum non dedignatur hoc nomen, ſed etiam, quod est minimum in isto genere animalium ſibi usurpat: *Etiam Domine, ait, nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum ſuorum.* Vide dispensationem divinam admirabilem, inclementiam Christi clementissimam, qui perfidis Judæis, atque etiam nobis fidelibus in exemplum, ne perseverare in orando cessemus, neque quamvis repulsam numini

a) *Matth. XV.* 23. b) *Ib.* 26.

irato tribuamns: considerantes, quomodo Christus, ut mulieris huius fidem, pietatem, humilitatemque testatam redderet, ipsaque repulsa ac dilatione magis ac magis accenderet, primum non respondet, deinde intercedentibus discipulis negat, mulierem tertio etiam probro afficere visus, sic demum annuens ait: *Fiat tibi ſicut vis. Propter hunc ſermonem*, ait Christus, quo nempe Evangelium gentibus prædicandum prævertens veluti mulier, utrumque opere exhibuit, quod Christus de se discere voluit, *quia mitis ſum, et humilis corde*, dum non ſolum mansuete iteratam repulsam fert, verum etiam humilis canem patitur se vocari. Tunc *respondens Jesus ait illi*, ut habetur Matth. XV, 28. *O mulier, magna est fides tua: fiat tibi ſicut vis.* Sic etiam centurionem gentilem, qui indignum se profitetur, ut ſub tectum ſuum intraret Christus, *miratus Jesus ſequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus et ſtridor dentium a).*

Contigit beata ſors illa, cum Abraham patre credentium, Ecclesiæ ex gentibus con-

a) *Matth. VIII.* 10.

gregatæ, dum hactenus coram cernimus Judæos filios regni, quibus in Abraham, Isaac, Jacob, Moyse per legem et omnes prophetas facta est promissio, eiectos foras excidisse regno cœlorum. Frustra tunc post Christum et alios apostolos D. Paulus in epistola ad Hebræos, quemadmodum simul quoque idem gentilibus in epistolis præsertim ad Romanos, et Galatas, fidem illam promissam Patribus in veteri testamento inculcat, in tribus illis epistolis verbis usus Habacuc prophetæ: *Justus autem meus ex fide vivit: quodsi subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem*, addit, *non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ a). Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. In hac enim testimonium consecuti sunt senes b).* Patres nimirum et patriarchæ quos recenset inde ab Abel. *Et hi omnes*, demum concludens ait c), *testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui, proposito sibi gaudio, sustinuit*

CAPUT LXIX.

a) *Hab. II. 4. et Hebr. X. 38. 39.* b) *Ib. XI. 1.*
c) *Ib. 39. 40. et XII. 1.*

CAPUT LXIX.

crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Atqui fuit hoc ipsum Judæis *scandalum crucis*, iuxta eundem apostolum *a*), aliquando, ut speratur, evacuandum. Utinam vero, quod alibi dicit: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam b*), quæ evacuata fuit per Ecclesiam ex gentibus [cuius incunabula, et primitias in Syrophœnissa ac centurionibus habuimus c)] in toto orbe constitutam, utinam inquam non hodie in hac ex Gentibus constituta Ecclesia prædicatio Christi crucifixi stultitia esse invalesceret, idque tempus, de quo Christus: *Filius hominis cum venerit, putasne fidem inveniet in terra?*

a) *Gal. V.* 11. *b*) *I. Cor. I.* 23.
c) *Matth. VIII.* 5. *Ib. XXVII.* 54. *Act. X.*

CAPUT LXX.

JUDÆI SIGNUM A CHRISTO PETUNT DE CŒLO.

Accesserunt ad eum Pharisæi, et Sadducæi tentantes; et rogaverunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis. At ille respondens, ait illis: *Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cœlum. Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli diiudicare nostis: signa autem temporum non potestis scire? Generatio mala et adultera signum quærit: et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.* Et relictis illis, abiit. Matth. XVI. etc.

Stupendum sane est inter tot et tanta Christi miracula, adhuc signum a Christo peti, uti iam supra ad Matth. XII. 38. audivimus Scribas et Pharisæos *dicentes: Magister volumus a te signum videre;* hic autem accedunt Pharisæis Sadducæi tentantes, rogantesque, *ut signum de cælo ostenderet eis*, signum inquam de cœlis; dum tamen Sadducæi resurrectionem, vitamque futuram adeoque regnum cœlorum non credebant, ut iam

CAPUT LXX.

ab Origene in Evangelium secundum Matthæum Tomo XII. ad hæc verba, *qui rogaverunt, ut signum de cœlo ostenderet sibi* est notatum; „Qui simul, inquit *a*), ad Jesum accesserunt, in iis quæ ad resurrectionem corporum pertinent dissentientes, et velut ad id concordes facti, ut servatorem nostrum tentarent, et rogarent, ut signum de cœlo sibi ostenderet. Nec enim iis contenti prodigiis, quæ servator in curandis omnis generis morbis et languoribus fecerat in populo, aliisque miraculis, quæ palam, et in multorum conspectu patraverat, volebant præterea nunc sibi, ac de cœlo quidem signum ostendere. Atque equidem coniicio, suspicatos fuisse illos signa super terram edita posse etiam a Deo non esse; itaque non veritos esse dicere, Jesum eiicere dæmones in Beelzebub principe dæmoniorum, putasse autem signum de cœlo fieri non posse a Beelzebub, vel improba aliqua potestate."

Negatum Judæis.

Hæc postquam multis edisseruisset exemplis etiam, ad signum Jonæ perveniens: „Non signum, ait *b*), erat solummodo, sed etiam signum de cœlo; ita ut tentantibus, et signum de cœlo petentibus, nihilominus pro eximia sua bonitate signum dederit. Nam quemadmodum Jonas tres

a) *T. III. opp. p.* 512. *b*) *Num.* 3. *p.* 514.

dies, et tres noctes transegit in ventre ceti, ita filius hominis in corde terræ, et deinde ex illa surrexit; unde dicemus signum fuisse resurrectionis Jesu, nisi e cœlo?" Attamen obcæcatis Judæis ad tot alia signa, signum hoc non fuit datum: neque enim Christus sese Judæis post resurrectionem videndum præbuit: nec aliud, quod petebant signum e cœlo eis fuit datum. Unde Marcus, qui pressis vestigiis Matthæum insequitur, ubi Judæos quærentes ab illo signum de cœlo inducit, simpliciter illis negatum perhibet: *Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum a).* Observandum enimvero, Christum incredulis Judæis, et ad tot signa et prodigia cæcis signum quærentibus, dum eis signum Jonæ promittit, hic simpliciter, alibi autem de eo tantum verba facere, quod tribus diebus, et tribus noctibus fuerit in ventre piscis, signumque potius in inferno, ad quem Christus descenderat, aut sub terra, qua sepultus fuerat, fuisse, (ut supra ad caput XXIII. notavimus) datum Judæis, resurrectionem Christi non solum non credentibus, sed etiam iam factam, data custodibus sepulchri copiosa pecunia [*at illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud*

a) *Marc. VIII.* 12.

Caput LXX.

apud Judæos, usque in hodiernum diem a)] ſtudioſe occultantibus, omninoque immerentibus, ut petitioni eorum ſatisfieret; utpote qui Christum ſeſe e ſinu Patris a cœlis ad redemtionem humanam deſcendiſſe tot miraculis ostendentem non ſuſceperunt; nec tempus adventus eius, etſi ſub iugo ſervitutis Romanæ, ablato iam ſceptro a Juda, gementes agnoverunt.

Nato Chriſto paſtoribus exercitus angelorum e cœlis Meſſiæ nativitatem denunciaverat: ac paulo poſt magi ab Oriente venientes Hieroſolymam diu exſpectatum, tuncque Judæis exſpectatiſſimum regem Judæorum Meſſiam palam inquirebant, dicentes: *Ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, et venimus adorare eum.* Erat ſtella hæc ea ipſa, quam in lege ſua Num. XXIV. 17. a Baalam prænuntiatam legebant: *Orietur ſtella ex Jacob.* Stella hæc deducebat magos in Bethlehem, ubi tunc principes ſacerdotum, et ſcribæ populi Herodi ſciſcitanti, ubi naſceretur Chriſtus reſponderunt; ſed ipſi magos ſequi ac tempus viſitationis ſuæ agnoſcere nolebant. Quis ſibi tunc e cœlo ad ſalutem advenerit, non attendunt, cœli faciem tantum ſpectantes, atque ad terrena commoda ex aëris ſerenitate vel pluvia

a) *Matth. XXVIII. 15.*

tempestate respicientes. Vide, quam apposite, quam divine Christus petentibus e cœlo ſignum responderit: *Facto veſpere dicitis: ſerenum erit, rubicundum est enim cælum. Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis: ſigna autem temporum non potestis ſcire?* Apud Lucam ad turbas dixisse narratur Christus: *Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis: Nimbus venit: et ſit ita. Et cum austrum flantem, dicitis: Quia æstus erit, et ſit a).* Quod nempe certius est meteorum, quam cœlum rutilans? et tamen ad hæc phænomena faciem cœli diiudicabant; ſigna autem temporum Messiæ promissi, ad illud præcise tempus ablati a Juda ſceptri, ſese præsentem innumeris miraculis demonstrantem, non attendebant. Ad rutilum cœlum attentionem animi figebant, ſolem in meridie cæci non videbant, 'lux in tenebris lucebat, et tenebræ eam non comprehendebant. Cum et præcursor Domini, et ipse, Dominus Christus Jesus se e ſinu Patris cœlestis descendisse toties asserebat, et tot ſignis assertum ibat, ipsi adhuc ſignum e cœlo petebant?

Sed o ſtolidi! ſignum e cœlo petitis, qui nonnisi terrena de Messia exspectatis, regnum Israel restituendum, et dominatum

a) *Luc. XII.* 54.

CAPUT LXX.

super gentes, thronum David in Sion, purpuram, pompam, divitias tantum, felicitatemque in præsenti sæculo; adeoque Christum pauperem et humilem detrectatis et despicitis! „Humilitatem, sunt verba S. Hilarii in h. l. *a*), in Christo carnis et corporis contuentes, doctrinam ex his, quæ sub hominis habitu gerebat, dedignantur accipere. Quorum insolentiam et inanitatem irridens, multa eos de natura cœli coniicere solere respondet; cum rubicundo aut ortu aut vespere serenum, nimbosumve pronuntient: porro autem ignorare eos temporum signa, cum omnis lex et prophetæ adventus sui indicia ex operum, quæ gereret, admiratione significent: ut quemadmodum fidem tempestatis cœli, vel matutini, vel vesperis rubor redderet; ita manifestam temporum cognitionem virtutum atque operum indicia præstare deberent.“ Hunc ipsum huius loci sensum manifestum dicit S. Hieronymus *b*), quod ex elementorum ordine atque constantia possint et sereni et pluvii dies prænosci; scribæ autem et Pharisæi, qui videbantur legis esse doctores, ex prophetarum vaticinio non potuerunt intelligere Salvatoris adventum. Subtilius hic S. Chrysostomus signa utriusque adventus Christi, quorum alteruter suo respectu portendit, habetque suam serenitatem, aut tempestatem,

a) *Comment. in Matth. c.* 16. *n.* 1. *p.* 688.
b) *Lib. II. in Matth. c.* 16. *T. IV. p.* 71.

hic distinguit, ita ut prioris adventus signa in terra, secundi in cœlo sint: „ut in cœlo, inquit *a*), aliud signum est tempestatis, aliud tranquillitatis, nec quis conspecto tempestatis signo tranquillitatem exspectat, neque in tranquillitate serena tempestatem; sic de me quoque existimandum. Aliud enim est tempus huius adventus, aliud futuri. Nunc opus est signis illis, quæ in terra dantur; quæ in cœlo autem, in illud tempus reservantur. Nunc ut medicus veni, tunc ut iudex adero; nunc ut quæram eos, qui erraverunt, tunc ut rationes repetam. Ideoque latens veni; tunc publice et palam cœlos convolvam, solem abscondam, lunam non sinam dare lucem suam. Tunc virtutes cœlorum movebuntur, adventusque meus similis erit fulguri confestim omnibus apparenti. Sed non est iam tempus huiusmodi signorum. Nam veni moriturus, et turpissima passurus. Non audistis prophetam dicentem: *Non contendet neque clamabit, neque audietur foris vox eius*; et alium rursus: *Descendet sicut pluvia in vellus?*"

a) *Hom. LIII. in Matth. n. 2. T. VII. p. 540. etc.*

CAPUT LXXI.

CAPUT LXXI.

PETRI PRÆROGATIVÆ OB AGNITAM PRÆ CÆTERIS CHRISTI DIVINITATEM.

Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro et ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui est in cœlis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et ſuper hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum et in coelis: et quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum et in coelis. Matth. XVI. 17. etc.

Petrus et Petri confessio petra Ecclesiæ.

Quid ulli unquam mortalium tale obtingere potuit, quod Petro, dum Christum Filium Dei vivi confessus ab eo beatus prædicatur. Petrus a petra dicitur ſuper quam Ecclesia, quam Christus acquisivit ſanguine ſuo, ædificanda denunciatur, domus illa, quæ hactenus replet orbem, estque regia illa, ſeu regnum Christi non ſolum præsentis temporis, ſed etiam æternum in cœlis, cuius clavifer Petrus constituitur, ut quodcunque ligaverit, vel ſolverit ſuper terram, ligatum aut ſolutum maneat et in cœlis.

Quæ quidem ligandi ſolvendique potestas poſtea Matth. XVIII. 18. etiam cæteris apoſtolis datur; ſed hic Petro primum, eidemque ſingulariter; uni vero Petro et hic claves regni cœlorum, quibus ſumma ſemper fuit deſignata poteſtas: unde etiam de Christo, cuius vicem Petrus eiusque ſucceſſores in Eccleſia gerunt, dicitur Apoc. III. 7. verbis ex Iſai. XXII. 22. deſumtis: *Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David: qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit.* Sic etiam ad Petrum ſingulariter dictum eſt: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* De quo S. Cyprianus de unitate Eccleſiæ: „Super illum unum ædificat Eccleſiam ſuam." Quam in rem ſolis radiorum exemplo utitur ex centro ſuo prodeuntium ad eandem unitatem demonſtrandam, at epist. 73. ſcribit: „Eccleſia una eſt, et ſuper unum, qui claves accepit, Domini voce fundata eſt." Quando vero D. Paulo Eph. II. 20. dicimur *ſuperædificati ſuper fundamentum apoſtolorum*, communio illa indicatur inter apoſtolos et eorum ſucceſſores in Petri ſucceſſoribus concentrata ad conſervandam eam unitatem, pro qua Chriſtus in ultima ante paſſionem oratione Patrem rogavit, *ut ſint unum:* pro Petro vero iterum ſingulariter: *Ut non deficiat fides tua*, quam nimirum confeſſus,

CAPUT LXXI.

audire meruit: *Quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.*

Quis neget hæc tanta Petri confessioni tribui? Sed quis sanæ mentis separet confessionem Petri a Petro confitente, quem utique alloquitur Christus, et postquam beatum dixerat, Ecclesiam suam promittit ædificaturum se super eum, ut antiquissimi SS. Patres loquuntur; nec illi abludunt, qui petram confessionem Petri intelligunt, ex quibus S. Augustinus in retractationibus optionem dat *a*), quam quis probabiliorem putat, eligendi. Et siquidem nimium videatur super Petrum ædificari Ecclesiam in terra, anne minus est eidem dari claves regni cœlorum? *Tibi*, ait Christus, *dabo.* Quid hic aliud in mentem venire potest, quam ipse Petrus? Quod frustra ei Christus indidisset nomen, nisi super eum Ecclesiam suam ædificaturus fuisset, petram illam firmissimam, contra quam portæ inferi non essent prævaliturae.

Christi divinitas. Portæ hæ sunt illæ infernales, domus, seu civitas diaboli, quæ opponitur civitati Dei Ecclesiæ Christi, uti Christo antichristus; is nempe secundum evangelistam aquilam, *qui negat Patrem et Filium b*), nempe *Dei vivi*, quem Petrus confessus beatus

a) *Lib. I. c.* 21. *b*) *I. Jo. II.* 22.

prædicatus est, atque in tantam ſublimatus dignitatem a Christo non ſolum confeſſionis præmium accipit, ſed etiam huius a Patre cœleſti revelatæ divinæ veritatis firmamentum audit. „Viden', ſunt verba S. Jo. Chryſoſtomi in h. l. *a*), quomodo ad ſublimiorem de ſe opinionem Petrum erigat, et ſeipſum revelet ac per haſce duas promiſſiones ſe Filium Dei eſſe oſtendat? Nam quæ uni Deo ſunt propria, nempe peccata ſolvere, Eccleſiam in tanto fluctuum concurſu immotam reddere, hominemque piſcatorem toto impugnante orbe petra firmiorem reddere, hæc ſe illi daturum pollicetur: ut Pater Jeremiam alloquens dicebat, ſe poſuiſſe illum ſicut columnam æream, et ſicut murum. Sed illum uni genti, hunc autem in univerſo terrarum orbe. Libenter quærerem ab iis, qui imminutam filii dignitatem volunt, quæ maiora ſint dona, an quæ Pater, an quæ Filius Petro dedit. Nam Pater revelationem Filii Petro dedit; Filius vero et Patris et ſuam revelationem per totum orbem diſſeminavit, ac mortali homini omnem in cœlo poteſtatem dedit, dum claves illi tradidit, qui Eccleſiam per totum orbem terrarum extendit, et cœlis firmiorem monſtravit: nam ait, *cælum et terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Quomodo

Caput LXXI.

a) *Hom. LIV. in Matth. n. 2. T. VII. p. 548.*

CAPUT LXXI.

ergo minor is, qui talia dedit, qui talia fecit?" Hæc S. Pater contra Anomœos Christum seu Filium Patre inferiorem statuentes, argumento pro divinitate Christi non perfunctorie considerando in toto hoc sermone Christi ad Petrum, in quo non solum confessionem Petri: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, admittit sine omni restrictione, sed etiam ob eam Petrum, quod non caro et sanguis sed Pater cœlestis hanc ei veritatem revelaverit, præ cæteris beatum prædicat; quod non fecisset magister humilitatis, si Filius Dei tantum fuisset illorum instar, quibus dedit potestatem filios Dei fieri, quique per adoptionem tantum ex Deo nati sunt. Quod argumentum in innumeris evangelii locis valet, quibus Christus se Patri comparat, aut aliquid sibi ipsi tribuit, quod Deo competit. Evidentissima hæc est ac invictissima unionis hypostaticæ Verbi divini cum natura humana, communicationisque, quam theologi vocant idiomatum demonstratio: dum cernimus eumdem Deum et hominem et humana pati, nihilque a se humani absque peccato alienum putare, et divina operari, idque contestari, propria se virtute operari, Filium Dei vivi se vocantem discipulum laudare, remunerari, et seipsum passim dicere ac profiteri, se et Patrem unum esse: hanc esse vitam æternam, *ut cognos-*

cant, quemadmodum inquit allocutus Patrem *a)*, *te Deum verum*, *et quem misisti*, *Jesum Christum.* Et alibi *b)*: *Ut omnes honorificent Filium*, *ſicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium*, *non honorificat Patrem*, *qui misit illum.* Quis hæc de se dicentem audiat Christum, et non ſtatim cum Petro adorabundus exclamet *c)*: *Et nos credidimus*, *et cognovimus*, *quia tu es Christus Filius Dei.* Et in proposito nobis loco: *Tu es Christus Filius Dei vivi?* Seu prout apud Lucam habetur *d)*: *Christus Dei. At ille increpans illos*, *præcepit*, *ne cui dicerent hoc*, *dicens: Quia oportet Filium hominis multa pati etc.* Ecce hic, ut passim alibi, Filium hominis se vocat, et discipulis *Christum Dei*, quem ipsum illi Christum Filium Dei denunciant! Aperit etiam discipulis, quæ vel maxime humana perpessurus esset in passione ac morte ſua: et quidem post resurrectionem dicit discipulis, hæc oportuisse *pati Christum*, *et ita intrare in gloriam ſuam e)*, eum inquam, qui coæternus Dei Filius est in gloria Patris: *Unigenitus Filius*, *qui est in ſinu Patris f)*, ut de eo præcursor Christi testatur. Sic quippe totum Evangelium contextum est, ut de eodem Filio hominis et Filio Dei nunc humana, nunc di-

a) Jo. XVII. 3. *b) Ib. V.* 23. *c) Ib. VI.* 70. *d) Luc. IX.* 20. *e) Ib. XXIV.* 26. *f) Jo. I.* 18.

vina prædicentur, et ipse Christus prædicet; ut nisi hypostatica Verbi divini cum natura humana unione unigenitus Filius Dei ab æterno genitus a Patre, in tempore natus a matre agnoscatur, Evangelii veritas et ſinceritas dispereat, omnia antithesibus inter se ſint confusa ac disparata, atque adeo non revelatio tantum, ſed ipsa eos ratio fallat, fugiatque, qui hodieque imprimis tanto numero haberi volunt Christiani et credere Evangelio, ac nihilominus cum Socinianis Christum Filium Dei esse confiteri tergiversantur: quod dum profitetur Petrus, beatus a Christo dicitur: *Quia*, ait, *caro et ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis est.*

CAPUT LXXII.

Caput LXXII.

PETRI INCREPATIO POST PROMISSIONEM CLAVIUM.

Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus. Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati a senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere. *Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Absit a te, Domine: non erit tibi hoc. Qui conversus, dixit Petro: Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.* Matth. XVI. 20. etc.

Post singulares præ cæteris apostolis prærogativas acceptas.

Hæc audire debuerat Petrus, cum vix edita confessione divinitatis Christi discipulos interrogantis: *Vos autem, quem me esse dicitis*, ipse solus respondens: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, non solum *beatus* diceretur, verum etiam singulares prærogativas præ cæteris apostolis acciperet. Data est quidem etiam, ut modo notavimus, potestas cæteris apostolis postquam Christus edixerat, *qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut*

Caput LXXII.

ethnicus, et publicanus. Amen dico vobis: Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo: et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo. Sed potestas hæc collegio apostolorum atque adeo simul etiam Petro collata, eidem non frustra sic singulariter est concessa, ut non solum peculiariter claves regni cœlorum ipsi committerentur, sed etiam Ecclesia super hanc petram ædificanda promitteretur, contra quam portæ inferi non essent prævaliturae. Id cum post tot sæcula comprobatum cernamus, siquidem collapsis reliquis omnibus ab ipsis apostolis fundatis una sedes Apostolica Petri supra petram firma stet et inconcussa, de cætero non est cur hæsitemus. Quæstionem hic vel maxime ad rem S. Hieronymus non tam suam movet, quæ sit tam repentina conversio, ut post tanta præmia atque prærogativas satanas appelletur? „Sed si, ait *b*), consideret, qui hoc quærit, Petro illam benedictionem et beatitudinem ac potestatem, et ædificationem super eum Ecclesiæ in futuro promissam non in præsenti datam intelligit. *Ædificabo*, inquit, *super te Ecclesiam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*; et: *dabo tibi claves regni cælorum*, omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquam in eo pravæ opinionis error invenisset locum."

a) *Matth. XVIII.* 17. 18. *b*) *L. III. in Matth. T. IV. p.* 76.

Insederat adhuc animo Petri communis Judæorum persuasio de Messiæ in terris regno, de quo tanto prosperiora ad omnem felicitatem, altioraque sibi in animum induxerat, quo præstantiorem de eo opinionem conceperat, confessus eum Christum Filium Dei vivi. „Ipse, sunt verba S. Iræ- nei M. *a*), qui agnitus est a Petro Christus, qui eum beatum dixit, quoniam Pater ei revelavit Filium Dei vivi, dixit, semetipsum opportere multa pati, et crucifigi: et tunc Petrum increpavit, secundum opinionem hominum putanti eum esse Christum, et passionem eius aversanti." Quærit S. Augustinus *b*): „Quare ergo satanas, qui paulo ante beatus et petra? *Non enim sapis quæ Dei sunt*, ait, *sed quæ sunt hominis*. Paulo ante, quæ Dei; *Quia non revelavit tibi caro et sanguis, sed Pater meus, qui in cœlis est.* Quando in Deo laudabat sermonem, non satanas, sed Petrus a petra: quando autem a se, et ex humana infirmitate, amore hominis carnali, quod impedimento esset saluti ipsius et cæterorum, satanas dictus est. Quare? quia præcedere Dominum volebat, et Duci cœlesti terrenum dare consilium." Quod hic dicit S. Doctor præcedere Dominum voluisse Petrum explicatius postea edisserit.

Caput LXXII.

Male sapiens satanas dicitur.

a) *Lib. III. contra hæreses n.* 4. *p.* 210.
b) *Enarrat. in Psal. LV. n.* 15. *T. IV. p.* 525.

„Præcedere quippe quodam loco Petrus voluit Dominum. Loquebatur enim Salvator de passione sua, quam si non suscepisset, nos salvi non essemus: et Petrus, qui paulo ante eum confessus erat Filium Dei, et in illa confessione appellatus erat petra, supra quam fabricaretur Ecclesia, paulo post Domino dicente de futura passione sua, ait: *Absit Domine, propitius esto tibi, non fiet istud.* Paulo ante: *Beatus es Simon Bar-Jona, quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus, qui in cælis est:* modo repente: *Redi post me satanas.* Quid est redi post me? sequere me. Præcedere me vis, consilium mihi dare vis; melius est, ut consilium meum sequaris: hoc est, redi retro, redi post me. Antecedentem compescit, ut retro redeat; et appellat satanam, quia vult præcedere Dominum *a*)." Benignæ huius verborum Christi in Petrum interpretationis auctor est Origenes: „*Vade post me*, quasi, inquit *b*), qui ire post illum, eumque sequi cessasset: nec dixisset item, *satana*, quasi qui contraria iis, quæ a se dicta fuerant, protulisset. Nunc autem illum Jesum sequentem, et post eum ambulantem potuit satanas abducere, ut hunc non amplius sequeretur, nec esset post Filium Dei, ac illum per ea, quæ ex inscitia

a) *In Psal. LXIX. n.* 4. *p.* 714. *b*) *T. XII. in Matth. n.* 21. *Tom. III. opp. p.* 540.

dixit, dignum efficere, qui satanas appellaretur, et scandalum Filii Dei et non sapiens ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum. Petrum autem, priusquam id peccatum ab illo fuisset, post Filium Dei fuisse constat inde: *Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.* Simul autem conferes, quod Petro dixit: *Vade post me satana*; et diabolo ei dicenti: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me: Vade satana*, abque additamento *post me.* Post Jesum quippe esse bonum est." S. Hilarius *a*) Petri crimen satanæ deputat, quod „ita passionem detestatus est, ut dixerit, *absit*: quo verbo, rerum detestandarum execratio continetur. Sed sciens Dominus diabolicæ artis instinctum, Petro ait: *Vade retro post me*: id est, ut exemplo se passionis sequatur. In eum vero per quem opinio hæc suggerebatur conversus, adiecit, *satana, scandalum mihi es.* Non enim convenit existimare, Petro satanæ nomen, et offensionem scandali deputari post illa indultæ et beatitudinis et potestatis tanta præconia." S. Hieronymus in h. l. etymologiæ nominis inhærens media it via: „Satanas, inquit *b*), interpretatur adversarius, sive contrarius. Quia contraria, inquit, loqueris voluntati meæ, debes adversarius vocari.

a) *Comment. in Matth. c.* 16. *n.* 10. *p.* 691.
b) *Lib. III. in Matth. c.* 17. *T. IV. p.* 76.

dixisse discipulis ſuis, Marcus a) *convocata turba cum discipulis ſuis*, Lucas vero dixisse narrat *ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget ſemetipsum, et tollat crucem ſuam quotidie; et ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet illam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me et evangelium, ſalvam faciet eam* b). Discrepantia inter evangelistas, quoad turbas, et discipulos ſic accipi potest, quod non ad omnes æque hoc præceptum pertineat, cum apostoli mortem ipsam, uti deinceps martyres propter Christum et evangelium ſubituri essent, atque adeo aliter res ſpectabat ad reliquum vulgus fidelium, pace præsertim qua nos, nempe ab hostibus ſitientibus ſanguinem christianorum, fruimur, Ecclesiæ reddita. Per patientiam (quod alibi dicit Christus: *in patientia vestra possidebitis animas vestras*) omnes Christum, crucem, quæ ſua cuique contingit, tollentes quotidie ſequi debent, parati etiam mortem ſubire pro Christo: *Semper*, iuxta apostolum c), *mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris: Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.*

a) *Marc. VIII.* 35. b) *Luc. IX.* 23.
c) *II. Cor. IV.* 10.

Est hoc animam perdere, ut inveniamus eam, quod martyres per mortem pro Christo fecerunt, nos per mortificationem facere debemus. Hic est thesaurus ille, quem mox apostolus dixerat nos habere in vasis fictilibus, *ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur etc.* a) Utrumque sacrificii modum explicat Origenes sæpe iam laudato Tomo XII. in Matthæum: „Inde enim, inquit b), uno quidem modo id intelligi potest: si quis amans vitæ, et vitam præsentem bonum esse ducens, animam suam studiose conservat, ut in carne vivat, mortem reformidans, quasi morte eam amissurus; is animam suam eo pacto dum servare studet, eam extra felicitatis terminos eliminans, amittet. Si quis autem propter sermonem meum, quo ad mortem usque de vita æterna pro veritate decertare persuasus fuit, vitam præsentem contemnens, animam suam perdit, præ pietate eam tradens ei, quod vulgo mors appellatur; is, utpote qui vitam suam propter me amiserit, servabit eam potius, et tuebitur. Alio etiam modo id quod dictum est, accipere possumus. Si quis in animum suum inducens, quid sit salus, animæ suæ salutem consequi optat, vitæ huic nuntium

a) *II. Cor. IV. 7.* b) *Num. 26. T. III. opp. p. 544.*

remittens, eamque eiurans, et crucem suam tollens ac me sequens, animam suam ratione mundi perdat; nam, qui eam propter me, et omnem meam doctrinam perdiderit, salutem adipiscetur, finem perditionis huius.“ Hoc ad eam sententiam Christi potissimum spectat: *Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Quam S. Hilarius respiciens: „O beatum damnum, exclamat *a*), et iactura felix! ditescere nos Dominus detrimento animæ et corporis voluit, et esse sui similes hortatur: quia ipse in figura Dei constitutus, usque ad mortem humilis et obediens factus, principatum potestatis totius, quæ in Deo est, accepit. Sequendus igitur est cruce assumta: et passionis suæ, si non sorte, attamen voluntate comitandus est. Quid enim prodest occupasse mundum, et toto terrenæ potestatis dominatu, opibus sæculi incubare, si perdenda anima, et suscipiendum vitæ detrimentum est.“

S. Gregorius M. frumenti exemplo, cui se etiam alibi Christus comparat, usus „ac si, inquit *b*), agricolæ dicatur: Frumentum si servas, perdis; si seminas, reno-

a) *Comment. in Matth. c.* 16. *n.* 11. *p.* 692.
b) *Lib. II. Hom. XXXII. in Ev. n.* 4. *T. I. p.* 1589.

vas. Quis enim nesciat, quod frumentum, cum in semine mittitur, perit ab oculis, in terra deficit? sed unde putrescit in pulvere, inde virescit in renovatione. Quia vero sancta Ecclesia aliud tempus habet persecutionis, atque aliud pacis; redemtor noster ipsa eius tempora distinguit in praeceptis. Nam persecutionis tempore ponenda est anima, pacis autem tempore ea, quae amplius dominari possunt, frangenda, sunt desideria terrena." Rem omnem paulo ante sententia exemploque S. Pauli ob oculos posuerat: „Pensemus, inquit a), quomodo se Paulus abnegaverat, qui dicebat: *Vivo autem iam non ego.* Extinctus quippe fuerat saevus ille persecutor, et vivere caeperat pius praedicator. Si enim ipse esset, pius profecto non esset. Sed qui se vivere denegat, dicat unde est, quod sancta verba per doctrinam veritatis clamat. Protinus subdit: *Vivit vero in me Christus.* Ac si aperte dicat: Ego quidem a memetipso extinctus sum, quia carnaliter vivo: sed tamen essentialiter mortuus non sum, quia in Christo spiritaliter vivo. Dicat ergo Veritas, dicat: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.*" Opportune Theophanes homilia in haec Christi verba accommodata ad contextum evangelii, exemplum Petri nobis proponit: „Cuius, inquit b), teme-

a) *Num.* 2. *p.* 1588. b) *Hom.* *XXII.* *p.* 138.

ritatem Dominus acriter cum reprehendisset, ad se sequentium multitudinem conversus hunc sermonem habuit: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*; ad Petrum præcipue, ut opinor, orationem dirigens *a*)." Quod postea pluribus ex iis explicat *b*), quæ ante et post mortem Christi contigerant, quando eum Christus iterum ad se sequendum provocavit, significans qua morte eum esset clarificaturus: dicitque demum, ea causa lætatum esse Petrum, inverso capite in cruce suspendi. S. Irenæus (lib. V. contra hæres. c. 28.) et ipse martyr, S. Ignatii M. verba et exemplum ad rem affert frumenti inductione, „quod est, inquit, hi, qui ad Deum fructificant. Et propterea tribulatio necessaria est his, qui salvantur, ut quodammodo contriti, et attenuati, et consparsi per patientiam Verbo Dei, et igniti, apti sint ad convivium regis. Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martyrium in Deum adiudicatus ad bestias: Quoniam frumentum sum Christi, et per dentes bestiarum molor, ut mundus panis Dei inveniar." Quæ verba in epist. S. Ignatii ad Romanos et in eius martyrio leguntur.

a) *Pag.* 327. *etc.* *b*) *Joan. XI.* 23.

CAPUT LXXIV.

Caput LXXIV.

TRANSFIGURATIO CHRISTI IN MONTE.

Assumpsit Petrum, et Jacobum, et Joannem, et ascendit in montem, ut oraret. Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera: et vestitus eius albus, et refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. *Erant autem Moyses et Elias, visi in maiestate: et dicebant excessum eius, quem completurus erat in Jerusalem.* Luc. IX. 28. etc.

In gloria sua.

Videmus hic Christum in gloria, et Moysen, et Eliam in maiestate cum eo loquentes. Quid vero dicebant? *Excessum eius, quem completurus erat in Jerusalem.* Passionem nimirum et mortem eius in cruce. Quæ potest esse hac maior crucis sublimitas in statu humilitationis, et exinanitionis, in quo vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti a Patre. Sed quam vidimus gloriam? Infinita est gloria, quam habuit Filius cum Patre ante mundi constitutionem ab æterno, et in sempiternum, infinitam, cui nil detrahi, nihil addi, aut accedere potest. Hanc vero gloriam iam etiam erat participaturus nobiscum per passionem

CAPUT LXXIV.

et mortem suo Patri reconciliaturus, constituturusque hæredes quidem Dei, cohæredes autem suos in gloria sua. Sic possumus cum apostolo *comprehendere* Eph. III. 18. *cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum: scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Vide sublimitatem consiliorum Dei, sapientiam eius infinitam et bonitatem erga nos, novam Verbi propter nos incarnati gloriam, quam hic in monte transfiguratus demonstravit cum Moyse et Elia, legem et prophetas repræsentantibus, locutus excessum, quem completurus erat in Jerusalem. „Ut crucis gloriam ostenderet, cum S. Jo. Chrysostomo loquor *a*), Petrumque ac reliquos solaretur, qui passionem timebant, ipsorumque animos erigeret. Nam cum illo advenissent, non tacebant, sed loquebantur *de gloria, quam completurus erat in Jerusalem:* id est de passione et cruce; sic enim ipsam semper vocant.“ Sed necdum capit rem Petrus: quique prius timore et periculi magnitudine magistrum absterrere a passione voluit, hic gloriæ magnitudine abreptus, de eo, de quo *loquebantur, excessu, quem completurus erat in Hierusalem,* non cogitat; *præceptor,* ait ad Jesum, *bonum est, nos hic esse: faciamus tria tabernacula, unum*

a) *Hom. LVI. in Matth. n. 2. T. VII. p.* 567.

tibi, et unum Moysi, et unum Eliæ: nesciens quid diceret. Quia certe si de excessu passionis et mortis cogitasset, hoc non dixisset, ſtatim iterum timore perculsus cum ſociis, dum Moysen et Eliam nubes adumbravit. Et tum demum vox de nube audita est dicens: *Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite.* At iam audierunt, et antequam in montem ascenderent, et in ipso monte, ſed non percipiebant ſublimitatem mysterii crucis, iterumque postera die, postquam descendissent de monte. Dum enim omnes ſtupent *in magnitudine Dei: omnibusque mirantibus in omnibus, quæ faciebat, dixit ad discipulos ſuos: Ponite vos in cordibus vestris ſermones istos: Filius enim hominis futurum est, ut tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos, ut non ſentirent illud: et timebant eum interrogare de hoc verbo a).*

In nonnullis Codd. Græcis loco ἔλεγον τὴν ἔξοδον ἀυτȣ̃ *excessum eius* habetur τὴν δόξαν ἀυτȣ̃ *gloriam eius.* Neque vero ἔξοδος restringitur ad mortem ſeu exitum ex hac vita, *quem completurus erat in Jerusalem*, dum et ibi resurrexerit extra urbem, ubi erat mortuus in monte Calvariæ; in cœlum etiam ascenderat in monte Oliveti, ubi passio cœperat. Unde recte hæc omnia complexe

a) *Luc. IX. 44. Matth. XVII. 21. Marc. IX. 30.*

CAPUT LXXIV.

accipiuntur prout Christus rem apud Lucam ex Moyse et prophetis, quos in transfiguratione Elias repræsentabat, declaravit *a*): *Nonne hæc opportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Et paulo post *b*): *Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die.* Ubi utique sermo est periude de exaltatione Christi, quam de exinanitione, quando *se humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum* iuxta apostolum *c*). Cui explicationi consentanea est transfiguratio, in qua cum illo *erant Moyses et Elias visi in maiestate.* Atque sic nobis notam facit D. Petrus epist. II. c. I. in ea transfiguratione *Domini nostri Jesu Christi virtutem et præsentiam, speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce delapsa ad eum huiuscemodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* Hic est Filius Patris dilectus ab æterno ante omnia sæcula genitus, in tempore de Spiritu sancto incarnatus, ex Maria virgine natus, in cœlum rediens in dextra Dei collocatus.

a) *Luc. XXIV.* 26. *b*) *Ib.* 46. *c*) *Phil. II.* 8.

CAPUT LXXV.

DIDRACHMA SOLUTUM.

Et cum venisset Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non ſolvit didrachma? Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? *Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi ſunt filii.* Ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum: et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: et aperto ore eius, invenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me, et te. Matth. XVII. 23. etc.

Vide quomodo Christus Petrum, quem paulo ante caput Ecclesiæ ſuæ constituerat, tamquam principem apostolorum, ſuumque in terris vicarium, quippe cum a se ſolum ceu capite familiæ didrachma peteretur, honoret. Fuit didrachma hoc ſolutum etiam a Judæis per orbem dispersis usque ad devastationem templi ſub Vespasiano, qui censum hunc fisco addixit. Habuit vero ortum ab ipsa lege Moysi, in qua annuus

Christus Filius Dei.

census capitatim in usum tabernaculi pendi iubetur. Potuisset vero Christus exemtionem sibi vendicare etiam titulo ortus ac prosapiæ suæ ex stirpe regia Davidis; quæ vero tunc temporis in obscuro latebat singulari quoque divino consilio, ad eximendam Judæis nimis alte animis infixam opinionem de regno Messiæ terreno; tantoque minus huc respicere Christus voluit, ut se immunem haberi vellet tanquam oriundum ex stirpe regia, qui, dum eum facere volebant regem, fugit, contestatus etiam palam coram Pilato regnum suum non esse de hoc mundo. Nec vero dubitandum est, conspirantque interpretes, divinam suam Christum hic indigitare originem tanquam unigeniti Filii Dei, singulari quoque in eo argumenti vi: quod cum repeteretur hic census pro templo Dei, Filius Dei ab eo pendendo utique, exemplo etiam filiorum regum terrenorum, qui a tributis immunes esse soleant, liber esse debuerat.

Ubi vero illud ante omnia præcipua ac singulari consideratione dignum est, quod Christus tam admirabili modo ac ratione Petro in memoriam revocet confessionem, non multis abhinc diebus ab eo factam, et gloriosa transfiguratione in monte in eius animo firmatam. Argumentum a regibus terræ, quorum filii a tributis liberi sunt,

explicat ad se Filium Dei a Petro agnitum: remque tam insigni miraculo ornat. Qua de re S. Hieronymus: „Quid primum, inquit *a*), mirer in hoc loco nescio: utrum præscientiam, quod noverat piscem habere in ore ſtaterem, et quod primus ipse capiendus esset, an magnitudinem, atque virtutem, si ad verbum eius ſtatim ſtater in ore piscis creatus est; et quod futurum erat, ipse loquendo fecerat.“ Jam prius S. doctor declaravit, quomodo Dominus noster et ſecundum carnem ex ſtirpe David genitus, et ſecundum ſpiritum omnipotentis Patris Filius liber erat. Aliud vero ante miraculum S. Chrysostomus notat: „Ne putaret enim, ait *b*), Petrus, Christum id ab illis audivisse, prævenit eum, ut hoc ipsum ſignificaret, et una fiduciam inderet, non audenti antea de illis loqui. Hoc autem vult ſignificare: Immunis a censu ſum. Nam si reges terræ a filiis ſuis nihil accipiunt, ſed ab alienis, multo magis me immunem esse oportuit, qui non terreni, ſed cœlestis Regis Filius ſum, et Rex.“ Pendebatur tributum hoc pro conservandis ſartis tectisque templi Hierosolymitani, quod templum Christus, eiiciens ex eo vendentes et ementes Jo. II. 16. vocat domum Patris ſui, cœlestis nimirum Regis Filius et Rex.

a) *Lib. III. in cap. XVII. Matth. T. IV. p.* 81.
b) *Hom. LVIII. p.* 585.

Caput LXXVI.

CAPUT LXXVI.

PARVULI HUMILITATIS EXEMPLUM.

Accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis, putas, maior est in regno cœlorum? Et advocans Jesus parvulum, ſtatuit eum in medio eorum, et dixit; *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* Quicunque ergo humiliaverit se ſicut parvulus iste, hic est maior in regno cœlorum. Matth. XVIII. 1. etc.

Apostolis contendentibus de primatu datum.

Ultima hac ſententia habetur responsio ad interrogationem discipulorum, quis maior ſit in regno cœlorum. Ex contentione autem eorum de qua Marc. IX. 32. et Luc. IX. 46. quis eorum esset maior, coniicere licet, necdum eos vulgarem opinionem de regno Messiæ, quod audierant ſæpe a Christo præsertim in parabolis regnum cœlorum vocari, deposuisse, eorumque animos æmulatione inter se, et ambitione primatus detentos fuisse, a qua magister humilitatis optime ſuo exemplo, nisi et in hoc humilitatem ostendere hic voluisset, revocare potuisset.

Et revera alibi seipsum præstituit exemplum: *Discite*, inquit, *a me*, *quia mitis sum*, *et humilis corde.* Sed hic dum parvulorum nos instar esse vult, doctorem se ultra humanam conditionem ac divinum plane monstrat: neque enim homo ab homine simpliciter fidem, ut ita dicam, cæcam postulare potest, uterque perinde ratione præditus. Singulare id de Pythagora apud discipulos auctoritate fertur, solitos dicere *ἀυτὸς ἔφα.* Sed hoc ipsum a philosophiæ studio alienum est, ubi ratione non fide res agitur, ad quod opus est hominibus, quibus adulta est ratio; at Christi schola velut a parvulis, simplicitatem fidei exposcit, et obsequium, quod a creatura rationali nemo iure postulat, nisi auctor naturæ Deus. Quare Christus Deum se nobis exhibet, qui, velut infantes nos, res captum nostrum excedentes doceat. Nec fert schola Christi Ecclesia regnum Christi sibi sapientes suffenos. *Scriptum est enim a): Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor huius sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.*

a) I. Cor. I. 19.

CAPUT LXXVI.

Est hoc præcipuum divinitatis religionis christianæ argumentum, ſic credidisse orbem, et tam brevi ſapientiam mundanam cum ſimplicitate fidei fuisse commutatam: Ecclesiam Christi excrevisse velut granum ſinapis, qua usus est Christus ſimilitudine: et hic parvulum medium inter apostolos ſtatuit, immemores parabolæ, qua eis idem magister humilitatis ob oculos posuit regni ſui ſeu Ecclesiæ incrementum per granum ſinapis, quod est inter ſemina minimum. Alibi etiam ab eodem grano ſinapis ſimilitudinem accipit ad extollendam humilitatis vim, et virtutem ad maxima miracula patranda: *Si*, inquit *a*), *habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis.* Quem in locum S. Cyrillus Hierosolymitanus: „Granum, ait *b*), ſinapis, exiguum quidem est mole, ſed ignea præditum efficientia," variasque alii interpretes notant proprietates, ut etiam infantum, ſeu parvulorum in præsenti, de qua modo agimus, re: recte id quidem, ſiquidem in re aliqua ad exemplum proposita omnia possint in considerationem trahi, quæ ad instructionem facere queant legentium.

Atqui vero hic ante omnia considerandum, quod advocans Jesus parvulum *ſtatuit*

a) *Matth.* XVII. 19. *b*) *Catech.* V. n. 11. p. 77.

eum in medio eorum: quia nihil adeo, quam ipse aspectus parvulorum, exteriorque habitus, quid sibi hic Christus velit, manifestat. Et incontaminata item vitæ ab omni labe, post deletum in parvulis Judæorum originale peccatum, innocentia: dum unus Christus de se dicere potuit ac provocare observantes eum hostes: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Sic apostolus Paulus nativum nobis infantum exemplum ob oculos ponit *a*): *Fratres nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Quam in sententiam S. Jo. Chrysostomus: „Quid est, inquit *b*), esse parvulos seu infantes malitia, seu vitio? Ne nosse quidem, quid sit vitium." Non est contrarius apostolus Christo, qui malitia nos parvulos esse vult. S. Clemens Alex. *c*) multis nobis simplicitatem infantum proponit.

Attamen dubium esse nemini debet, Christum, ut in similitudine grani sinapis, ita etiam hic in parvulo seu simplicitate infantum ipsam humilitatem respicere; ceu cœli portam: „Quasi dicat, ut cum Petro Blesensi loquar *d*), qui non erit humilis beneficio virtutis, sicut hic parvulus beneficio ætatis, non intrabit in regnum cœlorum." „Revertendum igitur, inquit S.

a) *I. Cor. XIV.* 20. *b*) *T. X. Hom. XXXVI. p.* 333.
c) *Lib. I. Pædag. c.* 5. *et* 6. *d*) *Hom. III. p.* 313.

Hilarius *a*), est ad ſimplicitatem infantium: quia in ea collocati; ſpeciem humilitatis circumferemus." Et S. Chrysostomus Christum apostolos alloquentem inducens in h. l. „Vos, inquit *b*), perquiritis, quis ſit maior, et de primatu contenditis. Ego vero eum, qui non humillimus factus fuerit, non esse dignum dico, qui intret in regnum cœlorum. Recte exemplum affert, nec affert modo; ſed et ipsum parvulum in medio ſtatuit, ipso aspectu hortans et ſuadens, ut ſint humiles ac ſimplices. Nam puerulus liber est ab invidia, a vana gloria, ab amore primatus, maximamque hanc virtutem possidet, nempe ſimplicitatem, et humilitatem. Non ergo opus tantum est fortitudine atque prudentia; ſed etiam humilitate et ſimplicitate. Etenim vel in præcipuis rebus, si hæ virtutes non adsint, claudicant ea, quæ ad ſalutem nostram pertinent. Puerulus ſive contumelia afficiatur, ſive laudetur, ſive verberetur, ſive honoretur, nec indigne fert vel invidet, neque altum ſapit." Vide quomodo omnia demum ad humilitatem revocet. Sic etiam S. Augustinus in die octavarum infantium recens baptizatorum, quos hortatur verbis D. Petri: *Deposita ergo omni malitia, et omni dolo, et adulatione, et invidia, et detractione, tanquam*

a) *Comment. in Matth. c. XVIII. n. 1. p.* 698.
b) *Hom. LVIII. n. 2. in Matth. p.* 587.

modo geniti infantes rationabile et innocens lac concupiscite etc. Postquam omnia verba apostoli breviter definisset ad formandam in illis innocentiam ut vocat sanctitatis, ad hanc pergit, „vos exhortor, *talium est enim regnum cœlorum* humilium scilicet, hoc est spiritaliter parvulorum. Non contemnatis, non abhorreatis. Magnorum est illa pusillitas. Superbia vero fallax infirmorum est magnitudo; quæ ubi mentem possederit, erigendo deiicit, inflando evacuat, distendendo dissipat. Humilis esse non potest nocens, superbus esse non potest innocens. Humilitatem illam loquor, quæ non vult perituris rebus excellere, sed æternum aliquid veraciter cogitat, quo non suis viribus, sed adiuta perveniat *a*)." Explicat denique singula a D. Petro notata vitia superbiæ, sanctæ adversa infantiæ, quæ de immortalitate beatorum reddit securos. *Talium est enim regnum cœlorum: quique se humiliaverit ut parvulus, maior erit in regno cœlorum.* Quæ in verba S. Leo: „Amat, inquit *b*), Christus infantiam, quam primum et animo suscepit, et corpore. Amat Christus infantiam, humilitatis magistram, innocentiæ regulam, mansuetudinis formam. Amat Christus infantiam, quæ maiorum

CAPUT LXXVI.

a) *Serm. CCCLIII. T. V. p.* 1372.
b) *Serm. VII. in Epiph.*

Caput LXXVII. dirigit mores, ad quam ſenum reducit ætates, et eos ad ſuum inclinat exemplum, quos ad regnum ſublimat æternum.“

CAPUT LXXVII.

SCANDALA. IGNIS INEXTINGUIBILIS.

Quod si oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis: ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur, et omnis victima ſale ſalietur. Bonum est ſal: quod si ſal insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis ſal, et pacem habete inter vos. Marc. IX. 46. etc.

Sermonis connexio. Posteriora hæc verba nexum faciunt totius ſermonis de ſcandalo, quem etiam Matthæus immediate coniungit responsioni Christi ad interrogationem apostolorum, quis maior ſit in regno cœlorum: post contentionem nimirum in via, quis eorum maior esset; ut ostenderet apostolis, quos alias ſal terræ vocavit, quomodo cum ſale ſapientiæ, cuius acrimonia condire debeant

mentes fidelium, humilitate infantium, non superbientes inde, quod non solum sal terræ, sed etiam lux mundi dicantur, tum vero remota omni ambitione et fastu pacem inter se habeant. Nexus horum omnium clarior redditur apud Lucam, ubi brevis est sermo directus *ad discipulos suos a)*, futuros pastores, quos inter maxima in Ecclesia hæresum, et aliarum contentionum efferbuerunt scandala, quibus vel maxime scandalizantur fideles pusilli, uti etiam quibusvis vitiis ac pravis actibus pastorum: ut adeo, quæ hic ad discipulos apostolos suos dicuntur de igne gehennæ, verme non moriente, igne inextinguibili, victima sale salienda, maxime eorum in Ecclesia successores terrere debeant doctrina vel vita ac moribus scandalizantes pusillos fideles. Quis vero non contremiscat, dum audit Christum dicentem: *Impossibile est, ut non veniant scandala: væ autem illi, per quem veniunt.* Necessitatem hanc nasci SS. PP. ex malitia dæmonum, ac malitia simul et infirmitate hominum, quod quotidiana proh dolor! docet experientia, interpretantur. Omnes autem tres evangelistæ pœnam illam mortis, imponendi circa collum reorum molam asinariam, seu lapidem molarem demergendique, habent.

a) *Luc. XVII. 1.*

Caput LXXVII.

Pœnarum æternitas.

Dum vero apud Matthæum melius esse dicitur abscindere, et proiicere manum, pedem, oculum, qui ſcandalizat, id est, qui ansa et occasio est peccandi, *quam duas manus etc. habentem mitti in ignem æternum a)*, vel *in gehennam ignis*, ne cui in mentem cum Origene veniat dubitatio de æternitate ignis infernalis inextinguibilis, prout Matth. III. 12. appellatur, putetque benignius interpretandam æternitatem non ſempiternam, id est, ſemper ac ſine fine duraturam; perpendat, apud Marcum non ſolum ignem istum dici inextinguibilem, verum etiam addi *b)*: *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.* Idque ter ad maiorem attentionem excitandam, fortiorem in mente impressionem faciendam, graviorem terrorem incutiendum, ter inquam repetitur. „Non eum, ſunt verba S. Augustini *c)*, piguit uno loco eadem verba ter dicere: quem non terreat ista repetitio, et illius pænæ comminatio tam vehemens ore divino?“ Nec etiam piguit S. doctorem integras ibidem illas tres comminationes, Christique æterni iudicis ſententiam eum in finem adiicere; ſententiam inquam perinde claris verbis expressam, et apertam, ut a nemine nisi Christum veritatem æternam blasphemante, quidquam opponi in contra-

a) Matth. XVIII. 8. *b) Marc. IX. 42.*
c) De Civit. Dei lib. XXI. c. 9. n. 1. T. VII. p. 630.

rium possit. Quod tamen proh dolor! hodie tam execrabili temeritate, impudentiaque, divini Numinis, nominisque profanatione non ferenda, etiam in vulgus spargitur. Et ad quid? An propterea, quia miser homuncio fidem detrectat verbo divino, res aliter se habebit, quam æterna veritas pronunciat? quid obtinent isti? quid lucrantur? qui timorem pœnarum fine carentium sibi aliisque excutere animo gestiunt? Num ignem, quem Filius Dei pronuntiat inextinguibilem, ipsi extinguent? Num ideo vermem, quem æterna veritas dicit non moriturum, suffocabunt, efficientque, ut moriatur? Vel suam ipsorummet mentem ac conscientiam iamiam nunc rodentem? Tantum in obviis periculis, ne quid de articulo mortis dicam, ubi aut perpendere, aut verbis saltem exprimere angustata mens non amplius potest sua sensa, huiusmodi hominum (cuiusmodi passim eorum exempla eduntur, ut nuper in eorum coryphæo Voltairio non unum per vitam, omnium vero horribilissimum in morte, se a Deo et hominibus derelictum vociferante, animamque postquam furibundus propria sua devorasset excrementa, exhalante spurcissimam) considerentur horrores, terrores, ad quodvis periculum conscientiæ immanem torturam, ora pallentia, trementes artus, futuri aliquando, *ubi vermis*

Caput LXXVII. *eorum non morietur, et ignis non extinguetur* omnium meritissimi divinæ vindictæ victimæ, *omnis enim igne salietur, et omnis victima sale salietur.* Quibus verbis ter repetitæ sententiæ de verme non morituro, igneque inextinguibili Christus addit novam confirmationem ex salis natura corruptioni resistente: suis etiam discipulis salutare ad finem monitum, ne dum in hoc sæculo sunt *sal insulsum, et infatuatum*, in altero tanquam victimæ igne saliantur incorruptibili ac æterno: πυρὶ ἁλισθήσεται scilicet *igne salietur*, qui quod incorruptibilis sit, et æternum conservetur, salis, qui a corruptione præservat, comparatione declaratur.

Igne inextinguibili et verme non morituro.

Nec est vero, cur ab hac allegoria ad ignem aut vermem metaphoricum argumentum sumatur contra expressam et apertam tremendi iudicis sententiam: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum a).* Perinde vero idem de iustis et damnatis paulo post dicitur: *Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* Ita ut, nisi cum materialistis ingratus creatori, qui ad imaginem suam et similitudinem inspiravit tibi spiraculum vitæ, animam spiritualem et immortalem, teipsum dehonestare non erubescas (*comparatus iumentis insipientibus, et similis factus illis*, merum, ac purum putum

a) *Matth. XXV.* 41.

brutum te et materiale animal faciens) non possis queri supplicium sine fine æternum, dum vicissim dat Deus vitam immortalis animæ cum corpore immortali per resurrectionem sine fine beatam. Quid, quod eadem sive de igne, qui non extinguetur sive de verme, qui non morietur, sententia tam sæpe sit non solum in novo sed etiam in veteri testamento repetita. Ne vero quis argutetur, fieri posse, ut ignis non extinguatur, quin tamen iniecti in illum sine fine crucientur eo, expresse dicitur: *vermis eorum*, damnatorum scilicet, *non morietur, et ignis non extinguetur.* Et quidem Isaiæ cap. ultimo versu ultimo id iisdem omnino verbis ac in Evangelio habetur: *Et egredientur, et videbunt cadàvera virorum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.* Ubi cadaverum mentio supplicium etiam corporale post resurrectionem corporum indicat. Id quod adhuc manifestius secundum omnes circumstantias exprimitur Judith XVI. 20. etc. *Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicii visitabit illos. Dabit enim ignem, et vermes in carnes eorum, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum;* generatim vero Eccli. VII. 19. *Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis et vermis.* Et sane supposita carnis resurrectione omnis

Caput LXXVII. omnino disparet difficultas de corporibus damnatorum igne materiali urendis, ac verme corrodendis, uno incorruptionis discrimine, quia *omnis*, nempe quivis eorum, *igne salietur et omnis victima*, divinæ iræ videlicet ac vindictæ, *sale salietur*, ut sit nimirum inconsumtibilis. Uti vero in igne, ita etiam in verme quodnam inconveniens fingi potest, ut caro plasmatori suo inobediens vermibus undique, quibus corrodatur, scateat? Ne quid de verme malæ conscientiæ dicam: qui dum haud raro in præsenti etiamnum vita miserandum in modum discruciat peccatores, ubi tamen adhuc remedium in spe veniæ superest; quid de altera vita existimandum est, quando desperata sunt omnia? In inferno, ubi nulla est redemtio, nulla damnatis refocillatio. *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.* Ut quid nobis securitatem, quæ salutis æternæ incurios reddat, polliceri audeamus, quam solus præstare potest Deus? Ut quid nos ingerere divinis iudiciis, quæ sunt abyssus multa, præsumamus? Supremo Numini nos, sortemque nostram, de eius pietate confisi, nec despondentes, nec elati animo, temere de divina nemesi arrogato arbitrio, humiles committamus, qui superbis resistit humilibus autem dat gratiam, qua freti, ab inferni flammis, quas sane opinando nos non extinquemus, tutos nos reddere liceat.

CAPUT LXXVIII.

SERVUS DEBITOR, ALII NON REMITTENS.

Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, ſicut et ego tui misertus ſum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum. Sic et Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri ſuo de cordibus vestris. Matth. XVIII. 32.

Deus per Christum omne nobis debitum remittens, idem a nobis fieri vult.

Quod hic dicit paterfamilias: *Omne debitum dimisi tibi, quia rogasti me*, non rogatus nobis præstat Deus in ſacramento regenerationis; ita ut, quotiescunque immemores tanti beneficii, ab imposita nobis obligatione reciproca (qua ex parte Dei nullum maius cogitari potest divini erga genus humanum amoris argumentum) aliquid in nobis desiderari patimur, nos vindictæ in ſervum hunc nequam reos Deo reddamus: *Nonne ergo et te oportuit misereri conservi tui?* „Formidolosa ſententia, exclamat in hunc locum S. Hieronymus *a*), si iuxta nostram mentem ſententia Dei flectitur, atque mu-

a) *T. IV. p.* 86.

tatur. Si parva fratribus non dimittimus, magna nobis a Deo non dimittentur. Et quia potest unusquisque dicere: nihil habeo contra eum, ipse novit, habet Deum iudicem, non mihi curæ est, quid velit agere, ego ignovi ei; confirmat sententiam suam, et omnem simulationem fictæ pacis evertit, dicens: *Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordbus suis.*" S. Benedictus c. 13. Reg. opportune huc quam maxime præcipit: „Plane agenda matutina, vel vespertina non transeat aliquando, nisi in ultimo ordine oratio Dominica omnibus audientibus dicatur a Priore propter scandalorum spinas, quæ oriri solent, ut conventi per ipsius orationis sponsionem, qua dicunt: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, purgent se ab huiusmodi vitio." Jam supra monitum est, quid in quotidiana oratione Dominica attendendum nobis sit, ne ipsi nos sententiam damnationis cum servo illo (de quo parabola habet, quod domino suo debitor decem millium talentorum, cum solvendo non esset, procidens dilationem debiti rogarit) in nos dicamus, orantes dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris: reviviscatque debitum nostrum, quando conservi non miseremur, sicut Deus misertus est nostri, et iratus Dominus tradat nos tortoribus, quoadusque reddamus universum debitum.

Abusus est hoc loco Origenes ad asserendam suam restitutionem damnatorum in inferno in pristinum statum; sed iam satis illi repositum responsumque fuit, interminatam potius et æternam futuram significari pœnam, eoquod fieri nequeat, ut universum debitum solvat creatura Deo creatori offenso. Parabola hæc versantibus nobis in hoc sæculo proposita est ab eo ipso unigenito Filio Dei, qui in hunc mundum ad solvenda æterno Patri debita venit: atque in ipsa hac parabola roganti servo: *Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi*; non tantum, quantum servus rogavit, indulserat, sed pro infinita misericordia sua universum debitum dimiserat. Atque in hoc est vis et sublimitas huius sententiæ, verborumque Christi: *Serve nequam omne debitum dimisi tibi*, ut proposito nobis redemtionis nostræ mysterio, quo se Christus totum pro nobis lytrum æterno Patri dignum præbuit, nos peccantibus in nos fratribus ex toto corde perinde dimittamus. *Hoc est præceptum meum*, ait Christus, *ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Et: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Quæ quæso maior dignatio, maior erga miseros nos divinæ clementiæ testificatio esse potest quam hæc reciproca dilectionis conditio, quam tamen ex parte nostra nunquam adæquare possumus?

CAPUT LXXVIII.

Caput LXXIX.

CAPUT LXXIX.

SERVI INUTILES SUMUS.

Quis vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe: et non dicat ei: Para, quod cœnem, et præcinge te, et ministra mihi donec manducem, et bibam, et post hæc, tu manducabis, et bibes? Nunquid gratiam habet servo illi, quia fecit, quæ ei imperaverat? Non puto. Sic et vos, *cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.* Luc. XVII. 7. etc.

Deo toti mancipati.

Quodsi consideremus, quos tunc Christus allocutus sit discipulos suos, quos in agrum dominicum per totum orbem ad plantandam Ecclesiam suam ad durissimos labores missurus erat dicere invitatis, ut veniant ad nuptias agni, compellere cæcos, claudos intrare etc. parare Christo cum electis cœnam illam evangelicam, animadvertemus, quam apposite comparatio fiat a Domino, qui servum, postquam in agro desudavit, nihilominus adhuc ad suum ministerium domum reducem adhibet, nec propterea peculiarem gratiam habet, quia nempe servus

est domino suo obstrictus. Quanto autem magis nos servi Domini dominorum, eidem servitia nostra exhibere tenemur, qui nostri quidem, et bonorum nostrorum operum non eget, sed pro infinita misericordia sua ministerio nostro utitur, mercedem nobis redditurus, quæ in nullam comparationem venire possit cum iis, quæcunque agimus servi omni ex parte inutiles? Nihil enim facimus, quam quod debemus Domino creatori et redemtori nostro, cui quidquid sumus, et possumus, eo magis debemus, quod id ipsum quod facimus, non a nobis ipsis sed sua gratia fit, qui nos in libertatem vindicavit, hæredesque cum suo Filio, postquam ei in sanctitate et iustitia servierimus omnibus diebus vitæ nostræ, in æterna vita constituet gratuito tanquam servos inutiles, qui quod debuimus, fecimus. „Id est, ut loquitur S. Martinus Dumiensis opusc. V. Exhortat. Humilitatis *a*), non ex dono tanquam liberi, sed ex debito tanquam servi. Nullus enim, quamvis perfectus in omnibus vir, ita aliquando hæc præoccupavit, quæ Deo sunt placita, ut prius aliquid illi fœnerans, non debitor fuerit, sed exactor. Quis enim aliquid habet, quod ab illo datum non est? *Aut quis*, sicut apostolus ait, *prior dedit illi, et retribuetur ei? quoniam omnia ex ipso, et per ipsum, et in*

CAPUT LXXIX.

a) *T. XII. Bibl. PP. p.* 283.

ipso: ipsi gloria in sæcula, Amen. Ecce hæc est vera illa et christiana humilitas." Est hoc argumentum opusculi II. S. Marci monachi et eremitæ, qui archiepiscopus in Catena PP. in Lucam apud Corderium notatur. „De his, qui putant se ex operibus iustificari, Dominus, inter alia inquit *a*), totius legis debitores nos esse indicare volens, et filiorum adoptionem proprio sanguine hominibus gratuito datam, inquit: *Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus; et quod debuimus facere, fecimus.* Propterea regnum cœlorum non est merces operum, sed gratia Domini fidelibus servis præparata. Servus non postulat libertatem tanquam debitam sibi mercedem: sed acquiescit tanquam debitor benignitatem heri sentiens, et ex gratia suscipit. Qui pro peccatis nostris mortuus est, secundum scripturas etiam fideliter et probe ipsi servientibus, libertatem largitur gratuito. Ait enim: *Euge serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.* Nondum vero servus fidelis perhibendus est, qui nudæ solum cognitioni innititur: sed qui per obedientiam præcipienti Christo fide adhærescit." Quid? quod etiam, quidquid obedienter agimus, ex Deo

a) *Bibl. PP. T. VIII. p.* 13. *in cap. XVII. Luc.* *n.* 13. *p.* 425. *ed. lat.*

habemus, qui eum, expurgato omni ex animis nostris fermento Pelagiano, sincere cum S. Augustino rogamus: „Da, quod iubes, et iube, quod vis." Quique divinæ benignitati totum quod simus, quid sumus, et esse speramus ac habere, unice in acceptis ferentes cum psalmista oramus: *Conserva me, Domine, quoniam speravi in te. Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.*

CAPUT LXXX.

VARIÆ OPINIONES DE CHRISTO.

Numquid vere cognoverunt principes, quia hic est Christus? *Sed hunc scimus unde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. Clamabat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me scitis, et unde sim scitis:* et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis. Ego scio eum: quia ab ipso sum, et ipse me misit. Joan. VII. 26. etc.

Dum Judæi eum falso Nazarenum esse putant.

Uterque ortus Christi et æternus a Patre, et temporaneus ex matre in transversum egit obcæcatos ac pervicaces Judæos. Primum dum coram iudicio palam, ut sæpe

alias profitetur, blasphemus a summo sacerdote habetur et dignus morte. Et hic etiam subdit Joannes a): *Quærebant ergo eum apprehendere: et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet, quam quæ hic facit?* Sed ad hæc tot et tanta signa alii plerique non attendebant, offensi humili Christi ortu ac conditione. Messiam illi sibi repræsentabant heroem domitorem orbis, omnium, quem unquam tulit terra, maximum principem, regemque regum ex regia Davidis stirpe; cum Christus Nazarenus crederetur, ubi habitabant ipsius parentes, atque id quidem etiam, *ut adimpleretur, quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur* b). Sed miracula Christi Judæos attentos reddere debebant et studiosos indagandi de eius ortu, quod facile erat a parentibus aut necessariis Christi rescire, ubi et quomodo natus fuerit in Bethlehem. At illi hic simpliciter Jesum Nazarenum et Galilæum reputabant, aspernabanturque. Aliquando rapti in admirationem etiam dum solummodo loquentem audiebant, uti Jo. VII. 40. legitur: *Ex turba ergo illa cum audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est vere propheta. Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid*

a) *Joan. VII.* 30. *etc.* b) *Matth. II.* 23.

a Galilaea venit Christus? Nonne scriptura dicit: Quia ex semine David, et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? Dissensio itaque facta est in turba propter eum. Quod hic non agnoscunt, poterant a muliere gentili discere Matth. XV. 22. *Et ecce mulier Chananaea a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei, Domine, fili David!* Poterant quinimo ab ipsis infantibus, moniti etiam a Christo, idem testimonium intelligere Matth. XXI. 15. etc. *Videntes autem principes sacerdotum et scribae mirabilia, quae fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David: indignati sunt, et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique: nunquam legistis: Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem?* Oportuit undique pervagatam fuisse etiam ultra Judaeam notitiam de genere Christi ex stirpe David, mox nato Christo excitatam per magos adventus illius attentionem: maxime autem, quod sceptrum de Juda tunc ablatum esset, apud Judaeos.

CAPUT LXXX.

At, licet Christus ferret indifferenter se filium David appellari, nunquam tamen provocavit ad genus suum Davidicum: quippe qui non venerat ad carnale hoc semen propagandum, atque solium David terrenum, regnumque huius mundi, quod

ſperabant Judæi, restituendum. Nec etiam ex latente iam per ſæcula in obscuro Davidis familia in frequentibus tunc ſeditiosis tumultibus contra Romanum iugum, prodiisse aliquando quisquam legitur, qui amissum iam, toties in ſtirpe David restitutum iri promissum, tuncque ablato a Juda ſceptro omnino præstolandum regnum David affectaret. Nisi forte huc accipi posse videatur, quod fratres eius in Galilæa ab eo peterent, ut transiret hinc, et in Judæam vaderet: causam adiiciunt, *ut et discipuli tui videant opera tua, quæ facis a)*, ſigna nimirum et prodigia, quibus Christus quidem missionem ſuam comprobabat, ſed longe ſublimiorem ac divinam, ad regnum ſuum, quod constituturus erat, æternum, cuius non esset finis, hic in Ecclesia militante auspicandum, perennaturumque in Ecclesia triumphante in cœlis. Sic cum Joannes audisset in vinculis opera Christi mittens discipulos ſuos ad ſciscitandum b): *Tu es, qui venturus es, an alium exspectamus? Respondens Jesus ait illis: Euntes, renuntiate Joanni, quæ vidistis et audistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, ſurdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. Et beatus est, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Additur Luc. VII. 21. *In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et ſpi-*

a) *Jo. VII. 3. etc.* b) *Matth. XI. 2.*

ritibus malis, et cæcis multis donavit visum. Tum immediate antea, postquam evangelista narraverat ſuscitatum a mortuis filium viduæ de Naim, cum iam ad ſepulturam deferretur, ſubdit: *Et exiit hic ſermo in universam Judæam de eo, et in omnem circa regionem. Et nuntiaverunt Joanni discipuli eius de omnibus his.* Nempe Christus non ex tabulis genealogicis se ex ſtirpe David regem terrestrem, regnumque periturum huius mundi, aut filium David interiturum more humano exhibere voluit, ſed divinis virtutibus demonstrare se Filium Dei post mortem ſponte ſusceptam iam non amplius moriturum, atque cum filiis promissionis æternum regnaturum in cœlis. Dum interim filii carnis *cum tanta ſigna fecisset coram eis, non credebant in eum a).* Nempe ut Matth. XIII. 13. habetur: *Quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt. Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: Auditu audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non videbitis. Incrassatum est enim cor populi huius, et auribus graviter audierunt, et oculos ſuos clauserunt: ne quando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et ſanem eos.* Erat hæc iusta pœna peccati eorum, qui ad tot et tanta Christi miracula oculos claudebant, ut quem cæci

CAPUT LXXX.

a) *Joan. XII. 37.*

CAPUT LXXX.

etiam agnoscebant filium David, non agnoscerent. Sic Matth. XX. 30. cæci illi clamabant: *Domine miserere nostri, fili David!* Nec increpati cessabant. Luc. XVIII. 36. etc. legitur, cæcus cum audiret turbam prætereuntem, interrogasse: *Quid hoc esset? dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret. Et clamavit dicens: Jesu fili David miserere mei! Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David miserere mei!* Videntes Nazarenum dicunt; cæcus filium David clamat. Dubium de ortu Christi etiam Nathanaeli obortum fuerat, dum ei Philippus diceret *a*): *Quem ſcripsit Moyses in lege, et prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni et vide. Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses ſub ficu, vidi te.* Agnovit ex his verbis propheticum ſpiritum in Christo Nathanael, *responditque ei et ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel!* Non dubitat, quam vili etiam conditione hic comparebat Christus, quin Filius Dei ſit et rex Israel, antequam ullum miraculum ipse patrasset: hæc enim narrat evan-

a) *Joan. I. 45. etc.*

gelista, priusquam apud nuptias in Cana Galilææ primum miraculum fecisset; dum Judæi post tot et tanta signa hoc non crederent; et adhuc dum velamen est super oculos eorum, ut ex myriadibus fraudulentæ ac dolis adsuetæ huius gentis vix unus sit cum Nathanaele *vere Israelita*, qui dicat de Christo: *Tu es Filius Dei, tu es rex Israel!* Caput LXXXI.

CAPUT LXXXI.

FLUMINA SPIRITUS SANCTUS.

In novissimo autem die magno festivitatis stabat Jesus, et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. *Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ vivæ.* Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. Joan. VII. 37. etc.

Interpretes hic a Christo factam esse allusionem notant ad libationem aquæ, quæ facta fuit in hoc *novissimo die magno festivitatis* tabernaculorum scilicet, quo solo usitata erat, nullis aliis anni temporibus, ut in Horis Hebraicis annotavit Light- Fluenta gratiæ.

CAPUT LXXXI.

foot a); nec ritum solum ex scriptoribus Judaicis describit, sed etiam testimonia eorum affert, haustionem hanc ac libationem effusionem Spiritus S. denotasse. Aqua hauriri solebat ex fonte Siloe in amphora argentea, ex cuius ventre aqua viva dici potest egressa. Bern. Lamy in Apparatu biblico cap. 6. de festis sic rem explicat: „Septima die Judæi circumibant septies altare, idque vocabatur *Magnum Hosanna.* Magnam in his omnibus Judæi præferebant lætitiam, potissimum in haustione et effusione aquæ, qui præcipuus erat ritus festi. Sacerdos quispiam cum aureo cantharo ibat ad fontem vel piscinam Siloe, eumque aqua implebat; postea rediens in templum ascendebat in altare, et peracto iugi sacrificio matutino, postquam membra victimæ imposita fuerant altari, hanc aquam libabat vino mixtam. Interea hymnis personabat templum, et magna lætitia perfundebantur Judæi. Viri Israelitæ maxime in festo Tabernaculorum de spe venturi Messiæ soliti erant gaudere; cuius dona abundantia aquæ, quæ libabatur, figurabat. Hæc dum cogitabant, non mediocri afficiebantur lætitia. Ipsi tunc Judæi interpretantur de hac re locum illum Isaiæ: *Haurietis aquas de fontibus Salvatoris.* Ad huncce locum et ad hos ritus Tabernaculorum alludebat Domi-

a) *Lightfoot in Evang. Jo. c. VII. T. II. p.* 631

nus.“ S. Cyrillus Alexandrinus in h. l. quæ de hoc festo Levit. XXIII. 40. dicuntur aquas notanter desumendas *de torrente*, ad Christum Dominum refert. „Quod vero, inquit *a*), torrens Christus appelletur, etiam testabitur sapientissimus ille noster psalmista ad Deum et Patrem dicens de nobis: *Filii hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt: inebriabuntur ab ubertate domus tuæ; et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Et ipse alias ait in prophetis Dominus: *Ecce ego declino ad eos tanquam fluvius pacis, et sicut torrens inundans etc.* Cum ergo lex inclytam sanctam appellaverit primam ac septimam festi diem, magnam quoque illam denominavit divinus evangelista, ne morem qui apud Judæos inoleverat, ut verisimile est, contemneret. Quam ob rem cum in cæteris eius festi solemnibus institutis torrentis quoque fit mentio, Salvator profitetur, se illum esse torrentem, qui verbis legis pronuntiatus est: *Si quis sitit*, inquit, *veniat ad me, et bibat.* Attende enim quomodo mentem Judæorum a scripturarum figuris ad veritatem traducat. Ego enim, inquit, sum torrens a legislatore prædictus in his, quæ de festo sunt vaticiniis.“ S. Jo. Chrysostomus *b*), quod nuspiam legantur verba *flumina de ventre eius fluent*,

a) *Lib. V. in Joan. c. 1. T. IV. p.* 468.
b) *Hom. LI. in Joan. c. 1. T. VIII. p.* 299.

interpunctionem præmittendam putat post verba: *Qui in me credit, ſicut dicit ſcriptura:* ut illud *flumina de ventre eius fluent*, ſit Christi ſententia. Ventrem cor vocari dicit, flumina autem „ubertatem et copiam gratiæ. Ut, ait, alibi dicit ad mulierem Samaritanam nempe: *Fons aquæ vivæ ſalientis in vitam æternam*, id est, multam habebit gratiam. Alibi dixerat, *vitam æternam*, hic dicit *aquam vivam.* Vivam vocat eam, quæ ſemper operatur: Spiritus enim gratia cum in animam ingressa et ſtabilita fuerit, plus quam fons quivis ſcaturit; neque cessat, vel evacuatur, neque desinit. Ut ergo ſimul, et nunquam deficere, et ineffabiliter operari denotet, fontem et fluvios appellat; non unum fluvium ſed innumerabiles. Et illic ſalientem pro inundante dixit. Quod clare percipiet, si quis ſapientiam Stephani, Petri linguam, Pauli vim consideraverit. Quo pacto nihil eos tulerit, nihil ſustinuerit; non populorum furor, non tyrannorum violentia, non dæmonum insidiæ, non quotidianæ mortes. Sed quasi flumina magno impetu fluentia, ſic omnia ſecum traxerint." Parallelus est hic ſermo in templo ad Judæos colloquio ad Samaritanam, quo eius animum a fonte Jacob, quem quantivis faciebant Samaritani, abduceret ad se fontem vivum gratiæ; uti hic Judæos ab umbris et figuris legis cæremonialis ad eandem evan-

gelii Christi gratiam, quam iam præcursor Domini, eisdem denuntiaverat Jo. I. 16. *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia, et veritas per Jesum Christum facta est.*

CAPUT LXXXII.
MULIER ADULTERA.

Adduxerunt scribæ, et Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam... tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.* Et iterum se inclinans, scribebat in terra. Audientes autem unus post unum exibant, incipientes a senioribus: et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans. Erigens autem se Jesus, dixit ei: *Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine... Nec ego te condemnabo. Vade, et iam amplius noli peccare.* Jo. VIII. 3. etc.

Admiranda hic imprimis est divina verborum Christi virtus, qua eos, quos frustra cum Joanne præcursore suo ad agnitionem miseræ conditionis humanæ, qua omnes

Fugatis accusatoribus sola redemtionis Christi particeps.

Caput LXXXII. in peccatis nascimur et obstricti sumus, ad pœnitentiam vocavit, hic autem una sententia: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*, constringit; sed ita, ut agnitio reatus eos fuget, ac removeat a facie et gratia redemtoris, quam vero adultera sola cum Christo remanens obtinet. Quam quæso sublimiter hic totum redemtionis mysterium est ob oculos positum?

Varii varia coniiciunt, quæ Christus se inclinans in terram scripserit, veluti gestum sacerdotis imitatus in huiusmodi iudicio, qui inclinare se, pulveremque pavimenti in templo colligere debebat, miscendum aquæ amaræ ut Lightfoot in h. l. observat *a*), simulque notat, Christum in aliis etiam observasse ordinem huius iudicii in veteri testamento usitatum: narratque vulgarem opinionem gentis, uxorem suspectam, rea sit licet et adultera, ab aquis tamen amaris, quæ cum pulvere potandæ essent, intactam esse, nihilque nocumenti aut periculi contrahere, si modo maritus eius, qui eam accusat, aliquando fuerit eiusdem criminis reus. Forte et maritus inter accusatores aderat conscientia peccati fugatus cum reliquis; de quibus omnibus benignissimus Jesus non frustra ad mulie-

a) *Hor. Hebr. T. II. p.* 635.

rem: *ubi*, ait, *ſunt*, *qui te accusabant: nemo te condemnavit?* Qui et ipsi forte de eorum numero erant: Quod S. Hieronymus tenet, dicunturque quædam exemplaria græca habere, Christum peccata accusantium ſcripsisse, in eo se certe comprobatum dedit, quod ipsius ſententia: *Qui ſine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*, instar fulminis, ac ſententiæ illius in iudicio extremo, eorum mentes, animosque perculerit, ut vultum iudicis ferre non possent. Mulieris autem in adulterio deprehensæ causa ſic est a Christo diiudicata, ut eius officium ferebat, qui non venit ut iudicetur, ſed ut ſalvetur mundus per ipsum: nec venit vocare iustos, ſed peccatores ad pœnitentiam; unde ei dixit, cum interrogata responderet, neminem se condemnasse, quod pertinet ad iudicium ſecundum legem veterem; *Nec ego te condemnabo. Vade, et iam noli amplius peccare:* ſecundum indulgentiam nimirum redemtionis nostræ in novo testamento in remissionem peccatorum per Christum, quem apud Deum ipsum, *ſed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum iustum*, qui nimirum plenam divinæ iustitiæ ſatisfactionem præstitit: *Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi a).*

CAPUT LXXXII.

a) *I. Joan. II.* 1.

Caput LXXXIII.

CAPUT LXXXIII.

CHRISTUS SE DEUM JUDÆIS PROFITETUR.

Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum: vidit, et gavisus est. Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? Dixit eis Jesus: *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum: Jesus autem abscondit se, et exivit de templo. Jo. VIII. 56. etc.

Jehova ens a se.

Nota hic consuetam Christo Domino iurandi formulam, quam rebus maximi momenti præmittere solet: *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Quæ verba tandem commoverunt Judæos, ut tollerent lapides in eum; cum supra de se, ceu luce mundi, et de Patre suo unde venerit, et a quo missus sit, luculenta testimonia dedisset *a*), palam eis denuncians, *quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro b*). En similem sententiam, *quia ego sum: Antequam Abraham fieret, ego sum.* Hæc causa fuerit, quod interpres vulgatus verba

a) *Jo. VIII.* 12. 14. 16. 18. *b*) *Ib.* 24.

illa textus originalis τὴν ἀρχὴν, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν verterit: *Principium, qui et loquor vobis,* quæ secundum usum linguæ græcæ certe hoc sonant, se omnino id esse, quod se esse professus eis est, *lux mundi* a Patre procedens, prout ab eodem S. Joanne dicitur *a*): *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est etc.* ut nempe dixerat de verbo hoc divino æterni Patris Filio: *Omnia per ipsum facta sunt.* Et supra: *Mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.* Sicut et hic dicitur *b*): *Et non cognoverunt, quia Patrem eius dicebat Deum. Dixit ergo eis Jesus,* non cessans, eis, quod esset ὅτι ἐγώ εἰμι divinam originem ac missionem a Patre inculcare: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis, quia EGO SUM, et a me facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor: et qui misit me, mecum est, et non reliquit me solum: quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.* Hos ut confirmet ad constantiam in fide, pergit eis ob oculos ponere Abraham, qui exultaverit, *ut videret,* ait *c*), *diem meum etc.* Tum vero præmisso solito iuramento suo palam iterum iam tertio divinam pandit originem suam, atque adeo Deum se demonstrans, *dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Antequam Abra-*

CAPUT LXXXIII.

a) *Jo. I. 9.* *b*) *Ib. VIII. 27. etc.* *c*) *Ib. 56.*

ham fieret, ego ſum, dum illi blasphemantem lapidare volunt. Est hoc, quod idem S. Joannes initio ſtatim Evangelii ſui palam edicit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum etc.* atque ita etiam primam ſuam epistolam auspicatur: *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ. Et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem et apparuit nobis.* Quæ ſit autem vita æterna effato ipso Domini Salvatoris idem denunciat in Evangelio XVII. 3. *ut cognoscant te, ſolum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* De quo idem item Joannes I. 4. *in ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Hoc de Judæis præcipue dictum fuit, qui vitam in Christo nonnisi humanam agnoscebant, et dum divinam ſibi tribuit, lapidare volunt blasphemantem. Blasphemantes vero cum Judæis Christum Arianos inde etiam perstringit S. Athanasius, unde Judæi locum acceperunt, ut lapides in eum tollerent. „Quis Deum, inquit *a*), et Sapientiam, et Verbum Patris ea voce, cum de ſeipso loquitur, utentem audiens, de veritate adhuc ambiget, nec ſtatim credet hoc verbo,

a) *Orat. I. contra Arian. T. I. p.* 417.

SUM a), indicari Filium æternum esse, et sine initio ante omnia sæcula existere?"

CAPUT LXXXIII.

Nihil sacratius erat nomine Dei tetragrammato *Jehova:* quo nomine denuntiari se Deus voluit per Moysen liberatorem Israelitarum: QUI EST, *misit me ad vos:* Et: EGO SUM, QUI SUM. Eodem redit illud Apoc. l. c. ὁ ὢν, ὁ ἦν, και ὁ ἐρχόμενος. Omnia vero simul complectitur nomen tetragrammaton Jehova, a verbi הוה vel היה SUM, quo ens κατ' ἐξοχὴν initii et finis expers exprimitur, a se existens: quod nimirum rationem suæ existentiæ in se ipso habet, ens necessarium, a quo res creatæ, existentiam habent ac entia contingentia sunt et vocantur, quorum creationem Moyses in Genesi describens eorum contingentiam mox primis verbis declarat *in principio creavit:* ubi *Elohim* vocatur Deus; proprium vero nomen Dei tetragrammaton Jehova ὁ ὢν QUI EST primum occurrit Ex. III. 15. a Deo Moysi manifestatum. Discrimen autem iam ex Jo. I. notavimus, de Verbo, per quod mundus in principio factus est, dicente: *In principio erat.* Prima est apud Theodoretum hæc in Genesin quæstio: Quam ob causam ante omnium rerum opificium Moyses narrationem de Deo non instituat? Respondet autem eos, qui hæc

a) *Exod. III.* 14.

docebantur, Israelitas nempe alias didicisse Deum, esse æternum. „Divinus enim, inquit *a*), Moyses, a Deo omnium missus in Ægyptum iussus est dicere tribulibus suis QUI EST, *misit me ad vos.* Istud autem, QUI EST, æternitatem significat. Hoc idem est quod de se dixit Christus: *Antequam Abraham fieret, Ego sum.*" „Cur vero, quærit S. Jo. Chrysostomus *b*), non dixit: Priusquam Abraham fieret, ego eram, sed *ego sum?* Sicut ipsius Pater illa usus est voce, *sum;* sic et ille. Hæc quippe vox significat ipsum perpetuo esse, ab omni liberum tempore. Ideoque ipsis blasphema vox esse videbatur. Qui vero comparationem illam cum Abrahamo non ferebant, licet illa tanta non esset; si sæpe se Patri coæquasset, an non illum perpetuo impetiissent?" Et Theophilactus Chrysostomi paraphrastes: „Istud enim, inquit, verbum *sum*, Deo proprie convenit, eoquod perpetuus sit et sempiternus, id quod hoc verbum significat. Itaque sicut et Pater eius in veteri lege hoc verbo utitur EGO SUM, QUI SUM, de Abraham vero dixit, *fieret*, merito tanquam corruptibili. Nam, qui factus est, et corrumpitur. Verbum autem *sum*, divinam et ab omni corruptione alienam sempiternitatem significat: quapropter et Judæi existimantes hoc blasphemum

a) *T. I. p.* 1. *b*) *Hom. LV. in Jo. n.* 2. *T. VIII. p.* 324.

verbum, tulerunt lapidem contra eum." Verbis: *Antequam Abraham fieret, Ego sum*, parallela sunt illa: *Si non credideritis, quia EGO SUM, moriemini in peccato vestro*, ad demonstrandam Verbi divinitatem. CAPUT LXXXIV.

CAPUT LXXXIV.

JUDÆI CÆCI.

In iudicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident, videant, et qui vident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Nunquid et nos cæci sumus? Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum; *nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.* Jo. IX. 39. etc.

Hæc a Christo dicta sunt, postquam cæcus natus fuit illuminatus et corpore, et mente ad agnitionem Christi Filii Dei adductus. Contra miraculum hoc, omni studio contentioneque examinatum et comprobatum nihil dicere poterant, quam quod sabbato sit perpetratum, luto facto ex sputo, et linitis eo oculis. *Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo a Deo,* Lucem respuentes.

CAPUT LXXXIV. *qui sabbatum non custodit*, Christus autem antequam rem aggrederetur, *me oportet operari*, præfatur, *opera eius, qui misit me donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Sed lucem hanc tenebræ non comprehenderunt. *In propria venit, et sui eum non receperunt a)*, Judæi nempe apud quos hactenus erat lux veræ religionis in Synagoga, cui iusto Dei iudicio substituenda erat Ecclesia ex gentilibus congreganda. Est hoc, quod dicit Christus: *In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant, et qui vident, cæci fiant.* Ad hanc lucem clarissimam ipsum solem iustitiæ excæcati sunt Judæi, quia oculos clauserunt, eumque reiecerunt; *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent*, alibi dicit Christus; estque quod hic *si cæci essetis*, ait, *non haberetis peccatum. Nunc vero dicitis: quia videmus*, habemus scientiam legis a Deo datæ, prophetiarum de Christo, et cognitionem veri Dei, cuius tamen Filium ad vos missum respuitis: *peccatum vestrum manet.* Hæc igitur Judæorum cæcitas, cum apertis oculis tanta signa et prodigia non agnoscerent, iusta peccati pœna fuit, ut Jo. XII. 37. dicitur: *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: ut sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui*

a) *Jo. I.*

nostro, et brachium Domini cui revelatum est? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos. Quæ repetens D. Paulus Act. XXVIII. 26. (copiosius Rom. XI. 7. edisserens) Judæis denuntiat: *Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei.* In quod horrendum iudicium incidisse deinceps identidem intelligimus etiam gentes luce evangelica abutentes: veluti exemplum habemus præ oculis in florentissima olim Orientali Ecclesia: paucis abhinc sæculis item in magna Ecclesiæ Occidentalis parte; dum vicissim in America accensum est fidei lumen: Nunc vero, quale nobis sæculo hoc, quod illuminatum dici amat, immineat fatum, divinare haud difficile est: atque timendum in tanta irreligiositate, irreligioneque peccatum illud, quod hodieque tenet excæcatum Judaicum populum. *Nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet:* Terret iam hæc Ecclesiam ex gentibus congregatam conditio, gentique Judaicæ olim funesta Christi sententia: *Erunt novissimi primi, et primi novissimi.*

CAPUT LXXXIV.

CAPUT LXXXV.

CAPUT LXXXV.

CHRISTUS OSTIUM OVILIS, OSTIARIUS ET PASTOR.

Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, et latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. Huic ostiarius aperit, et oves vocem eius audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas. Jo. X. 1. etc.

Cæteri præter ipsum fures et latrones.

Mira et sublimis est eorum, quæ capite hoc decimo in toto illo sermone de ostio, ostiario, pastore ovium et ovibus dicuntur, connexio cum iis, quæ ad finem capitis proxime antecedentis dicta modo attulimus, de cæcis illis, qui se videntes existimabant, quales ex Judæis erant omnes illi, qui non agnoscentes, veteri testamento antiquato novum esse substituendum in Christi sanguine, pertinaciter suis ritibus, qui erant figura eorum, quæ per Christum fuerunt complenda, inhæserunt, nec Christum ut Messiam susceperunt, adhærentesque ei, ut apostatas legis habuerunt.

Orditur Christus sermonem seu similitudinem solito suo iuramento, quod asserendis rebus maximi momenti præmittere

ſolebat: qualis profecto est nosse verum et unicum ostium, quo in caulam dominicam intratur, et qui non intrat per illud ostium, fur est et latro; qui autem per illud intrat ostium, *pastor est ovium*, *huic ostiarius aperit*, *et oves vocem eius audiunt*. Directus est hic ſermo proxime ad eos, qui se duces et pastores gerebant in ſynagoga, debuerantque oves ſuas ad verum ostium adducere, cui ostiarius aperiret, ovesque vocem eius audirent, qui *proprias oves vocat nominatim*, *et educit eas etc*, *Hoc proverbium dixit eis Jesus*, ut proſequitur evangelista *a*), *illi autem non cognoverunt*, *quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen*, *amen dico vobis*, *quia ego ſum ostium ovium. Omnes quotquot venerunt*, *fures ſunt et latrones*, *et non audierunt eos oves*. *Ego ſum ostium. Per me si quis introierit*, *ſalvabitur: et ingredietur*, *et egredietur*, *et pascua inveniet*, Unicum obiectum et finis veteris testamenti perinde ac novi Christus erat, quem Joannes baptista præcurſor Domini medius inter utrumque veluti interiectus denunciavit agnum Dei, *qui tollit peccata mundi. Qui* (Apoc. XIII. 8.) *occisus est ab origine mundi.* Nec poterat unquam ab ullo alio esse ſalus, nisi per Christum. Quicunque aliam felicitatis humanæ viam, aliud ostium ostentabant, *fures ſunt et latrones*, ſive per ſapien-

a) *Jo. X. 6.*

CAPUT LXXXV. nomine christiano quam plurimi falsi fuerunt doctores, nec doctores, sed seductores: non prædicatores, sed prædatores, latrocinia exercentes, non sanæ doctrinæ inhærentes, sed falsæ, de quibus dictum est, *fures sunt*, *et latrones*, id est ad furandum et occidendum venerunt. Sed non audierunt eos illæ, quæ veræ sunt oves, non sub pelle ovina lupinum cor abscondentes. Igitur qui ante adventum Christi prædicaverunt, eodem spiritu prædicaverunt, quo apostoli, et sancti doctores, qui post adventum Christi veritatis viam mundo ostenderunt. Quotquot autem illo tempore crediderunt, vel Abraham, vel Isaac, vel Jacob, vel Moysi, vel aliis patriarchis, aliisque prophetis Christum prænuntiantibus, oves erant, et Christum crediderunt, non alienam vocem, sed ipsius Christi audierunt. Nam iudex clamabat in præcone, dum præco iudicem annuntiabat venturum. Alii sunt ergo, quos non audierunt oves, in quibus non erat vox Christi, errantes, falsa docentes, inania garrientes, vana fingentes, miseros seducentes, sicut pseudoprophetæ, sicut scribæ, et Pharisæi temporibus ipsius Domini. Hi sunt, qui venerunt per se, et non sunt a iudice missi."

O cæcos igitur Judæos, et duces cæcorum scribas et Pharisæos! qui toto cœlo verum ostium aberrarunt ipsi a Christo

alieni, et alios alienantes ambo in foveam ceciderunt ac interitum, fures et latrones seipsos et alios spoliantes salute ac vita. *Fur non venit*, pergit Christus, *nisi ut furetur, et mactet, et perdat. Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant.* Vitam nimirum æternam in gloria cœlesti, quam morte sua nobis comparavit pastor bonus. *Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis . . . Ego sum pastor bonus, et cognosco oves meas, et cognoscunt me meæ a).* Talem vero illi non cognoverunt pastorem non credentes in Christum, ut postea eis dicit, dum moti hoc sermone eum circumdederunt Judæi, et dicebant ei; *Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, et non creditis: opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me: sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt: et ego cognosco eas, et sequuntur me. Et ego vitam æternam do eis b).* Gloriabantur illi de patribus suis Abraham, Isaac, et Jacob, qui erant pastores ovium, exspectabantque pastorem in eorum lege de fratribus suis suscitandum, sed quem pastores in præsepio agnoscunt, superbi illi Messiam bellicosum domitorem populorum similem sui furem et latronem exspectarunt, ferro, igne grassan-

a) *Joan.* X. 11. b) *Ib.* 24.

tem, mitem pastorem verum in lege promissum, ficut ovem ad occisionem ductum in Christo non agnoverunt, nec in ovile eius intrare volebant cum illis ovibus, quas dicit se alias habere, *quæ non sunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor. Propterea me diligit Pater: quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me: sed ego pono eam a me ipso a)*. Occiderunt quidem Christum Judæi, sed quando ipse voluit: *Oblatus est quia ipse voluit*, ut de eo per Isaiam LIII. 7. prædictum est: *Sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.* Et ipse per Jeremiam XI. 19. dicit: *Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam* præfiguratus in agno paschali Judæorum, quia iuxta apostolum: *Pascha nostrum immolatus est Christus.* „Illic namque, ut cum S. Proclo Archiep. Constantinopolitano loquar *b)*, gregarius agnus ex legis constituto facrificabatur; heic vero Christus ipse Agnus Dei offertur. Illic ovis de ovili; heic autem vice ovis ipse est *Pastor bonus, qui animam suam posuit pro ovibus suis* . . . Merito itaque Paulus clamabat: *Hæc autem in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.* Erraverunt

a) Jo. X. 16. *b) Bibl. PP. T. IX. p. 664.*

plane Judæi, non agnoscentes veritatem: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Non intellexerunt miseri typica oracula eatenus permansura, quoad ipsa elucesceret veritas. " Cæci qui Christum ostium simul ovilis et pastorem bonum non agnoverunt.

Usitata ad rem erat vox *Ostium* apud Judæos ad varias, in quas erant divisi, discernendas sectas. Sic Hegesippus apud Eusebium narrat *a*), quosdam ex septem sectis, quæ apud Judæos erant, interrogasse Jacobum apostolum: „Quodnam esset ostium Jesu. Quibus ille, Jesum esse Salvatorem, respondit." Dumque postea ab eo vellent retractari doctrinam posito in sublimi fastigio templi: „Doce nos, aiunt, quod sit ostium Jesu suffixi cruci. Tunc Jacobus edita voce iis respondit: Quid me interrogatis de Jesu filio hominis? Ipse sedet in cœlo a dextris summæ virtutis, et venturus est in nubibus cœli."

a) *Hist. eccl. lib. II. cap.* 23.

Caput LXXXVI.

CAPUT LXXXVI.

MYSTERIA SAPIENTIBUS ABSCONDITA.

Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, *quia abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Ita Pater; quoniam sic fuit placitum ante te. Matth. XI. 25. 26.

Revelata humilibus.

Ex evangelio Lucæ X. 21. discimus, hæc Christum dixisse, dum septuaginta duo læti, quod sibi dæmonia subiicerentur, a missione sua regressi sunt, eos ad humilitatem revocando, exponensque qua in re sibi complacere deberent: *Verumtamen,* inquit, *in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiiciuntur: Gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cælis. In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, et dixit: Confiteor tibi Pater, Domine cæli et terræ etc.* Sic Christus secundus superbiæ Adam, (qua antiquus serpens cecidit, et protoparentes deiecit, affectantes scientiam, et esse sicut dii) humilitatem parvuli opposuit. Una est diaboli et primi hominis culpa. In illa Christi ad discipulos, *cum gaudio* renunciantes, quod dæmonia sibi subiicerentur, verba: *Videbam satanam, sicut fulgur de cælo cadentem,* Ven. Beda, „quia, inquit, discipulos de signorum ope-

ratione vidit elatos, eos terret, atque ad humilitatem revocat exemplo eius, qui primus superbiendo cecidit." Exemplum ad rem imprimis illustre in virtute expellendorum dæmonum habemus in Paulo simplice S. Antonii discipulo, ad quem ipsemet desperatos mittere solebat dæmoniacos, pro sua humilitate; congressus nihilominus, ut S. Athanasius in eius vita narrat cum philosophis „Rationem exposcentibus de fide nostra in Christum, nitentibusque argute de divinæ crucis prædicatione ridendi causa disputare," quibus ille inter alia ad rem præsentem: „Nos certe, ait, christiani non in sapientia rationum græcarum mysterium habemus, sed in virtute fidei, quæ a Deo nobis per Jesum Christum suppeditatur. Quod autem vera sint quæ loquor, hinc comprobatur, quod nos licet literarum ignari, credimus in Deum, ac per eius opera ipsius in omnia providentiam novimus. Quod autem efficax sit nostra fides, hinc ostenditur, quod nobis fide in Christum innixis, vobis vero sophisticis disceptationibus, vestra quidem idolorum portenta abolentur, nostra vero fides ubique propagatur. Vos argumentis et sophismatibus neminem christianorum ad paganismum traducitis; nos fidem erga Christum docentes, vestram minuimus superstitionem, agnoscentibus omnibus Christum

Deum esse, et Dei Filium. Vos eloquentia vestra Christi doctrinam minime impeditis; nos Christum crucifixum nominantes omnes fugamus dæmones, quos ut Deos timetis. Et ubi ſignum crucis formatur, magica ars vires amittit, atque veneficia nihil virtutis habent.“ Sic, iuxta apostolum, *ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi* per virtutem crucis, quæ *est Gentibus ſtultitia.* Quæ præ oculis habens S. Antonius philosophos primo mox aditu hoc ſtringit dilemmate: „Quid tantum ſuscepistis laborem, o philosophi,, ut ſtultum hominem conveniretis? Respondentibus illis: Nequaquam ſtultum ipsum esse, ſed perquam prudentem, dixit: Si ſtultum adiistis hominem, illud certe inani labore: ſin me prudentem arbitramini, mihi estote ſimiles, cum quæ bona ſunt, imitari par ſit. Nam si ego vos adiissem, vos imitaturus eram: cum autem ad me vos accesseritis, mei ſimiles efficiamini: christianus quippe ſum. Admirati illi abscessere: nam præter hæc viderant, dæmones Antonium reformidare.“ S. Athanas. l. c. T. II. opp. p. 849.

Apud Matthæum de ſeptuaginta discipulis, quæ Lucas *in ipsa hora* accidisse meminit, non leguntur; ſubduntur autem homologesi Christi ea, quæ proximo capite tractabimus. Alibi discipulis ſuis Christus

humilitatis exemplum ut vidimus, statuit parvulum in medio eorum; aliud vero virginis matris iam primo incarnationis suæ momento nobis proponitur exemplum, exultantis in Deo salutari suo: *Quia*, canit, *respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Nec est convenientius exemplum contra sapientes illos et prudentes, a quibus abscondita confitetur Christus, quæ revelata sunt parvulis, ipsa hac virgine Maria, quam *beatam*, prædicat cognata Elisabeth, *quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino a)*. Quæ turbata ad aspectum angeli annunciantis ei: *Ecce concipies in utero, et paries filium*, quærit quidem: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Sed dum in tuto positam suam virginitatem intelligit; dumque Spiritum sanctum audit, et virtutem Altissimi, nihil amplius sibi indagandum existimat, illorum more de quibus D. Paulus *scriptum* refert *b*): *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo.* Qualem nimirum se Paulus Christi apostolum mox declarat c), *non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ . . . Et sermo meus, et prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, et virtutis: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem*

CAPUT LXXXVI.

a) *Luc. I. 45.* b) *I. Cor. I. 19.* c) *Ib. 1. 4. etc.*

CAPUT LXXXVI.

loquimur inter perfectos: sapientiam vero non huius sæculi, neque principum huius sæculi, qui destruuntur; sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est; de qua nimirum Christus *exultans Spiritu sancto a)*, gratias agit Patri *quod abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus; et revelasti ea parvulis.*

Dum nasceretur Christus Jesus, antequam usum linguæ haberet, iam habuit, quod exultaret Spiritu sancto; ubi mysterium adventus sui fuit manifestatum rudibus pastoribus, uti postea simplicibus piscatoribus; non scribis et Pharisæis aut aliis sapientibus et prudentibus fuit revelatum. „Ubi pulchre, ut observat V. Beda *b)*, sapientibus et prudentibus, non insipientes et hebetes, sed parvulos, id est, humiles opposuit, ut probaret se tumorem damnasse, non acumen." Et Theophylactus: „Occultavit autem, inquit *c)*, mysterium Deus ab his, qui videntur esse sapientes: non ut invidens, vel ut auctor imperitiæ, sed ideo, quod non erant digni propter hoc, quod sibi videantur esse sapientes." Primum hoc est, quo Clemens Alex. Pædagogum suum informat L. I. c. 5, sic inscribens *d)*: „Quod omnes, qui in veritate versantur, sint apud Deum pueri;" et mox sequens *e)*: „Adversus eos, qui existimant,

a) Luc. X. 21. *b) L. III. in Luc. c. 43. T. V. p. 331.* *c) In Matth. c. XI. T. I. p. 55.* *d) p. 84.* *e) p. 92.*

puerorum et infantium appellationem significare primarum disciplinarum doctrinam." Ubi in h. l. sic loquitur *a*): „Infantes nos ac parvulos Pædagogus, et magister appellans, qui sapientibus, qui sunt in mundo, sumus aptiores ad salutem, qui sapientes seipsos existimantes, superbia excæcati sunt: et exclamat exultans, et mirandum in modum lætus, tanquam unacum infantibus balbutiens: *Recte, o Pater! quia sic fuit placitum ante te.* Propterea, quæ absconsa sunt a sapientibus, et intelligentibus huius, quod nunc est, sæculi, revelata sunt infantibus."

CAPUT LXXXVII.

JUGUM SUAVE, ET ONUS LEVE.

Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Matth. XI. 28. etc.

Quid suavius, quid tenerius esse possit hac voce Domini nos ad se invitantis, ut adleviet nos onere, quo qui magis gravan-

Grave onus ac iugum gratiæ leve.

a) *Pag.* 96.

Caput LXXXVII. tur carnales homines minus proh dolor! sentiunt; conquestus vero regius psalmista: *Quoniam*, clamat *a*), *iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: et sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Et sapiens *b*): *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et iugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ, in matrem omnium.* Agit hic generatim de calamitatibus et miseriis humanæ vitæ, quæ *sunt cum omni carne*, ut paulo post loquitur, *ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplum.* Sed hic, quod gravius est in omni humana miseria, pondus corruptionis suæ animadvertere nolumus, sub quo ingemiscens apostolus: *Infelix ego homo*, exclamat, *quis me liberabit de corpore mortis huius.* Ideoque ad mutuum nos certamen hortatus Hebr. XII. 1. 2. *Deponentes*, inquit, *omne pondus et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum;* qui nempe, ut audivimus, ad se nos vocat venire. Quem locum, simulque mox allatum apostoli præ oculis habens S. Athanasius: „Hinc, inquit *c*), utilitate percepta divinus apostolus: ponderosum et circumstans peccatum appellavit. Quid enim gravius et damnosius peccato? ut e contrario, quid levius et utilius virtute? Nam

a) *Ps. XXXVII. 5.* *b*) *Eccli. XL. 1.* *c*) *Ex Serm. seu Comment. in Matth. Bibl. PP. T. V. p. 183.*

peccatum, ut in proverbiis ſcriptum est *a*), vulneratos multos pondere deiicit, et unusquisque catenis peccatorum ſuorum ſtringitur. Virtus autem eos, qui se amplectuntur, vivificat, et in altum erigit, ut in proverbiis dicitur *b*): *Lignum vitæ est iis, qui ipsam amplectuntur*, et in Psalmis: *Suscipiens mansuetos Dominus.* Idcirco peccatum quidem ſymbolice cum talento plumbeo *c*) demersum conspicitur, quia ſui cultores in profundum inferorum deiicit. Quibus autem insunt carnis pondera et cupiditates, et iis, qui a peccato circumdantur, non liberum ſane est oculos ad Deum erigere. *Jugum* itaque ſervatoris *ſuave est, et onus eius leve.*" Hæc S. Athanasius, respiciens quoque prophetæ Zachariæ locum, quem in medium profert S. Hieronymus in h. l. „Gravia onera, inquit *d*), esse peccata, et Zacharias propheta testatur, dicens: *iniquitatem ſedere ſuper talentum plumbi.* Et Psalmista complorat: *Iniquitates meæ aggravatæ ſunt ſuper me.* Vel certe eos, qui ſub gravissimo legis iugo premebantur, ad Evangelii invitat gratiam. *Jugum enim meum ſuave est, et onus meum leve.* Quomodo levius lege Evangelium, quum in lege homicidium, in Evangelio ira damnetur? Qua

CAPUT LXXXVII.

a) *Prov. V.* 22. *b*) *Ib. III.* 18. *c*) *Zach. V.* 7. *d*) *Lib. II. in Matth. cap. XI. T. IV. p.* 45.

ratione Evangelii gratia facilior, quum in lege adulterium in Evangelio concupiscentia puniatur? In lege multa præcepta sunt, quæ apostolus non posse impleri plenissime docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, vivet in eis. In Evangelio voluntas quæritur: quæ etiamsi effectum non habuerit, tamen præmium non amittit etc."

S. Ambrosius de obitu Valentiniani ostendit quomodo iugum suave esse possit, etsi grave sit „propter onera disciplinæ, austeritatem correctionis, pondus abstinentiæ, restrictionemque lasciviæ; suave tamen esse fructu gratiæ, spe remunerationis æternæ, purioris conscientiæ suavitate. Tamen, addit, iugum verbi suave dixit, onus obedientiæ leve; quoniam ei, qui iugum verbi patienti cervice susceperit, disciplinæ onus grave esse non poterit." Et S. Jo. Chrysostomus in h. l. postquam exemplo apostolorum et testimonio apostoli Pauli docuisset: *Non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam*, „Christus, inquit *a*), ostendens nobis esse laborandum, non suavia tantum posuit, neque onerosa solum, sed utraque. Nam et iugum posuit, et suave illud vocavit, et onus nominavit, addiditque leve; ne illa ut laboriosa fugias, neve ista ut admodum facilia despicias.

a) *Hom. XXXVIII. in Matth. n.* 3. *T. VII. p.* 429.

Quodsi post hæc omnia difficilis virtus esse tibi videtur, cogita difficiliorem esse nequitiam, quod ipsum ſubindicans non primo dixit: *Tollite iugum meum*, ſed præmisit, *venite ad me omnes*, *qui laboratis et onerati estis*, declarans peccatum labori esse obnoxium, et onus esse grave ac gestatu difficile, neque enim laborantes ſolum dixit, ſed etiam oneratos. Hoc etiam propheta dicebat, eius naturam describens: *Sicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.* Illud quoque describens Zacharias, ait, ipsum *plumbi talentum* esse. Idipsum experientia declarat. Nihil enim ita aggravat animam, ita mentem excæcat ac deprimit, ut conscientia peccati. Nihil illam voluntatem ita ſublimem efficit, ut iustitiæ ac virtutis possessio *a*)." Exemplis deinceps rem prosequitur, quod primum iam docuerat exemplo Christi, quod ipse se nobis proposuit: *Discite a me*, *quia mitis ſum*, *et humilis corde*, eumque ſic loquentem inducit: „Quid enim times, inquit, ne minor habearis, si ſis humilis? Me respice et mea omnia a me discito, et tunc clare ſcies, quantum ſit bonum. Viden' quomodo omni ex parte ipsos inducat ad humilitatem? ab iis, quæ ipse fecit, *discite a me*, *quia mitis ſum*, *et humilis corde*; ab iis, quæ ipsi lucraturi ſunt: *Nam invenietis*, inquit, *requiem animabus ve-*

a) *Ib. p.* 428.

stris; ab iis, quæ ipsis largitur *reficiam vos*, inquit; ab eo, quod onus leve effecerit: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.*"

S. Augustinus, quo nemo gravius conditionem humanæ corruptionis, et miseriæ adumbrare solet, velut extra se raptus exemplum, quod nobis hic in se Christus proponit, considerat: „Huccine, inquit *a*), redacti sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi in te, ut hoc pro magno discamus a te, quoniam mitis es, et humilis corde? Itane magnum est esse parvum, ut nisi a te, qui tam magnus es, fieret, disci omnino non posset? Ita plane. Non enim aliter invenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto, quo magna sibi erat, quando tibi sana non erat. Audiant te, et veniant ad te, qui misericordiam tuam et veritatem tuam requirunt, tibi vivendo, tibi non sibi!" Adde eius Sermones LXIX. et LXX. in h. l. S. Matthæi *b*). Et apud Cassianum collat. XXIV. cap. 22. 23. quibus continetur interrogatio et responsio, qualiter intelligendum sit, quod in Evangelio dicitur: *Jugum meum suave est, et onus meum leve:* et cap. 24. dum amarum iugum, et grave onus sentitur, quomodo contumaciæ nostræ omnis culpa tribuenda sit declarat.

a) *De Virginitate n.* 35. *T. VI. p.* 358.
b) *T. V. p.* 380. *etc.*

Siquidem nos Christus tam ſuaviter allicit, et invitat: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*, onus nobis laborantibus auferendo, et ex nolentibus per naturæ nostræ pravitatem lubentes faciendo per gratiam Christi; in qua demonstranda totus est contra eius hostes Pelagianos S. Augustinus, quod iugum ſuave ſit, et onus leve, amori ac bonæ voluntati: „Nihil enim, inquit *a*), tam facile est bonæ voluntati, quam ipsa ſibi: et hæc ſufficit Deo. Quantumlibet ergo ſæviat iste mundus, verissime angeli nato in carne Domino clamaverunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis:* quia eius, qui natus erat, ſuave iugum est, et ſarcina levis. Et ſicut dicit apostolus: *Fidelis Deus, qui nos non ſinit tentari ſupra id quod possumus ferre, ſed facit cum tentatione etiam exitum, ut possimus ſustinere.*" Habemus exemplar, Christum ducem nostrum, ac *pontificem tentatum per omnia. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno b*). Sic S. Leo M. „Quia, nos hortatur *c*), ſicut apostolus ait: *Si compatimur, et conglorificabimur*, illa nobis currenda est via, quam ipse Dominus se esse testatus est, qui nobis, nullis operum meritis ſuffragantibus, et Sacra-

a) *Ib. pag.* 384. *b*) *Hebr. IV.* 15.
c) *Serm. XXXIV. in Epiph. V. p.* 34.

mento consuluit, et exemplo: ut in adoptionem vocatos per illud proveheret ad salutem, per hoc imbueret ad laborem. Hic autem labor piis filiis et bonis servis non solum, nec asper, nec onerosus, sed etiam suavis et lenis est, dicente Domino: *Venite ad me omnes etc.* Nihil ergo, dilectissimi, arduum est humilibus, nihil asperum mitibus, et facile omnia præcepta veniunt in effectum, quando et gratia prætendit auxilium, et obedientia mollit imperium."

S. Gregorius M. occurrentem hic, feseque opponentem difficultatem omnem removet: „Si per charitatem, inquit *a*), pertingitur ad Deum, et per femetipsum veritas dicit: *Intrate per angustam portam.* Et rursum Psalmistam audio dicentem: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* Atque in Evangelio Dominus dicit: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve:* quomodo ergo aut lata est charitas, si angusta porta? aut quomodo iugum suave est, et onus leve, si in præceptis Dei viæ duræ sunt, quæ custodiuntur? Sed hanc nobis quæstionem citius ipsa veritas solvit; quia via Dei et inchoantibus angusta est, et perfecte iam viventibus lata. Et dura sunt, quæ contra usum spiritualiter animo proponimus, et tamen onus Dei

a) *T. I. Lib. II. Hom. V. in Ezech. p.* 1359.

leve est, postquam hoc ferre cœperimus, ita ut pro amore eius etiam persecutio placeat, et omnis pro eo afflictio in mentis dulcedine veniat, ficut fancti quoque apostoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit: ipsæ viæ duræ fpiritaliter currentibus molles et planæ funt, dum fcit animus, se pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, et hoc incipit, quod affligitur, amare." Sic S. Thomas in h. l. totam novam legem in mansuetudine ponit, per quam ordinetur ad proximum, et per humilitatem ad se et Deum; per charitatem nempe, quæ est plenitudo legis diffusa in cordibus nostris per Spiritum fanctum, qua omnia levia fiunt, ut toties S. Augustinus, et S. Laurentius Justinianus in libro de obedientia tractans cap. 3. de lege charitatis, quæ tempore gratiæ per D. N. J. C. est data fidelibus, apposite ad rem edisserit: „Hinc est, inquit *a*), quod huius mandati legislator, institutor et auctor Dominus videlicet noster Jesus Christus humanæ falutis desiderio flagrans vociferando aiebat: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis* fub fasce legalium mandatorum, *et ego reficiam vos: Tollite iugum meum* charitatis *fuper vos*, et *discite a me*, qua regula, quo ordine, qua mensura Deum et proximum diligere debeatis,

a) *T. II. p.* 305. *et* 306.

et invenietis requiem animabus vestris: Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Nempe tam suave est, ut se baiulantem non permittat sentire fatigationem; atque tam leve, ut de se oneratum portando sustentet." Sic secundum S. Bernardum *a*): „Libet admirari, quam leve sit onus veritatis. Num vere leve est, quod portantem non gravat, sed levat? Quid eo levius onere, quod non solum non onerat, sed et portat omnem, cui portandum imponitur?" Sic S. Franciscus Salesius ut mellifluo doctori iungam pastorem mellifluum, iugum Christi suave dicit, et onus leve, quia illud Christus nobiscum, et pro nobis per gratiam suam portat. „C'est un joug dont Nôtre Seigneur porte une part, qui fait le tout, car il porte nous mêmes avec nôtre charge." L'esprit de S. Fr. P. II. c. 4.

a) *Epist.* 72. *n.* 2. *T. I. p.* 73.

CAPUT LXXXVIII.

Caput LXXXVIII

SAMARITANUS PROXIMUS NOSTER.

Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho; et *incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: et plagis impositis abierunt semivivo relicto.* Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via: et viso illo præterivit. Similiter et levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: et videns eum, misericordia motus est.... *Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, et tu fac similiter.* Luc. X. 30. etc.

Nihil divinius dici potest hac parabola nihilque sublimius, qua simul Christus legisperitum tentantem constrinxit ad confitendum, quis vere proximus habendus sit in officio charitatis contra notionem gentis, quæ non tantum solos amicos amandos, sed solos contribules proximi loco existimandos duxit; simul seipsum Christus hic in exemplum proposuit assumta humana

Officia charitatis

CAPUT LXXXVIII

Christus Samaritanus.

natura factus proximus et frater noster, ut apostolus illud Psalm. XXI. 23. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Hebr. II. 11. etc. interpretatur: *Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: In medio Ecclesiæ laudabo te.* Moxque quam misericordem et propitium sese præstiterit humano generi declarat: *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti a)*; veluti iam Origenes b) concinne parabolam istam est interpretatus, explicatque, quomodo eum, *qui incidit in latrones, spoliatum, et semivivum relictum imposuit iumento,* „id est, proprio corpori iuxta id, quod est hominem dignatus assumere. Iste Samaritanus peccata nostra portat, et pro nobis dolet, portat seminecem, inducit in pandochium, id est, in Ecclesiam, quæ omnes suscipit, et nulli auxilium suum denegat, ad quam cunctos provocat Jesus dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis.*" In eandem sententiam postquam pluribus parabolam istam exposuisset S. Ambrosius, omnia complexus „Ergo, concludit c), quoniam nemo magis proxi-

a) *Hebr. II.* 14. b) *Hom. XXXIV. in Luc. T. III. p.* 972.
c) *Lib. VII. Exp. Ev. sec. Luc. n.* 84. *seqq. p.* 1429. *etc.*

mus, quam qui vulnera nostra curavit: diligamus eum, quasi Dominum, diligamus eum, quasi proximum; nihil enim tam proximum, quam caput membris: diligamus etiam eum, qui imitator est Christi: diligamus eum, qui inopiæ alterius corporis unitate compatitur. Non enim cognatio facit proximum, sed misericordia; quia misericordia secundum naturam: nihil enim tam secundum naturam, quam iuvare consortem naturæ." S. Augustinus *a)* tum alibi cum vero succincte et articulatim de Christo explicat hanc parabolam lib. II. Quæstionum evangelicarum Quæst. 19.

Judæi et Samaritani ex Israelitica gente ac stirpe fratres erant, nec religione nisi ex parte dispares, hinc tamen admodum aversi animo. Unde Jo. IV. 9. mirabatur mulier Samaritana: *Quomodo tu*, inquit, *Judæus cum sis, bibere a me petis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Judæi Samaritanis.* Causam odii et dissidii etiam ultra Roboami Salomonis filii ac Jeroboami (a quo scissum est Israeliticum regnum) tempora infra IV. 20. indicat mulier: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet.* Unde revera, in opinione hac Judæorum, Christus Samaritanus videri poterat vel

a) T. III. P. II. p. 255.

maxime; quippe qui aboliturus erat non solum cultum templi Hierosolymitani, sed et ipsum templum ac urbem. Hinc quando Judæi Christo Jo. VIII. 48. insultabant, improperabantque: *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes?* Samaritani nomen non detrectavit; iam autem Jo. IV. 21. quid futurum sit de religione templi, mulieri Samaritanæ indicat dicens: *Quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.* Hic autem in parabola, quid æterni illius Patris Filius, Samaritanus iste noster, in humani generis gratiam egerit, ſtudiose enumeratur in persona lethaliter ſauciati hominis cuiusdam, qui in latrones incidit: quod nimirum accidit protoparenti, insidiante diabolo in paradiso, ſpoliato, et plagis impositis ſemivivo relicto in terris: ubi levita et ſacerdos viso eo prætereuntes designant levitici ordinis ad ſananda vulnera nostra ineptiam inertiamque; divinus autem Samaritanus noster, *appropinquans*, Verbum divinum e cælo descendens, *alligavit vulnera eius, infundens oleum et vinum: et imponens illum in iumentum ſuum, duxit in ſtabulum, et curam eius egit a)*, in se ſuscipiens vulnera et livorem nostrum, quando apud nos fuit. *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter ſcelera nostra: et disciplina pacis nostræ*

a) *Luc. X. 34.*

super eum, et livore eius sanati sumus a). Quem respiciens prophetæ locum D. Petrus: *Qui*, inquit *b*), *peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iustitiæ vivamus: cuius livore sanati sumus. Et* ut iam ex Origene audivimus, *altera die*, nempe in cœlum rediturus, *protulit duos denarios, et dedit stabulario* (πανδοχεῖ) *et ait, curam illius habe, et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.* Nihil ad Ecclesiam Catholicam, in qua toti humano generi per Adamum fauciato locus est in diversorio seu nosocomio, designandam aptius est voce πανδοχεῖον ex πάν et δέχομαι unde πανδοχεὺς hospitator: quo nomine hic ministri veniunt, quibus Christus curam Ecclesiæ commisit, dispensatoribus mysteriorum Dei, salutaris doctrinæ et sacramentorum ad salutem fidelium. *Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur c*), ad promissam a Samaritano nostro, cum redierit, ut reddat unicuique iuxta opera sua, recipiendam mercedem: *Curam*, inquit, *illius habe, et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.* Quod universim etiam ad omnia pietatis officia, quæ quisque proximo in necessitatibus spiritualibus et corporalibus iuxta totius parabolæ tenorem præstat, pertinet *d*): *Unusquisque, sicut accepit gratiam,*

Caput LXXXVIII

a) *Isai. LIII. 5.* *b*) *I. Petr. II. 24.*
c) *I. Cor. IV. 2.* *d*) *I. Petr. IV. 10.*

CAPUT LXXXIX. *in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.*

CAPUT LXXXIX.

MARTHA ET MARIA.

Mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam: et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, et ait: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, ut me adiuvet. Et respondens dixit illi Dominus: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Luc. X. 38. etc.

Exemplum contemplativæ et activæ vitæ.

Animadverte, quomodo Christus Dominus ab obviis quibusvis rebus, a terrenis et transitoriis ad cœlestia et æterna animum erigendi occasionem arripiat, sermonemque convertat ad doctrinam et officium suum, nos ad cœlestem patriam revocandi. Maria ad pedes Domini sedens intenta erat huiusmodi sermonibus et doctrinæ; Martha

vero circa frequens ministerium eo ſollicitior operoſiorque ſatagebat, quod Chriſtum Dominum hospitem haberet, cui epulas pararet; Maria animam paſcebat, corpore utpote excellentiorem; nec ſivit eam Christus amoveri, quod ſoror Martha importune petebat: „Utique, ut apud Caſſianum Abbas Moyses loquitur *a*), non ad vile opus, ſed ad laudabile miniſterium provocabat. Et tamen quid audit a Domino? *Martha ſollicita es, et turbaris erga plurima.* Paucis vero opus est, ait etiam uno: *Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Videbis ergo principale bonum in theoria ſola, id est contemplatione divina Dominum poſuiſſe.“ Theoria vitam contemplativam innuit, quam etiam paſſim SS. PP. in Maria, ut in Martha activam adumbratam ſuſpiciunt, indigitatque S. Ambrosius in h. l. ceu philoſophiam christianam, desiderium ſeu ſtudium ſapientiæ. „Agat te, inquit *b*), ſicut Mariam desiderium ſapientiæ; hoc enim maius, hoc perfectius opus. Nec miniſterii cura cognitionem verbi cœlestis avertat, nec arguas eos, et otiosos iudices, quos videas ſtudere ſapientiæ; hanc enim ſibi cohabitantem Salomon pacificus adſcivit. Nec Martha tamen in bono miniſterio reprehenditur; ſed Maria, quod

Caput LXXXIX.

a) *Collat. I. c.* 8. *b*) *Lib. VII. in Luc. T. I. p.* 1430.

meliorem partem sibi elegerit, antefertur." Et S. Augustinus Serm. CIV. „Non tu, inquit de Martha *a*), malam: sed illa meliorem." Hoc postea accipit de præsenti et futura vita in cœlis æterna, quod alias de vita contemplativa et activa, quo etiam referenda, quæ in eodem sermone habet: „Remanserunt ergo in illa domo, quæ susceperat Dominum, in duabus fœminis duæ vitæ, ambæ innocentes, ambæ laudabiles: una laboriosa, altera otiosa; nulla facinorosa, nulla desidiosa. Ambæ innocentes, ambæ, inquam, laudabiles: sed una laboriosa, altera otiosa: nulla facinorosa, quam cavere debet laboriosa: nulla desidiosa, quam cavere debet otiosa."

Universim vero *unum* hic *necessarium* unicum omnibus propositum finem ultimum in prosequenda Dei gloria designat: quem quidem etiam Martha, unice occupata in ministerio Domini persequitur; sed beatior Mariæ ad pedes Domini fors, parsque optima deprædicatur. Neque Martha satagens circa frequens ministerium, *unum* illud neglexit *necessarium:* a quo quicunque recedunt, toto aberrant cœlo, quamcunque actionem non ad Deum tanquam finem ultimum virtualiter saltem, ut theologi loquuntur, referendo: pertinetque hoc *unum neces-*

a) *T. V. p.* 540.

sarium ad omnes indiscriminatim homines cuiuscunque conditionis: nec est iis singulare, qui ministerio Domini singulariter sunt deputati sive in activa vita, sive in contemplativa, quæ proh dolor! hodie passim habetur pro otiosa aut inutili, ab illis scilicet, qui unum necessarium finem ultimum omnium rerum posthabentes, in rebus præsentibus sistunt: salutem reipublicæ ita supremam statuunt ad felicitatem huius vitæ, ut æternam in salute animæ ipso Deo fine ultimo aliquando beatæ, posthabeant. Divina sapientia et bonitas infinita admirabili commercio coniunxit felicitatem nostram cum sua gloria, quam beati in cœlo, ipso Deo summo bono æternum in visione beatifica fruentes, ei ceu ultimo fini unice debitam reddunt. Sæpius S. Gregorius P. discrimen vitæ activæ et contemplativæ in Martha et Maria describens, simul etiam aliam, quam notavimus, S. Augustini explicationem de altera vita iungens, observat, Marthæ curam non reprehendi, Mariæ vero etiam laudari: „Quia magna, inquit *a*), sunt activæ vitæ merita, sed contemplativæ potiora. Unde nec auferri unquam Mariæ pars dicitur: quia vitæ activæ opera cum corpore transeunt, contemplativæ autem gaudia melius ex fine convales-

a) *Lib. VI. in cap. V. Beati Job. n. 61. T. I. p. 210.*

Caput LXXXIX.

cunt." Rem melius explicat in Ezechielem: „Ecce, inquit *a*), pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegisse Mariam dicit, sed optimam, ut etiam pars Marthæ indicaretur bona. Quare autem pars Mariæ sit optima, subinfertur cum dicitur: *Quæ non auferetur ab ea.* Activa enim vita cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem esurienti porriget, ubi nemo esurit? Quis potum tribuat sitienti, ubi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat, ubi nemo moritur? Cum præsenti ergo sæculo vita aufertur activa: contemplativa autem hic incipitur, ut in cœlesti patria perficiatur: quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum, quem amat, viderit, in amore ipsius amplius ignescit. Contemplativa ergo vita minime aufertur: quia subtracta præsentis vitæ luce perficitur." Deinceps etiam utramque hanc vitam exemplo Liæ, et Rachelis post S. Augustinum Lib. XXII. contra Faustum cap. 54. et 55. illustrat. Supra vero in eundem Ezechielem de eadem duplici vita *b*), quomodo in ipsis pastoribus locum habet, atque coniungitur, copiose tractat. S. Bernardus Serm. III. de Assumt. B. M. Mariæ contemplationi, Marthæque administrationi iungit Lazari pœni-

a) *Lib. II. Hom. II. n.* 9. *p.* 1324.
b) *Lib. I. Hom. III. n.* 9. *seqq. p.* 1195. *etc.*

tentiam in domo sua seu monasterio: ut alii vacent sanctæ contemplationi, alii deditì sint fraternæ administrationi, alii in amaritudine animæ suæ recogitent annos suos tanquam vulnerati dormientes in sepulchris.

CAPUT XC.

FILIALIS FIDUCIA IN PATREM CŒLESTEM.

Quis ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum: nunquid porriget illi scorpionem? *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se?* Luc. XI. 11. etc.

Modo docuerat discipulos suos orare: *Pater noster etc.* ut filialem erga Deum affectum, et fiduciam instillaret, modo idem hoc facit etiam adducta similitudine amici, qui importunitate saltem amici petentis victus petita concedit: mox iterum ad affectum paternum redit, qui erga proles in natura relictus est, dum per corruptionem conge-

Exemplo amici aut patris terrestris.

CAPUT XC.

dederit pater: aut quomodo pater poterit filiis dare mala pro bonis, qui mala semper pro filiis paratus est sustinere, qui pro filiis mortem non refugit? pericula non declinat?" Hoc nobis præstitit cœlestis Pater, in unigenito Filio suo: *Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit a)?* Et I. Jo. IV. 9. *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.* Quod vero proprie patris in filium affectum designat: *In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris*, idem dilectus Christo apostolus et Christus ipse apud eundem evangelistam, *Sic enim*, ait *b*), *Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Promisit is suis ante passionem suam Jo. XIV. 13. *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.*

a) *Rom. VIII.* 32. b) *Jo. III.* 16.

CAPUT XCI.

Caput XCI.

PHARISÆI, ET SCRIBÆ.

Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, servate: . . secundum opera vero eorum nolite facere; . . . Alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere. *Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Matth. XXIII. 2. etc.

Cum supra apud eundem evangelistam Matthæum XVI. 11. Christus monuisset apostolos, ut caverent a fermento Pharisæorum, et Sadducæorum, ipsi primum simpliciter, et ad literam verba acceperunt; moniti vero postea a Christo, non de pane rem esse, tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum sibi a fermento panum, sed a doctrina; quam tamen hic approbare videtur. Sed quomodo illam approbare potuit Christus, qui fuit Messias in lege promissus a Moyse et prophetis, et ad eum pleraque omnia in personis et factis, cæremoniis, et ritibus referebantur ceu figuræ in ipso impletæ, quem tamen Pharisæis præcipue auctoribus et incentoribus

Super cathedram Moysis.

Caput XCI. reiecit synagoga? At evanescit omnis difficultas, si attendatur, quod hoc etiam in lege et prophetis præfiguratum, prædictum, et suapte consequens erat, ut vetus cederet novo testamento, figura rei figuratæ, umbra veritati. Nemo Pharisæis avidius exspectabat Messiam, nemo acrius se erroribus aliarum sectarum circa religionem Judaicam versantibus opponebat secta hac Pharisæorum, de qua gloriatur coram Agrippa causam dicens Act. XXVI. S. apostolus Paulus: *Quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.* Igitur super cathedram Moysis, ubi omnia ad venturum Messiam pertinebant, eratque ipsius Moysis apertissima de Christo prophetia, sedentibus, id est eius doctrinam proferentibus, eique inhærentibus Pharisæis, faciendum iubet Christus, quæ dicunt. „Legis, sunt verba S. Hilarii *a*), de se testantis gloriam prætulit, quæ imaginem in se futuræ veritatis expresserat. In omnibus enim Christi meditabatur adventum. Quidquid enim in ea continebatur, in profectum manifestandæ eius cognitionis assumtum est. Jubet igitur præceptis Pharisæorum obtemperari, quia in Moysi cathedra sederint: iubet legis mandatis omnibus obediri, sed a factis eorum atque operibus abstineri; ut mores hominum atque infidelitas, non

a) *Comment. in Matth. cap. XXIV. n.* 1. *p.* 724.

legis doctrina vitetur. Ipsi enim subdito sibi populo gravissima legis onera imponunt, ne digitum quidem suum contingendis ipsis admoventes. Quin etiam præcipiunt Dominum ex toto corde diligi, et proximum tanquam se amari; ipsi adversum legis sibi latæ testimonium, Deum in Christo passionibus persequentes." Caput XCI.

At nihil obstantibus illis, quæ Christus contra se molituros præsciebat; nihilque moratus eorum in se blasphemias, et maledicta, eorum auctoritatem super cathedram Moysis tuetur. „Sic ergo, inquit S. Jo. Chrysostomus *a*), illorum principatum constituit, etiamsi improbi essent; ita ut post tantam criminationem diceret: *Omnia quæcunque dixerint vobis, facite*; neque enim sua dicunt, sed quæ Dei sunt, quæ per Moysen ipse præcepit. Animadverte quantum Moysi deferat honorem, rursus suam cum veteri lege concordiam ostendens, quandoquidem hinc illos venerabiles reddit. *Super cathedram Moysi sederunt*, inquit; quia non poterat illos ex vita commendare, a quibus licebat, id facit, a sede nempe, et a successione. *Omnia* autem dum audis, ne totam legem esse putes; de cibis nempe, de sacrificiis et similibus. Quomodo enim hæc dicturus erat, quæ ante sustulerat? A Christo commendati.

a) *Hom. XXII. in Matth. n.* 1. *T. VII. p.* 701.

Caput XCI.

Sed omnia dicit, quæ mores emendarent, et corrigerent, quæque cum novæ legis præceptis congruerent, neque ultra finerent fub iugo legis esse. Cur ergo non a lege gratiæ id constituit, fed a lege Moysi? Quia ante crucem tempus non erat, hæc clare loquendi." Ven. Beda in hunc locum: „Per cathedram legis, inquit a), ostendit, et propter facerdotium nominisque dignitatem exhortatur populos, ut fubiiciantur eis, non opera, fed doctrinam confiderantes. Horum in Ecclesia nunc exempla imitantur, qui fubiectos docent, quod ipsi implere dissimulant, vel peccantibus pondus pœnitentiæ adgravantes: ut aut necesse fit pœnitentiam reiiciat, aut fuscipiens, dum ferre non valet, fcandalizatus amplius peccet, quasi non melius fit propter misericordiam dare rationem, quam propter crudelitatem. De talibus recte fubiunxit, quod farcinas ipsas uno digito non tangerent: hoc est, ne in minimis quidem ea perficerent, quæ contra morem patrum fine fide, et gratia Jesu Christi et fervare et fervanda tradere præsumebant." Dum vero tam certam ac indubitatam fidem Christus fuper cathedram Moysis fedentibus ftatuit in V. T. quanto maiorem fecuritatem in N. T. illi, quibus cathedram fuam commisit, nobis præstare necesse est, qui

a) *In Matth. Lib. IV. c. 23. T. V. p. 66.*

stimus *superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Jesu a).* Contingere equidem potest, atque maxime in novissimis temporibus periculum est, ut idem, quod de scribis et Pharisæis, synagoga ad interitum vergente, dicit hic Christus, etiam in ecclesiis particularibus pastoribus et doctoribus locum habeat, ut tamen Christus nunquam non sit usque ad consummationem sæculi futurus cum successoribus apostolorum, quidquid obganniant novi legisperiti onerantes homines oneribus, quæ portare non possunt: *Væ vobis legisperiti, quia tulistis clavem scientiæ. Ipsi non introistis, et eos, qui intrabant, prohibuistis b).*

Caput XCI.

Nemo magis, quam rigidi, et tam severi atque in observantiis minimis sive secundum legem, sive secundum traditiones suas tam stricti Pharisæi ad legem novam gratiæ anhelare debebant; sed impediebat, ut hoc facerent, quod aliis quidem onera importabilia imponerent, ipsi autem ne extremo digito attingerent. Est hoc quod prius iam apud Matthæum, et alios etiam evangelistas caveri vel maxime vult Christus: *A fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis c).* Hinc est, quod Christus toties

Hypocris damnata.

a) *Eph. II.* 20. b) *Luc. XI.* 52. c) *Matth. XVI.* 6. *Marc. VIII.* 15. *Luc. XII.* 1.

ſimulat, ossium autem (ut ſic dicam) virtutis illius, quam ſimulat, mortua iustitia est, aut castitas. Si enim ſapienter audiamus, quod vult ostendere ſermo præsens, intelligimus quod omnis iustitia ſimulata, mortua iustitia est. Sicut homo mortuus videtur quidem homo, ſed non est homo; ſic et mortua castitas, nec castitas est. Mortua autem, quæ non propter Deum, ſed in ſimulatione propter homines ſit. Et quemadmodum est in mimis, qui personas ſuscipiunt aliquorum, et non ſunt ipsi, quos ſimulant, ſed videntur: ſic qui iustitiam ſimulat, ſimulata iustitia eius non est iustitia, ſed videtur. Est enim non iustitia, ſed figmentum iustitiæ. Sic et in ſeductione castitas ficta, non est castitas, ſed videtur. Propter quod bene assimilantur huiusmodi homines ſepulcris dealbatis. A foris videntur iusti in conspectu eorum, qui nesciunt interiora considerare; ab intus autem pleni ſunt ossibus mortuorum.“ Sic S. Chrysostomo etiam antiqui philosophi ſunt ſepulcra dealbata: „Ac quemadmodum, inquit, si ſepulcra exterius dealbata aperueris, ſanie, fœtore corruptisque ossibus plena videbitis, ita si philosophi dogmata dictionis ornatu nudaveris, multa videbis abominatione plena.“ Ita ille ibi de Platone, de Pharisæis vero in h. l. locutus:

„Sed quod illi, pergit a), tales ſint, non ita grave est, tametsi grave est: quod vero nos, qui templa Dei fieri dignati ſumus, ſepulcra ſtatim tantum fœtorem emittentia efficiamur, hoc extremæ miseriæ est: ubi Christus habitat, Spiritus ſanctus operatus est, totque mysteria peracta, hoc ſepulcrum esse, quanta illa miseria est? quot fletibus et gemitibus dignum est, cum membra Christi ſepulcrum immundum fiunt? Cogita quomodo natus ſis, quibus dignatus fueris, quem acceperis amictum, quomodo templum firmum constitutus ſis, quam pulcrum, non auro ornatum, neque margaritis, ſed his longe pretiosiore Spiritu ſancto. Cogita neminem in urbe ſepulcrum construere, ergo neque tu in ſuperna civitate comparere poteris etc.“

a) *Hom. LXXIII. in Matth. n. 3. T. VII. p. 710.*

Caput XCII.

CAPUT XCII.

JUDÆI A CHRISTO AD PŒNITENTIAM PROVOCATI.

Aderant quidam ipso in tempore, *nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.* Et respondens dixit illis: Putatis, quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? *Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis etc.* Luc. XIII. 1. etc.

Periculo imminentis ruinæ.

Mirum videri poterat, qua sententiæ consequentia nuntios illos, et alios qui tunc aderant, ad pœnitentiam hortatus fuerit Christus, dum ei nuntiaretur de Galilæis, *quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum;* nobis autem res in propatulo est, qui fatum gentis Judaicæ continuo præ oculis habentes, nec immemores excidii urbis Hierosolymitanæ videmus vaticinii veritatem: *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Intelleximus supra Cap. XXXI. concordem Christi cum præcursore Joanne prædicationem ad pœnitentiam agendam, quam hic repetit excidii periculo, quod, nisi pœnitentiam agerent, illis imminebat, ob oculos posito: et quidem repetitis vicibus,

ad rem magis magisque eorum animis inculcandam, ut supra Cap. LXXVII. vidimus, Christum verba de gehennæ igne inextinguibili ter, quod hodie præsertim nunquam satis ingeminari potest, repetiisse: *ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur a).* Sic hic Christus exemplo Galilæorum utitur, *quorum sanguinem Pilatus miscuit cum victimis eorum,* quod aptum cumprimis erat ad refricandam prophetiam Dan. IX. 26. etc. de LXX. hebdomadis ad finem vergentibus, quando dissipaturus erat *civitatem et sanctuarium populus* Romanus, iam Judæa, dum hæc agerentur, potitus *cum Duce venturo* Tito, *et finis eius vastitas: et post finem belli statuta desolatio : : : et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium etc.* Exemplo Galilæorum aliud Christus addens, iterum occasionem arripit Judæos ad pœnitentiam periculo imminentis excidii hortandi: *Sicut,* ait b), *illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloë, et occidit eos: putatis quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.*

Dicebat autem et hanc similitudinem, pergit benignus Dominus rem edisserere, et ad captum pervicacis gentis revocare: *arborem*

a) Marc. IX. 45. *b) Luc. XIII. 4.*

Caput XCII.

fici habebat quidam plantatam in vinea sua, Deus nimirum in populo Judaico: *et venit*, Christus Dei Filius in terram, *quærens fructum in illa, et non invenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce iam tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, et non invenio: succide ergo illam: ut quid enim terram occupat?* Tres annos S. Hieronymus in cap. III. Habacuc legem, prophetas interpretatur, et Christum, qui vero etiam tres annos Judæis evangelium prædicavit ad pœnitentiam, tertioque anno proximis ante mortem diebus ficulneæ huic, quæ nil nisi inania folia ferebat, maledixit, et exaruit, ut infra videbimus, sed non statim excisa est, cultore vineæ dicente ad patremfamilias: *Domine dimitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam stercora: et si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.* Quod et factum est, frustra apostolis arefactam ficulneam hanc ad culturam evangelicam excolentibus, ut irrigata in Christo radice hac sancta, rami inutiles pinguedine olivæ evangelicæ efflorescerent.

CAPUT XCIII.

Caput XCIII.

CURA ERGA ISRAELITICUM POPULUM.

Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt, *quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?* Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Matth. XXIII, 37. etc.

Gallinæ exemplo.

Quid his suavius, teneriusque, atque paternæ pietati in filios sibi peculiariter selectos convenientius, quid vero terribilius simul dici queat adversus Judæos iamiam reiiciendos, prout omnia quæ præcedunt, peculiarius quidem in scribas et Pharisæos incentores coriphæosque malorum a gente Judaica designatorum, quæve sequuntur de excisione urbis et eversione gentis, declarant. *Et vos implete mensuram patrum vestrorum a)*, iam prædixerat eis, quod in eo erant, ut facerent ad complendam malitiæ suæ mensuram in ipsum Christum Dominum, qui iam tertio anno id egerat, discurrendo

a) *Matth. XXIII. 32.*

Caput XCIII. per regionem hac illac monitis et minis, verbis et factis, signis et virtutibus, ut eos ad se sub alas suas per fidem revocaret, et ab imminenti ira divina liberaret, quemadmodum gallina, congregans pullos suos sub alas, protegit et custodit. „Sed frustra, utor verbis S. Hilarii *a*), hunc impendit affectum, et incassum. Tanquam gallina congregans pullos suos continere eos sub alis voluit: terrena videlicet nunc et domestica avis factus, quodam corporis sui tanquam alarum operimento, calorem ut pullis suis vitæ immortalis indulgens, et in volatum velut nova generatione producens. Pullis enim alia nascendi ratio est, alia volandi. Nam primum ovorum testis tanquam claustro corporis continentur: dehinc postea parentis sedulitate confoti, exeunt in volatum. Huius igitur familiaris ac pæne terrenæ avis more, congregare eos intra se voluit: ut qui conditione nascendi editi iam fuissent, nunc alterius generationis ortu, et calore confoventis renati, in cœleste regnum tanquam pennatis corporibus evolarent. Quod quia noluerunt, domus eorum deserta et vacua relinquetur, id est, indigni habitatione sancti Spiritus erunt. Sua enim domus, non Dei esse cœperunt: et in contumacia infidelitatis manentes, usque in id tempus eum non videbunt, quo in Domini

a) *Comment. in Matth. c.* 24. *p.* 728.

nomine revertentem, etiam invitæ infidelitatis confessione benedicent." Respicere hic S. Pater unice videtur ad applausum illum, quo non ita multo post suscepturi erant Christum Judæi triumphali illius ingressu in Hierusalem, indignantibus vero ac frementibus primoribus, contra ipsos infantes acclamantes: ipsoque postea populo pro Hosanna *Crucifige* vociferante: dum interim spes est, fore aliquando, ut gens Judaica conversa ad Christum sincero animo in secundo adventu sit acclamatura: *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, particeps futura promissi patribus suis regni æterni in cœlo per prophetas. Sic S. Hieronymus in h. l. „Jerusalem, scribit *a*), non saxa et ædificia civitatis, sed habitatores vocat, quam plangit patris affectu, sicut et in alio loco legimus, quod videns eam fleverit. In eo autem quod dicit: *quoties volui congregare filios tuos*, omnes retro prophetas a se missos esse testatur. Gallinæ quoque similitudinem congregantis sub alas pullos suos in cantico Deuteronomii legimus: *Sicut aquila protegit nidum suum, et super pullos suos desideravit; expandens alas suas suscepit, et tulit super pennas suas.*" Hic veluti ab ovo rem repetit, primaque eiuscemodi cura divinæ erga populum tutelæ ex Ægypto sub alas suas velut aquila tunc in altum tollentis;

a) *Lib. IV. in Matth. T. IV. p.* 113.

ac cum ipso coarctari, usque dum id perficeretur. Mox erupit ardens hæc flamma, dum apostoli in die Pentecostes, iuxta effatum S. Joannis Baptistæ Matth. III. 11. baptizati *in Spiritu ſancto et igni*, timidi antea propter metum Judæorum, intrepidi iam procedunt, ultroque omnibus periculis necique ipsi se exponunt, læti ſanguinem pro Christo daturi, eorumque exemplo eodem Spiritu animati igneque inflammati innumeri martyres profundunt, ad dira quæque alacres currunt ſuppliciorum tormenta, prosiliuntque ardenter. Ex quibus inter primores S. Ignatius: „Quid vero, ad Smyrnæos n. 4. ſcribit, et meipsum morti dedititium tradidi, ad ignem, ad gladium, ad bestias? Verum qui prope gladium, prope Deum est: qui cum bestiis, cum Deo est. Tantum in nomine Jesu Christi, ut ſimul cum illo patiar, omnia ſustineo." Ad Romanos, quo ducebatur, obiiciendus bestiis, timebatque, ne forte mortem eius impedirent christiani: „Ego, inquit n. 4. Ecclesiis ſcribo, omnibusque mando, quod pro Deo ultro et libens morior, ſiquidem vos non impediatis. Sinite me ferarum cibum esse, per quas Deum consequi licet. Frumentum ſum Dei, et per ferarum dentes molar, ut purus panis Christi inveniar. Feris potius blandimini, ut mihi ſepulchrum fiant, nihilqre mei corporis relinquant, ne

CAPUT XCIV.

IGNIS IN TERRAM MISSUS.

Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? Baptismo autem habeo baptizari: et quomodo coarctor usque dum perficiatur? Luc. XII. 49. 50.

Amoris et sufferentiæ pro Christo.

Supra retulimus SS. Patrum sententias, quorum alii ignem, quem Christus dicit se venisse mittere in terram, amoris, alii persecutionis, seu tribulationis interpretantur ignem: quæ vero utraque intime ac necessario in vita christiana coniuncta simul consistunt, prout hic duo apud Lucam coniunguntur, dum Christus mox subiungit; *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur?* Quo desiderium suum moriendi pro nobis in passione sua et sanguinis profusione, id enim proprie est βαπτιζειν in aqua vel sanguine, indicare voluit iuxta illud, quod alibi dicit: *maiorem charitatem neminem habet, quam, ut animam suam ponat pro amicis suis:* quanto igitur maior est nostri erga Deum obligatio, fuitque is ardentissimus omnium martyrum amor, et desiderium, vitam dandi pro Christo; eoque, quo pro nobis baptizatus est, pro ipso baptizari baptismo, quod perinde est

CAPUT XCIV. versans, *Ignem veni mittere in terram*, post D. Paulum promiscue primævæ Ecclesiæ christianos describit: „Qui, inquit *a*), et pecunias, et possessiones, et curam, et occupationes omnes sæculares repudiarunt, totosque se Deo consecrarunt, nocte dieque semper verbi doctrinæ attendentes. Hæc est enim spiritualis ignis natura, ut nullam rerum sæcularium cupiditatem relinquat, sed in alium transferat amorem. Quapropter talium rerum cupidus, etiamsi omnia profundere, etiamsi voluptatem et gloriam irridere, ipsamque animam tradere oporteat, cum magna facilitate hæc omnia perficit. Nam illius ignis ardor in animam ingressus torporem omnem abiicit, et penna leviorem efficit eum, quem invadit, ita ut omnia, quæ sub aspectum cadunt, despiciat. Qui talis est in perpetua compunctione deinde perseverat, fontes lacrymarum frequenter effundens, multamque inde voluptatem excerpens. Nihil quippe Deo ita conglutinat et coniungit, ut lacrymæ huiusmodi etc.“

a) *Hom. VI. in Matth. T. VII. p.* 94.

CAPUT XCV.

NEMO SE DE VOCATIONE SUA EFFERAT.

Erunt novissimi primi, et primi novissimi: Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi. Matth. XX. 16.

Novissimi primi, et primi novissimi.

Terribilis hæc Christi Domini ſententia ceu epiphonema adiicitur parabolæ de operariis, quos paterfamilias in vineam diverſis horis misit ad laborandum, quibus omnibus dum ille eandem omnibus mercedem in fine diei dedisset, murmurabant qui prioribus horis vocati, portarunt pondus diei et æstus, dum æquiparabantur illis in mercede, qui novissimi vocati *una hora fecerunt:* unde ſunt, qui parabolam ad ipsos apostolos pertinere existiment, quos inter æmulatio quædam, et contentio fuit aliquando de primatu, atque etiam postea de laboribus apostolicis, quos Paulus certe novissimus vocatus plurimos ſuscepit. Huic quidem interpretationi non congruunt verba illa: *multi ſunt vocati, pauci vero electi*, si præcise apostoli ſpectentur etiam cum proditore Juda, communiterque accipitur parabola de diversis ætatibus ab origine mundi, quibus vocati ſunt a Deo homines, novissime per Christum vocatis gentibus; unde

CAPUT XCV. Judæi reiecti ex primis facti ſunt novissimi. Interpretationem hanc quidem ex parte extra dubium ponunt ea, quæ Lucæ XIII. in eandem ſententiam ſine parabola dicta in Judæos leguntur: *Cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei. Et ecce ſunt novissimi, qui erunt primi, et ſunt primi, qui erunt novissimi.* Observandum nihilominus apud Matthæum XIX. 30. et apud Marcum X. 31. verba: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi* connecti responso Christi ad interrogationem Petri: *Ecce nos reliquimus omnia et ſecuti ſumus te.* Neque ullus esse debet, quam intime etiam videatur cum Christo unitus, qui non ſalutem ſuam cum timore, et tremore operetur: nullus etiamsi apostolus ſit, aut quocunque in ſtatu vivat, de eo, vel de ſuis operibus confidere, aut Judæorum se præsumat exemplo efferre, timens ne ob ſuperbiam Pharisaicam fiat ex primo novissimus.

Ad pleniorem vero horum omnium intelligentiam notanda est connexio capp. Matth. XIX. et XX. quæ in textu originali notatur ὁμοία γὰρ ἐστιν etc. *Simile enim est regnum cælorum etc.* post illa ipsa verba: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi*

primi; qui est versiculus ultimus capitis decimi noni, post quem mox ſequitur capite ſequenti parabola de patrefamilias, in cuius fine eadem habetur ſententia: *Sic erunt novissimi primi etc.* addito autem epiphonemate: *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.* Dum autem in parabola omnes vocati, ſeu conducti leguntur in vineam; quandoquidem ſinguli accipiunt denarium, videntur etiam ſinguli electi. In parabolis vero ſcopus est attendendus, missis illis, quæ ſunt adiectitia ad comparationem ineundam. Scopus autem ex toto ſermonis contextu inde repetendus est, dum a): *Ecce unus accedens ait illi* (Christo): *Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* Cui cum Christus respondisset: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Respondit adoleſcens: *Omnia hæc custodivi a iuventute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo: et veni ſequere me. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.* Arripit hinc occasionem Christus discipulis ſuis dicendi, quam difficile ſit divitem intrare in regnum cœlorum, ita ut facilius ſit *camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde dicentes: quis ergo poterit ſalvus esse?*

a) *Matth. XIX.* 16.

prædudentes velut ad illud: *Multi sunt vocati, pauci vero electi;* secundum gratuitam nimirum electionem Dei per Christum: *Qui nos*, iuxta apostolum *a*), *liberavit, et vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia.* Hoc non attendebant, qui in parabola murmurabant. Quales erant Judæi confisi in operibus suis et gratiam Christi non agnoscentes, qualesque omnes illi sunt, qui sibi attribuunt suisque viribus, quod effato Christi *apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia sunt possibilia. Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* Cui et omnibus, qui reliquerint domum vel fratres etc. centuplum promittit, quod ad hoc sæculum apud Marcum aperte relatum, hic apud Matthæum etiam eo pertinere declarat, quod sequitur: *et vitam æternam possidebit: Multi autem*, additur, *erunt primi novissimi, et novissimi primi*, uti in parabola ad redargutionem operariorum, *qui arbitrati sunt, quod plus essent accepturi*, de suis operibus superbientes, *qui portavimus pondus diei et æstus.* Aliter se Paulus *b*) *abundantius omnibus laborasse* dicit: *Non ego autem*, addit, *sed gratia Dei mecum.* A qua fide alieni erant operarii vineæ; necdum etiam

a) *II. Tim. I.* 9. *b*) *I. Cor. XV.* 10.

plene tunc imbutus Petrus, ut Paulus postea dum dicit: *Gratia Dei ſum id quod ſum, et gratia eius in me vacua non fuit.* Singularis est Theophilacti interpretatio, prout apud Marcum X. 29. etc. habetur Christi illa promissio: *Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, et propter evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et ſorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus, et in ſæculo futuro vitam æternam. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi.* „Hæc omnia, ſunt verba Theophilacti *a*), in persecutionibus possident ſancti, hoc est, quod dicit *cum persecutionibus etc.* id est, persecutionem passi et male affecti, atque afflicti. Unde et qui ultimi in hoc ſæculo videntur propter afflictiones et persecutiones, erunt primi propter ſpem in Deum.“ Consequenter vero hæc dicuntur ad allatum ex S. Marco locum de illis, qui relictis omnibus Christum ſecuti centuplum nunc in tempore percipiunt cum persecutionibus: quibusve mundus crucifixus esse debet, et ipsi mundo; ſecus vero merito nos terrent Christi verba: *Multi autem erunt primi novissimi.* Vid. Cap. LIII. de angusta porta.

a) *T. I. p.* 226.

CAPUT XCVI.

CAPUT XCVI.

EXCUSATIONES INVITATORUM AD NUPTIAS.

Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos. Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis, ut venirent, quia iam parata sunt omnia. *Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam: rogo te habe me excusatum, etc.* Luc. XIV. 16. etc.

Rebus præsentis sæculi abstractorum a cœna magna Christi.

Iterum recurrit similis parabola sub schemate nuptiarum Matth. XXII. filii regis, unigeniti nimirum Filii æterni Patris Jesu Christi [qui sponsus a seipso et a Joanne baptista vocatur *a*)] ultimis vitæ suæ diebus contra Judæos dicta, cum iam de morte eius conspirassent, uti etiam postquam Christum crucifixissent, in mortem discipulorum eius conspirarunt. Quare in parabola illa nuptiarum dicuntur tenuisse servos, et contumeliis affectos occidisse. In parabola vero cœnæ magnæ Luc. XIV. de nulla violentia facta servis invitantibus fit mentio; sed excusationes afferuntur, quæ quotidie etiam apud nos christianos locum habent; et quis est, qui invitatus ad cœ-

a) *Jo. III.* 29.

nam hanc magnam in Ecclesia, ad Eucharistiam, ad cœlestem vitam, non huiusmodi excusationem aliquando præseferat, quas affert evangelista: *Et cœperunt simul omnes excusare? Primus dixit ei: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam: rogo te habe me excusatum.* Urbana excusatio, qua etiam alter, qui iuga boum emit, usus est, quæque inimicum et adversum adeo non prodat animum, apud illos etiam frequens et obvia, qui censentur christiani minus mali, sed tamen curas terrenas præferunt cœnæ Salvatoris! Alius dixit: *uxorem duxi, et ideo non possum venire.* Animadverte duriorem excusationem: *non possum venire*, propriam illis, qui carnis voluptatibus violentius abstrahuntur! Sive vero cœna illa magna ad præsentem, sive ad cœlestem referatur vitam, sunt tria hæc excusationum genera, quibus homines revocantur, si sunt a vera Ecclesia extorres, ne ad eam recurrant, quod nimirum proh dolor frequens est; aut siquidem iam sunt in Ecclesia, abstrahuntur præsentis sæculi rebus a cœna illa magna in cœlis. „Putamus, sunt verba S. Augustini Serm. CXII. de verbis Evangelii Luc. XIV. *Homo quidam fecit cœnam magnam etc. a)* non istæ sunt excusationes, quæ impediunt omnes homines, qui ad istam

CAPUT XCVI.

a) T. V. p. 564.

Caput XCVI.

imaginem terreni, *portemus et imaginem cælestis*; qui nos cohæredes suos scripsit cœlestis patriæ ad quam conditi suspiramus, *domum non manufactam*, ut vocat D. Paulus *a*), *æternam in cœlis. Nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes; si tamen vestiti, non nudi inveniamur. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eoquod nolumus exspoliari, sed supervestiri.* Unde in Apocalypsi, qua nuptiæ agni celebrantur: *Beatus*, dicitur *b*), *qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem eius.*

Clam nobis non est, unde contraxerimus sensum turpitudinis ex nuditate nostra. Quando post esum pomi vetiti aperti sunt oculi protoparentum nostrorum *c*), cognoveruntque se esse nudos, atque ad vocem Domini Dei, absconderunt se a facie eius in medio paradisi. *Vocavitque Dominus Deus Adam, et dixit ei: Ubi es? Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso, et timui, eoquod nudus essem: et abscondi me. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti?* Eiecti nos miseri cum primo Adamo non solum paradiso terrestri, sed etiam cœlesti in vita æterna, iterum vero

a) *II. Cor. V.* 1. *b*) *Apoc. XVI.* 15. *c*) *Gen. III.* 7. *seq.*

Pharisaica ſuperbia elatus ab eorum se numero eximat, quos iussit homo ille ſeu filius hominis pauperes, ac debiles, cæcos et claudos introduci. „Audite, monet nos S. Jo. Chrysostomus a), unde vocati ſitis: ex trivio. Quinam eratis? Claudi et cæci animo, quod longe gravius est corporis cæcitate. Revercamini vocantis benignitatem, nemoque ſit ſordidis indutus vestibus, ſed quisque nostrum animæ amictum componat.“ Ex illis vero, qui ſint veste nuptiali induti, ſpecialiter deinceps laudibus prosequitur, qui ciliciis induuntur, et deserta incolunt, remotiores ſcilicet, ac expediti magis impedimentis, quæ in parabola notantur: quorum est *deponere pristinam conversationem veterem hominem*, *qui corrumpitur ſecundum desideria erroris*, iuxta apostolum nos porro hortantem b): *Renovamini autem ſpiritu mentis vestræ*, *et induite novum hominem*, *qui ſecundum Deum creatus est in iustitia*, *et ſanctitate veritatis*. Quæ est vestis nuptialis in Christo, qua iuxta eundem c), *exspoliantes nos veterem hominem cum actibus ſuis*, *et induentes novum*, *eum*, *qui renovatur in agnitionem*, *ſecundum imaginem eius*, *qui creavit illum*, quam in Adamo primo amissam, recuperavimus in novissimo, ut idem apostolus vocat Christum d), *ſicut portavimus*

a) *Hom. LXIX. in Matth. n. 2. T. VII. p. 682.*
b) *Eph. IV.* c) *Col. III. 9.* d) *I. Cor. XV. 49.*

tem Salvatoris missi ad oves, quæ perierant domus Israel *a*), non ferebant accedere publicanos et peccatores, *ut audirent illum.* Murmurantibus vero utut indignis benignissimus tamen Salvator tres parabolas, quarum quævis apta erat, quemvis alium commovere et ad misericordiam flectere, proponit de ove aberrante, drachma perdita, et filio prodigo. In quibus singulis admirabili et adoranda pietate viscera misericordiæ Dei nostri panduntur; atque infinita Dei et Salvatoris nostri benignitas erga nos aberrantes, perditos, et a Patre vagabundos bona paterna dissipantes tenero affectu ob oculos ponitur, dum et pastor inventa ove lætus eam suis ulnis ad gregem reportat: et mulier inventa drachma amicos, et amicas, vicinos, et vicinas convocat ad congratulandum sibi, additque Christus *b*): *Dico autem vobis, quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pænitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent pænitentia.* Quis vero non adorabundus suspiciens miretur in his singulis totam incarnati Verbi Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi breviter perinde et simpliciter, ac adæquate ob oculos poni œconomiam? Tanta fuit primis Ecclesiæ temporibus huius parabolæ de ove perdita existimatio, et tam grata memoria, ut teste

a) *Jo. X. 6. Matth. XV. 24.* *b*) *Luc. XV. 7.*

Tertulliano *a)* pastor ovem perditam in humero gestans in calicibus depingi soleret. Drachmam vero illam evangelicam uno ore SS. Patres interpretantur Dei imaginem nobis inditam, quæ, ut verbis S. Gregorii Nisseni utar, de Virginitate cap. 12. ubi rem insigniter illustrat *b)*: „Non plane amissa, sed sub fimo occultata est. Fimus vero, ut arbitror, carnis est interpretanda immundities, cuius sordibus purgatis, atque ablutis perspicuum id fit, quod quæritur: quo invento par est et ipsum, qui invenit, animum gaudere, atque ad ipsius gaudii societatem vicinas adsciscere *c)*.

Perinde est de filio prodigo, homine nimirum paternam substantiam in imagine sua, quam ei inspiravit, dissipante, ad patrem redeunte, et cum gaudio et lætitia recepto a tota familia choros agente: „Solus frater audit, utor verbis S. Petri Chrysologi homilia quinta de filio utroque Judæum et gentilem figurantibus *d)*, in domo patris symphoniam, audit choros, et introire non vult. Hoc quotidie oculis nostris intuemur. Nam venit Judæus ad domum Patris, id est, ad Ecclesiam, stat foris per invidiam, audit Davidicam cytharam personare, audit ex concentu prophetico

a) Lib. de Pudicitia c. 7. et 10. *b) T. III. p.* 147. *etc.*
c) Pag. 150. *d) Pag.* 9.

Caput XCVII. ſymphoniam, ex populorum vario conventu choros audit, et introire non vult per invidiam foris ſtans, dum gentilem fratrem pristinis iudicat et horret ex moribus, ipse paternis bonis se eximit, ipse se paternis excludit gaudiis etc.“ Quod vero Christo accidit, ut Pharisæi et ſcribæ offensi murmurarent, quia peccatores recipiebat, hoc idem postea apostolis contigit, indignantibus illis, qui erant ex circumcisione, quod Evangelium ad gentes deferretur. Sustinetque ad hunc usque diem gens Judaica personam filii illius ſenioris in parabola, qui cum appropinquaret veniens ex agro, audiretque ſymphoniam et chorum, quodque pater vitulum ſaginatum occidisset, ac parasset epulas, quia ſalvum fratrem recepit: *Indignatus est et nolebat introire. Pater ergo illius egressus cœpit rogare eum*, et hactenus exspectat: nec vana ſpes est, qua freti nos ex filio prodigo præstolari patienter fratrem nostrum ſeniorem debemus, post diuturnum equidem iam tempus, quo illi dixit pater: *Fili tu ſemper mecum es, et omnia mea tua ſunt:* quæ ut aliquando iterum ſint, ſatagere nos oportet, ac rogare instanter cœlestem Patrem; neutiquam vero eis reddere vicem indignationis in caput nostrum, quam illi hactenus ſustinent in ſuo.

CAPUT XCVIII.

USUS FACULTATUM.

Ego dico vobis: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est: et qui in modico iniquus est, et in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis? Nemo potest duobus dominis servire . . . *Non potestis Deo servire et mammonæ.* Luc. XVI. 9. etc.

Christus terrenas res ac divitias iniquas dicit, alienas, et minimas: quod nimirum nullius sint momenti iis æstimandæ, qui supernis inhiant et cœlestibus, a mundo hoc alieni, qui est in maligno positus. Hinc dum nos iubens Deus eleemosynas facere dicit: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis:* „Velut de alienis, ut cum S. Irenæo loquar a), nostra redimentes; de alienis autem dico, non quasi mundus alienus sit a Deo, sed quia huiusmodi dationes ab aliis accipientes habemus, similiter velut Per eleemosynam

a) *Lib. IV. contra hæreses c.* 30. *n.* 3. *p.* 268.

Caput XCVIII. illi ab Ægyptiis, qui non sciebant Deum, et per hæc ipsa erigimus nobismetipsis tabernaculum Dei; cum bene enim facientibus habitat Deus, quemadmodum Dominus ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut hi, quando fugati fueritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*" Tertullianus parabolam, cuius hæc sententia epiphonema est, nobis revocat in memoriam, in qua villicus inducitur, qui amotus ab officio, ex bonis domini sui sibi amicos, a quibus reciperetur, fecit. „Admonens enim nos, sunt verba Tertulliani a), de secularibus suffragia nobis prospicere amicitiarum, secundum servi illius exemplum, qui ab actu semotus, dominicos debitores diminutis cautionibus relevat in subsidium sibi. *Et ego*, inquit, *dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniustitiæ;* de nummo scilicet, de quo et servus ille. Iniustitiæ enim auctorem, et dominatorem totius sæculi nummum scimus omnes: cui famulatam videns Pharisæorum cupiditatem, amentavit hanc sententiam: *Non potestis Deo servire et mammonæ.*" Subdit, nempe evangelista, audientes hæc Pharisæos, qui erant avari, derisisse eum. Mammona vox Syra, quodammodo hic accipitur, ut apud Græcos Plutus deus divitiarum: veluti D. Paulo Eph. V. 3. et Col. III. 5. avaritia dicitur

a) *Contra Marcionem lib. IV. p.* 448.

idolorum seu simulacrorum servitus: in more hoc etiam apud Judæos posito, ut vitia idololatriæ comparentur. Unde palam etiam fit, cur iniquus mammona dicatur, aut mammona iniquitatis, vitio nimirum avaritiæ, contra quod muniens vult nos nobis facere amicos: „Id est, ut S. Gaudentius Brixiensis loquitur a), amicos vobis facite pauperes de terrenis facultatibus, quas iniquitas humanæ avaritiæ sibi vendicat, ne hominibus Dei ex eius rebus quidquam impertiat."

Fecerat sibi villicus amicos ex bonis domini sui; ideo villicus iniquitatis nuncupatur, quod res alienas sibi usurpasset; laudatur nihilominus, *quod prudenter fecisset: quia filii huius sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt:* Εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν filiorum nimirum huius sæculi, non nisi commodis, et utilitatibus præsentis vitæ intentorum. Quos in hac solertia, in qua parabolæ vis consistit, non in facti perversitate, in exemplum adducit; et ad imitandum proponit Christus filiis lucis, qui curam suam ac sollicitudinem non huic sed futuro sæculo impendunt. Locum hic etiam habere potest, quod S. Augustinus contra Julianum Pelag. dicit b): „Non officiis sed finibus a vitiis secernendas esse virtutes."

a) *Serm. XVIII.* b) *Lib. III. n. 21.*

Caput XCVIII. Modo S. Irenæum audivimus, Israelitarum exemplum adducere Ægyptum ſpoliantium, ex quo auro et argento ipsum etiam tabernaculum fuerit factum, comparatione instituta ad bona illa, quæ ab Ethnicis, ſeu e ſæculo ad Christianos devenerunt. „Necessarie igitur, pergit *a*), hæc in typo præmeditabantur, et tabernaculum Dei ex his fabricatur: illis quidem iuste accipientibus, quemadmodum ostendimus; nobis autem præostensis, qui inciperemus per aliena Deo ſervire; universa enim, quæ ex Ægypto profectio fiebat populi a Deo, typus et imago fuit profectionis Ecclesiæ, quæ erat futura ex gentibus." Vult autem S. martyr bona præsentis vitæ christianis aliena, quemadmodum ſpolia Ægypti fuerunt Israelitis, ex quibus iussi ſunt tabernaculum construere, ut ſimiliter nos ſimus in alienis fideles, cum nihil intulerimus in mundum, ſintque omnia in morte relinquenda ceu minima respectu bonorum, quæ nos in æterna vita maneant: bona adeoque præsentis vitæ consideranda esse nobis haud propria ac ceu aliena tanquam dispensatoribus a Deo, cuius omnia ſunt, quæcunque ſunt, commissa, ut iuxta eius voluntatem cum aliis etiam indigentibus illa communicemus. „Dominus hoc loco vult, ut aperte rem Theophylactus exponit *b*), nos docere, ut bene

a) *Ib. n.* 4. *b*) *Comment. in Luc. c.* 16. *T. I. p.* 412.

dispensentur creditæ nobis divitiæ. Et primum hoc discimus, quod non sumus domini divitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quæ a Domino nobis concreditæ sunt, ut illas bene dispensemus, sicut ipse imperat. At si concreditas divitias non expenderimus iuxta mentem Domini, et abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim voluntas Domini est, datis uti in usus conservorum non in proprias delicias. Porro qui accusantur, et destituuntur a dispensatione divitiarum, hi sunt, qui ex hac vita emigrant, quando scilicet et rationem dabimus de dispensatione, cum destituti fuerimus." Pertinet quoque huc parabola de epulone, et Lazaro. S. Anselmus ostendit, quomodo omnes divitiæ sæculi divitiæ iniquitatis appellari possint: „Quia, ait *a*), cum a Deo pro omnibus sint creatæ, has sibi nonnulli, quamvis iusto labore, iniqua tamen cupiditate congregant; et quas nulli tribuunt, has indigentibus quodammodo tollunt, dum eas in usum eorum venire non sinunt. Licet ergo iustis, ut dictum est, laboribus acquisitæ, vel in patrimonio a religiosis parentibus acceptæ: tamen divitiæ *iniquitatis* sunt, quia iniquum est, id est, ab æquitatis regula discordans, ut alius divitiis superabundet, alius autem egeat. De

a) *Hom. XII. p.* 184.

Caput XCIX.

quibuscunque ergo divitiis ſæculi eleemoſynæ fiant, de divitiis *iniquitatis* ſunt. Itaque non iam inique ſed iuste conquiramus divitias, ex quibus iustas faciendo eleemoſynas, ſanctos pauperes nobis adquiramus *amicos*, ut ipſi nos ſecum recipere dignentur *in æterna tabernacula.* "

CAPUT XCIX.

CASTITAS SEU CONTINENTIA VOLUNTARIA.

Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat. Matth. XIX. 12.

Donum Dei in Ecclesia Dei.

Verba hæc Christi *qui potest capere, capiat*, ad captum erant apostolorum, eorumque omnium deinceps in Eccleſia qui propius miniſterio ſacro erant admovendi, exemplo Christi quoque, et eius virgineæ matris profitentis angelo: *quoniam virum non cognosco.* „Quod profecto non diceret, ſunt verba S. Augustini *a*), niſi virginem ſe ante devoviſſet." Ad propoſitum S. Hieronymus contra Jovinianum cœlibatus hostem: „Christus, ait, virgo, virgo Maria, utriusque ſexus virginitatem dedicavere. Apostoli

a) *Lib. de Virginitate.*

vel virgines, vel post nuptias continentes, episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post ſacerdotium in æternum pudici." Caput XCIX.

Cum Christus discipulis indissolubilis matrimonii leges exposuisset, dicunt illi: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere:* ob incommoda nempe matrimonii; Christus vero eorum animos altius evehit a carne ad ſpiritum donumque continentiæ propter regnum cœlorum ſusceptæ, quod iam, cuius esset donum, ſapiens noverat, *quoniam*, ait *a*), *aliter non possem esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat ſapientiæ, ſcire cuius esset hoc donum.* Generatim loquitur de *gratia*, quæ est iuxta apostolum Eph. VI. 24. *cum omnibus, qui diligunt D. N. J. C. in incorruptione.* Id quod ſingulariter Christus de dono continentiæ ſeu castitatis dicit: *Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum est:* „Et se, ut rem exprimit Tertullianus *b*), ſpadonatui assignant propter regnum Dei tam fortem, et utique permissam voluptatem ſponte ponentes." S. Hieronymus contra Jovinianum virginitatis hostem locum hunc Evangelii versans de eunuchis, „quos, inquit *c*), castravit

a) *Sap. VIII.* 21. *b*) *De cultu fœminarum Lib. II:* *c.* 9. *p.* 158. *c*) *Lib. I. n.* 12.

Caput XCIX.

non necessitas, sed voluntas." Ad S. Clementis I. S. Petri in Romana sede successoris epistolas provocat, in quibus „omnem pæne sermonem suum de virginitatis puritate contexit." Quas etiam S. Epiphanius Hæres. XXX. n. 15. aperte designat, dum refert S. Clementem „in epistolis circularibus, quæ in sacrosanctis Ecclesiis leguntur, Ebionæos modis omnibus redarguisse. Etenim, subdit, virginitatem ipse edocet, et isti repudiant." Prostant epistolæ hæ S. Clementis *a)* nostra iterum ætate in lucem protractæ de continentium in Ecclesia primitiva statu: ut apostolum prætercam, cuius erat celebratissima discipula virgo et martyr B. Thecla *b)*; eiusque nomine apud S. Methodium in convivio decem virginum est cæteris prolixior oratio VIII. panegyrica de virginitate. S. Theclæ, in qua Ecclesia celebrat primitias martyrum in sexu muliebri, licet iungere S. Philippi apostoli filias, quarum duæ Hierapoli, teste Polycrate in epist. ad Victorem P. apud Eusebium in virginitate consenescentes cum patre sepultæ sunt *c)*, tertia Ephesi, ubi spiritualem quandam vitam duxit; diversus est hic Philippus ab eo, qui Act. XXI. 8. vocatur *evangelista, qui erat unus ex septem diaconis* quos inter Act.

a) T. I. Bibl. PP. Ed. Venetæ p. 111. *b) T. III. Bibl. PP. p.* 714. *c) Hist. Eccl. Lib. III. c.* 31.

VI. 5. nominatur. *Huic autem erant quatuor virgines prophetantes.* CAPUT XCIX.

De virginum seu continentium in primitiva Ecclesia copia S. Justinus M. in apologia I. ad Antoninum pium, et Athenagoras in legatione sua insigne virginitatis testimonium reddunt ad sanctitatem religionis christianæ ostendendam, commendandamque. Constat enim ethnicis etiam admirationi fuisse *hanc venerandam ac cœlestem professionem*, ut S. Athanasius in Apol. ad Constantinum Imp. vocat *a*), certumque esse dicit, eam religiose nisi duntaxat apud nos christianos non excoli. „Hoc enim, subdit, maximum est argumentum, certam et veram apud nos esse religionem.“ Hæc S. Athanasius ad Constantinum M. de quo Eusebius in eius vita l. IV. „Virginum chorum, inquit, tantum non adorabat: isthic habitare Deum, cui se puellæ devoverant, arbitrabatur.“

De hoc singulari religionis nostræ ornamento iam laudatus S. Justinus M. Imperatorem ethnicum allocutus: „Ac multi quidem, inquit, et multæ sexaginta et septuaginta annos nati, qui a pueris Christi disciplina imbuti sunt, incorrupti perseverant;

a) *Num.* 33.

talesque in omni hominum genere monstraturum me profiteor." Semper inter prima legis evangelicæ decora flos illibatæ castitatis enituit eorum, qui vel ministerio sacro, vel alias totos, totoque sese corpore et animo Deo devoverunt, iuvenes et virgines, senes cum iunioribus, quales continentes post Tertullianum de velandis virginibus, et S. Cyprianum de habitu virginum, ex antiquis SS. PP. Athanasius, Gregorius Nazianzenus et Nissænus, Basilius, Ephrem, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus etc. singularibus de virginitate libris celebrarunt. Quis vero SS. Patrum est, qui angelicam hanc virtutem laudibus non celebraverit, commendaveritque? Unde tantus sacratarum nullo non tempore virginum numerus, ut S. Gregorius M. in una urbe Romæ tria numerarit millia, quarum pietati in acceptis fert, quod urbs prædæ barbarorum obsessa non cesserit.

Jam iniecimus mentionem prolixæ orationis in laudem virginitatis sub S. Theclæ nomine inter virgines protomartyris apud Methodium in convivio virginum ubi orationem primam Marcella sic auspicatur *a*): „Magna supra modum, atque miranda, gloriosaque res est virginitas: ac si palam loquendum, ex sacrarum scripturarum nutu sensuque in-

a) *L. c. p.* 673.

corruptionis uber, eiusque flos ac primitiæ est. Una hæc optima, honestissimaque professio. Unde et Dominus eos potissimum in regnum cœlorum ingressuros pollicetur, qui ipsi seipsos castraverunt, ubi in Evangeliis eunuchorum differentias tradit.“ Hic virgo ipsa perorans inducitur, S. Cyprianus vero virgines allocutus: „Flos est ille, inquit *a*), ecclesiastici germinis, decus, atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis et honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fœcunditas: quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augescit. Ad has loquimur, has adhortamur affectione potius, quam potestate: non quod extremi et minimi, et humilitatis nostræ admodum conscii aliquid ad censuram licentiæ vindicemus, sed quod ad sollicitudinem magis cauti, plus de diaboli infestatione timeamus. Neque enim inanis hæc cautio est, et vana formido, quæ ad salutis viam consulit, quæ dominica et vitalia præcepta custodit, ut quæ se Christo dicaverint, et a carnali concupiscentia recedentes tam carne, quam mente se Deo voverint, consument opus suum magno

a) *De habitu virginum n. 3. p. 68.*

præmio destinatum; nec ornari iam aut placere cuiquam velint, nisi Domino suo, a quo mercedem virginitatis exspectant, dicente ipso: *Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, qui ex utero matris sic nati sunt, et sunt spadones, qui coacti sunt ab hominibus, et sunt spadones, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum.*" Quodvis genus succincte S. Hilarius in h. l. describit. „Nobis, inquit *a*), circa eunuchos sermo sit et voluntas. In uno posuit naturam, in altero necessitatem, in tertio voluntatem: naturam in eo, qui ita nascitur: necessitatem in eo, qui ita factus est: voluntatem in illo, qui spe regni cœlestis talis esse decreverit: cui nos similes effici, si tamen possimus, admonuit." Scrupulum de possibilitate ex ipso S. doctore atque D. Paulo in nota adiecta exemit editor; explicans vero S. Isidorus Pelusiota: „Quod, inquit, de virginitate dictum est: *Non omnes capiunt sermonem hunc, sed quibus datum est:* id non est eo sensu dictum, quasi quibusdam forte quadam arcana tributum sit (nam si ita esset, non proposuisset ipsis præmium regnum cœlorum) sed ut ostendat, primum quidem divino auxilio indigere eos, qui istud in natura excellentius certamen susceperunt: deinde quod cœlitus hoc consilium descendat, non lege

a) *Comment. in Matth. Cap. XIX. n. 2. p. 702.*

sanciens, sedsuasione et exhortatione utens; tertio, quod detur hæc facultas virginitatem colendi iis, qui intemperantia superiores extiterint, qui pretiosum illum thesaurum ieiuniis atque vigiliis conservaverint, nec semetipsos feræ belluæ per ignaviam et delicias prodiderint. Nam si secundum sortitionem quamdam daretur, supervacaneum esset præmium (quod virginitatis cultoribus est propositum) sed illis datur, qui accipere volunt. Illis enim, qui nolunt, nemo erit, qui sit daturus." S. Thomas hoc explicat exemplo ducis exercitus, qui quando capienda est civitas, dicit *a*): „Qui intrabit civitatem, dabitur ei hoc vel illud: sicut dicit David Joab. Sic qui potest capere et continere, capiat, et non se retrahat." Paucis verbis simplicissimaque sententia angelicus hic nobis explicat doctor, angelicam illam vivendi normam secundum consilia evangelica, non voluntariam tantum castitatem, verum etiam spontaneam paupertatem, et perfectam obedientiam, cuius consummatum prototypon Christus in se et apostolis suis primum reliquit; aptissima vero comparatione nobis ob oculos ponit D. Thomas exemplo belliducis, voluntarios sibi segregantis milites ad expugnandam civitatem, quam hic cœlestem intelligimus, siquidem a diebus Joannis, quando consilia

a) *In Matth. XIX. T. III. p.* 250.

hæc obtinere cœperunt, in veteri testamento incognita, *regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*, prout supra ad rem Cap. LVII. hunc locum præsertim ex S. Ambrosio explicavimus: tum illum etiam Cap. LIII. de angusta porta, parallelum huic alteri de regno cœlorum vim patiente, ut apud Lucam habetur his verbis: *contendite intrare per angustam portam:* quod est vim sibi inferentium ac pugnantium contra legem illam peccati, de qua conquestus apostolus Rom. VII. 24.: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

CAPUT C.

TESTIMONIUM RESURGENTIS A MORTUIS NON ADMISSUM.

Ait illi (diviti in inferno) Abraham: Habent Moysen et prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: *Si Moysen et prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Luc. XVI. 29. etc.

In Christo, et Lazaro.

Non conveniunt inter se interpretes historiane sit; quæ narratur in Evangelio de

divite epulone et paupere Lazaro, an parabola, quod certe nomen parabolæ hic non, ut alias, prænotatur. Auctori responsionum ad orthodoxos in apendice operum S. Justini M. ὑποτύπωσις potius esse dicitur, quæ est rhetoribus res vera variis coloribus adumbrata ad eloquentiæ ornatum, ac vim, quæ ſane admirabilis hic est ac ſublimis ex historia evangelica alterius in Evangelio Lazari (quem Christus ſuscitavit a mortuis) et Christi ipsius resurgentis. Rogat dives Abraham, ut aliquem mittat in domum patris ſui, ne et fratres ſui veniant in hunc locum tormentorum, absterrendi, si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiamque acturi. Quid vero accommodatius esse poterat ad Judæos confundendos responsione Abrahæ: *Si Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Judæi quippe qui iis, quæ de Christo Moyses et prophetæ prædixerunt, non crediderunt, non ſolum resuscitato Lazaro et Christo resurgenti non adhibuerunt fidem, verum etiam Lazarum occidere voluerunt; militibus vero custodibus ſepulcri dominici pecuniam dederunt, ut testarentur ipsis dormientibus ſustulisse corpus discipulos, quos etiam de resurrectione Christi testimonium reddentes acerrime ſunt persecuti, prout S. Jo. Chrysostomus eloquenter edisserit in homilia de *Lazaro et divite*,

illud etiam observans, quod gravior ſit ſcripturarum et prophetarum doctrina, quam si quis a mortuis resuscitatus renuntiet: „Nam, inquit, angelorum herus, mortuorum pariter ac viventium dominus ipse eas condidit.“ Hoc S. Gregorius M ex ipsa doctrina veteris et novæ legis adhuc amplius ſtringit: „Quia nimirum, ait *a*), qui verba legis despiciunt, Redemtoris præcepta, qui ex mortuis resurrexit, quanto ſubtiliora ſunt, tanto hæc difficilius implebunt. Minus est enim quidquid per legem dicitur, quam hoc quod per Dominum iubetur. Illa enim dari decimas præcipit; Redemtor vero noster ab his, qui perfectionem ſequuntur, omnia dimitti iubet. Illa peccata carnis resecat; Redemtor vero noster illicitas cogitationes etiam damnat. *Si ergo Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent:* quia hi qui viliora legis præcepta implere negligunt, Salvatoris nostri mandatis altioribus obedire quando convalescunt? Et nimirum constat, quia cuius implere dicta renuunt, ei procul dubio credere recusant.“

Cum Christus initium ſignorum fecisset in Cana Galileæ Jo. II. ac paulo post, dum prope esset pascha Judæorum, ascendens Hierosolymam zelo domus Patris ſui accen-

a) *Lib. II. Hom. XL. n. 9. p. 1658.*

sus vendentes templo eiecisset, peterentque ab eo signum, quod hæc faceret, is in ipso statim hoc prædicationis exordio mox eis resurrectionem suam sub templi schemate denunciavit, *et dixit eis: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.* Idem deinceps non semel fecit, Jonæ proposito exemplo. At illi nullam horum omnium rationem habuerunt: dum demum ipsi *eius discipuli, cum resurrexisset a mortuis, recordati sunt, quia hoc dicebat*, de templo corporis sui, *et crediderunt scripturæ, et sermoni, quem dixit Jesus;* Judæi tamen haud ignari prædixisse Christum resurrectionem, conveniunt Pilatum *dicentes a): Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum: . . . ne forte veniant discipuli eius, et furentur eum, etc.* Si unquam alias hoc certe solo facinore indignos se reddebant, quibus se manifestaret Christus resurgens: quod tamen fecerant quidam de ipsis illis custodibus, quos illi ad sepulcrum constitui petebant a Pilato, qui, ut Matth. XXVIII. 11. *venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia, quæ facta fuerant.* At illi corruperunt custodes pecunia, ut dicerent, discipulos nocte venisse, seque dormientibus furatos esse corpus. Cuius rei luculentum habetur apud Justinum M. testimonium in dialogo cum Tryphone Judæo n. 108. delectos a

CAPUT C.

Caput CI. Judæis homines missos per universum orbem, qui testarentur discipulos nocte Christum e monumento surripuisse: „decipi ab illis homines, dum eum a mortuis resurrexisse, et in cœlum ascendisse dictitant.“

CAPUT CI.

UBI FUERIT CORPUS, ILLIC CONGREGANTUR ET AQUILÆ.

Dico vobis: In illa nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, et alter relinquetur: duæ erunt molentes in unum; una assumetur, et altera relinquetur: duo in agro; unus assumetur, et alter relinquetur. Respondentes dicunt illi: Ubi Domine? Qui dixit illis: *Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur. et aquilæ.* Luc. XVII. 34. etc.

Romani in excidio urbis Hierosolymitanæ.

Interrogatus est Christus a Pharisæis *a*): *Quando venit regnum Dei?* Quod dupliciter accipi potest de regno Christi, Messiæ in terra seu Ecclesia, et æterno cum Christo in cœlis. Breviter autem respondet Christus Pharisæis: *Non venit regnum Dei cum observatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Non

a) *Luc. XVII. 20.*

venit, quod Judæi ſperabant, regnum Dei cum obſervatione, id eſt, cum ſplendore externo, pompaque regia, ac poteſtate, qua fingebant Meſſiam ſubiecturum ſibi gentes et dominaturum in ſolio David a mari usque ad mare: nec animadvertebant ad verba Chriſti, queis ipſis regnum ſuum denunciat: *Ecce enim regnum Dei intra vos eſt.* Converſus igitur ad diſcipulos ſuos multa eis prænunciat poſt mortem ſuam tum ipſis, cum etiam genti Judaicæ ac demum univerſo generi humano eventura ſubito ac inſperato: genti quidem Judaicæ excidium urbis Hieroſolymitanæ poſt adventum ſuum in orbem; generi humano everſionem orbis ante adventum ſuum ad iudicium extremum, quæ duo ceu figura et figuratum hic et alibi coniunguntur. CAPUT CI.

De his igitur cum diſſeruiſſet hic Chriſtus: *Reſpondentes dicunt illi: Ubi Domine? Qui dixit illis: Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ a).* Græce πτῶμα habetur, ſeu cadaver apud Matthæum *b)* quod paſſim ipſum Chriſti cadaver ſeu Chriſtum Hieroſolymis occiſum interpretantur: ad cuius urbis excidium etiam hæc dictio refertur apud Lucam et Matthæum, qui mox poſt eam incipit de excidio orbis loqui, uti etiam Marc. XIII. 24. Luc. XXI.

a) Luc. XVII. 36. 37. *b) Matth. XXIV.* 28.

CAPUT CI. 25. postquam iam destructionem templi prædixerat discipulis feorsim eum interrogantibus, ut plenius apud Matthæum legitur: *Sedente autem eo ſuper montem Oliveti accesserunt ad eum discipuli ſecreto dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt, et quod ſignum adventus tui, et consummationis ſæculi;* Christus autem nunc distincte de alterutro loquitur; nunc promiscue de utroque, excidio urbis et orbis, ut nos etiam ex Judæorum facto cautos circumspectosque reddat, atque ad vigilandum ſollicitos, prout in conclusione ſermonis ſpeciatim monet Marc. XIII. 37. *Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.* Deuteronomii vero XXVIII. ubi fata Judaicæ gentis prædicuntur, luculenta habetur posteriore capitis illius parte prophetia, ac veluti historica eorum narratio, quæ a proprio ſuo ſcriptore Josepho de obsidione et excidio urbis Hierosolymitanæ, ubi ipse Josephus Judæus ſcriptor rerum Judaicarum ſpectator adfuit, accidisse perhibetur. Deut. XXVIII. 49. autem hæc inter alia leguntur: *Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo, et de extremis terræ finibus, in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu: cuius linguam intelligere non possis.* Quæ ſane verba nos iam, post tot præsertim ſæcula dispersæ gentis veluti palpamus convenire aquilæ Romanæ, non aliis, a quibus prius pressi, aut ſubacti ſunt monarchiis Orientalibus,

de quibus dici non potuisset, ab extremis terræ finibus esse, quarum linguam intelligere non potuerint. Hæc Judæos attinent excidiumque eorum urbis.

CAPUT CI.

Electi in excidio orbis ac contemplatione divina.

Quodsi ulterius progrediamur ad nos iam quod attinet, qui excidium orbis exspectamus, uno ceu ore SS. PP. interpretes huius loci in bonum omen accipiunt aquilas acutissimi visus ac volatus altissimi; qui veluti iam nunc ad corpus Christi in eucharistia ardenter feruntur, et volant, cœlestiumque rerum contemplatione in sublime elati aspirant in cœlum, ubi Christus resurgens cum suo corpore est ad dexteram Patris, ita aliquando sint in resurrectione mortuorum Christo ad iudicium venturo occursuri, ut dicit apostolus *a*): *Nos, qui vivimus, . . . simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, et sic semper cum Domino erimus.* S. Hilarius etiam locum, ubi sit appariturus, designans ad h. l. *b*) „Sanctos, inquit, de volatu spiritalis corporis aquilas nuncupavit: quorum congregantibus angelis, conventum futurum in loco passionis ostendit. Et digne illic claritatis adventus exspectabitur, ubi nobis gloriam æternitatis passione corporeæ humilitatis operatus est.“ Cui interpretationi

a) *I. Thes. IV.* 16. *b*) *Comment. in Matth. c.* 25. *n.* 8. *p.* 731.

lucem fœnerantur, quæ in eundem locum S. Hieronymus commentatur a): De exemplo naturali, quod quotidie cernimus, Christi instruimur sacramento. Aquilæ et vultures etiam trans maria dicuntur sentire cadavera, et ad escam huiusmodi congregari. Si ergo irrationabiles volucres naturali sensu tantis terrarum spatiis, et maris fluctibus separatæ, parvum cadaver sentiunt, ubi iaceat: quanto magis ad eum, cuius fulgur exit ab Oriente, et paret usque ad Occidentem? Possumus autem corpus, id est, πτῶμα quod significantius latine dicitur cadaver ab eo, quod per mortem cadat, passionem Christi intelligere, ad quam provocamur: ut ubicumque in scripturis legitur, congregemur, et per illam venire possimus ad verbum Dei, ut et illud: *foderunt manus meas, et pedes meos.* Et in Isaia: *Sicut ovis ad victimam ductus;* et cætera his similia. Aquilæ autem appellantur sancti, quibus innovata est iuventus ut aquilæ: et qui iuxta Isaiam plumescunt, et assumunt alas, ut ad Christi veniant passionem." S. Ambrosius enarratione in Psalm. XLVIII. n. 23. legit loco corporis seu cadaveris *ruina.* Audi dicentem, inquit b), *ubi ruina, ibi et aquilæ;* id est, ubi ruina, ibi et resurrectio. Ruina vacua firmitatis est: resurrectio plenitudo vivendi est."

a) *Lib. IV. in Matth. T. IV. p.* 116. b) *T. I. p.* 953.

In h. l. vero apud Lucam: „Itaque, commentatur *a*), prius, quæ ſint aquilæ coniiciamus, ut, quod ſit corpus, definiamus. Justorum enim animæ aquilis comparantur, quod alta petant, humilia derelinquant, longævam ducere ferantur ætatem. Unde et David animæ ſuæ dicit: *Renovabitur ſicut aquilæ iuventus tua.* Si igitur intelleximus aquilas, de corpore iam dubitare non possumus, maxime, si meminerimus, quod a Pilato Joseph corpus acceperit. Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus Maria Cleophæ, et Maria Magdalene, et Maria mater Domini, apostolorumque conventus circa Domini ſepulturam? Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus, quando veniet cum intelligibilibus nubibus Filius hominis, *et videbit eum omnis oculus, et qui eum compunxerunt?* Est etiam corpus, de quo dictum est: *Caro mea vere est cibus, et ſanguis meus vere est potus.* Circa hoc corpus aquilæ ſunt, quæ alis circumvolant ſpiritalibus. Sunt et circa corpus aquilæ, quæ credunt Jesum in carne venisse; quia omnis ſpiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, de Deo est. Ubi ergo fides, ibi ſacramentum, ibi diverſorium ſanctitatis. Est etiam corpus Ecclesia, in qua per baptismi gratiam renovamur ſpiritu, et occidua

a) *Lib. VIII. n.* 55. *p.* 1484.

CAPUT CI.

ſenectutis in redivivas reparantur ætates." Ex græcis SS. Patribus breviter S. Chrysostomus in h. l. apud Matthæum de ſignis adventus Christi: „Aliud porro, inquit *a*), ſignum dicit, *ubi corpus, ibi et aquilæ;* angelorum, martyrum, et ſanctorum omnium coetus ſignificat." S. Cyrillus Alexand. Comment. in Joannem *b*), quærens „quomodo ſuum corpus ipse Salvator cadaver nominat? Alicubi enim ait: *Ubicunque fuerit cadaver, ibi congregabuntur aquilæ.* Ad illud, inquit, respondemus, Christum de ſuo corpore hæc non dixisse, ſed in modum parabolæ, ſanctos ad se tunc temporis venturos ſignificare, cum denuo nobis apparebit cum ſanctis angelis in gloria Patris ſui. Quemadmodum enim, inquit, carnivorarum avium greges ſtridentibus alis in cadavera devolant, ſic etiam vos ad me convolabitis. Quod ſane Paulus quoque nobis declarat his verbis: *Canent enim tuba, et mortui resurgent incorrupti.* Et alibi: *Et in nubibus rapiemur obviam Christo in aëra; et ſic ſemper cum Domino erimus.* Nihil ergo rationi veritatis officit, quod ex ſimilitudine ad rem exprimendam traductum est."

Quæ hactenus recensuimus SS. Patrum dicta proprie pertinent ad allegoricam, my-

a) *Hom. LXXVI. n.* 3. *T. VII. p.* 735.
b) *T. IV. p.* 143.

sticamque interpretationem Matth. XXIV. 28. et Luc. XVII. 37. siquidem sententia illa Christi: *Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ* (quæ creditur esse proverbium apud Judæos frequentatum, connectiturque sermoni Christi de excidio urbis Hierosolymitanæ) extendatur etiam ad excidium eodem sensu familiari SS. Patribus ad ædificationem fidelium in pietate composito, orbis in consummatione sæculi; generalius accipitur de vocatione gentium electione et gloria sanctorum cum Christo a S. Irenæo M. ad illud Isa. XLIII. 5. etc. *Ab Oriente attraham semen tuum etc.* „Hoc ideo, ait *a*), quoniam *ubicunque est cadaver, illuc congregabuntur et aquilæ* participantes gloriæ Domini: qui et formavit, et ad hoc præparavit nos, ut dum sumus cum eo, participemus gloriæ eius.“ Nec abludit S. Jo. Chrysostomus ad eos rem referens, qui mensæ cœlestis in terra fiunt participes, ut supra S. Ambrosius, et alii, qui pie animant, nos aquilas in hac vita factos ad ipsum cœlum evolare „Charitate ferventi, iuxta S. Chrysost. in illud *b*): *Ubi enim cadaver, illic et aquilæ.* Cadaver vocans, ait, Domini corpus propter mortem: nisi enim ille cecidisset, nos non resurrexissemus. Aqui-

Caput CI.

a) *Lib. IV. contra Hæres. c.* 14. *n.* 1. *p.* 244. *b*) *T. X. Hom. XXIV. in Epist. I. ad Cor. c.* 10. *n.* 3. *p.* 216.

las autem appellat, ut ostendat, ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit, et nihil cum terra ei debere esse commune, neque ad inferiora trahi, ac repere, sed ad superiora semper volare, et in solem iustitiæ intueri, mentisque oculum altissimum habere. Aquilarum enim, non graculorum hæc est mensa. Et tunc occurrent e cœlis descendenti, qui nunc digne fruuntur, quemadmodum qui indigne, extrema patientur." Et S. Isidorus Pelusiota Chrysostomi discipulus: „Quoniam, inquit *a*), beatæ vitæ sedem nobis rerum omnium architectus ac dominus habitationem in Eden præbuerat, ob levitatem autem animi, atque impostoris improbitatem ea exturbati et deiecti, atque in ærumnosam terram, et gravem acerbamque peregrinationem proiecti sumus: idcirco Christus eos ex nobis, qui pennas rursum induerint, atque terrena et abiecta hac vita relicta ad cœlestis vitæ fastigium accesserint, ad illum locum collecturum se pro sua bonitate pollicitus est. Atque illud est, quod quæsivisti, ubi est cadaver, illic congregabuntur et aquilæ; hoc est, ubi ob intemperantem gustum clades extitit, illic victoria per inediam et continentiam, quam natura protulit, et excoluit, parta est." S. Augustinus inter alias selectas in Mat-

a) *Lib. I. Epist.* 282. *p.* 76.

thæum quæstiones discutiens: „Quod, inquit *a*), Dominus dicit, *ubi fuerit corpus*, *illo congregabuntur aquilæ*, id est, in cœlum, quo hinc secum levavit corpus in homine suscepto: quod etiam cadaver ideo appellatum est, quia moriturus hæc loquebatur. *Illo congregabuntur aquilæ*, dictum est de spiritalibus, qui eius passionem, humilitatemque imitando, tamquam de eius corpore saturantur. Corpus enim propter humilitatem pro nobis passionemque suscepit." S. Gregorius illud Job XXXIX. 28. etc. huc trahit, ubi aquila ex præruptis inaccessis rupibus dicitur contemplari escam, et de longe oculos eius respicere, et ubicunque cadaver fuerit, statim adesse: „Quod autem hic, scribit *b*), de hac aquila dicitur: ubicunque cadaver fuerit, statim adest; hoc de egredientibus animabus fieri veritas spopondit, dicens: *Ubicunque fuerit corpus*, *illic congregabuntur et aquilæ.* Ac si aperte dicat: Qui cœlesti sedi incarnatus Redemtor præsideo, electorum quoque animas, quum carne solvero, ad cœlestia sublevabo." Ven. Beda in h. l. *c*): „Ubicunque ergo fuerit Dominus corpore, illo congregabuntur electi, qui eius passionem, humilitatemque imitando tanquam de eius carne saturantur, quorum per resurrectionem re-

a) *Quæst. XLII. T. III. P. II. p.* 247. *b*) *Lib. XXXI. Moral. in Job. T. I. p.* 1044. *c*) *T. V. p.* 390.

novabitur ut aquilæ iuventus." Quod ibidem Beda de reprobis dicit, clarius breviusque apud Theophilactum legitur in h. l. „Hoc est, inquit *a*), ubi Filius hominis, illic et ſancti eius leves, et in ſublime volantes: ſicut peccatores graves, qui et infra relinquentur. Nam ſicut iacente cadavere omnes carnivoræ volucres advolant: ita et ubi Filius hominis propter nos mortuus, et in casum positus de cœlo apparuerit, omnes ſancti congregabuntur, et ipsi angeli."

Ad literalem magis quandam allegorici quidem huius loci explicationem ſupra in *divina Evangelii Christi Verbi incarnati œconomia* T. I. c. XXIV. p. 154. digitum intendimus, habito ſingulari respectu ad ſperatam in novissimis diebus Judæorum (ceu renovata ut aquilæ iuventute eorum) conversionem ad Christum, coniunctam cum utriusque reipublicæ tunc futura catastrophe: repullulante veluti atque reflorescente in Judæis Ecclesia temporibus illis, de quibus Christus, *Filius hominis cum venerit, putas fidem inveniet in terra?*

a) *T. I. p.* 431.

CAPUT CII.

DEUS VINDEX ELECTORUM SUORUM.

Quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens ſugillet me. Ait autem Dominus: Audite, quid iudex iniquitatis dicit: *Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Luc. XVIII. ſ. etc.

Adversus persecutores Ecclesiæ.

Mirum videatur, quomodo ultima hæc verba, quæ pertinent ad apostasiam illam, quæ præcedet tempus illud, quando Christus venturus est iudicare vivos et mortuos, connectantur cum parabola de iudice illo, quem vidua quædam incessanter ſollicitabat, *dicens: Vindica me de adversario meo: et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam.* Mulierem hanc Ecclesiam Christi repræsentare dubium non relinquunt verba illa Christi, quæ ſequuntur: *Deus autem non faciet vindictam electorum*

suorum clamantium ad se die ac nocte? Est enim clamor hic electorum in Ecclesia militante sub continuis pressuris in hoc sæculo afflictorum: *quia omnes, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur a).* Semper hoc experta est Ecclesia, experiturque statu presso etiam eluctata sub christianis principibus, et experietur *per multum tempus* illud, quod intercedit usque ad diem iudicii: dum interim plerumque ingruunt tempora, quibus, qui rerum potiuntur in terris, similes iudici illi sese præbent, qui *erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur;* suntque electi relicti ferociæ et petulantiæ adversariorum suorum, Ecclesia quasi vidua, Christo sponso tardante, clamat, gemit, suspirat; sed ad sponsum suspirat, opem implorat contra persecutores Ecclesiæ in causa sponsi unice amati et amantis, qui dixit apostolis suis, *non relinquam vos orphanos, veniam ad vos;* cum plena fiducia, orat, et implorat iustum iudicem, ut suam, Ecclesiæ suæ agat causam: *Vindica me de adversario meo;* interim certa et secura vel ex ipsa hac parabola de iudice iniquitatis, ut vocat Christus; quemadmodum alibi etiam haud absimili comparatione erigimur ad certam in petitionibus nostris ad eum fusis ponendam spem: *Si ergo,* inquit *b), vos, cum sitis*

a) *II. Timoth. III.* 12. b) *Luc. XI.* 13.

mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se? Hic autem multo adhuc magis stringit comparatio: *Ait autem Dominus: Audite, quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis?* Patientiam habet in electis suis, dum tardare visus, eos in præsenti vita patienter ferre facit adversarios suos; electi vero in cœlis, quibus iudicia Dei, quæ nobis abyssus multa, manifesta sunt, iam tempore persecutionum Apoc. VI. 10. *Clamabant voce magna dicentes: Usquequo Domine, (sanctus et verus) non iudicas, et non vindicas sanguinem nostrum, de iis, qui habitant in terra? ... dictum est autem illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum etc.* Seu ut parabola habet: *Dico autem, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Quid nos ad hæc, qui fidem deficere quotidie magis cernimus? Ecclesiam, quasi viduam a iudice iniquitatis, qui nec Deum timet, nec hominem reveretur, haberi contemptui? Quid in novissimo veniens aget? Repræsentata hodie cernitur parabola hæc in Gallia. *Facta est*, ibi, *quasi vidua domina Gentium a)*, Ecclesia militans regnum Christi in terris. Frustra illa hactenus plorans implorat iudicem in

a) *Thren. I. 1.*

CAPUT CIII. civitate illa, qui Deum non timet, nec hominem reveretur: *Vindica me de adversario meo*, non uno de religionis catholicæ hostē: necdum fatigato iudice iniquitatis.

CAPUT CIII.

NEMO BONUS NISI SOLUS DEUS.

Interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Jesus: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus.* Luc. XVIII. 18.

Admirabili modo Christus una voce et [illegible] ostendit, et superbiam arguit in hoc principe humanam in nos redundantem ex prævaricationibus nostris, qui decepti a dæmone, putantes, quod esu pomi futuri sint sicut dii, facti sunt cum posteris suis omnibus mali; princeps autem hic volebat videri bonus: cum enim ei Christus mandata Dei, quæ custodienda essent, proposuisset, respondit: *Hæc omnia custodivi a iuventute mea.* Qua in re ipse mendax videtur Christum arguisse, qui dixerat: *Nemo bonus nisi solus Deus.* Habemus hic uno veluti verbo complexam miseriam generis humani ab Adamo inde proto-

parente nostro conditionem, ac divinam circa nos œconomiam in Christo, prout D. Paulo vocatur *novissimus Adam. Primus homo*, ſequitur a), *de terra, terrenus: ſecundus homo de cælo, cælestis. Qualis terrenus, tales et terreni: et qualis cælestis, tales et cælestes. Igitur, ſicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis. Hoc autem dico, fratres: quia caro et ſanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.* Hac doctrina de connata nobis ex primis parentibus nostris corruptione imbutus non erat, qui se omnia mandata a iuventute ſua ſervasse iactabat, infirmitatis ſuæ ac connatæ corruptionis immemor, ut ſumus omnes natura Pelagiani, quos eodem deceptos errore hæreticos postea damnavit Ecclesia; hic vero Christus, dum dicit, neminem esse bonum, nisi ſolum Deum, arguit, dum ſibi tribuit, quod Deus in nobis operatur bonum princeps. „Quoties enim, ut in Conc. Arausicano contra Semipelagianos est definitum, bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur .... Nemo habet de ſuo nisi mendacium," cuius tacite hic redarguitur a Christo: Ut nos *si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum eius non est in nobis b)*. Quod fit, quando alium, quam Deum fontem omnis

CAPUT CIII.

a) *I. Cor. XV. 45. etc.* b) *I. Jo. I. 10.*

[illegible]

[illegible] est, [illegible] respo- [illegible] hominem [illegible], et [illegible] Deum; [illegible] bonus, nemo enim est bonus. Neque enim [illegible] competit bo- [illegible] Deo.* Objectionem

* [illegible] T. I. P. II. p. [illegible]

quam ex hoc loco faciebant Ariani ex professo diluit S. Hilarius: „Ita autem, inter alia ſcribit *a*), arguit se magistrum bonum dici, ut fidem interrogantis potius, quam vel magistri in se, vel boni nomen argueret. Juvenis enim insolens per observantiam legis, et finem legis, qui Christus est nesciens, et iustificatum se in operibus existimans, et non intelligens venisse eum ad oves perditas domus Israel, et impossibile esse legi per fidem iustificationis ſalvare credentes, tanquam communium præceptorum, et in lege ſcriptorum magistrum interrogat Dominum legis, et unigenitum Deum. Detestatus itaque Dominus hanc de se irreligiosæ fidei professionem, quod tanquam magister legis interrogaretur, respondit: *Quid me vocas bonum?* atque ut ſignificaret, quatenus intelligendus et profitendus bonus esset; ſubiecit: *Nemo bonus nisi unus Deus:* non respuens bonitatis nomen, si ſibi hoc tanquam Deo deputaretur." Leg. S. Augustinum in Ps. CXVII. *Confitemini Domino, quoniam bonus.* T. IV. p. 1273. etc.

a) *Lib. IX. de Trinit. n.* 15. *etc. p.* 994.

Caput CIV.

CAPUT CIV.

PHARISÆUS ET PUBLICANUS.

Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, et aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent: unus Pharisæus, et alter Publicanus. Pharisæus ſtans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus. Jeiuno bis in ſabbato: decimas do omnium, quæ possideo. Et Publicanus a longe ſtans, nolebat nec oculos ad cœlum levare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. *Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum ſuam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur.* Luc. XVIII. 9. etc.

Ille ſuperbia reus, hic reatum agnoscens iustificatus.

Argumentum parabolæ Christus ipse præmittit: *ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, et aspernabantur cæteros.* Pharisæum in medium adducit ex genere hominum apud Judæos observantiorum in operibus legis; atque hinc elati erant. Vidimus modo principem de bonis operibus

suis gloriantem, nec tamen ut Pharisæus iste cæteros homines aspernantem. Venit Pharisæus ad templum et orat: Gratias agit Deo, videtur adeoque agnoscere beneficium gratiæ Dei, sed quid, *quia*, inquit, *non sum sicut cæteri hominum: raptores, iniusti, adulteri?* Non est dubium, dum sic audet loqui coram Deo, cui noverat omnia cognita esse, quæ sunt in homine, immunem eum fuisse ab illis criminibus, quæ enumerat, stricte etiam ea fecisse, quæ se dicit observasse, ieiunasse bis in hebdomada, et decimas omnium, quæ possidebat, dedisse, ex quibus etiam erant, quæ poterant redundare in pauperes. Orat, ieiunat, decimas dat. *Bona est oratio cum ieiunio et eleemosyna a).* Sed quomodo ille orat? Nihil Deum rogat, non veniam peccatorum precatur: quia in se confidebat, iustum se reputabat, et aspernabatur cæteros: *Quia*, inquit, *non sum sicut cæteri hominum . . . velut etiam hic Publicanus.* „Diceret saltem, sunt verba S. Augustini b), sicut multi homines. Quid est, *sicut cæteri homines*, nisi omnes præter me ipsum? Ego, inquit, iustus sum, cæteri peccatores. *Non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri.* Et ecce tibi ex vicino Publicano maioris tumoris occasio. *Sicut*, inquit, *Publicanus iste.* Ego, inquit, solus sum, iste de cæteris est. Non sum,

a) *Tob. XII.* 8. b) *T. V. Serm. CXV. de Verbis Evang. Luc.* 18. *n.* 2. *p.* 575.

inquit, talis, qualis iste, per iustitias meas, quibus iniquus non sum. *Jeiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo.* Quid rogaverit Deum, quære in verbis eius, nihil invenies. Ascendit orare: noluit Deum rogare, sed se laudare. Parum est, non Deum rogare, sed se laudare; insuper et roganti insultare." Et paulo post: „Gratias Deo agit, quia non est sicut cæteri homines; et tamen tanquam superbus, et inflatus reprehenditur; non quia Deo gratias agebat, sed quia velut nihil sibi addi cupiebat. *Gratias tibi, quia non sum sicut cæteri homines iniusti.* Ergo tu iustus; ergo nihil rogas; ergo iam plenus es; ergo non est tentatio vita hominis super terram; ergo iam plenus es; ergo iam abundas; ergo iam non est, quare dicas: *Dimitte nobis debita nostra?*" Hoc vero est, quod Publicanus egit, et tam confusus de peccatorum suorum conscientia egit, ut nec oculos quidem ad cœlum, in quod se peccasse agnoscebat, levare præsumeret; sed *percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* Hanc igitur veniam percutiendo pectus, affligendo, humiliandoque sese in spiritu Evangelii gratiæ Christi, qui ipse humiliando semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis pro nobis Patrem reconciliavit, obtinere meruit, descenditque iustificatus in domum suam: *quia omnis qui se humiliat exaltabitur, et qui se exaltat, humiliabitur.* Hæc est

ſublimitas Evangelii Christi, humilitas Christi, in se ſuscipientis humilitatem nostram, qui miseri peccatores ſumus, ut hoc agnoscentes, ad eum recurramus, qui peccata nostra pertulit in cruce personam nostram ſuscipiens, Patri ſupplex pro nobis peccatoribus ſatisfecit. *Semetipsum exinanivit*, ſunt verba apostoli modo citati *a*), *formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.* Talis homo, qualem se ſuis exemplum præstituit, dum dicit: *Discite a me, quia mitis ſum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris*, uti exemplum in Publicano habemus iuxta effatum Christi: *quia omnis, qui se humiliat, exaltabitur.* Nempe a longe ſtans Publicanus, nec oculos in cœlum levare audebat, ſciens se in cœlum peccasse, quod et filius prodigus in se humiliatus rediens profitebatur: *Pater peccavi in cælum, et coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus b*). Non audet Publicanus Deum Patrem appellare, quomodo Christus nos orare docuit: *Pater noster, qui es in cælis*, qui indignum se cum filio prodigo reputabat, fiduciam tamen in Deum ſuum non amittens *percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* Huc redit tota Evangelii Christi œconomia, ad quam iam Joannes præcursor præparare

a) *Phil. II. 7.* *b*) *Luc. XV. 21.*

Caput CIV. animos debebat *prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum a*). Atque ut primum vidit Joannes Jesum ad se venientem, exclamat *b*): *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*, quo nimirum totus mundus inundatus est, totumque correptum genus humanum. Hinc etiam mox post acceptum baptismum, et diabolum tentantem prostratum, munus suum auspicatus *cœpit Jesus prædicare, et dicere: Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cælorum c*). Ut autem neminem, quem redimeret, a peccato exemptum declararet, cum advocasset in medium parvulum: *Venit enim*, inquit, (mox eo, ad infantes nimirum applicata parabola de ove perdita) *Filius hominis salvare, quod perierat d*). Quibus verbis usus quoque fuit, cum, quod ad Zachæum *hominem peccatorem* divertisset, murmurassent: veluti etiam cum multi publicani et peccatores apud Matthæum *e*) simul discumberent, Pharisæi offendebantur ex eorum numero, *qui in se confidebant, et aspernabantur cæteros*, in quos dicta est parabola præsens de Pharisæo et Publicano.

a) *Luc. III.* 3. *b*) *Joan. I.* 29. *c*) *Matth. IV.* 17. *d*) *Matth. XVIII.* 11. *et Luc. XIX.* 10. *e*) *Matth. IX.* 11.

CAPUT CV.

LAZARUS SUSCITATUS A MORTUIS.

Jesus elevatis fursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me: ego autem fciebam, quia femper me audis; fed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: *Lazare, veni foras. Et ftatim prodiit, qui fuerat mortuus.* Jo. XI. 41. etc.

Post alios in fignum resurrectionis a mortuis.

Signum fuit hoc omnium maximum, quod fecit Christus proxime ante passionem et mortem fuam multis Judæorum fpectantibus, et ideo credentibus in eum, ut narrat evangelista: quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, et dixerunt eis, quæ fecit Jesus. Hi vero tantum abest, ut commoverentur hoc ftupendo miraculo ad credendum in Christum, ut potius ansam hanc arriperent conspirandi in eius mortem, atque etiam Lazari ex mortuis fuscitati.

Tres legimus a Christo mortuos ad vitam revocatos: puellam Jairi filiam duodennem, quæ vix exspiraverat, adhuc in

CAPUT CV.

lecto recumbentem: filium viduæ unicum matris suæ, dum ad sepulcrum in feretro deferretur: Lazarum iam quatriduo mortuum, ac sepultum iamque fœtentem: victorem adeoque vides mortis in tumulo, feretro et lecto! Resuscitaturus puellam, *cum venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines et turbam tumultuantem, dicebat: Recedite: non est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum a).* Dum resuscitaturus Lazarum in Judæam pergeret, in via ad discipulos: *Lazarus*, ait *b)*, *amicus noster dormit: sed vado, ut a somno excitem eum*, ut ostenderet tam facile sibi esse resuscitare a mortuis, quam quis alterum e somno suscitet. Hoc et apud Archisynagogi filiam voluit dicere, egitque, dum éiecta turba intravit, et tenuit manum eius: *et surrexit puella:* ac siquis accedendo lectum dormientis manum tenens e somno excitet. Perinde est, ut apud Marcum legitur *c)*: *Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge.* Sic iuvenem revocaturus ad vitam *accessit, et tetigit loculum (hi autem qui portabant, steterunt) et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit, qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ d).* Lazarum vero velut e graviore somno excitaturus, *voce*

a) Matth. IX. 23. *b) Joan. XI.* 11.
c) Marc. V. 41. *d) Luc. VII.* 14.

magna clamavit: Lazare, veni foras. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus a).

Est hæc omnipotens illa vox Verbi Dei, *qui dixit et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt.* Jam vero Verbum caro factum habitans in nobis Christus Dominus solita sua in vicem iuramenti testificatione Jo. V. 25. *Amen, amen dico vobis*, ait, *venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit et Filio habere vitam in semetipso: et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Loquitur hic de universali resurrectione corporum, et quidem electorum ad vitam, cuius primitiæ quædam erat resuscitatio hæc mortuorum, Christi imprimis resurrectio. Quando Christus dicit Marthæ: *Resurget frater tuus*, ipsa iam edocta a Christo: *scio*, inquit, *quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio et vita etc.* Hoc est, quod Jo. V. 26. dicit, Filium habere vitam in semetipso. Sic de morte triumphavit Christus in se ipso, ut Act. II. 27. illud Psal. XV. 10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*, de Christi dicitur resurrectione, cuius fidem in suis discipulis per resuscitationem Lazari

a) *Joan. XI. 43.*

antecedenter firmare voluerat: hinc *dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est, et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi.* „Et ideo, sunt verba S. Jo. Chrysologi *a*), mortem Lazari usque ad quatriduanum tempus protendit, usque ad fœtorem prævalere permittit, ut discipuli dubium non haberent, posse Dominum post triduum adhuc recentem surgere, cum servum vidissent post quatriduum surgere iam fœtentem: et crederent illum facile posse sibi vitam reddere, qui alium taliter revocaret ad vitam. Hinc est, quod dicit: *gaudeo propter vos, ut credatis.* Necesse ergo erat mors Lazari, ut et cum Lazaro iam discipulorum fides consurgeret sepulcro."

Obscurius Christus causam indicat, cur gaudeat propter discipulos, quia non erat ibi; apertius eam declarat Martha: *Domine,* inquit, *si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.* Tribuit hoc amori Christi erga familiam sibi adeo devotam, ut, qui præsens in domo Petri socrum sanitati restituit, idem in domo Lazari facturus esset: plenaque fide imbuta, nec modo diffidit Martha de Christi virtute ac potentia: *Sed et nunc scio*; pergit, *quia quæcunque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.* Non præsumit Martha hæc

a) *Serm. LXIII. p.* 98.

interpretari de revocatione fratris iam quatriduani ad vitam, quod cum facere destinasset Jesus miraculum, gavisus erat, quia non erat ibi: Si enim se præsente mortuum resuscitasset, suspicio de facta collusione oriri potuisset; nec tantum fuisset miraculum istud, quo veluti coronidem imponere volebat cæteris suis miraculis, e quibus hoc omnium maximum erat, præter id, quod post mortem suam, ei iam proximus, se ipsum resuscitando post triduum, erat perpetraturus. Signum hoc fuit Jonæ *a*), quod generationi huic dandum fore prædixerat, quod dum Petrus Judæis denunciat, *circiter tria millia b*) credidisse in actis referuntur. Dicuntur quidem etiam multi Judæorum ad miraculum resuscitati Lazari credidisse in eum, quosdam autem ex illis qui aderant, abiisse ad Pharisæos, ut referrent, quæ fecit Jesus; sed quid inde factum sit, capite iam sequenti videamus.

a) *Luc. XI.* 29. *b*) *Act. II.* 41.

Caput CVI.

CAPUT CVI.

CAIPHAS PROPHETIZANS DE MORTE CHRISTI.

Collegerunt ergo pontifices et Pharisæi concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent noſtrum locum et gentem. Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: *Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.* Hoc autem a ſemetipso non dixit: ſed cum esset pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, ſed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum. Jo. XI. 47. etc.

In ſalutem generis humani.

Modo intelleximus, concilio huic pontificum et Phariſæorum occasionem dedisse Lazari revocationem ad vitam, quam quidam ex Judæis ſpectatoribus huius ſtupendi miraculi retulerunt ad Pharisæos, atque adeo hi ad pontifices. Non potuit non

tantum miraculum eorum animos percellere, atque in diversa cogitationes distrahere. Sed o portentum! timent Romanos, qui iam sceptrum tenebant, non auferendum, donec veniat Messias exspectatio gentium: quia timent a Romanis tolli locum suum ac gentem, parricidæ occidunt Christum! tollitur locus et gens, regnumque Messiæ defertur ad gentes, regnum Christi exsurgit per eius mortem temporalem apud gentes, quibus ipsi subactis sperabant stabiliendum in hac vita, in hoc mundo thronum David terrenum. *Ab illo ergo die cogitaverunt interficere* Christum, Caiphæ concordantes sententiæ ac iudicio: quod toties renovatur contra Ecclesiam regnum Christi in terris, quoties eidem præponuntur commoda regni terreni, specioso boni publici titulo, sc. *pro populo*, *et*, *ne tota gens pereat.* Quæ fuit omnium persecutionum et malorum religionis christianæ causa foris Ecclesiam, et intus tanto periculosior, quo latentior prudentia huius sæculi tecta, atque amphipolitices habilitate malis consiliis bonum prætextum affingendo; haud raro etiam se ipsum decipiendo, dum unico christiano fine ultimo posthabito, aut non attento, solus temporalis, bonum ceu publicum spectatur, aut ille in concursu vel collisione huic postponitur, quod maxime fieri proclive est hodie, dum

Caput CVI.

ecclesiasticam ſeu ſacram potestatem profana atque politica ſibi usurpans in dies magis, omnia ad idolum ſuum bonum publicum perversis finibus et officiis, revocat; unde fit, quod Judæis bona et mala quidem vaticinatus dudum exprobraverat Isa. XLIII. 24. *Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis*, eo detestabiliore exemplo, quo irreligiosior est profanatio ſacri quoque ac divini ministerii et auctoritatis: veluti, dum execrabili consilio inscius et invitus prophetat Caiphas; ſed se et gentem horrendum in modum decipit atque devovet, dum ſecuritatem inde promittit, quæ causa futura erat ruinæ ſuæ gentis, resurrectio autem aliarum per Christum, quem Simeon prædixerat fore in ruinam et resurrectionem multorum. *Cum esset pontifex anni illius prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, ſed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.* Salse Origenes ſcribas et Pharisæos quasi ſedentes inducit ſuper Asinam Balaam prophetantis de Christo. „Ne mireris, ſubdit *a*), si eum (Balaam) quem diximus ſcribarum et doctorum populi formam tenere, videas prophetantem de Christo. Hoc enim legimus fecisse, et Caipham, qui dixit: *Expedit vobis, ut unus homo pereat pro omni populo.*" „Vides, ſunt verba

a) *Hom. XIV. in Numeros n.* 4. *T. II. p.* 324. *et* 325.

S. Jo. Chrysostomi a), quanta sit pontificalis potestas? Quia enim pontificatum sortitus erat, licet indignus prophetavit, quid diceret ignorans. Gratia eius tantum ore usa est, impurum vero cor non tetigit. Multi quoque alii futura prædixerunt, indigni licet, Nabuchodonosor, Pharao, Balaam, omniumque causa manifesta est. Hoc autem vult ille significare. Vos sedetis, adhuc segnius hoc negotium attenditis, nec scitis, unius hominis salutem pro communi contemnendam esse. Vide, quanta sit virtus Spiritus. Ex improba mente mirabilis prophetiæ verba potuit elicere.“ Succinit Theophylactus in h. l. T. I. p. 666.

Totum porro hoc redemtionis nostræ mysterium per unum hominem (Christum Deum et hominem) de quo Caïphas in concilio pontificum et Pharisæorum nesciens quid diceret locutus est, S. Proclus b), S. Jo. Chrysostomi discipulus, et in sede Constantinopolitana successor, christiani nominis pontifex in pleno consessu Patrum œcumenici concilii Ephesini perspicue et luculenter exposuit: „Humana, inquit, natura propter peccata multis obstricta debitis tenebatur; neque quod debebat ulla ratione dependere poterat. Per Adamum namque omnes peccato quasi chirographum dede-

a) *Hom. LXV. in Joannem n. I. T. VIII. p.* 389.
b) *Labb. T. III. Concil. p.* 14. *n.* 5.

ramus, omnesque diabolus in servitutem redegerat. Etenim corpore nostro permultis passionibus subiecto, veluti charta usus, nostræ venditionis pretia ostentabat, passionumque malignus descriptor instabat, ob oculos nobis debitum ponens, ac nos universos ad supplicium condemnationemque deposcens. Erat itaque alterutrum duorum necessarium: aut ut omnes condemnati præcipites abirent in mortem (omnes enim peccaverant) aut certe ut tale redemtionis pretium daretur, quod omnibus iustitiæ numeris sufficeret ad liberationem. Atqui homo, quod pecc ti debito subiaceret, salvare non poterat: angelus vero, quod tantum redemtionis pretium ipsi non suppeteret, humanum genus redimere nequibat. Supererat igitur, ut Deus pro omnium peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat: nam unica hæc restabat mali solutio . . . Qui itaque nos redemit o Judæe non purus est homo: humana enim natura peccati servitute oppressa tenebatur; sed neque tantum quoque Deus erat humana natura destitutus, corpus enim habebat . . . Homo purus salvare non poterat; Deus solus pati nequibat. Quid igitur? Ipse Emanuel, Deus factus est homo: et id quidem quod erat, salvavit; quod vero factum est, passiones subiit."

CAPUT CVII.

CONSILIUM DE OCCIDENDO CHRISTO.

Congregati ſunt principes ſacerdotum, et ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas: et consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenerent, et occiderent. Dicebant autem: *Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* Matth. XXVI 3. etc.

Non in die festo, ſecus ac contigit divino consilio.

Distinguitur hoc de Christo occidendo concilium ab illo, in quo Caiphas pontifex anni illius prophetavit; hic autem ſuæ malitiæ relicti principes ſacerdotum et ſeniores populi ſtatuunt occidendum quidem, ſed non in die festo, instantis ſive ſcenopegiæ, ſive paschatis, in quo tamen pascha nostrum immolandus erat Christus verus agnus paschalis: oblatus, quia ipse voluit, et quando, potestate ponendi animam ſuam integra, voluit, admiranda Dei providentia, ut oblatam per Judam proditorem, immemores ſui consilii (non in die festo eum occidendi, ne forte tumultus fieret in populo) arriperent occasionem, cui dixerat Christus, ut quod facere destinarat, faceret cito, et ſic mors Christi in tempus paschatis ipsorum concurreret.

Caput CVII.

Nec tamen propter Christum a mor-
liberandum, quod timebant principes sace-
dotum et seniores populi, tumultus fit i
populo; quin imo tumultum sibi metuebat
Pilatus, si non obsecundaret populi concla-
mationibus, ut Christus traderetur crucifi-
gendus. Haud dubie Galilæos maxime ti-
mebat, quos gentiles esse putabant Christi
Jesu Nazareni, erantque et discipuli eius
Galilæi, per quos turbam, quam Christo ad-
dictam esse noverant, in eius partes fore
pertrahendam, facile sibi in animum indu-
cebant. Accessit novus timor ipso iam im-
minente festo ex turbarum acclamatione in
triumphali Christi in urbem ingressu. Ni-
hilominus tamen iidem principes sacerdo-
tum, qui prius congregati secum constitue-
rant, non occidere Christum in die festo,
iam consilii illius immemores paciscuntur
cum Juda, de Christo tradendo in die fe-
sto, iuxta divina de i ndo Christo
paschate nostro cons vero hora
qua Christus anim
ma sumenda,
iam prædi
gam arr
Petr
i

cum nullam in eo mortis causam invenisset, illum dimittere, iam turba, quæ paucis ante diebus Christo *Hosanna* acclamabat, intempestivis vociferationibus, ut crucifigeretur, petit ac obtinet. Sic concurrentibus tunc undique terrarum Judæis ad pascha suum Hierosolymis celebrandum, Christus quasi agnus mansuetus ducitur ad victimam, antiquato veteri ritu, succedenteque figuræ veritate in monte, omnia trahens ad se ipsum: *ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* Hebr. XIII. 12. Rem complexus S. Leo P. mox initio Serm. VII. de Passione Domini: „Divino, inquit, intelligimus dispositum fuisse consilio, ut sacrilegi Judæorum principes et impii sacerdotes, qui sæviendi in Christum occasiones sæpe quæsierant, non nisi in solemnitate paschali exercendi furoris sui acciperent potestatem. Oportebat enim, ut manifesto implerentur effectu, quæ diu fuerant figurato promissa mysterio: ut ovem significativam ovis vera removeret, et ut uno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum.“

TOMI SECUNDI FINIS.

ERRATA.

Pag. 3.	in margine, *loco:*	Samaritana	*lege:*	*Samaritanæ.*
- - 59.	Linea 14. - -	exprobat	- -	*exprobrat.*
- - 102.	- - 11. - -	voluntatem	- -	*voluptatem.*
- - 107.	- - 8. - -	iniquit	- -	*inquit.*
- - 110.	- - 10. - -	ſeipsumn obis . . .	- -	*ſeipsum nobis.*
- - 133.	- - 21. - -	coronari	- -	*coronæ.*
- - 171.	- - 11. - -	quam credituri . .	- -	*quam quod.*
Ibid.	- - 12. - -	reversione	- -	*eversione.*
- - 226.	- - 25. - -	clavifer	- -	*claviger.*
- - 227.	- - 11. - -	elaudit	- -	*claudit.*
- - 235.	- - 13. - -	putanti	- -	*putantem.*
Ibid.	- - 15. - -	aversanti	- -	*aversantem.*
- - 244.	- - 19. - -	consparsi	- -	*conspersi.*
- - 253.	- - 9. - -	Pythagora	- -	*Pythagoræ.*
- - 277.	in titulo - -	Spiritus Sanctus.	- -	*Spiritus Sancti.*
- - 333.	in margine - -	Hypocris	- -	*Hypocrisis.*
- - 345.	Linea 22. - -	neminem	- -	*nemo.*
- - 346.	- - ult. - -	nihilqre	- -	*nihilque.*
- - 354.	- - 14. - -	nimirum	- -	*nimium.*
- - 380.	- - 16. - -	illic	- -	*illuc.*
- - 382.	- - 22. - -	perhibetur	- -	*perhibentur.*

